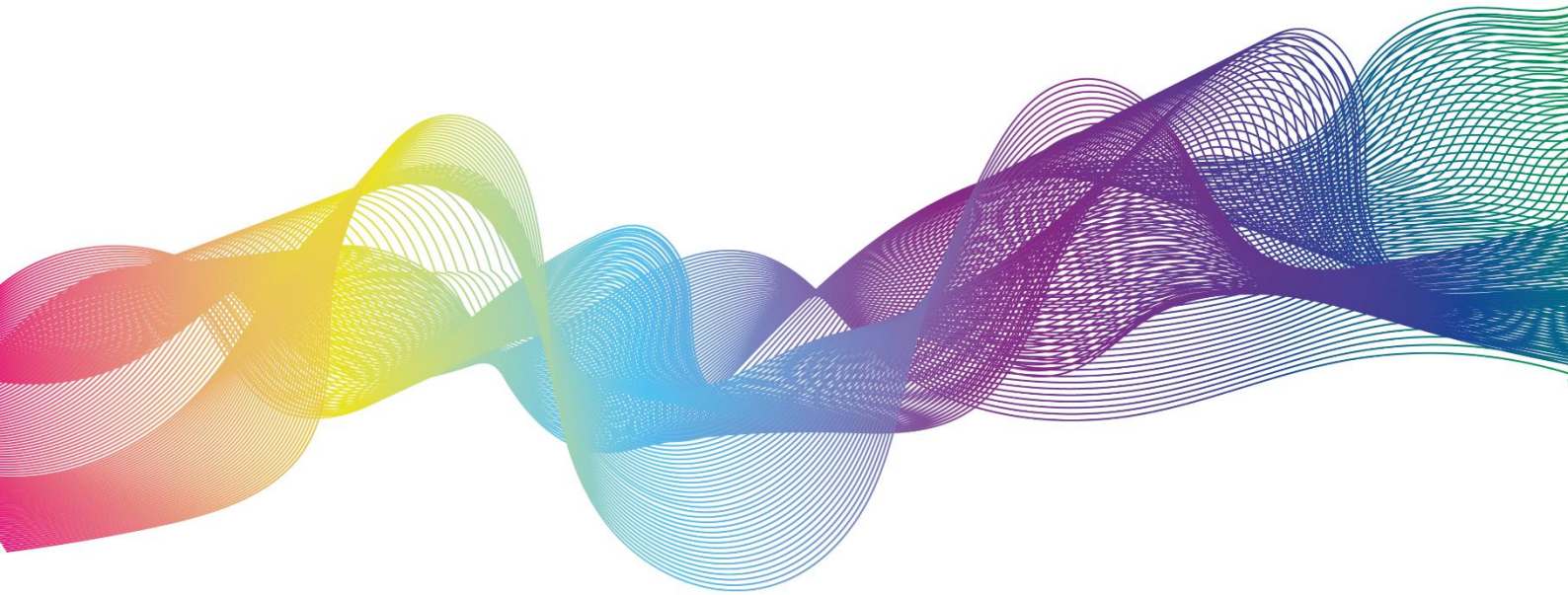
LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

Słowińska Grupa Rybacka

PRZEWŁOKA
CZERWIEC
2023

Fundusze Europejskie | Rzeczpospolita Polska | Dofinansowane przez Unię Europejską

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Spis treści

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego 3

II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR 8

III. Partycypacyjny charakter LSR 15

IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR 22

V. Spójność, komplementarność i synergia 40

VI. Cele i wskaźniki 58

VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 74

VIII. Plan działania 83

IX. Plan finansowy LSR 87

X. Monitoring i ewaluacja 90

XI. Wykaz wykorzystanej literatury 92

XII. Załączniki 94

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie kanałów komunikacji, innowacyjnych obszarów animacji, sporządzenie oferty dla członków partnerstwa, sformułowanie działań w Planie Komunikacji.

1. Informacje o lokalnej grupie działania (LGD)

Tabela 1. Informacje o LGD

Nazwa	**Słowińska Grupa Rybacka**
Forma prawna	stowarzyszenie posiadające osobowość prawną i spełniającą wymagania określone w art. 4 ustawy RLKS

2. Tworzenie partnerstwa LGD

2.1. Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Proces budowania partnerstwa rozpoczął się w 2009 roku. Z inicjatywy Gminy Miasto Ustka zorganizowano pierwsze spotkania i warsztaty pozwalające na poznanie idei „oddolnego podejścia", tworzenia i działania LGD oraz zasad wdrażania Osi 4 PO RYBY 2007-2013, a następnie powołano SGR (rejestracja 19.10.2009). Celem utworzenia partnerstwa była wspólna praca w zakresie: wzrostu atrakcyjności obszaru jako miejsca zamieszkania, wzmocnienia jego funkcji turystycznej oraz zachowania żywotnego sektora rybackiego. Udział przedstawicieli trzech sektorów pozwolił na określenie rzeczywistych potrzeb lokalnej społeczności, planu działań, przedsięwzięć i budżetu na ich realizację, co zawarte zostało w Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich (LSROR) na lata 2007-2013, którą SGR wdrażało od 2009 do 2015 roku. W kolejnym okresie programowania obejmującym lata 2014-2020 SGR oprócz programu „Rybactwo i Morze" realizowała również Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, tworząc w tym celu 2-funduszową Lokalną Strategię Rozwoju, w ramach której z programu rolnego realizowano nabory na infrastrukturę społeczną, rozwój i podejmowanie działalności, granty w zakresie działań kulturalnych i operacje własne zw. z edukacją NGO. W ramach strategii zrealizowaliśmy następujące zadania:

Tabela 2. Doświadczenie LGD we wdrażaniu strategii

OKRES 2007-2013	**OKRES 2014-2020**[1]
TWORZENIE STRATEGII	
Stworzenie LGR i powołanie jej organów, w tym Komitetu Wyboru Projektów	Powołanie Rady – organu decyzyjnego w zakresie wyboru projektów
Prowadzenie konsultacji społecznych dotyczących kształtu lokalnej strategii rozwoju	
ZADANIA ADMINISTRACYJNE	
Przygotowanie i prowadzenie biura (5-ciu pracowników), które odpowiadało za: podejmowanie działań na rzecz SGR, pełną obsługę jej organów, w tym KWP/Rady, prowadzenie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowo-doradczych dotyczących realizacji Strategii, aktywizowanie i animację lokalnej społeczności.	
ORGANIZACJA NABORÓW WNIOSKÓW	
– Organizacja 28 konkursów z alokacją 46 816 191,06 zł, gdzie wpłynęło 383 wnioski na ponad 97 mln zł – Przeprowadzenie 41 szkoleń z zasad dofinansowania, przygotowania i rozliczenia wniosków dla 344 osób. – Udzielenie 1974 konsultacji w biurze oraz w punktach na terenie obszaru objętego LSROR	– Organizacja 54 konkursów z alokacją 26 914 000 zł, gdzie złożono 448 wniosków na ponad 66 mln zł[2] – Przeprowadzenie 113 szkoleń z zasad dofinansowania, przygotowania i rozliczenia wniosków dla 866 osób[1] – Udzielenie 1387 konsultacji ze sporządzania i rozliczania projektów[1]

[1] Stan na 25 maja 2023r.

[2] Stan na 25 maja 2023r. W szacunkach przyjęto indykatywny kurs euro, tj. równy 4zł.

DZIAŁANIA INFORMACYJNE I PROMOCYJNE DOTYCZĄCE REALIZACJI LSROR I LSR / DZIAŁALNOŚCI LGD ORAZ AKTYWIZUJĄCE LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	
– Organizacja i uczestnictwo w 17 wydarzeniach informacyjno-promocyjnych, – Organizacja 14 wydarzeń dla lokalnej społeczności, – Wydanie ponad 10tyś. egz. materiałów promocyjnych	– Organizacja i uczestnictwo w 11 wydarzeniach informacyjno-promocyjnych[3], – Wydanie ponad 137 tyś. egz. materiałów promocyjnych – Przynależność do sieci KSOW
– Prowadzenie kampanii reklamowych w mediach, – Udział SGR w spotkaniach i konferencjach w kraju i zagranicą, aktywna współpraca z siecią Farnet/Famenet	
SZKOLENIA PRACOWNIKÓW LGR I CZŁONKÓW ZARZĄDU	
– 9 szkoleń dla pracowników oraz członków Zarządu, w ramach których zdobyli kompetencje z zakresu: realizacji osi 4 PO RYBY 2007-2015, funkcjonowania organizacji. Pracownicy biura ukończyli również szkolenie wewnętrzne z zakresu pracy z grupą, prowadzenia szkoleń i warsztatów. – 7 szkoleń dla KWP z zakresu zasad oceny wniosków o dofinansowanie oraz pracy w grupie.	– 160 osobodni szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych dla pracowników, w ramach których zdobyli kompetencje z zakresu: realizacji PROW i PO RYBY 2014-2020, pracy zespołowej, prowadzenia szkoleń, konsultacji, kształtowania wizerunku i komunikacji ze społecznością. – Indywidualne podnoszenie wiedzy pracowników poprzez udział w kurach, studiach, itp. – 230 osobodni szkoleń dla Rady z zakresu zasad oceny wniosków o dofinansowanie, współpracy i komunikacji oraz szkolenie specjalistyczne z zakresu turystyki.
REALIZACJA PROJEKTÓW W RAMACH WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ I MIĘDZYNARODOWEJ	
– Przynależność do 2 sieci LGR – krajowej i regionalnej. – Realizacja ponadregionalnego projektu polegającego na stworzeniu Północnego Szlaku Rybackiego wraz z Centrami Promocji i Edukacji. – Realizacja projektu polegającego na nawiązaniu przez rybaków z obszaru SGR i Północnokaszubskiej LGR współpracy, zdobyciu przez nich wiedzy w zakresie dywersyfikacji działalności rybackiej.	– Przynależność do sieci KSOW – Realizacja międzynarodowego projektu w partnerstwie z in. LGD oraz LGD z Litwy polegającego na wizycie studyjnej w Litwie w celu zapoznania się w procesem wykorzystania rybackiego charakteru regionu w turystyce, – Realizacja krajowego projektu współpracy z innymi LGD w celu wzmocnienia Północnego Szlaku Rybackiego.

Doświadczenie kadr niezbędne do zarządzania LGD przedstawione zostało w powyższej tabeli oraz w załączniku C „Doświadczenie wnioskodawcy w latach 2016-2022" uwzględniające również projekty sfinansowane ze źródeł innych niż RLKS. Natomiast do 2015r. poza środkami zdobytym w PO RYBY Słowińska Grupa Rybacka realizowała projekty z PO FIO 2013 (kwota: 35 993,50zł) oraz FIO 2015 jako partner (kwota: 99 947,40 zł), PROW 2007-2013 (kwota: 17 101,31zł oraz 50 000,00zł), POKL projekt partnerski (kwota: 651 391,20zł). Pracownicy SGR uczestniczyli w projekcie „TOP model w województwie pomorskim" mającym na celu wdrożenie nowych narzędzi partycypacji społecznej.

Powyższe działania pomogły również zdobyć doświadczenie członkom SGR, którzy uczestniczyli w realizacji strategii w latach 2007-2020. Udział w spotkaniach ewaluacyjnych (warsztatach refleksyjnych), konsultacjach treści strategii i procesie ich wdrażania podniósł ich umiejętności w zakresie planowania strategicznego i reagowania na zagrożenia oraz zmiany zachodzące w otoczeniu. Przedsięwzięcia realizowane w ramach Strategii poszerzyły ich wiedzę oraz świadomość na temat wagi partycypacji społecznej, jednocześnie rozbudzając aktywność. Członkowie uczestniczyli w szkoleniach oraz korzystali z udzielanego doradztwa w zakresie sporządzania, realizacji i rozliczania wniosków o dofinansowanie. Część z nich zaangażowana była w ocenę projektów, dzięki czemu zdobyła doświadczenie w pracy wg obowiązujących procedur.

2.2. Efekty działań SGR i wpływ na obszar

Za strategiczne działania realizowane dotychczas przez SGR uznać należy:

- osiągnięcie celów zakładanych na lata 2007-2013 i 2014-2020 i ich wpływ na obszar w postaci: powstania lub adaptacji 60 obiektów społecznych i turystycznych, rozwoju i stworzenia 135 przedsiębiorstw, 266 miejsc pracy, w tym dla grup defaworyzowanych oraz przeprowadzenia 25 inwestycji dot. ekologii i 86 inicjatyw aktywizujących lokalną społeczność[4].

[3] Działania zostały ograniczone ze względu na obostrzenia pandemiczne.

[4] Stan na 25 maja 2023r. na podstawie zakontraktowanych środków.

- współpracę ze społecznością lokalną, skupienie wokół SGR potencjału ludzkiego poprzez: obsługę podmiotów z trzech sektorów, które składały wnioski o dofinansowanie, w tym: pomoc w rozliczaniu wniosków, zbudowanie relacji, których efektem była dalsza współpraca; partnerską współpracę z przedsiębiorcami i NGO m.in. w sferze usług turystycznych, rybołówstwie, kulturze i sporcie czego efektem jest stworzenie Słowińskiego Szlaku Rybackiego; utworzenie Lokalnego Centrum Organizacji Pozarządowych przynależącego do Pomorskiej Sieci Centrów Organizacji Pozarządowych, które współpracuje z NGO i JST, utworzenie Pracowni Edukacji i Rozwoju świadczącej usługi edukacyjne (wcześniej jako Centrum Promocji i Edukacji) oraz w zakresie badania i budowania kompetencji niezbędnych do rozwoju zawodowego, wpływ na zmianę świadomości mieszkańców w zakresie wykorzystania podejścia oddolnego.

3. Wykorzystanie i budowanie potencjału partnerstwa w tworzeniu i realizacji LSR 2021-2027

W nowej perspektywie kluczowe będzie wykorzystanie wieloletniego doświadczenia naszych członków, pracowników i lokalnych podmiotów poprzez ich zaangażowanie w tworzenie i realizację LSR. Proces kształtowania strategii był otwarty dla wszystkich uczestników partnerstwa w zależności od danego etapu i ich kompetencji (członkowie i ich przedstawiciele byli m.in. członkami zespołów roboczych pracujących nad założeniami LSR – opis zaangażowania lokalnej społeczności znajduje się w rozdziale III). Jednocześnie, zarówno na etapie tworzenia LSR, jak i jej realizacji, istotne będzie podnoszenie potencjału lokalnej społeczności, w szczególności naszych członków i pogłębianie między nimi współpracy w aspekcie działania strategicznego i operacyjnego, co zwiększy trafność, adekwatność, odpowiedzialność i efektywność SGR. W tym celu planujemy następujące działania:

- **kandydowanie członków do organów SGR oraz głosowanie nad ich składem (zasadami jego ustalania i kandydaturami), w tym w organie decyzyjnym (oceniającym operacje) osób młodych do 25 roku życia lub seniorów, przedstawicieli KGW lub OSP i sołtysa,** co przyniesienie wzrost odpowiedzialności członków za działania partnerstwa, pomoże im w zdobyciu kompetencji społecznych, podniesienie poziom debaty związanej ze wsparciem osób zagrożonych wykluczeniem i zwiększy adekwatność prowadzonych działań na rzecz mieszkańców społeczności wiejskich,
- **inicjowanie przez członków zmian i udział w konsultacjach dot. LSR, kryteriów wyboru projektów oraz funkcjonowania SGR**, m.in. poprzez szkolenia specjalistyczne, animacje, pracę zespołów roboczych, ankiety, itp., dzięki czemu poznają oni różne formy partycypacji, a w ramach realizacji strategii podniesie się sprawczość członków, a tym samym – urealniona zostanie idea oddolnego podejścia w kształtowaniu długofalowych kierunków działania partnerstwa i zwiększenie ich świadomości nt. możliwości oddziaływania na rozwój obszaru. Zgłaszane wnioski ze względu na sprawę, jakiej będą dotyczyć, zostaną przekazane do realizacji w ramach odpowiedniej procedury:
  - **wnioski o zmiany w dokumentach służących realizacji LSR oraz funkcjonowaniu SGR (np. zmiany w LSR, KPiK)** trafią do Biura, które podda je konsultacjom lub, w sytuacji ich odrzucenia z przyczyn formalnych (tj. jeśli proponowana zmiana będzie niezgodna z zewnętrznymi przepisami), sporządzi pisemne uzasadnienie swojej decyzji. W przypadku przeprowadzenia konsultacji Zarząd wprowadzi w dokumentach zmiany zgodne z głosem lokalnej społeczności. Zarząd będzie mógł skierować zmiany do zaopiniowania zespołu roboczego (np. gdy będą one dotyczyć konkretnego zakresu tematycznego). Wniosek może złożyć każdy członek Stowarzyszenia, w tym organu oraz pracownik SGR,
  - **wnioski o zwołanie posiedzeń organów, zmian w ich składzie, regulaminach i statucie** będą rozpatrywane zgodnie ze statutem SGR, zgodnie z którym Walne Zebranie Członków może być zwołane na wniosek już 10 członków;
- **kreowanie przez członków bieżących działań SGR poprzez zgłaszanie inicjatyw do „kopalni pomysłów" za pośrednictwem Internetu lub w biurze SGR (złożenie fiszek w specjalnej skrzynce).** Propozycje dotyczyć będą np. możliwości organizacji różnych szkoleń, działań animacyjnych, komunikacyjnych, propozycji realizacji projektów. Istotnym kryterium przyjęcia ich do realizacji będzie zaangażowanie się w nie inicjatorów i lokalnej społeczności (na zasadzie mechanizmu inicjatywy lokalnej). Pomysły trafią do zespołów roboczych lub Biura. **Zespoły robocze** będą to grupy stworzone z członków SGR, a także min. jednego członka Zarządu lub pracownika, dobierane w oparciu o wiedzę, kompetencje oraz obszar działania, które zbadają zasadność wykonania złożonych inicjatyw lub pomogą w ustaleniu sposobu ich realizacji. Możliwa jest funkcja doradcza zespołów w przypadku rozpatrywania zmian w dokumentach SGR. Akceptacja zgłoszonych pomysłów będzie mogła odbywać się z pominięciem zespołów roboczych (na poziomie Biura) w przypadku ich niezgodności z wewnętrznymi lub zewnętrznymi przepisami lub kierunkami działań SGR albo gdy Biuro będzie miało potencjał do ich samodzielnej realizacji. O środkach przeznaczonych na realizację inicjatyw decyduje Zarząd. Każdy zgłaszający inicjatywę otrzyma odpowiedź zwrotną bez względu na wynik rozpatrzenia jego pomysłu;
- **udział w ocenie funkcjonowania SGR (ewaluacja) podczas corocznych warsztatów refleksyjnych organizowanych w celu podsumowania działań partnerstwa oraz wdrażania LSR.** Taki rodzaj zaangażowania członków stanowi formę pośrednią pomiędzy podnoszeniem ich umiejętności w zakresie planowania strategicznego a bieżącym reagowaniem na

ryzyka związane z realizacją strategii. Ponadto rozwiązanie pozwala na weryfikację skuteczności i adekwatności aktywności podejmowanych przez partnerstwo. Rezultatem spotkań będzie wypracowanie rekomendacji dla Biura i organów SGR pomocnych w utrzymaniu lub zwiększeniu efektywności ich działań;

- **stworzenie oferty w zakresie podnoszenia wiedzy i umiejętności dla członków SGR,** poprzez organizację szkoleń/ warsztatów/wykładów specjalistycznych o tematyce wybranej przez samych zainteresowanych (np. ustalonej na podstawie propozycji z „kopalni pomysłów"). Rozwiązanie pozwoli na zwiększenie potencjału merytorycznego partnerstwa, co pomoże nam we wdrażaniu LSR, w tym w jej aktualizacji, czy pracy zespołów roboczych. Ponadto oferta skierowana bezpośrednio do członków SGR podniesienie stopień ich utożsamiania się z partnerstwem jako organizacją otwartą na ich potrzeby i rozwój (członkowie będą mieli pierwszeństwo w uczestnictwie w takich działaniach lub inne benefity);
- **animowanie do innowacji** dzięki animatorowi, który będzie pracował z naszymi członkami, zmierzającymi złożyć wniosek o dofinansowanie lub będącymi odbiorcami składanych projektów. Animator zbierze uwagi członków dot. innowacyjności, które zostaną przeanalizowane przez nasze Biuro lub zespoły robocze i w uzasadnionych przypadkach poddane konsultacjom prowadzącym do zmiany kryteriów wyboru i określenia tego zagadnienie w strategii;
- **pomoc w nawiązywaniu partnerstwa** za pośrednictwem naszej strony, gdzie znajdzie się „bank partnerów", tj. miejsce na ogłoszenia podmiotów zainteresowanych współpracą. Zostaną one poproszone o przesłanie notatek nt. swojej działalności i obszarów współpracy, dzięki czemu powstanie baza potencjalnych partnerów, przydatna szczególnie w przypadku naborów wniosków, w których partnerstwo będzie wymagane (przed którymi planujemy też animację w tym zakresie);
- **angażowanie członków w projekty SGR (np. operacje własne, finansowane z innych źródeł)** polegające z jednej strony na ich uczestnictwie jako odbiorców działań, a z drugiej – jako realizatorów. Działanie wpłynie na integrację członków z naszymi pracownikami, organami i lokalną społecznością, a także podniesie ich świadomość w zakresie zadań Biura i sposobu jego pracy. Wreszcie osoby należące do partnerstwa będą miały okazję do zdobycia doświadczenia w obszarze tworzenia i realizacji projektów, co może przełożyć się na zwiększenie ich aktywności społecznej.

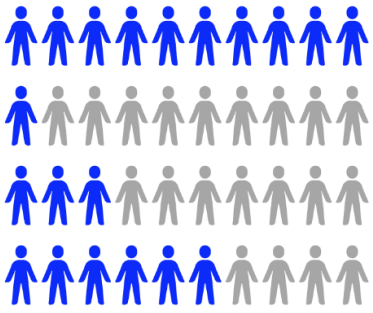
Do realizacji ww. założeń niezbędna jest **sprawna komunikacja**. Od początku swojego funkcjonowania charakteryzowaliśmy się dużą otwartością i co roku działania w tym obszarze były oceniane bardzo wysoko. W ramach konsultacji podczas tworzenia LSR ankietowani uznali, że najskuteczniejszym kanałem informacji jest strona internetowa SGR (47,85%), a dalej: strony gmin (18,28%), Facebook SGR (16,67%) i newsletter (10,22%). Podobnego zdania byli uczestnicy spotkań w gminach. Natomiast osoby należące do grup nieoczywistych i grup interesu, ze względu na różnorodne predyspozycje wskazały odmienne, choć nieodbiegające od standardów, kanały i sposoby komunikacji. Szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w Planie Komunikacji, jednak należy wymieć główne założenia strategii komunikacyjnej:

- **adekwatność metod i kanałów komunikacji do możliwości i preferencji odbiorów wymuszające ich różnorodność** – oprócz standardowych narzędzi planujemy rozwiązania dostosowane do grup o innych preferencjach (np. ogłoszenia w terenie, pośrednictwo NGO (CIS, UTW, KGW, OSP), atrakcyjne szkolenia, metody aktywizujące (np. „kopalnia pomysłów"),
- **stosowanie nieformalnej komunikacji** ograniczającej biurokrację i budującej przyjacielskie relacje – praktykujemy taką formę od początku działalności, m.in. poprzez kontakty telefoniczne, smsy, spotkania, rozmowy po szkoleniach, itp.,
- **przekazywanie zbiorczych lub indywidualnych informacji zwrotnych** budujące wiarygodność partnerstwa i poczucie wpływu na jego funkcjonowanie wśród członków,
- **monitoring i ewaluacja wybranych metod komunikacyjnych** w celu dokonywania interwencji w omawianym obszarze.

4. Reprezentatywność LGD

4.1. Członkowie i grupy interesu

Rysunek 1. Członkowie LGD

125 członków

14 podmiotów należących do sektora publicznego

32 podmioty należące do sektora społecznego

79 podmiotów należących do sektora gospodarczego

Wśród członków należy wymienić kluczowe dla realizacji strategii grupy interesu:

- publicznego (gminy) –> 6 podmiotów,
- rolników i rybaków –> 35 podmiotów (wśród rybaków znajdują się osoby prowadzące gospodarstwa rybackie),
- przedsiębiorców z branży turystycznej –> 18 podmiotów.

4.2. Poziom decyzyjny - Rada

W okresie programowania 2021-2027 wiążące decyzje o wyborze do dofinansowania wniosków złożonych za pośrednictwem SGR wydaje Rada wybrana przez Walne Zebranie Członków. **Jej skład nie pozwala na kontrolowanie procesu podejmowania decyzji przez władze publiczne ani przez pojedynczą grupę interesu, co gwarantują m.in. zapisy Statutu, Regulaminu Rady i Księga Procedur i Kryteriów,** w której znajduje się szczegółowy opis procesu i zasad oceny projektów (częściowo wyjaśniono je w rozdziale VII LSR). Ogólny mechanizm zakłada 2-stopniową weryfikację wniosków: decyzyjny – na poziomie całej Rady (podejmowanie uchwał dot. zgodności operacji z LSR, ich punktacji oraz wyboru do dofinasowania) i opiniotwórczy – na poziomie wyodrębnionych komisji, które wypracowują stanowiska dot. oceny projektów.

5. Zasady funkcjonowania LGD

5.1. Mechanizm zarządzania

Struktura partnerstwa odpowiada wymogom funkcjonowania stowarzyszenia zarejestrowanego w KRS, posiada zatem obowiązkowe kolegialne organy. Ponadto, w celu realizacji naborów wniosków, w SGR funkcjonuje organ decyzyjny, tj. Rada, szczegółowo opisana w statucie i rozdziale VII *Sposób wyboru i ocen*y… Dodatkowo spośród członków SGR na bieżąco tworzone będą zespoły robocze mające funkcję konsultacyjną i doradczą. Wszystkie organy obsługiwane są przez Biuro, które wykonuje również zadania opisane w pkt. 2 i 3. W zarządzaniu stosowane są różne rozwiązania, mające na celu uzgodnienie decyzji na jak najniższym poziomie (elementy turkusowego zarządzania): parytety sektorowe we wszystkich organach SGR, konsultacje wśród lokalnej społeczności, opiniowanie i konsultowanie inicjatyw członków oraz zmian w LSR i KPiK przez zespoły robocze, spotkania operacyjne Zarządu i pracowników służące omówieniu bieżących spraw i w wymagających tego przypadkach przygotowania ich pod obrady Zarządu i innych organów (wysłuchanie rozwiązań proponowanych z przez Biuro, tj. z perspektywy ich praktycznego wykonania), szerokie możliwości członków w wyborze kierunków rozwoju („kopalnia pomysłów", szkolenia). W poniższych regulaminach znajdują się opisy kompetencji wymaganych od pracowników Biura i obowiązki członków Rady. Ich kompetencje będą podnoszone zgodnie z planem szkoleń członków organu decyzyjnego i pracowników Biura.

5.2. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Działania Słowińskiej Grupy Rybackiej określają dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia:

Tabela 3. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Uchwalanie i zmiany
1.	Statut SGR	– Cele i zasady działania Stowarzyszenia – Zasady nabywania i utraty członkostwa w SGR – Władze Stowarzyszenia – Informacje o organie odpowiedzialnym za wybór operacji – Określenie organu kompetentnego w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji (Zarząd) oraz Regulaminu Rady z załącznikami (WZC)	Zmiany dokonuje Walne Zebranie Członków (WZC) zwykłą większością głosów.
2.	Regulamin pracy Biura	– Ramowy zakres działania i kompetencji Biura – Organizacja pracy – Opis wymaganych kompetencji poszczególnych stanowisk pracy, w tym dyrektora Biura	Zmiany dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów.
3.	Regulamin ustalania i wypłaty świadczeń dla członków i organów SGR	– Zasady i warunki wypłaty świadczeń dla członków organów SGR związanych z wdrażaniem LSR	Zmiany dokonuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów.
4.	Regulamin Rady Słowińskiej Grupy Rybackiej	– Zasady funkcjonowania Rady – Zasady wyłączenia członków z oceny operacji – Szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji – Zasady protokołowania decyzji Rady	Zmiany dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów.

5.	Księgi Procedur i Kryteriów Słowińskiej Rybackiej na lata 2014-2020 i 2021-2027	– Procedury oraz kryteria wyboru operacji wraz ze wzorami dokumentów (jako załączniki do Regulaminu Rady i podstawa jej działania)	Zmiany dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów.
6.	Polityka bezpieczeństwa w zakresie RODO	– Zasady dotyczące bezpieczeństwa w zakresie ochrony danych osobowych – Dostęp do informacji publicznej	Zmiany dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów.
7.	Regulamin zatrudniania i wynagradzania pracowników	– Zasady zatrudniania pracowników – Zasady wynagradzania pracowników	Zmiany dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów.

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie elementów wpływających na potencjał obszaru, wyłonienie kluczowych branż gospodarki, ustalenie grup w niekorzystnej sytuacji i grup interesu.

1. Ogólna charakterystyka obszaru

Słowińska Grupa Rybacka obejmuje północno-zachodnią część województwa pomorskiego. Obszar jest spójny przestrzennie i mieści się w jednym obrysie. W jego skład wchodzi 6 gmin.

Tabela 4. Gminy objęte Lokalną Strategią Rozwoju – stan na 31.12.2020r.

Lp.	Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km²)	Liczba mieszkańców
1.	Miasto Ustka	miejska	10	14 407
2.	Ustka	wiejska	217	8 111
3.	Kępice	miejsko-wiejska	293	8 494
4.	Redzikowo (Słupsk)	wiejska	262	18 590
5.	Kobylnica	wiejska	244	13 376
6.	Smołdzino	wiejska	260	3 118
		Razem	**1 286**	**66 096**

Źródło: GUS. Bank Danych Lokalnych. Dostępny w Internecie: http://stat.gov.pl.

Wszystkie ww. gminy są członkami SGR i **nie są członkami innych Lokalnych Grup Działania.**

SGR planuje realizację strategii wielofunduszowej w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich obejmującego Wspólną Politykę Rolną oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego+ objętych Funduszami Europejskimi dla Pomorza. Wskazane fundusze mogą być realizowane na całym obszarze SGR, ponieważ jest on spójny zarówno przyrodniczo, kulturowo, jak i gospodarczo, a mieszkańcy poszczególnych gmin wskazali podobne problemy i potrzeby oraz ich rozwiązania, które mieszczą się w ramach wymienionych narzędzi.

2. Opis obszaru z uwzględnieniem spójności terytorialnej, geograficznej, przyrodniczej i historyczno-kulturowej

2.1. Spójność terytorialna, geograficzna i przyrodnicza

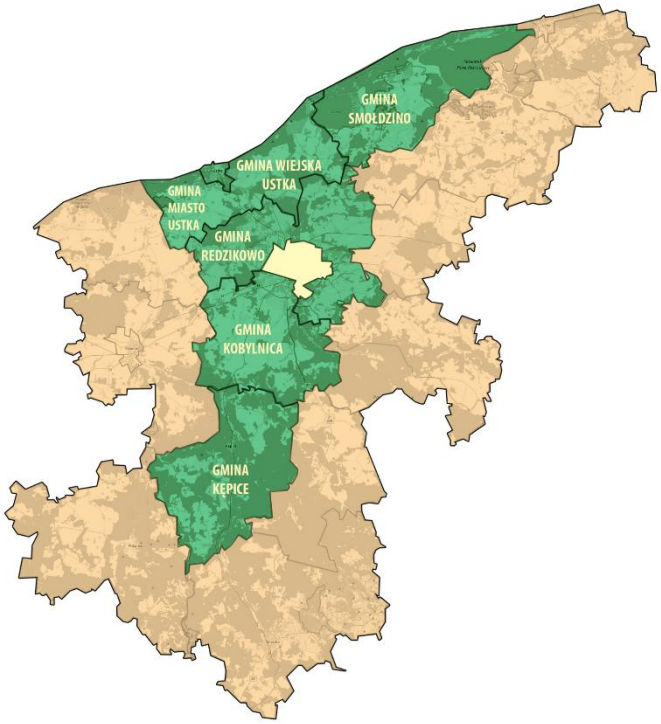
Obszar obejmuje teren mieszczący się w jednym obrysie o łącznej powierzchni 1286 km².[5] Administracyjnie podzielony jest on na 6 gmin położonych w północno-zachodniej części woj. pomorskiego: gminę miejską Ustka, gminę miejsko-wiejską Kępice, gminy wiejskie: Ustka, Redzikowo, Kobylnica, Smołdzino. Należą one do powiatu słupskiego i stanowią 55,82% jego powierzchni[6]. Teren położony jest w odległości 130 km od Gdańska i 220 km od Szczecina. Jego północną granicą jest linia

[5] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[6] Tamże.

brzegowa Bałtyku, od zachodu graniczy z gminami województwa zachodniopomorskiego, od południa z powiatem bytowskim, natomiast wschodnie granice tworzą w większości gminy powiatu słupskiego, tj. Dębnica Kaszubska, Damnica i Główczyce oraz powiat lęborski. Teren SGR nie obejmuje Miasta Słupska. Obszar jest spójny przestrzennie i wyróżnia się silną indywidualnością przyrodniczą.

Rysunek 2. Obszar Słowińskiej Grupy Rybackiej

2.2. Położenie geograficzne

Geograficznie teren, na którym będzie realizowana LSR zalicza się do Makroregionu Pobrzeże Koszalińskie.[7] Wchodzi on w skład Pobrzeża Południowego Bałtyku położonego w centralnej części Niżu Europejskiego. Jego obszar obejmuje fragment woj. pomorskiego o wybitnych walorach przyrodniczo – krajobrazowych, w skład którego wchodzą mezoregiony: Równina Słupska, Wysoczyznę Damnicka, Wybrzeże Słowińskie.

2.2.1. Flora i fauna oraz obszary chronione

W południowych gminach dominują pola uprawne, których widok urozmaicają liczne zbiorowiska drzew i krzewów. W nadmorskich obszarach przeważają natomiast łąki i pastwiska. Ważnym elementem przyrody są lasy. Lesistość obszaru wynosi średnio 36%, sięgając do 61% w gminie Kępice.[8] Dominują lasy sosnowe, bukowe i olsy. Na tak ukształtowanym terenie występuje wiele roślin chronionych, wśród których najbardziej charakterystyczne są mchy, roślinność błotna, glony, grzyby i roślinność brzegu nadmorskiego oraz chronionych zwierząt, w szczególności ptaków, ryb (morskich i słodkowodnych) oraz zwierząt leśnych. Potencjał przyrodniczy jest jedną z najsilniejszych stron regionu. W każdej gminie występują obszary chronione o łącznej powierzchni 37298,12ha stanowiącej niemal 29% całego terenu objętego LSR.

Tabela 5. Obszary chronione prawnie na terenie objętym LSR.

Gmina	Obszar chroniony
Miasto Ustka	– Rezerwat przyrody „Buczyna nad Słupią” – Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Ostoja łabędzi”
Ustka	– Słowiński Park Narodowy – Rezerwaty: Jezioro Modła, Zaleskie Bagna. – Obszary chronionego krajobrazu: Pas Pobrzeża na Zachód od Ustki, Pas Pobrzeża na Wschód od Ustki – Stanowisko dokumentacyjne: Bursztyny Możdżanwo,
Redzikowo	– Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” – Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: Bruskowskie Bagno, Kraina w Kratę w Dolinie Rzeki Moszczeniczki
Kobylnica	– Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” – SOO „Dolina Wieprzy i Studnicy” – Parki z XIX w. oraz zespoły pałacowo-parkowe
Kępice	– Rezerwat: Torfowisko Potoczek – Obszar chronionego krajobrazu: Jezioro Łętowskie i Okolice Kępic
Smołdzino	– Słowiński Park Narodowy zajmujący 65% terenu gminy.

[7] J. Kondracki: *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa, 2000.

[8] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

	– Rezerwaty: Jałowce

Źródło: dane gmin.

Tabela 6. Sieć Ekologiczna Natura 2000 na obszarze działania Słowińskiej Grupy Rybackiej

Lp.	Nazwa obszaru	Gmina
1.	Przybrzeżne wody Bałtyku	Smołdzino, Ustka, Miasto Ustka
2.	Ostoja Słowińska	Smołdzino, Ustka
4.	Przymorskie Błota	Ustka
5.	Dolina Słupi (2 obszary)	Redzikowo, Kobylnica, Miasto Ustka, Ustka
6.	Dolina Łupawy	Smołdzino
7.	Pobrzeże Słowińskie	Smołdzino, Ustka
8.	Dolina Wieprzy i Studnicy	Kępice, Kobylnica
9.	Dolina Grabowej	Kępice

Źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, dostępny w Internecie: https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/index.jsf.

Ponadto na terenie SGR występuje 286 pomników przyrody i 36 użytków ekologicznych.

2.2.2. Zasoby wodne

Obszar objęty LSR położony jest nad Morzem Bałtyckim, co w dużej mierze kształtuje jego klimat i warunki przyrodnicze. Długość wybrzeża morskiego wynosi ok. 60 km i obejmuje tereny gmin Smołdzino, Ustka i Miasta Ustka. Linia brzegowa jest zróżnicowana – od szerokich piaszczystych wydm na terenie Słowińskiego Parku Narodowego, przez urwiste klify między Ustką i Rowami, aż po płaskie i szerokie plaże m.in. w takich miejscowościach jak Ustka, Rowy, Orzechowo, Dębina, Poddąbie czy Czołpino.

Rzeki obszaru SGR tworzą specyficzne układy hydrograficzne. Spływają one z centrum Pomorza do Bałtyku i posiadają „górski" charakter, szerokie doliny, klifowe brzegi, rzadką florę i faunę. Wody płynące cechują się dobrym stanem ekologicznym i chemicznym i sprzyjają bytowaniu ryb zarówno łososiowatych jak i karpiowatych. Ponadto mają duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej oraz wędkarstwa. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługują Słupia, Łupawa i Wieprza.

Analizowany obszar cechuje się również bogactwem **jezior**. Największe z nich występują w ujściowych fragmentach dorzeczy i pełnią funkcję naturalnych filtrów. Zaliczyć do nich można: jezioro Łebsko, Gardno i Modła. O możliwości wykorzystania zasobów wodnych jezior decyduje ich odnawialność i na terenie SGR jest ona bardzo zróżnicowana.

Tabela 7. Zbiorniki wodne na terenie objętym LSR

Gmina	Jeziora	Rzeki
Miasto Ustka	—	Słupia
Ustka	Jezioro Modła	Słupia, Łupawa, Potynia, Bagiennica
Redzikowo	—	Słupia, Glaźna, Basienica, Moszczeniczka
Kobylnica	6 jezior o powierzchni do ok. 10 ha, największe jezioro – Dudek (zwane również Lisewo) o powierzchni ok. 11 ha	Słupia, Kwacza, Kamieniec, Struga Sycewicka, Żelkowa Woda, Kamienna Wieprza, jej dopływy: Bystrzenica, Ścięgnica, Bzówka, Bzianka, Struga Ścięgnicka, Pałowska Struga
Kępice	Obłęskie, Przyjezierze, Nakło, Lipnik, Korzybie, stawy rybne w lesie w pobliżu Kruszki i Kępki oraz jeziorka we wsiach: Mzdowo, Biesowice, Kotłowo, Przytocko	Wieprza, Studnica, Dzika, Bystrzenica, Modła
Smołdzino	Gardno, Łebsko, Dołgie Duże, Dołgie Małe	Łupawa, Brodniczka, Pustynka, Główczycki Strumyk
Razem	**21**	**25**

Źródło: dane gmin.

Choć przeprowadzony w 2018r. monitoring **wód podziemnych** wykazał niską jakość ich zasobów w wybranych źródłach, ich ogólna ocena dla gmin położonych w powiecie słupskim w zakresie ilościowym i chemicznym jest dobra i nie istnieje ryzyko niespełnienia celów środowiskowych w rozumieniu Ramowej Dyrektywy Wodnej i Prawa Wodnego[9].

[9] Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2020 – 2023 z perspektywą do roku 2027, Słupsk 2020r.

2.2.3. Uzdrowisko

Miasto Ustka oraz 5 sołectw gminy Ustka, jako jeden z dwóch obszarów w woj. pomorskim posiadają **status uzdrowiska**. Rozwinęła się tutaj sieć ośrodków uzdrowiskowych: 3 sanatoria i zakład przyrodoleczniczy oraz urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, tj.: promenada, park uzdrowiskowy, ścieżki ruchowe i odcinek wybrzeża morskiego, tężnia solankowa. Uzdrowisko bazuje na specyficznym mikroklimacie z bogactwem fitoncydów i olejków eterycznych oraz solance wykorzystywanej w kąpielach i ziewach i borowinach używanych do okładów i zawijania.

2.3. Spójność historyczno-kulturowa

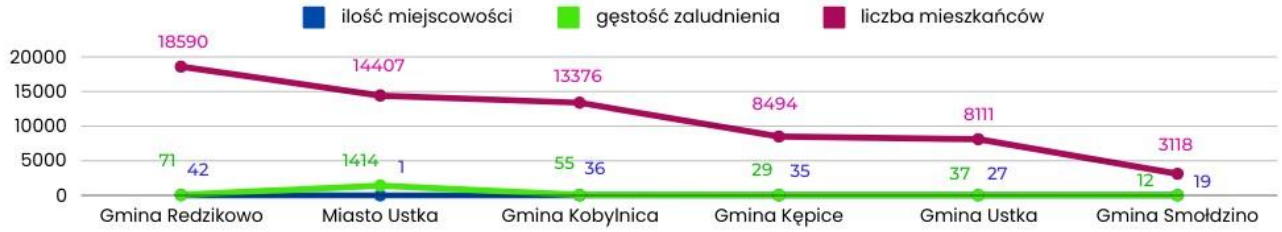
Nasze tradycje kulturowe są nierozerwalnie związane z wydarzeniami historycznymi, które na przestrzeni wieków kształtowały jego dzisiejszy charakter. Ziemie wielokrotnie zmieniały swoją przynależność, bytowały tu m.in. plemiona germańskie, Słowianie i Niemcy. Od XVI wieku do końca II Wojny Światowej teren Pobrzeża Słowińskiego zamieszkiwała grupa etniczna zwana **Słowińcami, której kulturę uznano za tradycyjną dla tego obszaru**. Byli to potomkowie Słowian Pomorskich, zajmowali się głównie **rybactwem, rybołówstwem, rolnictwem i zbieractwem** (torf, bursztyn). Mieszkańcy wsi położonych z dala od akwenów wodnych trudnili się natomiast rolnictwem. Pozostałości ich kultury najlepiej zachowały się w architekturze. Konstrukcja domów Słowińców opierała się na drewnianych smolonych belkach i glinianym wypełnieniu przestrzeni między nimi, które pokrywano wapnem. Do dziś w wielu wsiach zachowały się tzw. „domy w kratę", a w Ustce – zrewitalizowano starówkę w stylu osady rybackiej. Duże natężenie zabytkowej architektury wiejskiej niespotykane nigdzie indziej w Europie podkreśla unikalny charakter terenu, co daje możliwości jego wykorzystania w kulturze i turystyce. Po II wojnie napływała tu ludność z Polski Centralnej oraz Kresów Wschodnich, tworząc swoisty tygiel kulturowy. Kultura obszaru czyni go spójnym, a zarazem specyficznym w skali Pomorza, gdzie zakorzeniły się tradycje kaszubskie mające tutaj ograniczony wpływ. Budowana przez lata tożsamość mieszkańców utrwaliła się jako bogata mozaika, w której centrum znajduje się kultura Słowińców wzbogacona spuścizną z różnych części kraju.

3. Charakterystyka społeczno-gospodarcza obszaru

3.1. Demografia

Liczba ludności na naszym terenie wynosi 66 096 osób (stan na 31.12.2020r.), a jej rozmieszczenie odpowiada stopniowi urbanizacji. Największą gęstość zaludnienia posiada Miasto Ustka, co wynika z jego powierzchni i miejskiego charakteru, a najmniejszą - Smołdzino, gdzie duży teren zajmuje Słowiński Park Narodowy. W każdej gminie (z wyjątkiem Miasta Ustka) wskaźnik ten jest niższy niż średnia wojewódzka, która wynosi 128os./km^2.

Wykres 1. Liczba miejscowości i mieszkańców gmin objętych LSR oraz gęstość zaludnienia (stan na 31.12.2020r.)

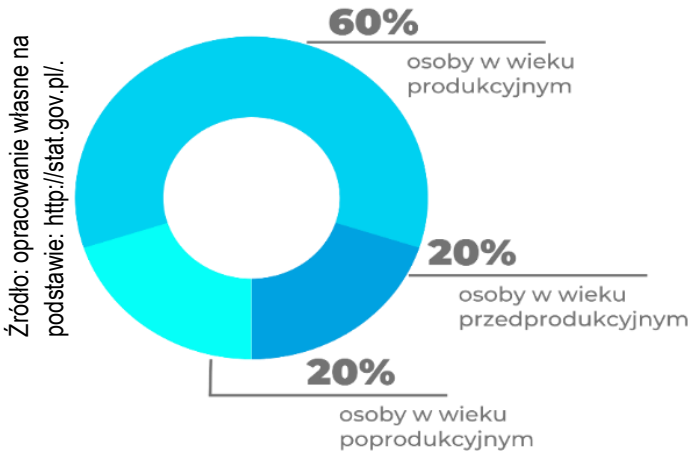

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

W 2020r. **wskaźnik salda migracji gminnych wyniósł 2,80**[10]**.** Od wielu lat rysuje się tendencja do wybierania na miejsce zamieszkania gmin wiejskich leżących w sąsiedztwie Słupska i Ustki, które jako jedyne ośrodki są w stanie zapewnić mieszkańcom wszystkie usługi (łącznie 1091 zameldowań w Gminach Redzikowo i Kobylnica). Oznacza to odpływ ludności z Miasta Ustka (saldo: -58), ale i z gmin najbardziej oddalonych od większych ośrodków miejskich (gmina Kępice: -85, Smołdzino: -11). Wśród mieszkańców jest 32 789 mężczyzn i 33 307 kobiet. Największa część ludności to osoby w wieku produkcyjnym (41571), których liczba wciąż spada, a za nimi plasują się osoby w wieku poprodukcyjnym.

[10] GUS. Dostępny w Internecie: http://stat.gov.pl/.

Wykres 2. Ludność według wieku - % (stan na 31.12.2020r.)

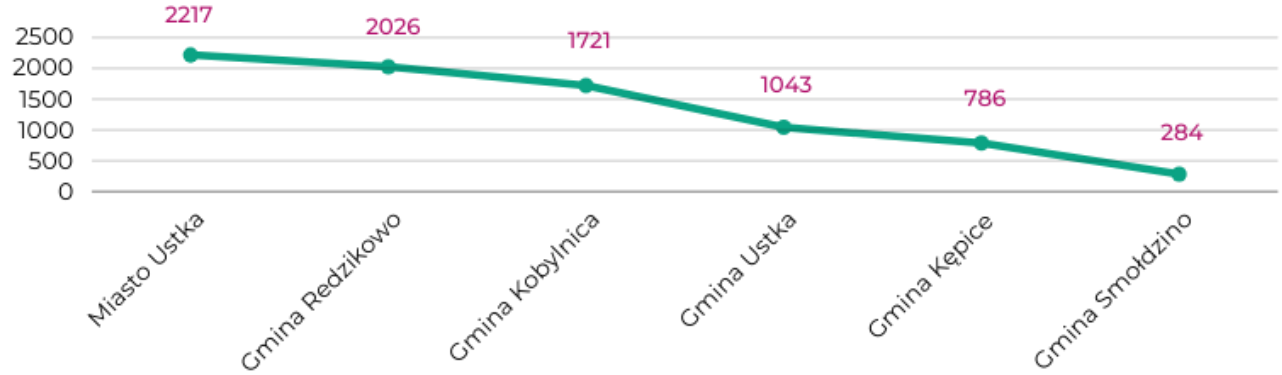
Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że w większości gmin spada liczba osób należących do najmłodszych grup. Pomiędzy 2019r. a 2020r. ich wzrost wyniósł 1%, natomiast wśród seniorów niemal 7%, co sprawiło, że obecnie przeważają oni nad osobami do 18 r.ż. Wyjątkiem są gmina Redzikowo i Kobylnica, gdzie migrują młode rodziny ze Słupska poszukujące pracy, przestrzeni i zdrowego środowiska, co wskazuje, że jednym z rozwiązań problemów demograficznych może być rozwój gospodarczy. Starzenie się społeczeństwa, nierównomierna gęstość zaludnienia i migracje tworzą problemy związane z dostępem do usług społecznych i gospodarczych, edukacji, czy znalezieniem pracy, które dotyczą nawet najbardziej rozwiniętych gmin, w których również znajdują się mniejsze wsie czy osiedla po byłych PGR.

3.2. Gospodarka i przedsiębiorczość na obszarze

W 2020r. na obszarze zarejestrowanych było 8077 firm - najwięcej w Mieście Ustka, najmniej w gminie Smołdzino.

Wykres 3. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminach objętych LSR (stan na 31.12.2020r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Większość przedsiębiorstw należy do sektora prywatnego (97%). Ma on wyłączność w takich dziedzinach gospodarki jak: przetwórstwo oraz informacja i komunikacja. Natomiast sektor publiczny (2%) ma udział w podmiotach zajmujących się głównie rynkiem nieruchomości, edukacją i administracją. Mniejszą skalę jego własności notuje się w zakresie opieki zdrowotnej, a pozostałych obszarach występuje ona sporadycznie[11]. Należy zauważyć, iż w takich dziedzinach jak sport, rozrywka i rekreacja, choć suche dane wskazują na przewagę sektora gospodarczego, to usługi dla szerokiego grona odbiorców, zarówno mieszkańców, jak i turystów, świadczą głównie ośrodki kultury i sportu.

Opisywane podmioty to w większości mikroprzedsiębiorstwa (7818 – 96,8%) i małe przedsiębiorstwa (198 – 2,5%). 0,7% firm zatrudnia od 50 do 244 pracowników, a 7 - powyżej 250 osób (są to głównie przetwórnie rybne).

W 2020r. na terenie SGR najwięcej przedsiębiorstw zajmowało się handlem, usługami związanymi z zakwaterowaniem, budownictwem, przetwórstwem, transportem, rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem.

Tabela 8. Najpopularniejsze gałęzie gospodarki na obszarze objętym LSR w 2020r.

Gałąź gospodarki	Liczba podmiotów
Handel i naprawa pojazdów	1499
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	1055
Budownictwo	1015
Przetwórstwo przemysłowe	752
Działalność związana z rynkiem nieruchomości	513
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	513

[11] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

Transport i magazynowanie	449
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	393

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Wiodącymi gałęziami gospodarki są turystyka oraz dziedziny związane z rolnictwem i rybactwem – pozostałe z wymienionych w tabeli mogą rozwijać się w oparciu o te dwa kluczowe segmenty. Znacząca rola turystyki wynika z zasobów przyrodniczych, w tym nadmorskiego położenia, mikroklimatu odpowiedniego do świadczenia usług uzdrowiskowych oraz dobrego stanu środowiska i niskiego stopnia zurbanizowania.

3.3. Lokalna społeczność grupy w niekorzystnej sytuacji

Lokalną społeczność tworzą podmioty sektora publicznego (0,2%), społecznego (3,3%) i gospodarczego (96,6%). W ramach sektora społecznego nie ujęto mieszkańców, których aktywność przejawia się właśnie w tworzeniu organizacji, przedsiębiorstw czy angażowaiu się w działność władz lokalnych. Wśród nich znajdują się przedawiciele pomiotów lub grup w dużej mierze kształtujących rozwój obszaru, jak i mieszkańcy w niekorzystnej sytuacji. Pomiędzy nimi działają organizacje pozarządowe.

Tabela 9. Struktura lokalnej społeczności

Wpływ na obszar	Grupa	Uzasadnienie wpływu
Wysoki	Grupy interesu: gminy, rolnicy, rybacy (armatorzy i hodowcy), przedsiębiorcy z branży turystycznej	Gminy organizują na obszarze życie społeczno-gospodarcze, ustalają prawo, dystrybuują środki, w tym dotują NGO, realizują inwestycje zw. z infrastrukturą publiczną, społeczną i ochroną środowiska. Pozostałe grupy należą do sektora gospodarczego – są one liczne i działają w kluczowych branżach, na których opierają się i rozwijają inne gałęzie gospodarki. Ponadto z uwagi na powiązanie ich działalności z charakterem obszaru, wykazują duży potencjał dywersyfikacyjny w stronę usług zw. z wolnym czasem, zdrowiem, turystyką, produktami lokalnymi, a więc dziedzin rozwojowych dla naszego regionu. Przedsięwzięcia dla rybaków (armatorów i hodowców) zostaną zaprojektowane w ramach EFMRA.
Średni	Organizacje pozarządowe (NGO)	Służą mieszkańcom do realizacji ich pasji oraz w mniejszym stopniu – interesów. Sporadycznie formę NGO wykorzystują firmy (przez tworzenie swoich NGO lub współpracę z istniejącymi), by móc prowadzić politykę CSR[12]. Charakteryzują się dużą aktywnością, jednak z uwagi na niewielkie przedsięwzięcia, głównie „miękkie", nikłą współpracę wewnątrz sektora, nierówne pozycje w relacjach z sektorem publicznym i gospodarczym wynikające z ich małych zasobów finansowych i kadrowych nie mają dużego wpływu na obszar, a ich potencjał nie jest w pełni wykorzystany. Dodatkowo wsparcie merytoryczne i przeznaczone na ekonomizację NGO będzie odbywać się za pośrednictwem EFS.
Niski	Grupy w niekorzystnej sytuacji (osoby z niepełnosprawnością (OzN), - rolnicy z małych gospodarstw i ich rodziny, poszukujący pracy - mieszkańcy byłych osiedli PGR, seniorzy i osoby młode do 25 r. ż., a w ramach FEP osoby długotrwale chore oraz opiekunowie tych grup	Są najsłabszą grupą, co spowodowane jest wykluczeniem ze względu na stan zdrowia, wiek, niski status finansowy, miejsce zamieszkania, itp. Ich sprawami zajmują się w pewnym stopniu grupy interesu (np. gminy poprzez OPS, firmy poprzez akcje pomocowe) i NGO (np. organizując działania w ramach projektów), jednak brakuje kompleksowego wsparcia, które pozwoliłoby na długotrwałą poprawę ich sytuacji. Obecne działania ograniczają się głównie do pomocy doraźnej i mają nikły wpływ na zmianę nawyków czy mentalności, a także zdobywanie nowych kompetencji, które mogłyby zmotywować członków ww. grup lub dać im szansę rozwoju. Odnosi się to również do wsparcia finansowego, które nie buduje ich kapitału, ale zaspokaja bieżące potrzeby.

Przedstawione grupy interesu są najsilniejszymi aktorami na lokalnym rynku, mają one wpływ na kluczowe obszary jego rozwoju.

[12] CSR (ang. Corporate Social Responsibility) – społeczna odpowiedzialność biznesu, tj. strategia przedsiębiorstw, które w swoich działaniach uwzględniają aspekt społeczny.

Tabela 10. Opis grup interesu

Grupa interesu	Sektor	Wpływ na obszar	Rodzj konfliktu
Gminy (6 podmiotów)	publiczny	Tworzenie warunków do rozwoju życia społecznego i gospodarczego, min. poprzez tworzenie infrastruktury, organizację edukacji, kultury, sportu, prawodawstwo, współpracę z innymi podmiotami	Konflikt może dotyczyć wpływu działalnosci gospodarczej na stan środowiska naturalnego, szczególnie na obszarach chronioncyh
Rolnicy (1590 podmiotów)	gospodarczy	Stabilizacja rynku rolnego / spożywczego, zachowanie tradycji i specyfiki obszaru, wykorzystanie warunków przyrodniczych, ingerencja w środowisko naturalne	Wykorzystywanie konwencjonalnych sposóbów upraw mających negatywny wpływ na środowisko
Rybacy – armatorzy i hodowcy (94 podmioty)		Dostarczanie produktów rybackich charakterystycznych dla obszaru, surowca dla przetwórni rybnych, tworzenie atrakcyjnych finansowo miejsc pracy, rybactwo jako znaczący element lokalnego folkloru	Brak zidentyfikowanych problemów objętych rozwiąznaiami LSR (działania dla rybaków finansowane będą z EFMRA)
Przedsiębiorcy z branży turystycznej (1055 podmiotów)		Tworzenie miejsc pracy, rozwój turystyki, w tym sprofilowanej, tworzenie przestrzeni dla dywersyfikacji usług rolników i rybaków	Konflikt z sektorem publicznym – burzenie spójności architektonicznej obszaru, negatywny wpływ turystów na środowisko

Podmioty gospodarcze, aby utrzymać się na nominalnych rynkach rolnym i rybackim, muszą dywersyfikować swoje źródła przychodów. Naturalnym kierunkiem zmian jest działalność oparta o lokalne zasoby, ponieważ obydwie branże są ściśle zwiazane z potencjałem przyrodniczym, oraz, jako tradycyjne zawody – kulturowym. Dziedziny związane ze sportem, edukacją, kulturą, czy zdrowiem są otwarte również dla przedsiębiorców działających już w turystyce. Konflikty pomiędzy nimi nie są wywołane konkurencją, ale przebiegają na osi sektorów i dotyczą m.in. restrukcyjnych przepisów zw. z ochroną środowiska, a z drugiej strony - „samowoli" stylistycznej właścicieli bazy turystycznej. Ich rozwiązniem jest rozwbudowa oferty spędznia wolnego czasu zamiast zwiększania liczby miejsc noclegowych i wykorzystanie lokalnych zasobów, w czym pomóc ma sektor publiczny m.in. poprzez przygotowanie bazy rekreacyjnej (kąpieliska) i nowoczesnej alternatywy dla domków noclegowych (kamperownie) oraz poprzez utrzymanie atrakcyjności przyrodniczej. W przedsięwzięcia gospodarcze będą włączane działania ekologiczne. Taka koncepcja ma zaspokoić oczekiwania wszystkich grup interesu, zabezpieczone udziałem ich członków w organie decyzyjnym. Jednocześnie wskazane jest zwiększenie roli organizacji pozarządowych poprzez ich uczestnictwo w Radzie i dedykowanie im realizacji usług społecznych i edukacyjnych, w tym projektów grantowych, w partnerstwie i partnerskich.

Obok grup interesu są osoby w niekorzystnej sytaucji (szczegółowy opis w rozdziale IV). Źródło ich wykluczenia to m.in. zmiany demograficzne, w wyniku których wykształciły się 2 grupy. Jedna to seniorzy mający utrudniony dostęp do usług gospodarczych i społecznych. To zróżnicowana grupa wykazująca jednocześnie dużą aktywność, co sprzyja dedykowaniu jej przedsięwzięć, czy premiowaniu działań na rzecz polepszenia jej sytuacji. Ponadto, z uwagi na fakt, że ogląd sytuacji seniorów jest pomocny w projektowaniu rozwiązań problemów nadchodzących wraz ze „srebrnym tsunami", zostali oni włączeni w proces zarządzania, m.in. poprzez uczestnictwo w Zarządzie i Radzie. Druga grupa to osoby do 25 r. ż. (18 097 osób), czyli mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym i w u progu wejścia na rynek pracy. Dla nastolatków brakuje oferty spędzania wolnego czasu, natomiast dla ich starszych kolegów – miejsc pracy, które dawałyby im szansę na rozwój lub były dostosowane do ich sytuacji zdrowotnej czy osobistej. Jednocześnie ze względu na ich niewielkie zaangażowanie w życie społeczne i ograniczenia w podnoszeniu kompetencji społecznych, konieczne jest ich inkubowanie i przygotowanie do pełnienia funkcji liderów w przyszłości.

Inne kryterium definiujące osoby z grup w niekorzystnej sytuacji to niepełnosprawność. Osoby nią dotknięte i ich opiekunowie są wykluczeni przez ograniczony dostęp do rynku pracy, oferty wolnego czasu, niewystarczającą liczbę usług społecznych (np. rehabilitacji, wsparcia dziennego, wytchnieniowego), dlatego dedykowana im pomoc rozciąga się od premiowania operacji uwzględniających ich potrzeby, po te, którymi są głównymi odbiorcami.

Wreszcie na obszarze istnieje problem marginalizacji ze względu na miejsce zamieszkania, pochodzenie i zajęcie determinujące status majątkowy. To źródło wykluczenia rolników z małych gospodarstw i ich rodzin (969 gospodarstw do 10ha), których działalność, na obecnym rynku zdominowanym przez duże gospodarstwa, nie jest konkurencyjna. Obok nich istnieje druga grupa – mieszkańców byłych osiedli PGR poszukujących pracy. Choć ich historia jest inna, również mierzą się z ubóstwem i wynikającym z niego ograniczeniem w dostępie do usług gospodarczych. Jednocześnie zamieszkanie na wsi niesie ze sobą przeszkody ze skomunikowaniem się z większymi ośrodkami, gdzie można znaleźć pracę lub ofertę edukacyjną i kulturalną. Wyjściem z błędnego koła zdaje się zachęcenie pracodawców do otworzenie się na potrzeby opisanych grup oraz wsparcie w samodzielnym pozyskiwaniu przez nich nowych źródeł przychodów.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Kluczowym elementem LSR jest jej partycypacyjny charakter, który zakłada aktywne zaangażowanie mieszkańców, organizacji społecznych, przedsiębiorców i innych zainteresowanych stron w proces podejmowania decyzji dotyczących obszaru. Nasza strategia powstawała w procesie oddolnego podejścia, bazując na lokalnym potencjale społecznym. Praca nad dokumentem obejmowała działania, których celem było zaangażowanie lokalnej społeczności do współpracy i do wyrażania opinii służących dostosowaniu zapisów LSR do faktycznych potrzeb obszaru. Na każdym etapie wykorzystano różne metody partycypacji z uwzględnieniem grup docelowych kluczowych dla jej realizacji. Społeczność lokalną tworzą reprezentanci wszystkich sektorów, w tym mieszkańców, potencjalnych beneficjentów i co istotne – odbiorców nieoczywistych, w tym grup defaworyzowanych.

1. Harmonogram prac nad LSR, zastosowane metody partycypacji oraz włączanie lokalnej społeczności

Harmonogram prac nad LSR przedstawia tabela 11. Zawiera ona informacje nt. tego, w jaki sposób zainteresowane strony były zaangażowane w opracowywanie LSR, jakie metody partycypacji i narzędzia zostały zastosowane w pracy z poszczególnymi grupami, i do stworzenia których rozdziałów zostały wykorzystane, a także dane dot. efektów tych działań.

Do współpracy ze społecznością lokalną wybraliśmy następujące metody partycypacji:

- **metoda Delficka** (ankietowanie + grupy fokusowe) – to metoda stanowiąca trzon partycypacyjnego charakteru LSR używana na wszystkich etapach jej tworzenia. Polegała na wypracowaniu szczegółowych rozwiązań, które następnie były poddawane ocenie lokalnej społeczności. W przypadku uwag mieszkańców grono ekspertów poszukiwało nowych propozycji odpowiadających ich sugestiom. Wykorzystano tu ankiety: internetową i papierową oraz spotkania grup fokusowych pracujących z kartami Points of view oraz metodą crowd-wise. Proces rozpoczęła ankieta badająca opinię publiczną nt. ogólnej sytuacji na obszarze i poziomu zadowolenia w różnych aspektach życia. Na podstawie wyników zespoły fokusowe wypracowały założenia do celów i przedsięwzięć, które zostały ocenione przez społeczność w formie ankiet. W ten sposób wykrystalizowały się również wskaźniki, budżet, kryteria, w tym definicje innowacyjności.
  Na etapie wdrażania LSR ankietowanie umożliwi dotarcie w krótkim czasie do szerokiego grona odbiorców i uzyskanie niezbędnych informacji, m.in. w procesie konsultowania zmian w LSR oraz kryteriach. Natomiast forma grup fokusowych złożonych ze specjalistów w danej dziedzinie będzie kontynuowana w formie zespołów stworzonych z członków partnerstwa;
- **spotkania grup nieoczywistych** (dzieci, seniorzy, rolnicy, uczestnicy CIS-u, podmioty spoza obszaru) – w zależności od grupy stosowano różnorodne narzędzia pracy, które były dobierane tak, by jak najbardziej zaangażować uczestników spotkań. Wykorzystano tu platformę Zoom, wizytę studyjną, wzbogacanie przez współprojektowanie, koło wartości, konferencję konsensusu, karty *Points of view*, a także grę *Podróż bohatera*. Wszystkie te narzędzia pozwoliły na uwolnienie potencjału uczestników i wypracowanie kluczowych założeń do LSR, szczególnie w zakresie obszarów obejmujących osoby w niekorzystnej sytuacji, które uczestniczyły w spotkaniach (np. wśród seniorów znajdowały się OzN, wśród uczestników CIS - mieszkańcy dawnych PGR, itp.), tj. dywersyfikacji rolnictwa, problemów na rynku pracy i w życiu codziennym, sposobów ich rozwiązań ujętych w przedsięwzięciach, kryteriach wyboru i wskaźnikach oraz skutecznych form komunikacji;
- **spotkania w gminach**, z wykorzystaniem *Kart trendów* (służących do pracy z trendami i pozwalających spojrzeć na dotychczasową działalność naszej organizacji inaczej, wskazując nowe możliwości rozwoju) oraz *Design thinking*. Spotkanie to pozwoliło skonkretyzować potencjalne obszary problemowe, potrzeby i propozycje rozwiązań;
- **spotkanie konsultacyjne z sektorem publicznym**, realizowane z wykorzystaniem narzędzi Crazy Six (pomogło szybko stworzyć wstępne koncepcje m.in. w zakresie komunikacji) oraz Kropkokracji, dzięki której wskazano najbardziej efektywne

koncepcje**.** Wykorzystując doświadczenie pracowników JST w funkcjonowaniu instytucji obsługujących dużą liczbę osób, ustalono możliwe formy organizacji partnerstwa, rozwiązań w partycypacji, komunikacji i ewaluacji. Wzmocniliśmy też dotychczasowe relacje i wypracowaliśmy formy dalszej współpracy. Kontakt z koordynatorami z poszczególnych gmin wykorzystywany będzie na etapie wdrażania LSR - do skutecznej komunikacji i dotarcia m.in. do grup;

— **spotkania ze specjalistami** (narzędzia: wykład i science cafe) dot. tematów wymagających pogłębienia wiedzy, tj. ochrony środowiska, działalności okołorolniczej i demografii – tutaj w aspekcie sytuacji młodzieży. Spotkania te przyczyniły się zatem do zwiększenia świadomości uczestników i pozwoliły na określenie zakresu przedsięwzięć związanych z poruszanymi obszarami problemowymi tak, by strategia skutecznie niwelowała zdiagnozowane braki i potrzeby.

Rysunek 3. Harmonogram działań partycypacyjnych

Tabela 11. Działania partycypacyjne LGD

Metoda partycypacji	Narzędzia	Miejsce realizacji działania	Data realizacji	Rozdziały w LSR, w których wykorzystano metodę	Uwagi
Spotkania grup nieoczywistych PODMIOTY SPOZA OBSZARU	wizyta studyjna	Biuro SGR w Przewłoce	5.07.2022r.	VI, VIII, IX	Spotkanie było kontynuacją rozmów rozpoczętych podczas wizyty pomorskich LGD, w tym SGR, na Litwie w maju 2022r. Dot. możliwej animacji do partnerstwa dla podmiotów, które zdecydują się na realizację projektu partnerskiego oraz ich wsparcia w jego realizacji.
Ankietowanie	Ankieta internetowa Ankieta papierowa	cały obszar LGD	21.06.2022r. - 30.07.2022r.	II, III, IV	Badanie dot. ogólnej sytuacji na obszarze i zadowolenia mieszkańców w różnych aspektach, wskazała kluczowe obszary problemowe, kierunki rozwoju, grupy w niekorzystnej sytuacji oraz kanały komunikacji.
Spotkania w gminach	Design thinking Karty trendów	GMINA MIASTO USTKA Ustka	27.06.2022	II, III, IV, VI	Spotkania w gminach pozwoliły dookreślić tematy poruszone w ankiecie – skonkretyzować potencjalne obszary problemowe, potrzeby i propozycje rozwiązań. Uczestnicy mogli swobodnie wypowiedzieć się na temat swoich oczekiwań, przedstawić sytuację z punktu widzenia „zwykłego mieszkańca". Wykorzystanie animacyjnych narzędzi ułatwiło uporządkowanie zebranych informacji oraz przełożenie ich na cele związane z zauważonym przez zebranych potencjałem obszaru.
		GMINA KĘPICE Kępice	01.07.2022		
		GMINA KOBYLNICA Kobylnica	06.07.2022		
		GMINA REDZIKOWO Krępa Słupska	11.07.2022		
		GMINA SMOŁDZINO Smołdzino	13.07.2022		
		GMINA USTKA Biuro SGR w Przewłoce	6.09.2022		
Grupy fokusowe	Karty Points of view Crowd-wise	zespół ds. aktywności gospodarczej i przyszłości rynku pracy Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	28.10.2022r. 9.12.2022r. 30.03.2023r.	wszystkie	Tematyczne zespoły robocze dyskutowały nad wszystkimi elementami LSR analogicznie do wniosków uzyskanych z szerszych konsultacji społecznych, tj. na temat potrzeb obszaru, celów, przedsięwzięć, wskaźników i budżetu, a także nad kryteriami wyboru, w tym definicjami innowacyjności. Metoda ta wraz z ankietowaniem tworzyła trzon procesu partycypacyjnego realizowanego zgodnie z metodą delficką (Delphi Method).
		zespół ds. lokalnej kultury i kreatywnej	26.10.2022r. 5.12.2022r. 29.03.2023r.		

		edukacji Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	26.04.2023r.		
		zespół ds. ochrony środowiska i eko-innowacji Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	28.10.2022r. 9.12.2022r. 30.03.2023r.		
		zespół ds. społecznych i komunikacji Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	28.10.2022r. 8.12.2022r. 29.03.2023r. 27.04.2023r.		
		zespół ds. zrównoważonej turystyki i gospodarki doświadczeń Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	26.10.2022r. 5.12.2022r. 29.03.2023r.		
		zespół ds. współpracy i dobrostanu mieszkańców Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	28.10.2022r. 8.12.2022r. 29.03.2023r.		
Spotkania grup nieoczywistych DZIECI	Wzbogacanie przez współprojektowanie	Biuro SGR w Przewłoce	14.09.2022r.	VI	Tylko tak kreatywna metoda, w wyniku której powstały przyszłościowe matryce naszego obszaru, pozwoliła na zebranie informacji od nieoczywistej grupy, tj. dzieci. Pomija się je przy tworzeniu lokalnych polityk, tymczasem są one pokoleniem, które w niedługim czasie będzie zarządzało życiem społ. i którego widzenie świata i przyszłości jest najbardziej zgodne z trendami.
Spotkanie konsultacyjne z sektorem publicznym	Crazy six Kropkokracja	Biuro SGR w Przewłoce	31.10.2022r.	I, VII, X	JST na co dzień zarządzają życiem publiczno-społecznym na obszarze oraz mają na niego duży wpływ. Spotkanie pozwoliło na ustalenie możliwych form organizacji partnerstwa, rozwiązań w partycypacji, komunikacji i ewaluacji. Wzmocniło też relacje i pozwoliło wypracować formy współpracy.
Spotkania ze specjalistami	Wykład	Biuro SGR w Przewłoce + ZOOM	30.11.2022r.	VI	Spotkanie przybliżyło rolnikom specyfikę tworzenia zagród-mogli się odnieść do celowości tworzenia takiego przedsięwzięcia.
Spotkania grup nieoczywistych ROLNICY	Koło wartości Konferencja konsensusu	Biuro SGR w Przewłoce	30.11.2022r.	II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX	Ustalono zakres wsparcia dot. nowych możliwości programowych, tj.: agroturystyki, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych, krótkich łańcuchów żywnościowych. Konsensus polegał na przeniesieniu elementów

					zw. z edukacją i produktami żywnościowymi do innych, ogólnych działań lub kryteriów i na zachowaniu przedsięwzięcia zw. z agroturystyką.
Spotkania grup nieoczywistych CISy	Karty Points of view	Biuro SGR w Przewłoce	2.12.2022r.	II, III, IV, VI, VII	W tej grupie znajdowały się osoby z różnymi problemami, w tym mieszkańcy byłych osiedli PGR, osoby poszukujące pracy, pochodzące z małych wsi, zmagające się z ubóstwem i wykluczone komunikacyjnie, OzN, od których pozyskaliśmy informacje nt. rzeczywistych problemów na rynku pracy i w życiu codziennym, sposobów ich rozwiązań (poprzez przedsięwzięcia), kryteriach wyboru i wskaźnikach oraz skutecznych form komunikacji.
Spotkania grup nieoczywistych SENIORZY	Podróż bohatera	UTW w Redzikowie	14.12.2022r.	II, III, IV, VI, VII, VIII, IX	Jest to grupa w niekorzystnej sytuacji, wykluczona komunikacyjnie i cyfrowo, do której należą osoby z niepełnosprawnościami, długotrwale chore, które dostarczyły nam informacji w zakresie potrzeb i propozycji stworzenia oferty aktywizującej oraz usług społecznych, a także skutecznych form komunikacji. Uwagi zostały też ujęte w kryteriach wyboru dot. m.in. przystosowania infrastruktury i sposobu świadczenia usług.
Ankietowanie	Ankieta internetowa Ankieta papierowa	cały obszar LGD	9.12.2022r. – 14.12.2022r.	VI	Propozycje zostały przyjęte przez lokalną społeczność, która złożyła pojedyncze uwagi uwzględnione w toku dalszych konsultacji.
Spotkania ze specjalistami	Science cafe Wykład	Biuro SGR w Przewłoce	23.02.2023r.	IV, V, VI, VII, VIII, IX	Uczestnicy poszerzyli wiedzę z zakresu bioróżnorodności, OZE i zielonej infrastruktury-określono przedsięwzięcia zw. z ekologią, komplementarnych z innymi źródłami finansowymi, kryteriów, celów i wskaźników.
Spotkania ze specjalistami	Wykład	Biuro SGR w Przewłoce	24.03.2023r.	IV, V, VI, VII, VIII, IX	Uczestnikami spotkania były osoby związane z pracą z młodzieżą, które wraz ze specjalistą nakreśliły aktualny obraz ich kondycji. Stworzono ścieżkę aktywizującą młodzież do podnoszenia kompetencji społecznych.
Ankietowanie	Ankieta internetowa Ankieta papierowa	cały obszar LGD	6.04.2023r.- 18.04.2023r.	VI	Konsultacja przedsięwzięć i wskaźników z lokalną społecznością. Nie zgłoszono uwag.
Ankietowanie	Ankieta internetowa Ankieta papierowa	cały obszar LGD	28.04.2023r.- 11.05.2023r.	VI, VII, VIII, IX	Konsultacja wskaźników, budżetu, kryteriów, definicji innowacyjności i sposobu realizacji przedsięwzięć z lokalną społecznością. Bez uwag.
Spotkania grup nieoczywistych PODMIOTY SPOZA OBSZARU	e-konsultacje z wykorzystaniem platformy Zoom	Zoom	11.05.2023r.	I, **VI,** VIII, IX, X	Spotkanie z inną grupą działania, potencjalnym partnerem w realizacji strategii, dotyczyło współpracy przy animacji projektu partnerskiego, a także sposobów przeprowadzania ewaluacji zewnętrznej.
Ankietowanie	Ankieta internetowa Ankieta papierowa	cały obszar LGD	19-25.05.2023r. 26.05.2023r.- 30.05.2023r.	VI, VII, VIII, IX	Dotyczyły zmian we wskaźnikach, kryteriach, przedsięwzięciach i budżecie. Nie zgłoszono uwag.

Zaangażowanie w proces tworzenia LSR poszczególnych grup było różne, w zależności od ich siły. Szczegółowy opis wpływu poszczególnych grup na obszar zawiera tabela 9. Struktura lokalnej społeczności, znajdująca się w rozdziale II LSR. Najsilniej zaangażowały się grupy interesu (gminy, rolnicy, podmioty gospodarcze z turystyki) oraz funkcjonujące obok nich instytucje publiczne (PUP, ODR, sołtys, OPS) i sektor społeczny posiadający relatywnie mniejsze zasoby kadrowe, finansowe i rzeczowe uzależnione głównie od dotacji samorządowych i wsparcia biznesu. Reprezentowany był m.in. przez KGW, OSP, CIS, występował też jako pośrednik lub rzecznik osób z grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów i osób młodych – pomógł zorganizować spotkania z tymi osobami, ustalić ich problemy i potrzeby. Grupy interesu oraz sektor społeczny uczestniczyły m.in. w spotkaniach w gminach, zespołach roboczych i spotkaniach specjalistycznych. Były też odbiorcami prowadzonych badań ankietowych.

2. Wykorzystanie zebranych danych oraz wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Konsultacje pozwoliły na opracowanie celów strategicznych mieszczących w sobie różnorakie działania. Uczestnicy procesu partycypacyjnego pomogli w określeniu ich głównych zakresów i warunków wsparcia w ramach:

- ekologii i ochrony środowiska, w tym: określenie potrzeb i odpowiadających im przedsięwzięć, usytuowanie ich w konkretnych celach, określenie elementów zw. z ekologią w in. przedsięwzięciach, np. w ramach działalności gospodarczej i infrastruktury (instalacja OZE, eko-projektowanie) lub wzmocnienie jej znaczenia w bezpośrednich działaniach (poprzez edukację), głównie poprzez określenie kryteriów wyboru, oszacowanie wskaźników i kwot wsparcia.
  Przyjęte uwagi: uwaga zgłoszona w ankiecie dotycząca trudności w osiągnięciu innowacyjności w zakresie tworzenia zielonej infrastruktury, która doprowadziła członków zespołu roboczego ds. ochrony środowiska i eko-innowacji oraz ds. współpracy i dobrostanu mieszkańców do zmiany zakresu przedsięwzięcia 1.2 obejmującego zieloną infrastrukturę na możliwość tworzenia ogólnej infrastruktury publicznej z elementami ekologicznymi (ustalono kryteria wyboru za włączenie infrastruktury zielonej lub OZE).
- rozwoju gospodarczego, w tym: wskazanie kluczowych dla rozwoju obszaru gałęzi gospodarki, tj. działalności zw. z czasem wolnym, zdrowiem, produktami lokalnymi, agroturystyką i rozwojem nowych technologii, określenie grup interesu w sektorze gospodarczym, oszacowanie wskaźników i kwot wsparcia, wypracowanie kryteriów wyboru, w tym definicji innowacyjności dla poszczególnych przedsięwzięć.
  Przyjęte uwagi:
  - w trakcie zespołu roboczego ds. aktywności gospodarczej i przyszłości rynku pracy odniesiono się do propozycji wysokości premii – pierwotnie szacowanej na 48 tyś. zł. Członkowie wzięli pod uwagę szereg zobowiązań koniecznych do otrzymania wsparcia na stworzenie przedsiębiorstwa oraz obecną sytuację gospodarczą i zdecydowali o jej podniesieniu do maksymalnego limitu, tj. 150 tyś. zł. Propozycja została zaakceptowana przez lokalną społeczność,
  - rolnicy, podczas spotkania i szkolenia, zgłosili wnioski o pominięcie przedsięwzięć zw. z zagrodami edukacyjnymi i łańcuchami żywnościowymi, ponieważ uznali, iż nie są gotowi do realizacji ich założeń formalnych – zadysponowanie środków na tworzenie i rozwój agroturystyki i ujęcie proponowanej wcześniej tematyki jako dodatkowej, np. w kryteriach;
- rozwoju społecznego, w tym: określenie konkretnych przedsięwzięć dotyczących infrastruktury publicznej, turystycznej, społecznej, tworzenia przestrzeni i działań edukacyjnych, integracyjnych i podnoszących kompetencje liderskie, wskazanie grup w niekorzystnej sytuacji oraz przypisania im bezpośrednich przedsięwzięć, a także elementów włączających w innych działaniach, oszacowanie wskaźników i kwot wsparcia, wypracowanie kryteriów wyboru, w tym definicji innowacyjności dla poszczególnych przedsięwzięć.
  Przyjęte uwagi:
  - w ankiecie zwrócono uwagę na nieefektywność prowadzenia działań szkoleniowych, która odnosiła się do podnoszenia wiedzy społeczności z zakresu zrównoważonego rozwoju. Zespół roboczy ds. lokalnej kultury i kreatywnej edukacji zaproponował poszerzenie działań edukacyjnych o działania infrastrukturalne – tworzenie całych przestrzeni edukacyjnych, co zapewni trwałość efektów;
  - zespoły zrównoważonej turystyki i gospodarki doświadczeń zaproponował zmianę zaakceptowaną przez lokalną społeczność dotyczącą usunięcia przedsięwzięcia polegającego na tworzeniu punktów sprzedaży produktów lokalnych prowadzonych przez NGO, ponieważ mogło się to wiązać z tworzeniem targowisk, a w przypadku braku regularności w sprzedaży stwarza ryzyko, że zakupiony sprzęt będzie wykorzystywany rzadko, np. przy corocznych imprezach, co nie jest zgodne z zasadą racjonalności kosztów;

Zespół roboczy ds. lokalnej kultury i kreatywnej edukacji zwrócił uwagę, że o ile dzieci, zgodnie ze zdaniem ankietowanych, nie znajdują się w niekorzystnej sytuacji, o tyle nastolatkowie i osoby wchodzące na rynek pracy – już tak – należy zatem uwzględnić te grupy wiekowe, dla których nie ma oferty edukacyjnej, czy integracyjnej.

Działania partycypacyjne nie mogłyby być efektywnie wdrażane bez planu komunikacji (szczegółowe działania w tym zakresie opisuje załącznik do LSR: Plan komunikacji ze społecznością lokalną). Informacja mająca za zadanie skuteczne dotarcie do grup docelowych, dystrybuowana była m.in. poprzez plakaty na słupach i tablicach ogłoszeniowych. Do tego celu wykorzystywano także publikacje na stronach www (własna SGR oraz partnerskie JST), Facebook, ogłoszenia w Newsletterze, mailing oraz indywidualne zaproszenia. Do grup w niekorzystnej sytuacji docieraliśmy poprzez współpracę z sektorem społecznym i innymi podmiotami (m.in. NGO, ODR, sołtysi, gminy, parafie, CIS).

3. Włączanie lokalnej społeczności na etapie realizacji LSR

Wdrażając LSR, będziemy kontynuować działania włączenia społecznego i skutecznej komunikacji, a także mobilizacji biernych dotychczas interesariuszy dwutorowo – bezpośrednio przez SGR z wykorzystaniem procesu komunikacji, kanałów dopasowanych do konkretnych grup docelowych, a także zarzadzania w sytuacjach braku zaangażowania mieszkańców, które opisaliśmy w planie komunikacji - załączniku do LSR. Ponadto włączenie odbędzie się w toku wdrażania przedsięwzięć LSR – poprzez ich realizację przez podmioty z naszego obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji (np. rolników z małych gospodarstw, dla których przewidziano konkretny obszar wsparcia), zadania projektowe skierowane do tych grup (np. tworzenie oferty dla seniorów) lub elementy uwzględniające ich włączenie (np. punkty za zatrudnienie, ich udział w evencie).

Jednym z celów Planu Komunikacji jest wzmacnianie wizerunku LGD jako organizacji inkluzywnej i otwartej na nowatorskie rozwiązania. Jest to cel zbieżny ze wszystkimi kierunkami strategicznymi. SGR, dzięki swojemu wieloletniemu doświadczeniu w realizacji strategii i rozwoju obszaru będzie mogła wzmacniać swój wizerunek jako grupy ekspertów, doświadczonej i godnej zaufania organizacji. Realizacja założeń Planu Komunikacji (ale też wszystkich pozostałych zadań wynikających ze strategii) w dialogu z mieszkańcami obszaru, z uważnością i zachowaniem dbałości o szczegóły oraz uwzględnieniem dynamicznych zmian to szansa na wzmacnianie przekazu zawartego w tym celu. Niewątpliwie skuteczna i wielokanałowa komunikacja **w połączeniu z metodami włączającymi** to podstawa do jego realizacji.

Tabela 12. Działania wzmacniające partnerstwo oraz włączające grupy w niekorzystnej sytuacji

Odbiorcy	Działania włączające
Lokalna społeczność Bierni interesariusze, w tym grupy w niekorzystnej sytuacji (rolnicy z małych gospodarstw, poszukujący pracy mieszkańcy byłych PGR, OzN, osoby długotrwale chore, ich opiekunowie) seniorzy i młodzież	— komunikacja poprzez odpowiednie kanały (np. za pośrednictwem sołtysa, OSP, CIS, ODR, OPS) w celu zaangażowania mieszkańców, np. w konsultacje LSR — zaangażowanie animatora do innowacji, który będzie wspierał i aktywizował te grupy, dzięki czemu będą miały wpływ na rozwój (np. poprzez udział konsultacjach dot. ich potrzeb, innowacyjnych dla nich rozwiązań) — kopalnia pomysłów umożliwiająca realizację ich inicjatyw lub wnoszenie uwag — zaproszenie do animacji SGR (np. udziału w szkoleniach specjalistycznych) — udział SGR w eventach organizowanych przez lokalną społeczność — dedykowanie im przedsięwzięć lub premiowanie skierowanych do nich operacji
Członkowie SGR	— przewidziane tylko dla członków: – uczestnictwo w organach SGR, a przez to także w warsztatach refleksyjnych – składanie wniosków w sprawie zmiany LSR oraz dot. funkcjonowania LGD – udział w konsultacyjnych i doradczych tematycznych zespołach roboczych — kopalnia pomysłów – możliwość zgłaszania własnych inicjatyw — wybór tematyki i pierwszeństwo w udziale w specjalistycznych szkoleniach — możliwość włączenia do realizacji operacji własnych SGR oraz projektów finansowanych z innych źródeł
Podmioty z obszaru LGD – potencjalni wnioskodawcy, szczególnie projektów partnerskich / w partnerstwie	— możliwość realizacji projektów w partnerstwie i partnerskich — pomoc SGR w nawiązywaniu partnerstw przez bank partnerów oraz animacje w okresie naborów wniosków — działania animacyjne LGD (szkolenia, doradztwo dot. naborów wniosków) — kopalnia pomysłów, która daje możliwości wspólnej realizacji projektów.

Wypełnienie tych założeń zapewnią narzędzia przyczyniające się do osiągnięcia konkretnego celu komunikacji. Cały proces realizowany będzie dwuetapowo – poprzez uzyskanie danych nt. problemu (wskazanych poprzez takie kanały jak: kopalnia

pomysłów, wnioski o zmianę członków i pracowników SGR, dane z monitoringu dot. uczestników działań komunikacyjnych) i przekazanie ich do Zarządu, który je odrzuci (z przyczyn formalnych) lub podda konsultacjom.

Tabela 13. Cele operacyjne komunikacji i narzędzia ich realizacji

Cel	Narzędzie informacji / konsultacyjne	Kanał komunikacji
Wywołanie zmiany (w tym również w przypadku eliminacji problemu nieskutecznej komunikacji lub bierności).	Kopalnia pomysłów, animacje ds. innowacji, ankietowanie, warsztaty refleksyjne	www SGR i partnerów, mailing, ogłoszenie w miejscach publicznych, pośrednicy (NGO, sołtysi, CIS, ODR, itp.), udział w eventach
Wygenerowanie działania		
Osiągnięcie zrozumienia, w tym dot. nawiązania partnerstwa	Ankietowanie, szkolenia specjalistyczne, spotkania konsultacyjne i animacyjne, w tym do innowacyjności, bank partnerów	
Przekazanie informacji	Informacja, informacja lub artykuł prasowy, szkolenia i doradztwo w trakcie naborów	www SGR i partnerów, mailing, newsletter, portale społecznościowe, media, udział w eventach
Zadanie pytania	Ankietowanie, spotkania konsultacyjne i animacyjne, w tym do innowacji	www SGR i partnerów, mailing, portale społecznościowe, udział w eventach

4. Uwzględnienie zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060

W ramach oceny spełniania kryterium, zostanie zweryfikowane, czy projekt jest zgodny z prawem krajowym i unijnym, w tym z:

- jest zgodny z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Wnioskodawca przedłożył oświadczenie, że sposób realizacji oraz zakres projektu nie będzie naruszać postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 6 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, str. 3890) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, Nowy Jork dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.)
- zasadą równości kobiet i mężczyzn W ramach oceny spełniania kryterium zostanie zweryfikowane, czy projekt ma wpływ na równość kobiet i mężczyzn. Zgodność projektu zostanie uznana jeśli projekt ma pozytywny bądź neutralny wpływ na równość kobiet i mężczyzn, uwzględniając zapisy Wytycznych dotyczących zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021-2027 odnośnie neutralnego charakteru wobec zasady równości w przypadku wydatków z projektu.
- zasadą niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną a wnioskodawca przestrzega przepisy art. 9 (3) rozporządzenia ramowego. W ramach oceny spełniania kryterium zostanie zweryfikowane, czy projekt ma wpływ na zasadę niedyskryminacji. Zgodność projektu zostanie uznana jeśli realizacja projektu ma pozytywny wpływ na ww. zasadę poprzez zapewnienie dostępności produktów lub usług dla wszystkich ich użytkowniczek/użytkowników. Zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021-2027 możliwy jest neutralny charakter wobec zasady niedyskryminacji w przypadku niektórych wydatków z pomocy technicznej. Dlatego dopuszczalne jest uznanie neutralności poszczególnych produktów/usług projektu w stosunku do ww. zasady, o ile wnioskodawca wykaże, że produkty/usługi nie mają swoich bezpośrednich użytkowniczek /użytkowników. W takiej sytuacji również uznaje się, że projekt ma pozytywny wpływ na ww. zasadę. W przypadku neutralnego wpływu - Wnioskodawca przedłożył oświadczenie, że projekt obejmuje m.in. produkty/usługi nie mające swoich bezpośrednich użytkowniczek /użytkowników.
- zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą „nie czyń poważnych szkód" (DNSH) a wnioskodawca przestrzega rozporządzenia ramowego art. 9 ust. 4. Wnioskodawca przedłożył oświadczenie o tym, że sposób realizacji oraz zakres projektu będzie zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą „nie czyń poważnych szkód" (DNSH).

Zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 zostały zachowane także podczas procesu tworzenia LSR.

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie potrzeb mieszkańców (w tym seniorów, osób młodych i zidentyfikowanych grup w niekorzystnej sytuacji) oraz problemów występujących na obszarze, opis jego potencjału, rozwojowych branż gospodarki, wybór sposobów interwencji możliwych do realizacji w ramach strategii.

Możliwości rozwojowe i potrzeby obszaru determinowane są przede wszystkim jego położeniem na mapie kraju i regionu. Z jednej strony sytuuje go ono w atrakcyjnym pod względem przyrodniczym miejscu, a z drugiej – na peryferiach dużych aglomeracji, przez co pozostaje on poza głównym nurtem rozwoju. Zdiagnozowane problemy odzwierciedlają zatem niewykorzystanie potencjału, jaki dają lokalne zasoby (ograniczony dostęp do usług dla mieszkańców mniejszych wsi, w tym zw. z kulturą, zanikanie charakteru obszaru), a także – niski poziom wdrożenia innowacyjnych rozwiązań w usługach, komunikacji czy ochronie środowiska (ubóstwo i ograniczony dostęp do usług społecznych, opóźnienie cywilizacyjne). W związku z powyższym określono trzy obszary, na które może oddziaływać LSR, a które są kluczowe w kontekście wdrożenia procesu glokalizacji.

1. Zachowanie potencjału przyrodniczego

1.1. Stan środowiska naturalnego

Przyroda to najważniejszy atut terenu. W każdej gminie znajdują się obszary chronione (zob. rozdział II. *Charakterystyka obszaru…*), a w gminie Ustka i Miasto Ustka - uzdrowisko. Naturalne zasoby stanowią podstawę do rozwoju większości branż gospodarczych, w tym turystyki, handlu, gastronomii, rekreacji, rolnictwa czy rybactwa. Kluczowa dla budowy dobrostanu społecznego jest zatem stabilność środowiska osiągnięta przede wszystkim dzięki zachowaniu bioróżnorodności. Jednym z wpływających na nią czynników są zanieczyszczenia powietrza, wód i gleby. Przyczyniają się one do wymierania najwrażliwszych gatunków, zmian tempa wzrostu i reprodukcji, a pośrednio do zmian klimatycznych niosących susze, burze i opady prowadzące z kolei do zanikania siedlisk rodzimych, migracji gatunków, w tym pojawiania się gatunków inwazyjnych, szkód w lasach, pożarów i podtopień. Choć jakość powietrza jest tu bardzo dobra, przedostają się do niego zanieczyszczenia z paliw stałych, transportu i emisji przemysłowej (w 2018r. w powiecie słupskim funkcjonowały 43 zakłady mające pozwolenie na emisję gazów i pyłów do atmosfery). Obszar nie posiada jednolitej sieci ciepłowniczej, a głównym paliwem opałowym pozostaje węgiel kamienny. Tymczasem istnieją tutaj dobre warunki do wykorzystania odnawialnych źródeł energii, szczególnie wiatru - w subregionie słupskim i nadwiślańskim znajduje się niemal 79% mocy instalacji wiatrowych na Pomorzu[13]. Największe systemy elektrowni zlokalizowane są w gminie Kobylnica, a w planach jest budowa farmy wiatrowej w Bałtyku. Jednak ze względu na wysokie koszty inwestycyjne jak i brak stabilizacji w ilości produkowanej energii, przedmiotowa gałąź energetyki stanowi niewielki procent w stosunku do energii produkowanej ze źródeł konwencjonalnych. Kolejnym źródłem „czystej energii" jest słońce. Jego wykorzystanie opiera się głównie o instalacje zlokalizowane na domach osób fizycznych lub obiektach użyteczności publicznej, jednak ich ilość jest nadal niezadowalająca, a zmieniające się przepisy prosumencie wskazują na zwiększenie ich opłacalności poprzez montaż magazynów energii.

Tabela 14. Struktura OZE na terenie SGR

Gmina	Elektrownie wodne	Elektrownie wiatrowe	Biogaz	Kolektory słoneczne	Pompy ciepła	Biomasa
Kępice	x					x
Kobylnica		x		x	x	x
Redzikowo		x	x	x		x
Smołdzino	x					x
Ustka		x				
Miasto Ustka		x		x		

Najbardziej narażonym na zanieczyszczenia elementem środowiska są wody. GIOS w 2020r. na podstawie badań wód powierzchniowych prowadzonych w 11 punktach stwierdził przekroczone wskźników środowiskowych, w tym zły i średni stan ichtiofauny na odcinkach Słupi i w Studnicy[14]. We wszystkich zbiornikach odnotowano przekroczenie węglowodorów aromatycznych, które dostają się z powietrza. Ostatnie badania IOŚ (2018-2020) wskazują również na umiarkowany i słaby stan ekologiczny i chemiczny wód przejściowych i przybrzeżnych[15] oraz złą lub niezadawalającą (z wyjątkiem Czołpina) jakość wód podziemnych[16]. Oprócz spalania paliw źródłami ich zanieczyszczeń jest działalność rolnicza i przemysłowa wykorzystujące

[13] Samorząd Województwa Pomorskiego: *Regionalny Program Strategiczny w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego*, 2021.

[14] GIOŚ: *Klasyfikacja wskaźników i grup wskaźników w jednolitych częściach wód powierzchniowych rzek i zbiorników zaporowych za rok 2020*. Dostępny na: https://wody.gios.gov.pl.

[15] IOŚ: *Ocena stanu rzek, jezior, wód przejściowych i przybrzeżnych w latach 2016-2018*. Dostępny na: https://mjwp.gios.gov.pl.

[16] IOŚ: *Monitoring jakości wód podziemnych*. Dostępny: https://mjwp.gios.gov.pl/wyniki-badan/wyniki-bada-2020.html.

sztuczne środki przedostające się do powietrza i gleby (w wyniku czego są wyjałowiane), a z niej – do wód. W 2020r. tylko na obszarze gmin SGR zużyto 6499 ton nawozów sztucznych (tj. więcej niż w całych sąsiednich powiatach bytowskim (o 936 t) i lęborskim (3208 t)) i wykonano 2082 zabiegów środkami ochrony roślin (w całym powiecie lęborskim – 1310)[17]. Czynnikiem wpływającym na wszystkie elementy środowiska są odpady. Rocznie na obszarze produkuje się ich ponad 25,5 tyś. ton, z czego 39,89% jest selekcjonowanych. W gminie Redzikowo znajduje się Zakład Unieszkodliwiania Odpadów, a w poszczególnych gminach (z wyjątkiem Kobylnicy) istnieją punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Choć na obszarze nie odnotowano „dzikich" wysypisk śmieci, odpady można znaleźć poza wsiami, w tym w miejscach chronionych. Straty w zasobach przyrodniczych powodowane są również przez bezpośrednią działalność człowieka, w tym kłusownictwo na zwierzynę leśną, na rzekach i jeziorach oraz niekontrolowany ruch turystyczny. Turyści szukają spokojnych miejsc do wypoczynku, odwiedzają dzikie plaże, oddalone jeziora, czy lasy, zwiedzają i uprawiają sporty, również na obszarach chronionych, przy czym nie zawsze dbają o odwiedzany teren. Zdarza się, że niszczą (zadeptują lub zrywają) rośliny, płoszą zwierzynę, schodzą z wyznaczonych szlaków, degradują je przez poruszanie się po nich pojazdami (np. quadami), śmiecą, wylewają zanieczyszczenia do rzek, jezior czy morza, korzystają z własnych środków transportu. Poza tym zauważyć można niepożądane zachowania w codziennych czynnościach, np. nieoszczędzanie wody czy prądu. Członkowie zespołów roboczych ze wszystkich obszarów tematycznych wskazali, iż główną przyczyną nieszczenia środowiska, zarówno przez mieszkańców, w tym przedsiębiorców, rolników, jak i turystów, jest mała wiedza o negatywnym wpływie człowieka na otoczenie oraz o możliwości jego ograniczenia. Problem dotyczy w równym stopniu dzieci, co dorosłych. W szkołach i w gminach prowadzone są różne akcje, jednak nie służą one wdrożeniu trwałych rozwiązań do naszej codzinności. Nie uczymy się oszczędności mediów, segregacji opdpadów, nie mówiąc o wykorzystaniu lokalnych zasobów, np. w ekologicznych ogródkach, czy budownictwie, choć historia naszej wsi jest bogata w podobne rozwiązania, które mogą być przeniesione do współczesnośći, zwłaszcza, że wspomagają nas w tym inteligentne technologie. Podobnie jest w funkcjonowaniu przedsiębiorstw, które w małym stopniu niewelują negatywne oddziaływanie na środowisko, jak OZE, ekoprojektowanie, przekazywanie żywności do Banków Żywoności, czy schronisk dla zwierząt.

1.2. Inicjatywy i potrzeby w zakresie ochrony środowiska

Działania samorządów zmierzające do zachowania bioróżnorodności polegają na: ww. tworzeniu PSZOK-ów, recyklingu, nasadzeniach, ustalaniu obszarów chronionych, walce z kłusownictwem, kierunkowaniu ruchu turystycznego, usuwaniu Barszczu Sosnowskiego, akcjach edukacyjnych, wsparciu finansowym w instalowaniu OZE. Na najbliższe lata zaplanowały dalsze inwestycje, w tym wpisane do ZIT, np.: termomodernizację oraz wdrożenie systemów zarządzania energią, wymianę oświetlenia, inwentaryzację pomników przyrody, retencję zbiorników wodnych, zagospodarowanie terenów zieleni, budowę farmy fotowoltaicznej (na potrzeby gminy Redzikowo). Polityka miejscowych samorządów jest pozytywnie oceniana przez lokalną społeczność - 64,67% respondentów badań SGR jest zadowolonych (ponad 47%) lub bardzo zadowolonych z dbałości o środowisko. Jednocześnie 40% uważa, że działania związane z ochroną środowiska są najpilniejszą sprawą na obszarze. Uczestnicy spotkań w gminach wskazali na interwencje komplementarne do prowadzonych i planowanych działań. Ze względu na zachowanie przyjaznego środowiskowo otoczenia, które odróżnia nasz teren od dużych miast, szczególny nacisk położyli na nieobecną w przestrzeni publicznej zieloną infrastrukturę. SGR przygotowała podstawy ku zaprojektowaniu takich rozwiązań, tj. uczestniczyliśmy w szkoleniu nt. zielonej gospodarki i adaptacji do zmian klimatu, spółdzielni energetycznych, stworzyliśmy zespół roboczy ds. ochrony środowiska i eko-innowacji skupiający specjalistów z różnych sektorów oraz zorganizowaliśmy spotkania naukowe, podczas których omawiano możliwości działań na konkretnych obszarach chronionych, a także nowe dla nas, ale proste formy zielonej infrastruktury, jak np. łąki kwiatowe.

W wyniku tych konsultacji zaplanowaliśmy różne poziomy interwencji - w zależności od celu i możliwości ich wdrożenia. Utrzymanie potencjału środowiska wymaga działań bezpośrednich tj. wsparcia bioróżnorodności i szeregu pomocniczych, jak: zachęcanie do tworzenia zielonej infrastruktury, instalacji urządzeń do wykorzystania OZE (w obiektach publicznych i usługowych) wraz z możliwością ich finansowania, praktykowania rozwiązań ekologicznych, szczególnie w przedsiębiorstwach, wykorzystywania lokalnych zasobów. Natomiast w stwarzaniu przez nas warunków do utrzymania zrównoważonego rozwoju konieczna jest wymierna pomoc – w naszej strategii w postaci konkretnego wyposażenia, tj. magazynów energii, a z drugiej strony, włączanie społeczności w pewien proces mentalny budujący poczucie odpowiedzialności za miejsce zamieszkania. Jego elementy to wspólne tworzenie dokumentów dot. potrzebnych, ale i jak najmniej inwazyjnych inwestycji, w tym z komponentem ekologicznym lub, jak w przypadku infrastruktury turystycznej, wykorzystujących lokalne uwarunkowania, wdrażanie nowych

[17] GUS. Dostępny na: www.stat.gov.pl.

technologii zw. z ekologią i cyfryzacją, promocja dobrych praktyk i edukacja ekologiczna, przybliżające bogactwo obszaru, a wreszcie – przygotowanie liderów do kształtowania polityk lokalnych z poszanowaniem środowiska.
Przedsięwzięcia skierowane są do wszystkich sektorów w zależności od ich doświadczenia, zasobów kadrowych, finansowych oraz prawnych uwarunkowań. Podmioty publiczne, w tym grupa interesu, jaką są gminy, zrealizują kosztochłonne i niekomercyjne działania infrastrukturalne, również na terenach chronionych. Natomiast przedsiębiorcy, zgodnie z ideą transformacji gospodarki w kierunku zrównoważonej przyszłości, zostaną zaangażowani we wdrażanie proekologicznych rozwiązań we własnych firmach oraz otrzymają wsparcie na tworzenie innowacyjnych technologii (premiowanie obszarów zw. z ekologią i energią). Wreszcie sektor społeczny zagospodaruje działania edukacyjne i zostanie włączony w instalacje magazynów energii na zarządzanych przez siebie obiektach. Organizacjom pozarządowym, jako podmiotom działającym najbliżej lokalnej społeczności, powierzono też rolę w kreowaniu otoczenia poprzez przygotowanie koncepcji smart village. Działania sektora społecznego uzupełni SGR, szerząc dobre eko-praktyki w swoim parku edukacyjnym.

2. Zrównoważony rozwój gospodarczy w szczególności oparty o lokalne zasoby

W sformułowaniu „lokalne zasoby" kryją się warunki przyrodnicze, kulturowe i historyczne obszaru, co kieruje w stronę branż opartych o charakterystyczne elementy otoczenia, które są skierowane zarówno do mieszkańców, jak i turystów. Jednocześnie zrównoważony rozwój konotuje wdrażanie technologii, które zmienią funkcjonowanie przedsiębiorstw i zwykłych mieszkańców, przenoszą ich na inny stopień cywilizacyjny, a na niższym poziomie – zapewniają organizację pracy, czy sposób świadczenia usług niwelujący aktualne problemy. Wykorzystanie tych dwóch sposobów kreowania rynku odpowiada współczesnym trendom zrodzonym z konieczności sprostania nowym zagrożeniom i wyzwaniom, w tym związanym ze środowiskiem, cyfryzacją, automatyzacją, dostępnością usług i rynku pracy, wdrożeniem założeń idei przemysłu 4.0., itp. Czynnikiem pozwalającym na planowanie takiego rozwoju gospodarczego jest przedsiębiorczość mieszkańców.

Rysunek 4. Podmioty gospodarcze na terenie SGR (%) (stan na 31.12.2020r.)

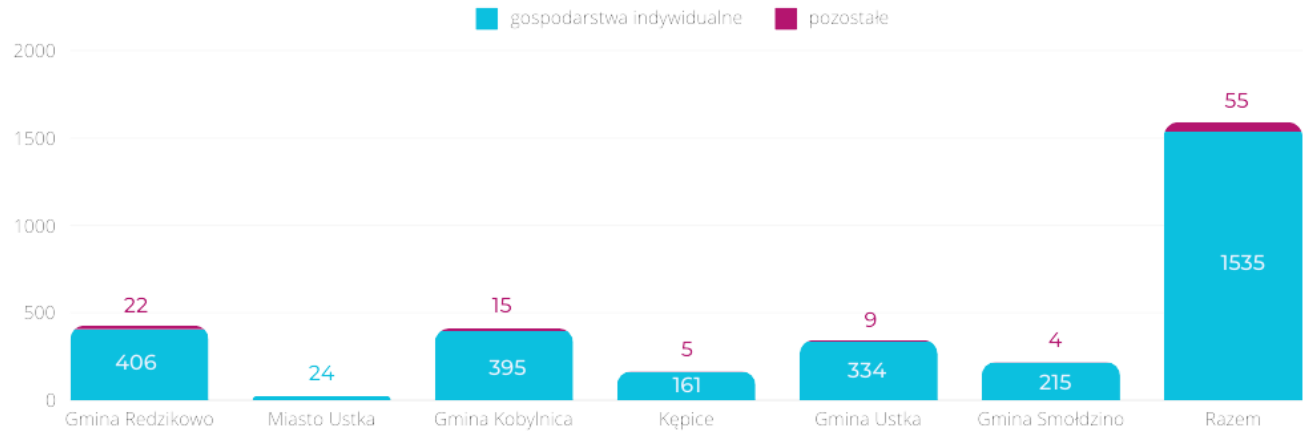

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Mieszkańcy naszego obszaru prowadzą 77% wszystkich firm w powiecie słupskim, więcej niż w całych sąsiednich powiatach bytowskim (7455 przedsiębiorstw) i sławieńskim (6451)[18]. W 2020r. na obszarze zarejestrowanych było 8077 działalności.
Mimo dysproporcji w liczbie przedsiębiorstw w poszczególnych samorządach (najwięcej firm znajduje się w najludniejszych gminach), w każdym z nich notuje się regularny wzrost podmiotów gospodarczych. Rodzaj i zakres prowadzonych działalności wynikają z przestrzeni usługowej, warunków środowiskowych i polityki władz. W gminie Redzikowo przedsiębiorcy planujący nowe inwestycje i tworzenie miejsc pracy mogą uzyskać zwolnienie z podatku od nieruchomości, a sama Gmina intensywnie zbroi kolejne tereny inwestycyjne. Ponadto istnieje tutaj Specjalna Strefa Ekonomiczna pozwalająca na ulgi w podatku dochodowym. W Redzikowie i Kobylnicy, które mają mniejszy potencjał turystyczny, rozwijają się głównie branże uzupełniające usługi zw. z codziennym funkcjonowaniem i produkcją. Natomiast w Gminie Kępice widać dynamikę ekonomii społecznej. JST i organizacje pracują nad wzmocnieniem potencjału ludzkiego, co ma uzasadnienie wobec szeregu występujących tam problemów społecznych i wykluczenia. Wreszcie na północy obszaru najpopularniejsza jest turystyka, która stała się dźwignią zwłaszcza dla obszarów wiejskich. Choć liczebnie na terenie SGR przeważa przetwórstwo i handel, to są to niejednorodne gałęzie i w dużej mierze zależne od trzech filarów gospodarki – rolnictwa, rybactwa i turystyki.
Posiadamy dobre warunki do uprawiania rolnictwa, szczególnie w gminach Kobylnica i Redzikowo. Natomiast Ustka i Smołdzino są ograniczone pasem wybrzeża oraz - razem z gminą Kępice - dużym zalesieniem. Na terenie znajduje się 1590 gospodarstw rolnych o łącznej pow. ponad 52 tys. ha i 50 516,46 ha użytków rolnych. Ponad 98% stanowią użytki rolne w dobrej kulturze.

[18] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

Wykres 4. Gospodarstwa rolne na obszarze SGR (stan na dzień 31.12.2020r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/

Na obszarze uprawiane są głównie zboża (1468 gospodarstw), z czego 89,55% powierzchni ich upraw zajmują zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi. W odniesieniu do produkcji zwierzęcej najpopularniejszy jest chów drobiu (583583 szt.), bydła (3374 szt.) oraz trzody chlewnej (48423 szt. – bez danych z gmin Redzikowo i Smołdzino).

Tabela 15. Powierzchnia użytków rolnych (ha) pod zasiewami (stan na 2020r.).

Gmina	Zboża	Rzepak i rzepik	Ziemniaki	Warzywa gruntowe	Pozostałe
Miasto Ustka	18,6	0	0	0	164,43
Ustka	1928,86	782,97	42,47	29,48	1 755,27
Kępice	2790,78	648,05	615,74	0	367,05
Kobylnica	6 142,34	2 157,71	1 351,15	152,44	1 553,82
Redzikowo	7 400,27	2 715,36	1 281,16	142,01	2 807,41
Smołdzino	915,81	65,07	30	26,52	561,73
Razem	**19 196,66**	**6 369,16**	**3 320,52**	**350,45**	**7 209,71**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Największą grupę tworzą gospodarstwa od 1-5 ha i duże, mające ponad 15 ha. Średnia wielkość gospodarstwa to 32,95ha.

Tabela 16. Gospodarstwa rolne wg obszarowych grup użytków rolnych (stan na 2020r.).

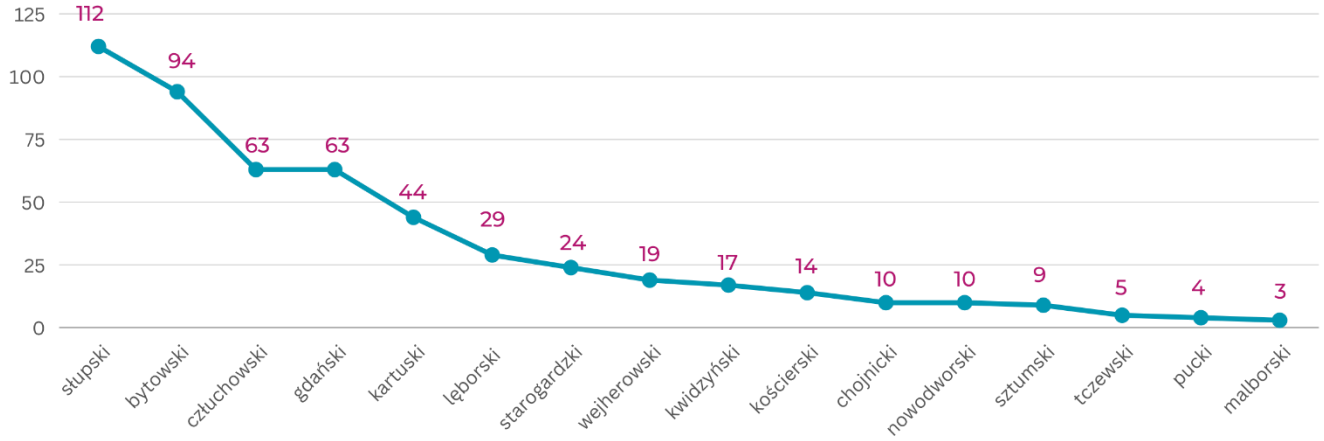
Wielkość gospodarstw		Gmina						Razem
		Miasto Ustka	Ustka	Kępice	Kobylnica	Redzikowo	Smołdzino	
Do 1 ha	liczba	bd.	6	5	9	8	0	28
	pow.	bd.	19,44	12,54	54,58	7,46	0	94,02**
1 – 5 ha	liczba	15	150	63	158	189	82	657
	pow.	48,68	465,13	204,53	493,68	553,01	253,12	2 018,15
5 – 10 ha	liczba	3	74	33	66	76	32	284
	pow.	bd.	578,42	284,08	571,53	595,86	239,38	2269,27**
10 – 15 ha	liczba	bd.	35	20	37	31	15	138
	pow.	bd.	443,69	275,51	485,29	424,5	184,66	1813,65**
> 15 ha	liczba	5	78	45	140	124	90	482
	pow.	431,37	5524,74	5631,51	14273,63	15189,71	5119,95	46 170,91
Razem	**liczba**	**24**	**343**	**166**	**410**	**428**	**219**	**1590**
	pow.	**510,96**	**7031,42**	**6408,17**	**15878,71**	**16770,54**	**5797,11**	**52 396,91**
Średnia pow.		**21,29**	**20,49**	**38,60**	**38,73**	**39,18**	**26,47**	**32,95**

** Bez powierzchni gospodarstw w Mieście Ustka

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Na obszarze panują bardzo dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Wykres 5. Liczba gospodarstw ekologicznych w poszczególnych powiatach woj. pomorskiego (stan na 31.12.2020r.).

Źródło: Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu.

Gospodarstwa ekologiczne zajmują się głównie produkcją roślinną (ponad 80% w 2018r.), a w stosunku do chowu zwierząt, rolnicy preferują metody konwencjonalne. Ze względu na coraz większą popularność żywności ekologicznej zwiększa się liczba przetwórców i podmiotów zw. z przygotowaniem produktów (54 w 2020r). Najwięcej z nich zajmuje się pakowaniem produktów oraz przetwarzaniem ryb i skorupiaków, a najmniej – wytwarzaniem gotowych posiłków[19].

Obecnie w gospodarstwach rolnych pracuje łącznie 3 129 osób – domowników i stałych pracowników. W 2020r. ich nakład pracy szacowano się na 2788 AWU, z czego na pracowników przypada 1647 AWU (1180 na mężczyzn i 466 na kobiety). W gospodarstwach pracuje młodzież od 15 r. ż. i osoby w wieku poprodukcyjnym (465 AWU)[20]. Choć do gospodarstw rolnych wchodzi coraz więcej ulepszeń, ich liczba w ciągu ostatnich 10 lat znacznie spadła (łącznie o 1264). Wobec rezygnacji z prowadzenia gospodarstw rolnych i ograniczeń do ich rozwoju wskazana jest dywersyfikacja ich funkcjonowania, szczególnie w kierunku agroturystyki i tworzenia lokalnych produktów rolnych, w tym pochodzących z upraw ekologicznych.

Podobnie zmienia się sytuacja rybaków. Na naszym terenie funkcjonują porty w Ustce i w Rowach, gdzie działa 85 armatorów zatrudniających ok. 185 rybaków[21]. W pierwszym, większym, stacjonuje 48 jednostek rybackich (o 25 mniej niż w 2014r.), 9 łodzi specjalistycznych, 11 wędkarskich, 12 komercyjnych i 59 niekomercyjnych[22]. W 2020r. wielkość zatrudnienia w rybołówstwie i przetwórstwie szacowano na 113 etatów, przy czym z członkami złóg podpisywane są również umowy cywilnoprawne, a wielu mieszkańców pracuje w kilku dużych przetwórniach zatrudniających kilka tysięcy osób. W akwakulturze stworzonych jest 10,54 etatów (na obszarze znajduje się 14 hodowli ryb), a w rybactwie śródlądowym – 23. Wartość produkcji w tych sektorach w2020r. wyniosła odpowiednio 5,91 mln zł i 0,78 mln zł[23]. Mimo zmniejszającej się floty, rybacy nadal stanowią znaczącą grupę interesu – wystarczy wspomnieć, że w latach 2019-2021 w portach odnotowano wyładunek o wartości 25 358,43mln zł, z czego ponad 99,65% w Ustce, co lokuje ją na 4. pozycji w kraju. Niemniej postępująca redukcja floty każe zwrócić uwagę rybaków w stronę innych branż, w tym turystyki opartej na produktach rybackich i wodzie (kulinarnej, aktywnej) lub tradycjach (kulturowej).

Charakterystyczna dla obszaru turystyka stanowi jego siłę napędową pod względem ekonomicznym i jakości życia – dostęp mieszkańców do wielu usług, np. rekreacyjnych, jest bowiem uzależniony od rozwoju oferty dla turystów. Z uwagi na obecną przewagę działalności polegających na wynajmie miejsc noclegowych, w jej ramach istnieją luki zw. właśnie z tworzeniem atrakcji turystycznych, aktywnym wypoczynkiem czy zdrowiem. Branża jest zatem otwarta na nowych przedsiębiorców, którym nie zagraża konkurencja. Trendy związane z wykorzystaniem lokalnych zasobów sprzyjają m.in. rolnikom i rybakom dywersyfikującym działalność, ponieważ mogą wykorzystać swoje zasoby i wiedzę w sprzedaży produktów zw. z obszarem – jednak obecnie wykorzystują to sporadycznie. Z uwagi na duży potencjał rozwojowy turystyki, wpisującej się w przyszłościowe dla obszaru działalności, bardziej szczegółowa analiza znajduje się rozdziale 2.1.

[19] Dane Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lubaniu.

[20] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[21] Dane Krajowej Izby Producentów Ryb w Ustce.

[22] Dane Zarządu Portu w Ustce.

[23] Instytut Rybactwa Śródlądowego im. S. Sakowicza w Olsztynie: Analiza obszaru rybackiego w ramach Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybołówstwa i Akwakultury na lata 2021-2027.

2.1. Gospodarka oparta o zasoby lokalne

2.1.1. Oferta czasu wolnego, w tym turystyki sprofilowanej

Wg badań GUS powiat słupski w 2017r. ulokował się na 20. miejscu w kraju pod względem atrakcyjności turystycznej (z woj. pomorskiego na liście znalazły się jeszcze Gdańsk – 5. lokata i powiat nowodworski – 19. lokata – który uzyskał identyczny wskaźnik atrakcyjności, co powiat słupski). Jego najsilniejszą stroną okazały się walory przyrodnicze i w tym aspekcie uplasował się na 7. miejscu – najwyżej z obszarów naszego województwa i w ogóle Pomorza[24]. Wybrzeże stwarza możliwości rozwoju zarówno turystyki wypoczynkowej, jak i sprofilowanej. Morze przyciąga turystów nie tylko do gmin Ustka, Miasto Ustka i Smołdzino, ale i do pozostałych, których warunki przyrodnicze oraz w dużej mierze niewykorzystany potencjał kulturowy, mogą uzupełnić ofertę terenów nadmorskich, poszerzyć i spopularyzować „Slow Tourism". Ponad 37% mieszkańców uważa turystykę i agroturystykę za najważniejsze lewary gospodarcze na obszarze, przy czym należy pamiętać, że ich rozwój zawsze wzbogaca ofertę dla mieszkańców, zwłaszcza jeśli zagwarantowane zostaną ułatwienia w dostępie do niej i świadczenie usług całorocznych.

2.1.1.a. Sport i rekreacja

Uwarunkowania przyrodnicze obszaru naturalnie kierują jego rozwój w kierunku aktywnego spędzania czasu wolnego – zarówno przez mieszkańców, jak i turystów. 57,14% badanych jest zadowolona lub bardzo zadowolona z warunków do uprawiania różnych sportów, a 54,2% z infrastruktury turystycznej i oferty dla turystów, w szczególności opartej o turystykę sprofilowaną. Na obszarze LSR znajduje się ok. 327 obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Tabela 17. Wybrane obiekty infrastruktury sportowej w gminach objętych LSR.

Obiekty	Miasto Ustka	Ustka	Kępice	Kobylnica	Redzikowo	Smołdzino	Razem
boiska/stadiony	4	14	4	26	9	2	59
baseny	4	0	0	0	2	0	6
hale/sale sportowe	4 (bez sal sportowych)	2	4	5	10	1	26
siłownie	6	19	19	31	25	3	103
kąpieliska	2	10	1	0	0	1	14
stadniny	0	3	0	2	4	2	11
korty tenisowe	3	3	0	1	11	0	18
trasy rowerowe, kajakowe	11	9	6	8	15	14	63
inne	10	1	1	12	3	0	27
Razem	**44**	**61**	**35**	**85**	**79**	**23**	**327**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Wymienione obiekty należą do podmiotów publicznych i prywatnych. Oprócz miejsc do uprawiania najpopularniejszych sportów na obszarze funkcjonują strzelnice, kręgielnie, parki trampolin i linowe, trasy do nordic walking, a w Ustce, bardziej innowacyjne obiekty, np. park do street workout, skatepark, boisko do streetballa, tor rowerowy, czy bieżnia żużlowa. Zimą można skorzystać ze sztucznych lodowisk. Większe kompleksy mieszczą się przy OSiR-ach i hotelach. Każda gmina posiada szlaki kajakowe, piesze i rowerowe, pełniące również funkcję tras konnych. Infrastrukturę uzupełniają zasoby hoteli oraz prywatne wypożyczalnie sprzętu sportowego. Mimo rozwoju infrastruktury sportowej i zadowolenia mieszkańców ponad 55% uczestników naszych badań uważa dalsze inwestycje za jedną z najpilniejszych potrzeb. Osoby z branży i przedstawiciele JST wskazują zwłaszcza na tworzenie i rozwój kąpielisk, które są wyeksploatowane, urządzone w oparciu o nieaktualne standardy i dodatkowo zniszczone przez coraz gwałtowniejsze zjawiska atmosferyczne. Ich stan lub zupełny brak zagrażają osobom odpoczywającym nad wodą i środowisku. Druga potrzeba to miejsca dla kamperów. Nie mamy żadnej wypożyczalni, a dla osób spoza regionu dostępne są 2 punkty postojowe (w Ustce i Rowach) niewyposażone w media[25]. Tymczasem caravaning zapewniający kontakt z przyrodą, po doświadczeniach pandemicznych, staje się coraz popularniejszy. Oba zakresy mogłyby ponadto uporządkować ruch turystyczny. Usługi zw. ze sportem i rekreacją to domena klubów i stowarzyszeń sportowych stanowiących ponad 36% NGO na obszarze. Skupiają one głównie dzieci i młodzież, a zajęcia gimnastyczne dla seniorów organizują nieliczne UTW i ośrodki kultury. Z uwagi na szerokie oddziaływanie sportu, w tym na profilaktykę oraz walkę z chorobami cywilizacyjnymi i uzależnieniami, organizację czasu wolnego i rozwój turystyki w ten obszar działania angażują się też samorządy, które dotują sektor społeczny oraz organizują we współpracy z nim imprezy sportowe, np. rajdy rowerowe i piesze, biegi, czy turnieje. W ostatnich latach rozwinęła się branża

[24] GUS*: Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia*. Dostępny na: https://stat.gov.pl.

[25] Dostępny na: https://polskicaravaning.pl.

sportów wodnych. Na terenie działają 2 kluby żeglarskie, koło kajakowe, stowarzyszenie zajmujące się nurkowaniem i pływaniem oraz 7 kół wędkarskich. W Kępicach (Obłęże) szeroką ofertę sportową posiada ośrodek sportu i rekreacji. Lokalni przedsiębiorcy prowadzą natomiast szkołę żeglarską i surfingu, szkołę nurkowania oraz morskie rejsy wędkarskie i spływy kajakowe, a firmy zewnętrzne - kursy motorowodne, naukę surfingu i żeglarstwa. Mimo wymienionych działalności, sektor gospodarczy stanowi niszę w usługach sportowych. W Ustce w ostatnich latach pojawiły się oferty treningowe podmiotów prywatnych (np. pływanie, sporty walki, gimnastyka) i rozwinęła się oferta jazd konnych (11 stadnin), jednak nie zmienia to struktury segmentu tych usług. Istnieje zatem duży potencjał dla tej branży gospodarki, w tym również dla NGO, które planują ekonomizację. Brakuje przede wszystkim stałej oferty sportowej wychodzącej poza sezon letni, a przy tym: bardziej innowacyjnych dyscyplin (np. wakeboardingu, czy flyboardingu), tradycyjnych i specyficznych dla obszaru, ale nieuprawianych na nim (np. spływy łodziami, wioślarstwo), niedostateczne spopularyzowanych (np. paralotniarstwo, loty szybowcowe i samolotowe), a wreszcie świadczonych kompleksowo (np. w połączeniu z planami treningowymi, dietami, łączącymi kilka dyscyplin, itp.). Podobnie jak w przypadku kultury, problemem pozostaje utrudniony dostęp do usług, szczególnie dla seniorów, OzN, mieszkańców małych wsi.

2.1.1.b. Kultura i edukacja

Obecnie działalność kulturalna i edukacyjna prawie w całości skupia się wokół sektora publicznego, który dysponuje ku temu odpowiednią infrastrukturą i zasobami kadrowymi oraz materialnymi.

Tabela 18. Obiekty kulturalne na obszarze objętym LSR w 2020r.

	Centrum kultury	Świetlica	Biblioteka	Muzeum	Galeria	Kino	Razem
Miasto Ustka	2	2	1	5	2	1	13
Ustka	1	15	2	1	0	0	19
Kępice	1	10	8	0	0	0	19
Kobylnica	1	15	4	0	1	0	21
Redzikowo	1	27	10	1	0	0	39
Smołdzino	1	5	3	1	0	0	10
Razem	**7**	**74**	**28**	**8**	**3**	**1**	**121**

Źródło: dane gmin.

Świetlice mieszczą się prawie w co drugiej miejscowości - średnio 192 os./1 świetlicę. Centra kultury dysponują łącznie 37 pracowniami specjalistycznymi: komputerowymi, filmowymi, muzycznymi, plastycznymi, ceramicznymi i tanecznymi. Biblioteki znajdują się w co 7 miejscowości (liczba czytelników w 2020r.: 81,67/1000 ludności; w powiecie słupskim-77)[26]. Wymienione obiekty są wciąż remontowane i doposażane. Nie są one jednak przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (OzN) i seniorów (m.in. w 2020r. jedynie 28% ośrodków i świetlic miało odpowiednie wejścia, a udogodnienia wewnątrz budynków – 24,33[27]). Ogólnie mieszkańcy są zadowoleni zarówno z estetyki miejscowości (77,84% pozytywnych ocen), jak i ilości i funkcjonalności miejsc publicznych z ofertą dla mieszkańców (78,44%), z wyjątkiem młodzieży oraz osób wykluczonych komunikacyjnie, co szczegółowo zostało wyjaśnione w pkt. 3.1. W 2020r. podmioty działające w obszarze kultury, mimo pandemii, zorganizowały 585 wydarzeń dla ponad 22,5 tyś. uczestników. Prowadziły grupy artystyczne (28) i koła/kluby (77), do których należało 1111 dorosłych oraz 260 dzieci[28]. W zakresie czasu wolnego aktywne są też organizacje pozarządowe - na terenie działają 62 NGO nominalnie lub pośrednio związane z kulturą, w tym 47 kół gospodyń wiejskich[29]. Obok opisanych infrastruktury i usług, z których korzystają głównie mieszkańcy, na obszarze istnieje baza do tworzenia oferty kulturalnej również dla turystów. Poszczególne miejscowości wpisują się w 7 szlaków tematycznych Pomorza, zw. ze Słowińcami, II wojną światową, obiektami sakralnymi, elektrowniami wodnymi, czy zepellinami[30]. Na obszarze znajduje się 117 zabytków. Największą grupę stanowią parki i dwory z pałacami, kościoły i budynki mieszkalne o konstrukcji szkieletowej oraz zespoły folwarczne. Zachowały się też magazyny, gorzelnie, spichlerze, młyny, kuźnie, wozownie, remizy i obiekty kolejowe, a w Ustce – molo, ratusz, zakład przyrodoleczniczy i bunkry. Rozpoznawalne są specjalnie zagospodarowane miejscowości oddające charakter obszaru: Stara Osada Rybacka w Ustce oraz wsie należące do Krainy w kratę (głównie w Swołowie w gminie Redzikowo i Starkowie w gminie Ustka). Pojawia się coraz więcej działań edukacyjnych.

[26] Dane gmin. GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[27] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[28] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[29] Dane gmin, stan na 2020r.

[30] *Szlaki tematyczne*. Dostępny na: https://ustka.travel/sk46-szlaki-tematyczne.html.

Tabela 19. Główne działania kulturalno-edukacyjne dla mieszkańców i turystów.

Podmiot/miejsce	Sektor	Oferta
Skansen w Klukach	publiczny	Samodzielne zwiedzanie (opisy przy eksponatach), Czarne Wesele - impreza zw. z kopaniem torfu
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie	publiczny	Zwiedzanie (audio i z przewodnikiem), zajęcia, dodatkowe atrakcje – przejażdżka bryczką, ognisko
Miasto Ustka	publiczny	Wycieczki piesze ze zwiedzaniem
Zagroda Śledziowa Herring Farm w Gminie Ustka	prywatny	Edukacja w zakresie historii rybactwa, degustacja dań rybnych, baza noclegowa
Park Historii i Rozrywki - Bunkry Blüchera w Ustce	prywatny	Zwiedzanie (audio i z przewodnikiem), zajęcia, symulacje ataków, nowoczesne narzędzia audiowizualne, dodatkowe atrakcje – strzelnice, punkt gastronomiczny, sklep z pamiątkami
Biura Lokalnych Wycieczek Pomorski Wehikuł Czasu z Ustki	prywatny	Zwiedzanie obszaru, w tym wg wytyczonych szlaków tematycznych

Źródło: strony www. podmiotów.

Najpowszechniejszym kanałem popularyzacji kultury pozostają imprezy. Wykorzystują one zarówno tradycje (np. koncerty szantowe i zespołów ludowych, rybne kulinaria, jarmarki produktów lokalnych), jak i zasoby pokazane w nowoczesny sposób (np. festiwal wiatru czy świateł w Ustce). Oprócz nich odbywają się tu cykliczne imprezy ogólnokulturalne z koncertem Legendy Rocka (gmina Redzikowo) czy festiwalem Disco Polo (gmina Kobylnica) na czele.

Mieszkańcy pozytywnie oceniają ofertę kulturalną (53,57% jest z niej zadowolonych lub bardzo zadowolonych). W porównaniu do badań z 2014r. podniosła się również ich ocena dbałości o lokalne tradycję, historię i kulturę (dodatnie noty wystawiło 58,33% respondentów). Poszerzenie świadomości w tym zakresie widać na wielu poziomach animacji życia kulturalnego. Udział w nim mają takie inicjatywy jak wydarzenia parateatralne, spotkania historyczne, koncerty organowe, montaż tablic informacyjnych przy zabytkach, publikacja albumów, czy projekty promujące nasze dziedzictwo. Akcenty lokalne pojawiły się na festynach integracyjnych, a coraz więcej miejscowości ma własne święta, dzięki czemu mieszkańcy utożsamiają się ze swoimi wsiami.

Oferty opartej na dziedzictwie lokalnym w ogóle nie mają zajmujące się nim NGO. Nie posiadają odpowiedniego potencjału do przyjmowania szerokiego grona odbiorców, a pozyskiwane przez nie środki (głównie z gmin) wystarczają na pojedyncze zajęcia lub imprezy prowadzone w zastałych schematach, przez co są niewidoczne dla osób z zewnątrz. Sektor społeczny jest wyłączony z szerokiej popularyzacji lokalności, choć tworzą go pasjonaci, osoby związane z pomorską wsią, pamiętające lub kultywujące dawne zwyczaje, a niekiedy specjaliści. Podobnie uwagę zwraca mały udział sektora prywatnego w tej branży, który nie wykorzystuje warunków stworzonych przez sektor publiczny. W 2020r. działalność w zakresie sportu, rozrywki i rekreacji prowadziło 167 podmiotów, tj. niecałe 2% przedsiębiorstw, przy czym do grona tego zaliczono również sektor publiczny[31]. Ok. 17% uczestników badań widzi w kulturze i edukacji branże mogące wpłynąć na cały obszar, a ponad 35% - uznaje działania z nimi związane za pilne. Świadczy to o niewykorzystanym potencjale, ale i o ograniczonej dostępności usług, zwłaszcza dla osób z mniejszych miejscowości, OzN, czy seniorów (zob. pkt. 3.1, 3.2). Oferta kulturalna i edukacyjna może być realizowana zarówno w ramach ogólnej tematyki, jak i nawiązywać do charakteru obszaru, tworząc lokalne produkty kulturowe atrakcyjne dla mieszkańców i turystów. Można ją budować wokół zabytków, lokalnego rzemiosła, tradycji, czy produktów spożywczych (opis w pkt. 2.1.2.). Tymczasem przedsiębiorcy w większości postrzegają turystykę przez pryzmat miejsc noclegowych, których jest nadmiar (w 2020r. istniało 13,5 tyś. miejsc noclegowych w 130 obiektach)[32] i które nie nawiązują do charakteru obszaru, a wręcz niszczą jego spójność architektoniczną. Wyjątkiem są tutaj gospodarstwa agroturystyczne, które mogą łączyć w sobie stylistykę tradycyjnych wiejskich domostw z doświadczaniem ich tradycji, a ich usytuowanie i ograniczenie miejsc noclegowych współgrają z preferencjami po-pandemicznymi dot. bezpieczeństwa. Na terenie istnieje 56 nominalnych gospodarstw agroturystycznych.

Tabela 20. Gospodarstwa agroturystyczne na obszarze SGR.

Kępice*	Kobylnica*	Redzikowo	Smołdzino	Ustka
1	1	16	21	17

*Gminy nie prowadzą podziału obiektów na prowadzone przez rolników i inne podmioty, stad dane są niekompletne/Źródło: dane gmin.

[31] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[32] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

Najbardziej aktywni są pod tym względem mieszkańcy Smołdzina, gdzie działa NGO skupiające gospodarstwa agroturystyczne. Jednak turystyka wiejska w większości prowadzona jest przez osoby mieszkające na wsi, ale nieposiadające statusu rolnika. Ponadto, podczas gdy w woj. pomorskim działają m.in. zagrody edukacyjne (26 zagród), na obszarze zarówno rolnicy, jak i przedsiębiorcy ograniczają się wyłącznie do usług kwaterunkowych, a działania edukacyjne prowadzone są przede wszystkim w pasiekach. Nie mają oni świadomości nt. możliwości rozwoju swojej działalności poza wynajem pokoi, a małe gospodarstwa posiadające ku temu warunki (np. hodowle zwierząt) – nie dysponują odpowiednim standardem miejsc noclegowych.

2.1.2. Kreowanie lokalnych produktów spożywczych

Trend bazowania na lokalnych zasobach w gospodarce widoczny jest głównie w sprzedaży naturalnych produktów spożywczych, choć w bazie produktów tradycyjnych Pomorza znajduje się tylko kilka pozycji przypisanych do obszaru SGR[33]. Coraz popularniejsze staje się praktykowanie permakultury w przydomowych ogródkach na potrzeby przygotowania posiłków dla gości drobnych kwaterodawców. Idea może być atrakcyjna zarówno w zakresie rozwoju agroturystyki, turystyki sprofilowanej na zdrowy tryb życia lub kulturę obszaru, jak i promocji ich spożycia wśród mieszkańców. Popularnymi produktami są też nalewki i wina wytwarzane w gospodarstwach agroturystycznych, przez Koła Gospodyń Wiejskich i sadowników. Ponadto w gminie Ustka i Redzikowo działają 2 winnice, jedna specjalizująca się w winach czerwonych, a druga, najbardziej wysunięta na północ w Polsce – białych, w tym musujących. Wśród produktów pochodzenia zwierzęcego wymienić można miody – funkcjonuje tutaj 39 pasiek, z których część prowadzi zajęcia edukacyjne. Sery sprzedawane są w gospodarstwach agroturystycznych, a w Swołowie działa mała wytwórnia produkująca je z mleka koziego od lokalnych rolników. Najpopularniejsze przedsiębiorstwa wytwarzające wędliny naturalne znajdują się natomiast w gminach Kobylnica (2) i Ustka (1). Wreszcie, ze względu na charakter obszaru, istotnym produktem spożywczym są ryby. Można je kupić na Aukcji Rybnej skupującej je od armatorów, „prosto z kutra", zamówienie telefoniczne oraz okazjonalnie podczas Dożynek Rybnych w Ustce. Na obszarze działa 14 gospodarstw rybackich (7 w gminie Kępice, po 3 w gminach Kobylnica i Redzikowo, 1 w gminie Smołdzino).

Przedstawiciele turystyki i kultury wskazują na problem zw. z promocją i współpracą. Sklepy czy hotele nie są zainteresowane popularyzacją produktów lokalnych, a sami producenci nie inwestują w strony czy sklepy internetowe, nie korzystają z portali sprzedażowych i rzadko przystępują do istniejących sieci (np. „Zielonego Serca Pomorza" stworzonej przez LGD Dolina Słupi[34], Słowińskiego Szlaku Rybackiego SGR). Z drugiej strony wiele funkcjonujących w rejonie rozwiązań organizacyjnych, dla tutejszych wytwórców jest nieopłacalne, tym bardziej, że pozostają oni na różnym stopniu rozwoju. Dlatego dużym wsparciem są inicjatywy związane z tworzeniem miejsc, w których w tradycyjnych warunkach można zaprezentować swoje produkty.

Tabela 21. Główne miejsca promocji i sprzedaży produktów lokalnych (stan na 2020r.).

	Miejscowość i gmina	Organizator	Częstotliwość
Bazarek Natury	Krępa Słupska, Redzikowo	Centrum Promocji Produktów Lokalnych w Krępie Słupskiej	Ciągle
Gęsina Swołowo	Swołowo, Redzikowo	Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, Gmina Redzikowo	Cyklicznie, coroczne
Święto Miodów i Nalewek	Swołowo, Redzikowo		Okazjonalnie
Dożynki rybne	Ustka, Miasto Ustka	Miasto Ustka	Cyklicznie, corocznie
Dożynki gminne	Wszystkie gminy	Gminy obszaru	Cyklicznie, corocznie

Źródło: dane gmin, strony internetowe podmiotów wymienionych w tabeli.

2.1.3. Działalność prozdrowotna

Położenie obszaru sprzyja rozwojowi usług uzdrowiskowo-zdrowotnych. Poza opisywanymi walorami przyrodniczymi, słynie on z najwyższej klasy jakości powietrza[35] w dużej mierze odpowiedzialnego za stan zdrowia społeczeństwa[36]. Występuje tutaj niskie zanieczyszczenie w relacji do sąsiednich obszarów - w 2020r. w powiecie słupskim emisja zanieczyszczeń gazowych wyniosła 25 516 t, tj. 11,51 na km2 (86 951t mniej niż w p. lęborskim i 14 850 niż w p. bytowskim), a pyłów – 7t (o 19t mniej niż w powi. Lęborskim i o 11t niż w p. butowskim)[37]. Ponadto Miasto Ustka oraz 5 sołectw gminy Ustka, jako jeden z dwóch obszarów w woj. pomorskim posiadają status uzdrowiska. Ośrodki na ich terenie świadczą m.in. kąpiele i ziewy solankowe, okłady i zawijania

[33] *Lista produktów tradycyjnych województwa pomorskiego*. Dostępny na: https://pomorskie.eu/lista-produktow-tradycyjnych-wojewodztwa-pomorskiego/.

[34] Strona: http://www.zielonesercepomorza.pl/.

[35] GIOŚ: *Ocena jakości powietrza- roczne*. Dostępny na: https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/maps/air/quality/type/R.

[36] GUS: Raport 2020. *Polska na drodze zrównoważonego rozwoju*. Dostępny na: https://raportsdg.stat.gov.pl/2020/cel3.html.

[37] GUS. Dostępny na: www.stat.gov.pl.

z borowin, talasoterapię, aeroterapię, kinezyterapię. Zajmują się leczeniem chorób ortopedyczno-urazowych, endokrynologicznych, reumatologicznych, kardiologicznych, nadciśnienia, dróg oddechowych, układu nerwowego[38]. Dzięki temu sezon turystyczny jest wydłużony ze względu na przyjazd kuracjuszy. Usługi te mogą być rozwijane i świadczone odpłatnie także poza siecią ww. ośrodków. Ugruntowana marka Ustki jako kurortu uzdrowiskowego mogłaby pomóc w nadaniu całemu obszarowi roli zagłębia leczniczego, m.in. poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczych przez podmioty z innych gmin w branży ściśle zdrowotnej, ale i kosmetycznej, dietetycznej, itp. Działalność prozdrowotna jest pożądana zarówno w kontekście stworzenia oferty dla osób przyjeżdżających tutaj w celu podbudowania zdrowia czy regeneracji, jak i leczenia mieszkańców.

Zapotrzebowanie na takie usługi rośnie wraz z nasileniem się chorób cywilizacyjnych. W 2020r. w powiecie słupskim, podobnie jak w kraju, głównymi przyczynami zgonów były choroby układu krążenia i nowotwory (33,4% i 29,4%),a dalej choroby układu oddechowego i cukrzyca. Pogarsza się również stan psychiczny Polaków. W 2020r. woj. pomorskie zajmowało 4 miejsce pod wzgl. osób z zaburzeniami nastroju i nerwicowymi leczonych w klinikach, a w powiecie słupskim na 100 tyś. osób odnotowano 48 prób samobójczych (w województwie – 29)[39]. Źródłem tych chorób jest styl życia, ww. zanieczyszczenie powietrza oraz jakość opieki zdrowotnej – w Polsce problemem jest długie oczekiwanie w kolejce, w wyniku czego część osób rezygnuje z pomocy[40]. Na obszarze SGR opieka zdrowotna to najgorzej oceniana sfera usług - niezadowolonych i bardzo niezadowolonych jest z niej 74,10% badanych, a niemal tyle samo osób wsparcie rozwoju istniejących i powstawania nowych, w tym prywatnych przychodni i punktów świadczenia usług medycznych i profilaktyki stawia na pierwszym miejscu w hierarchii niezbędnych działań. W gminach funkcjonuje 30 ośrodków zdrowia. W powiecie na 10 tyś. ludności przypadają 4 przychodnie, podczas gdy w sąsiednich powiatach bytowskim i lęborskim – po 6. Mniej jest również lekarzy (w pow. słupskim – 9,2 na 10 tyś. ludności, bytowskim – 22,5, lęborskim – 12,4) i pielęgniarek (w pow. słupskim – 13,7 na 10 tyś. os., bytowskim – 46,9)[41]. W ośrodkach pracują głównie lekarze rodzinni. Poradnie specjalistyczne znajdują się w Słupsku, co stwarza problem dostępności dla wykluczonych komunikacyjnie mieszkańców wsi. Skupiają się na leczeniu doraźnym i kontroli i obsługują dużą liczbę interesantów, co odzwierciedlają m.in. opinie w Internecie. Tymczasem osoby cierpiące na choroby cywilizacyjne wskazują na brak długotrwałego i kompleksowego wsparcia i informacji nt. profilaktyki i poradnictwa odnośnie dalszego leczenia, rehabilitacji, odżywiania, małą dostępność psychologów, czy grup wsparcia, w wyniku czego sami zmagają się z chorobą lub korzystają z wiedzy zaczerpniętej z sieci.

2.2. Rozwój i tworzenie nowych technologii

W subregionie słupskim mimo, że jego największe działalności zw. z produkcją, przetwórstwem, rolnictwem, czy sektorem stoczniowym, wymagają wdrażania innowacji, do niedawna nie rozwijano branż zw. z nowoczesnymi technologiami, na co wpływ miało peryferyjne położenie, a co z tym powiązanie – brak dobrych praktyk i odpowiedniego kształcenia. Technologie stanowiły domenę zewnętrznych firm, działających w metropoliach i docierały tutaj z opóźnieniem. Jednak w ostatnich latach pojawiły się sygnały odwrócenia tej sytuacji. Na obszarze zaplanowano inwestycje związane z budową farm wiatrowych w Bałtyku, dla których Ustka ma się stać portem serwisowym. Oznacza to rozwój całego regionu w wielu branżach, w tym innowacji związanych z sektorem offshore, portowo-logistycznym, zużyciem energii, ICT, które stanowią priorytetowe segmenty ISP[42]. Jest to szansa nie tylko dla przedsiębiorców świadczących tradycyjne usługi, ale dla osób zainteresowanych innowacyjnymi technologiami. Akademia Pomorska, która dotychczas miała profil pedagogiczny, w 2022r. otworzyła nowe kierunki studiów: informatykę, edukację informatyczno – techniczną, fizykę techniczną i inżynierię cyberprzestrzeni, dzięki czemu możliwe będzie ograniczenie odpływu młodych osób chcących studiować nauki ścisłe, a podniesienie jej rangi do uniwersyteckiej przyciągnie również osoby spoza regionu, które dzięki ww. centrum serwisowemu, czy bliskości przeszłej budowy elektrowni atomowej, znajdą tutaj swoje miejsce. Już teraz osoby z branż innowacji przyciągają uwarunkowania obszaru – coraz powszechniejsze staje się bowiem zjawisko osiedlania się na nim przedsiębiorców, głównie powiązanych z branżą ICT, którzy nie chcą mieszkać w dużych miastach, gdzie są narażeni na zanieczyszczenia. Wynajmują oni kwatery i pracują zdalnie, a przy okazji korzystają z oferty aktywnego wypoczynku. Konieczność zielonej reorientacji gospodarki, wykorzystania rozwiązań smart, w tym informatyzacji i cyfryzacji usług, IoT, sztucznej inteligencji, rzeczywistości wirtualnej oraz rozszerzonej (przemysł 4.0), rozwój nowych gałęzi przemysłu, poszerzenie świadomości przedsiębiorców nt. wykorzystania innowacji w ich działalności, zwiększanie efektywności produkcji rolnej, sprawią, że będą oni mogli wykorzystać swoje kwalifikacje również na rzecz lokalnych firm. Postęp cywilizacyjny nastąpi również w innych branżach, ponieważ zmienią się oczekiwania i potrzeby mieszkańców. Zachowanie atrakcyjności obszaru, która

[38] Dane Gminy Miasto Ustka.

[39] GUS: Polska w liczbach. Dostępny na: https://www.polskawliczbach.pl.

[40] GUS: Raport 2020. *Polska na drodze…* (dzieł. cyt.).

[41] GUS. Dostępny na: https://bip.stat.gov.pl.

[42] Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego: Inteligentne Specjalizacje Pomorza. Dostępny na: https://www.rpo.pomorskie.eu.

stanowi magnes zarówno dla turystów, jak i osób uciekających przed zgiełkiem i zanieczyszczeniem bardziej zurbanizowanych części kraju, wymagać będzie dalszych inwestycji w OZE i usługi zdrowotne, komunikację i usługi cyfrowe.

2.3. Interwencje

81,93% uczestników naszych badań uważa, że zakładanie nowych firm i wsparcie istniejących pozostaje jedną z najpilniejszych potrzeb, co współgra z danymi o przedsiębiorczości mieszkańców. Jednocześnie 31,10% z nich ocenia warunki ku temu jako zadowalające i bardzo zadowalające (4,22%). Negatywnie w tej sprawie wypowiedziało się 30,49% badanych, a ponad 38% nie miało zdania. Na podzielone opinie wpływa przede wszystkim specyfika obszaru. Największą przeszkodą w utrzymaniu stabilności przedsiębiorstw jest sezonowość i restrykcyjne przepisy związane z ochroną środowiska. Ponadto wskazane jest podniesienie jakości usług m.in. poprzez ich różnorodność, kompleksowość i innowacyjność. Pierwsze aspekty oferty lokalnych przedsiębiorców zostały ocenione negatywnie przez 29,27% respondentów, a w odniesieniu do innowacyjności było to 31,10% badanych. Widoczna jest zatem potrzeba oparcia działalności o zrównoważony rozwój, wykorzystania naturalnych zasobów oraz warunków tworzonych przez zewnętrzne mechanizmy (np. inwestycje w port, rozwój edukacji), łączenia różnych usług w ramach oferty pojedynczych przedsiębiorstw lub współpracy między nimi oraz inwestycje w nowoczesne rozwiązania. Dlatego wskazane branże związane z wypoczynkiem, edukacją, rekreacją, czy zdrowiem, a także wdrażaniem nowych technologii są optymalną odpowiedzią na opisane problemy. Z jednej strony wpisują się w charakter obszaru, otwierając przy tym nowe możliwości rozwoju, np. poprzez wykorzystanie marki uzdrowiskowej, czy czystego środowiska, a z drugiej – tworzą ofertę całoroczną, skierowaną nie tylko do przyjezdnych, ale i do mieszkańców, którzy oczekują większej dostępności usług (m.in. poprzez ich zwiększenie, niwelowanie wykluczenia komunikacyjnego, bliskość innowacyjnych rozwiązań dla przemysłu, rolnictwa i in. branż, w tym kultury, edukacji, dostosowanie ich do możliwości grup w niekorzystnej sytuacji (niezadowolonych i bardzo niezadowolonych w tym aspekcie jest 54,49% badanych), w tym ich cyfryzacji (negatywne noty wystawiło 53,42% respondentów).

Zmiany powinny być wprowadzane z uwzględnieniem stopnia gotowości ich wdrożenia przez sektor gospodarczy. Cechuje się on nastawieniem na konkurencję, a co za tym idzie – ograniczoną otwartością na współpracę i dodatkową formalizację działań. Stąd członkowie zespołów roboczych i rolnicy preferowali raczej „bezpieczne" warunki wsparcia, niewymagające np. certyfikacji, sieciowania, kompleksowości, czy wskazywania konkretnych grup odbiorczych (z wyjątkiem agroturystyki, która została wyodrębniona z uwagi na możliwość tworzenia miejsc noclegowych). W wyniku konsultacji podobne rozwiązania przeniesiono do kryteriów punktowych, co ma pozwolić na stopniowy rozwój form działania i organizacji lokalnych firm. Dodatkowo stworzono przedsięwzięcia dla sektora publicznego i społecznego, które mają podnieść ogólną atrakcyjność całego obszaru oraz świadomość nt. zrównoważonego rozwoju i w ten sposób pośrednio wesprzeć przedsiębiorców i rolników (np. kreowanie przestrzeni edukacyjnych dot. dziedzictwa lokalnego, infrastruktury publicznej i turystycznej, organizacja wydarzeń edukacyjno-integracyjnych). Wreszcie działania te będą uzupełnianie pomocą naszej Grupy w ramach programu rybnego na lata 2021-2027.

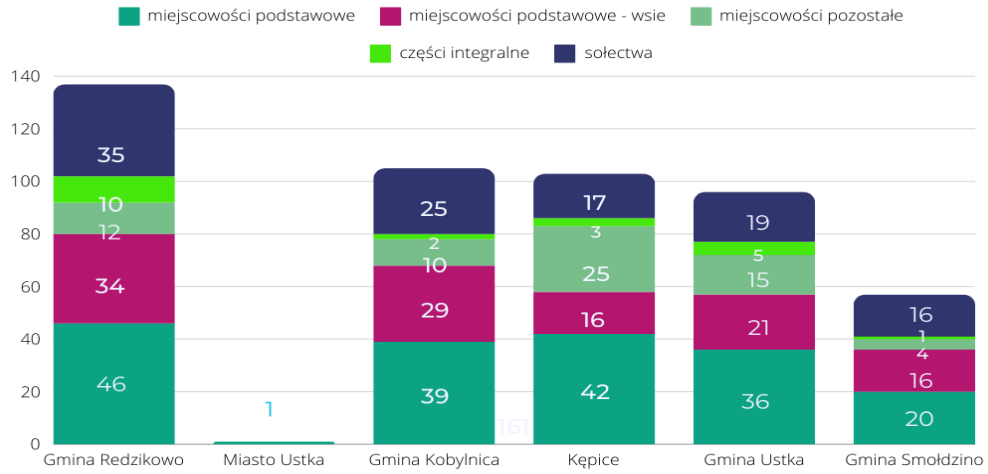
3. Problemy społeczne i włączanie mieszkańców w rozwój obszaru

Nasz obszar znajduje się na peryferiach województwa pomorskiego i z dala od metropolii. Jego położenie, a co za tym idzie – spowolniony rozwój - wyklucza lokalną społeczność z dostępu do usług społecznych i gospodarczych ze względu na słabe skomunikowanie pomiędzy miejscowościami na obszarze, luki w ofercie dla grup znajdujących się w szczególnej sytuacji, czy nikłe zaangażowanie w sprawy obszaru młodych liderów.

3.1. Zmiany demograficzne i dostęp do usług

Swoim działaniem obejmujemy 6 gmin, na terenie których znajdują się 2 miasta, 116 wsi, 66 pozostałych miejscowości oraz 21 kolonii, przysiółków, osad i części wsi. Łącznie funkcjonuje 112 sołectw.

Wykres 6. Struktura miejscowości na obszarze SGR (stan na 31.12.2020r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.stat.gov.pl.

Na sieć osadniczą, a tym samym rozwój infrstaruktury technicznej i społecznej, wpływa wykorzystanie gruntów uwarunkowane zasobami przyrodniczymi gmin. Największe z nich – Kępice i Smołdzino posiadają najmniej wsi i sołectw, ponieważ pierwszy z samorzadów charakteryzuje się dużą lesistością (61,4% pow. gminy), a na terenie drugiego położony jest Słowiński Park Narodowy (63,99% pow. gminy)[43]. Na drugim biegunie znajduje się Miasto Ustka (43% zgospodarowanego obszaru) oraz gminy Kobylnica (ok. 17%) i Ustka (ok. 15%) położone blisko Słupska.

W powiecie słupskim użytkowanych jest ponad 3338km dróg gminnych i powiatowych uzupełnionych o drogi wojewódzkie i krajowe. Ponadto w 4 gminach w 2020r. zbudowano 86,2 km dróg rowerowych. Na obszarze funkcjonuje 415 przystanków autobusowych, przy czym w samej Ustce - 21[44], a w większych wsiach po kilka, w wyniku czego dla małych i pobocznych miejscowości dostęp do przewozów i ich częstotliwość są niezadowalające. Pociągi kursują miedzy Ustką a Słupskiem oraz ztrzymują się na pomniejszych stacjach w trakcie kursów krajowych. Niedostateczna sieć komunikacyjna sprawia, że dla mieszkańców problemem staje się dotarcie do pracy, szkoły średniej, przychodni, kina, czy urzędu gminy, nie mogą korzystać z odnowionych świetlic czy boisk w sąsiednich wsiach. Powoduje to migracje, głównie osób, które ze wzgl. na wykształcenie, wiek lub dobry stan zdrowia mogą odnaleźć się w nowym miejscu, przeważnie dużych miastach poza obszarem lub w miejscowościach w pobliżu Słupska (w gminach Kobylnica i Redzikowo saldo migracji wynosi ponad 320). Nakłada się na to niekorzystny stan demografii (w 2020r. przyrost naturalny wyniósł -8,91, a współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi - 41,7[45]), który wciąż się pogłębia. Wobec takiej sytuacji wykształciły się grupy w szczególnej sytuacji, które przez ograniczenia wiekowe i zdrowotne nie są w stanie przezwyciężyć barier w dostępie do usług świadczonych poza ich miejscem zamieszkania.

Należą do nich **seniorzy** (13442 osób w wieku poprodukcyjnym, tj. 1/5 społeczności) wyróżniający się nie tylko wiekiem, ale niepełnosprawnością i złym stanem zdrowia. Ich liczba będzie się powiększać, dlatego koniecznością staje się przygotowanie warunków bytowych i aktywizujących dla nadchodzącego srebrnego tsunami. Uczestnicy zespołów roboczych zwrócili uwagę na obecne pozorne zagospodarowanie tej grupy - w każdej gminie istnieje rada seniorów i kluby, a w gminach Miasto Ustka i Redzikowo UTW, jednak należą do nich sprawne osoby, z większych miejscowości oraz otwarte na wsparcie. Podczas spotkania z jednym z takich podmiotów okazało się jednak, że obecne możliwości aktywizacji nie są w stanie zaspokoić oczekiwań nawet tych seniorów, co potwierdzają wyniki naszych badań, wg których 51,58% respondentów jest niezadowolonych z oferty dla starszych osób. Chcieliby oni wciąż rozwijać swoje zainteresowania i pozwalające na to kompetencje, a także włączać w działanie biernych lub wykluczonych rówieśników – chorych, ubogich, z małych wsi, terenów popegeerowskich, odciętych od komunikacji, odrzuconych, a przez to nieufnych. Sprawami seniorów zajmuje się 5 organizacji, przy czym w gminach Ustka i Kępice nie ma dedykowanych im NGO. Poza tym na ich rzecz działają OPS realizujące programy wsparcia, działania edukacyjne i animacyjne (m.in. program „Srebrna Nić") oraz 2 placówki opiekuńcze.

[43] Dane gmin.

[44] GUS. Dostępny na: www.stat.gov.pl.

[45] GUS. Dostępny na: www.stat.gov.pl.

Po drugiej stronie mamy **osoby młode do 25 lat** wykluczone na kilku poziomach, m.in. w dostępie do pracy (opis w pkt. 3.2). Badania SGR nie wskazały, że są one grupą defaworyzowaną, jednak podczas zespołów roboczych okazało się, że o ile do końca podstawowej nauki dzieci są zagospodarowane przez miejscowe szkoły organizujące np. zajęcia pozalekcyjne, o tyle dla uczniów szkół średnich praktycznie nie ma oferty na obszarze. Młodzież spędza czas w słupskich galeriach – w swoich miejscowościach nie znajduje atrakcyjnych miejsc. Nie są już nimi ośrodki kultury, które z uwagi na różne ograniczenia nie różnicują oferty ze względu na roczniki. Ponadto przez izolację w czasie pandemii rozluźniły się więzi nastolatków z rówieśnikami, nauczycielami i innymi członkami najbliższego środowiska, a naturalna potrzeba kontaktu i aktywności została zaspokojona przez świat wirtualny. W połowie samorządów nie ma rad młodzieżowych, a w istniejących - członków z mniejszych miejscowości czy środowisk wykluczonych. „Starsza" młodzież rzadko działa w NGO, nie interesuje się życiem publicznym lub nie ma świadomości jego wpływu na otoczenie. Taka bierność nie buduje poczucia tożsamości z obszarem, dlatego część osób nie wraca po zakończeniu nauki w większych ośrodkach lub nie ma oporów przed zmianą miejsca zamieszkania. Prowadzi to do zubożenia kapitału ludzkiego, tj. odpływu młodych talentów, osób otwartych, z predyspozycjami do liderowania, co jest szczególnie problematyczne ze względu na zmniejszającą się liczbę członków tej grupy wiekowej.

Wykluczenie jest szczególnie widoczne wśród **osób z niepełnosprawnościami (OzN) i ich opiekunów (OOzN)**. 16,06% respondentów badań SGR uznało ich za defaworyzowanych (ponadto ponad 17% podało osoby **długotrwale chore i ich opiekunów** – grupę w dużej mierze tożsamą z OzN i borykającą się z podobnymi problemami, a dodatkowo dotkniętej brakami w ofercie prozdrowotnej opisanymi w pkt. 2.1.3). W 2020r. dla powiatu słupskiego wydano 5 602 orzeczenia o niepełnosprawności, w tym 723 dotyczyły stopnia znacznego, a 1586 – umiarkowanego[46]. Najczęstszą przyczyną ich wydania było upośledzenie narządu ruchu. Niepełnosprawność ogranicza samodzielność i powoduje wykluczenie z życia społecznego i zawodowego (opis w pkt. 3.2). Dla dzieci i młodzieży nie ma pozaszkolnej oferty edukacyjnej, czy kulturalnej, co dotyczy również innych grup wiekowych. Przeszkodą jest transport oraz dostosowanie obiektów do potrzeb OzN. OPS świadczą pomoc opiekuńczą, w tym specjalistyczną w domach oraz zatrudniają opiekunów rodziny, którzy pomagają niepełnosprawnym, chorym, samotnym i seniorom w sprawach codziennych. Mimo tego 54,49% badanych negatywnie ocenia dostęp do usług społecznych. Zespoły robocze mówią o ciągłym zapotrzebowaniu na takie wsparcie przy jednoczesnej małej ilości środków i pracowników oraz braku innowacji, które usprawniłyby zarządzanie pomocą, w tym pozyskiwanie informacji o osobach potrzebujących.

OPS w statystykach uwzględniają też opiekunów osób z niepełnosprawnościami (OOzN) i chorych, a więc i całe rodziny borykające się z tym problemem. OOzN nie są w stanie podjąć zatrudnienia ze względu na ciągłą opiekę nad bliskimi, a zasiłki i świadczenia są niewystarczające do zapewnienia leczenia i godnych warunków bytowych. Na obszarze działa 16 placówek wsparcia dziennego z 419 miejscami dla dzieci i młodzieży. W 2020r. skorzystały z niej 444 osoby. Istnieje też 6 prywatnych i publicznych miejsc pobytu dla osób dorosłych i seniorów z ok. 600 miejscami[47]. Jest to jednak wciąż niewystarczająca oferta. Ponadto mieszkańcy są pozbawiani wsparcia wytchnieniowego, istnieją duże luki w opiece dziennej, co negatywnie wpływa na kondycję psychiczną i finansową rodzin. Ze względu na brak długoterminowych rozwiązań szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami umysłowymi, np. mieszkań wspomaganych, opiekunowie żyją w strachu o przyszłość swoich podopiecznych. Problemy opisanych grup najwyraźniej widać w marginalizowanych środowiskach – małych gospodarstwach rolnych i byłych osiedlach PGR, co czyni z nich kolejne grupy w niekorzystnej sytuacji ze względu na ubóstwo.

3.2. Ubóstwo i bezrobocie

W 2020r. poziom ubóstwa ustawowego wyniósł 9,1%. Badania wskazują jego strukturę, o której decydują źródła utrzymania (najliczniejsze grupy to rolnicy i osoby utrzymujące się z źródeł niezarobkowych), wykształcenie, wielkość gospodarstw domowych, w tym dzieci, wiek, występowanie niepełnosprawności, chorób, miejsce zamieszkania (najubożsi mieszkają na wsiach)[48]. Ponadto należy wziąć pod uwagę: uzależnienia, rozpad rodziny, utratę poczucia wspólnoty w społeczeństwie, ubogie środowisko zamieszkania, „ubóstwo dziedziczne", itp.[49] Opisywany teren wpisuje się w tę strukturę, przez co dużą część jego mieszkańców zmaga się z wykluczeniem. Szczególnie dotyka to gmin Kępice i Smołdzino, które znalazły się na liście gmin

[46] Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Słupsku. Dostępny na: https://bip.zoon.slupsk.pl.

[47] Dane gmin i ośrodków. GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[48] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

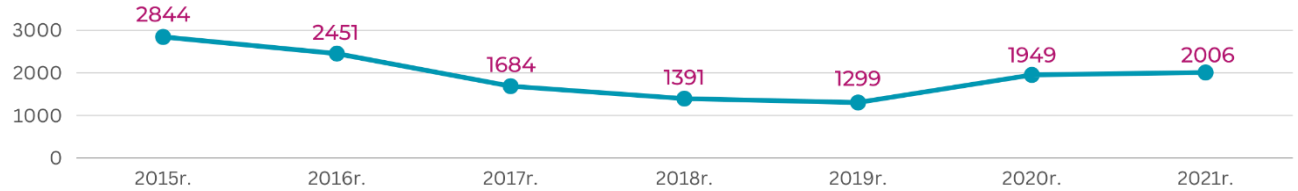
[49] R. Szarfenberg: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne*. Dostępny na: http://rszarf.ips.uw.edu.pl/uiws/02uiws.pdf.

zagrożonych trwałą marginalizacją[50] - mają najniższy dochód podatkowy (jego wskaźnik dla obszaru w 2020r. wyniósł 1,75[51]), a liczba ich mieszkańców korzystających z pomocy społecznej na 10 tyś. ludności wyniosła odpowiednio 784 i 886, podczas gdy w gminie Redzikowo - 366[52]. Podstawowy determinant ubóstwa i wykluczenia, a więc średnie wynagrodzenie w 2020r. w woj. pomorskim wyniosło 5140,75 zł[53], podczas gdy w powiecie słupskim nie przekraczało 5000zł. Rok wcześniej na obszarze LSR wynosiło ono od 4093zł do 4433 zł, podczas gdy w Gdańsku, Gdyni i Sopocie było to 5515—6802zł, a w powiatach sąsiadujących z nimi: 4879-5514zł.[54] Pokazuje to skalę dysproporcji między terenami wiejskimi i peryferyjnymi względem dużych aglomeracji. W 2020r. z pomocy społecznej korzystało 1593 rodzin (60% znajdowało się poniżej kryterium dochodowego) i 3204 naszych mieszkańców[55]. Wynagrodzenia choć rosną, nie są satysfakcjonujące. 55,49% respondentów badań SGR nie jest zadowolonych z zarobków i jest to jeden z najbardziej krytykowanych obszarów życia społecznego. Sytuacja odnosi się do także rolników. Z 1535 indywidualnych gospodarstw rolnych na obszarze, 614 nie sprzedaje swoich produktów. Najczęściej są to małe gospodarstwa od 1 do 5ha. Ponad 60% z nich nie prowadzi innej działalności i choć najwięcej ich członków podejmuje pracę najemną, to dla 27% domostw drugim źródłem dochodu jest renta lub emerytura, a dla 14% - źródła niezarobkowe[56]. W gospodarstwach pracuje już młodzież, co ma ogranicza jej możliwości w zdobywaniu kompetencji w innych dziedzinach i elastyczność na rynku pracy.

Według GUS w 2020r. w powiecie słupskim pracowało 19 753 osób, w tym część z nich w kilku miejscach (wg podziału PKD liczba pracujących to 23 716)[57]. Zatrudnionych jest coraz mniej mieszkańców powiatu słupskiego. W 2020r. wskaźnik pokazujących ich liczbę na 1000 lidności w wieku produkcyjnym był niższy o 1,6 niż w 2018r.Urząd Pracy w Słupsku w 2020r. pozyskał 8195 wakatów (3690 na obszarze LSR), tj. o 2491 mniej niż w 2019r.[58] Najwięcej z nich zgłosili pracodawcy z gminy Ustka – 1680 i Redzikowo – 1058, jednak wielkość tamtejszych rynków pracy wynika z faktu funkcjonowania tam największych przetwórni rybnych zatrudniających po kilka tysięcy osób.

Proporcjonalnnie do spadku liczby zatrudnioncyh na obszrze rośnie bezrobocie – w 2020r. stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie słupskim wyniosła 9,3% i była najwyższa od 2016r. Równywalnie w województwie pomorskim równała się ona 5,9%, a w Mieście Słupsk – 5,7% [59]. Dane te uwidaczniają zróżnicowanie terytorialne na obszarze i wykluczenie ludności zamieszkującej tereny wiejskie. Gorsza sytuacja na rynku pracy w 2020r. wynika w dużej mierze z pandemii. Przedsiębiorcy ograniczyli zarówno inwestycje, jak i rekrutacje. W Urzędzie Pracy zarejestrowanych było 1949 osób, najwięcej od 2017r.

Wykres 7. Liczba osób bezrobotnych na obszarze SGR.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://stat.gov.pl/.

Sytuacja w roku 2021, kiedy „odmrożono" usługi, jeszcze się pogorszyła. Wzrósł też wskaźnik udziału osób bezrobotnych w grupie produkcyjnej – w 2019r. wynosił on średnio 3,32%, a w 2020r. – 4,98% (najwięcej w gminie Kępice, odpowiednio: 6,7 i 9,5). Jest on wyższy niż woj. pomorskim, gdzie w badanych latach osiągnął on stopień 3% i 4%. W toku konsultacji wyróżniono kilka grup,

[50] Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027. Dostępny na: https://www.gov.pl%2Fattachment%2F4fdbd1e7-b544-4176-94a7-fa29446b88ee&psig=AOvVaw1cPDpQC-JzNSy7qUgqVBLF&ust=1685705069844370.

[51] Ministerstwo Finansów. *Wskaźniki dochodów podatkowych poszczególnych gmin na 2020r*. Dostępny na: https://www.gov.pl/web/finanse/wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2020-r.

[52] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[53] GUS. Dostępny na: https://gdansk.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/praca-wynagrodzenie/rynek-pracy-w-wojewodztwie-pomorskim-w-2020-r-,1,14.html.

[54] WBData. *Wynagrodzenia w powiatach w 2019r. na mapach*. Dostępny na: https://wbdata.pl/wynagrodzenia-w-powiatach-w-2019-roku-na-mapach/.

[55] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[56] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[57] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

[58] PUP: Sprawozdanie z działalności PUP w Słupsku za 2020r. Dostępny na: http://pup.slupsk.ibip.pl/public/?id=216360.

[59] GUS. Dostępny na: http://stat.gov.pl/.

które znajdują się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Są to **osoby młode**, wskazane przez 7,77% badanych jako defaworyzowane. Uderzający jest wśród nich wzrost długotrwałego bezrobocia – w grupie tej znajduje się 8,3% osób w wieku do 25 lat, 20% w wieku do 30 lat i już 35% w wieku do 35 lat. Na potrzeby strategii skupiono się na osobach do 25 roku życia (233 osoby), z których jedynie 6 zmaga się z niepełnosprawnością. Posiadają przeważnie wykształcenie policealne, branżowe (46,98%) lub gimnazjalne i niżej (30,90%), co wiąże się z małymi kwalifikacjami zawodowymi, choć należy wziąć pod uwagę, że osoby młode często kontynuują naukę zaocznie lub są otwarte na edukację w innych formach. Przyczyną rejestracji młodych osób w PUP jest zatem możliwość skorzystania w różnych kursów i szkoleń, a nie tylko znalezienia pracy, m.in. dlatego podejmują ją później niż osoby 5 czy 10 lat starsze. Dla osób poszukujących zatrudnienia przeszkodą może być brak doświadczenia lub, w przypadku mieszkańców z wykształceniem ogólnokształcącym lub wyższym – nieposiadanie wiedzy specjalistycznej, co z kolei odpowiada humanistycznemu profilowi kształcenia na obszarze i niedostosowanej do rynku pracy oferty edukacyjnej (osoby z wykształceniem wyższym są największą grupą bezrobotnych w ciągu 1 roku od zakończenia nauki). Ponadto istotna jest ich sytuacja rodzinna -47,66% z nich posiada minimum 1 dziecko w wieku do 6 lat, co ogranicza podjęcie stałej pracy[60]. Ograniczenia osobiste uwidaczniają się szczególnie wśród **OzN**. Stanowią oni stosunkowo niewielką grupę, co wynika jednak z ogólnej liczby osób dotkniętych tym problemem. Mają one przeważnie ponad 45 (62%), a więc w dużej części należą do bezrobotnych 50+. Przebywają na bezrobociu przez pół do 1 roku. Najwięcej z nich posiada wykształcenie gimnazjalne i niższe (34%) lub zasadnicze zawodowe (29,46%), co prawdopodobnie ma związek z ich wiekiem oraz dostępem do edukacji. W 2020r. w powiecie słupskim i Słupsku zgłoszono dla nich 412 wakatów, najwięcej do prac niewymagających specjalistycznych umiejętności, co odpowiada strukturze wykształcenia grupy. Jednak należące do niej osoby widzą przeszkody w dostosowaniu miejsc pracy do ich potrzeb (m.in. zlikwidowanie barier architektonicznych), w nastawieniu pracodawców i w dotarciu do pracy, zwłaszcza z mniejszych miejscowości. Nie ma danych na temat udziału w ww. grupach **mieszkańców obszarów PGR**, jednak i w tym zakresie można nałożyć na siebie pewne tendencje. Ze spotkań zespołów roboczych wynika, że w środowisku występuje duże i pokoleniowe bezrobocie oraz ubóstwo, którym towarzyszą inne problemy społeczne, które oddziaływują na całe wsie.

Tabela 22. Obszary, na których istniały PGR (stan na 31.12.2020r).

Gmina	Liczba wsi, gdzie istniały PGR	Liczba mieszkańców wsi, gdzie istniały PGR
Gmina Ustka	6	2 541
Gmina Kępice	8	3 061
Gmina Kobylnica	29	12 440
Gmina Redzikowo	24	15 000
Gmina Smołdzino	6	1 880
Razem	**73**	**34 922**

Źródło: dane gmin.

Wykluczenie mieszkańców PGR-ów jest złożone, ponieważ polega na odrzuceniu społecznym zmieniła się – zostali pozbawieni pracy i właściwie środków do życia, co przez wielu było postrzegane jako swego rodzaju sprawiedliwość. Natomiast dla ludności popegeerowskiej brak środków finansowych, niskie wykształcenie, problemy z dotarciem do miast sprawiły pojawienie się chronicznego bezrobocia, co ograniczyło możliwość kształcenia dzieci, czy korzystania z usług kulturalnych. Dla wielu jedynym źródłem utrzymania stała się pomoc społeczna, co pogorszyło ich wizerunek. Ich postawy mianuje się „wyuczoną bezradnością" bez uwzględnienia faktycznych powodów ich bierności. To pogłębiało ich obawy przed integracją i szukaniem pomocy w lokalnej społeczności. Dodatkowym elementem, widocznym do tej pory, jest niszczejąca infrastruktura. Bieda rodziła kolejne patologie. Stworzył się swojego rodzaju łańcuch pokoleniowy, który przynosi skutki również dziś[61] - m.in. 21,24% respondentów badań SGR uważa społeczności popegeerowskie za grupę wykluczoną (najwięcej wskazań spośród wszystkich grup).

3.3. Działalność sektora społecznego

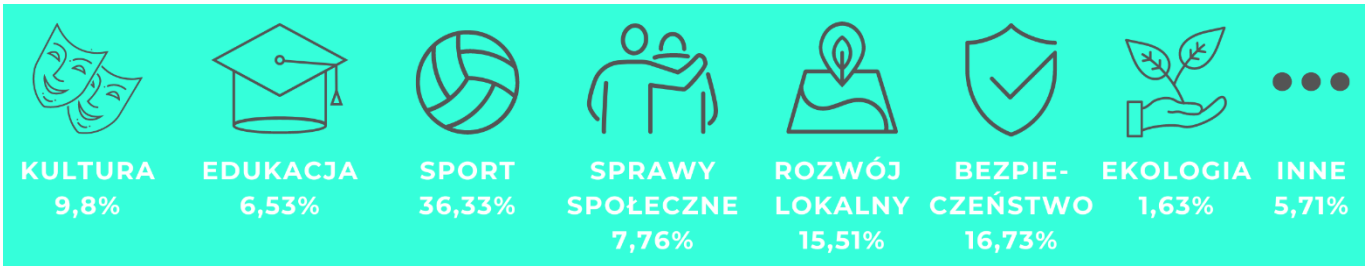
Na naszym terenie działa 245 organizacji pozarządowych i szereg grup nieformalnych, np. kluby seniora, czy niezarejestrowane KGW. Obok nich znajduje się 29 podmiotów prowadzących działalność OPP (7 spółdzielni socjalnych, spółki non profit, parafie i Caritas). Średnio na gminę przypada 40 organizacji. Najwięcej z nich działa w Mieście Ustka, a najmniej w Smołdzinie, z tym, że ich najwyższe nasycenie występuje właśnie w tej ostatniej gminie (jedno NGO przypada 178 osób). W ostatnich latach liczba organizacji wzrosła i zwiększyła się ich aktywność - z danych SGR wynika, że tylko pojedyncze podmioty w rzeczywistości nie

[60] PUP w Słupsku. Dostępny na: https://slupsk.praca.gov.pl/.

[61] A. Karpińska: *Od awangardy komunizmu do sierocińców transformacji. Fakty i mity na temat Państwowych Gospodarstw Rolnych*. Dostępny na: https://repozytorium.uwb.edu.pl.

prowadzą żadnych działań, a mieszkańcy uczetsniczący w konsultacjach są w większości zadowoloni ze stopnia ich zaangażowania (59,28%). Najwięcej z nich zajmuje się sportem i bezpieczeństwem (OSP i związki OSP) oraz rozwojem lokalnym.

Rysunek 5. Dziedziny działalności organizacji pozarządowych (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://spis.ngo.pl/.

W zakresie obszarów tematycznych nastąpiły zmiany. Zauważa się spadek organizacji działających na niwie kultury przy wzroście podmiotów zajmujących się rozwojem lokalnym (38 organizacji). Oznacza to, że mieszkańcy widzą potencjał w zrzeszaniu się, a organizacje stały się platformą realizacji ogólnych celów. Zjawisko to widać również w analizie dotacji z JST, gdzie NGO wnioskują o środki z różnych dziedzin[62]. Obszary ich działalności są zatem płynne, a realizowane projekty kompleksowe.

Coraz powszechniejsze jest zjawisko zlecania organizacjom długofalowych zadań, szczególnie na polu usług społecznych, w ramach których NGO prowadzą Centra Integracji Społecznej (gmina Ustka), przedszkola (gmina Ustka) czy noclegownie (Miasto Ustka)[63]. Wciąż jest to jednak niewielka grupa podmiotów, w tym przedsiębiorstw społecznych, które tworzone są przeważnie przez gminy. Generalnie sektor ma niewielkie przełożenie na rozwój obszaru. Lokalne organizacje wiejskie opierają się na pracy społecznej lub wolontariacie, a środki pozyskują głównie od gmin i członków[64]. Poza tym ich relacje z innymi podmiotami, w tym publicznymi, nie wychodzą poza standardową współpracę w zakresie promocji, czy przygotowania imprez. Niemniej istnieje potencjał do ich wzmocnienia, m.in. poprzez wspólną – partnerską - realizację projektów. Jest to tym bardziej zasadne, że coraz więcej NGO poszukuje różnych źródeł finansowania i zdobywa doświadczenie w działniu projektowym.

Mieszkańcy, o ile wykazują skłonność do zrzeszania się, to działanie pozostawiają liderom, a sami są mniej aktywni. Potwierdzają to badania SGR, w których wysokie zadowolenie z NGO nie odpowiada satysfakcji z zaangażowania pojedynczych osób (55,69% jest niezadowolonych). Z naszego doświadczenia ze współpracy z lokalną społecznością oraz ze spotkań konsultacyjnych wynika, iż zjawisko jest widoczne wśród osób młodych, przez co często przypisuje się im roszczeniowość, lenistwo, bierność. Tymczasem brakuje im kompetencji do włączenia się w kreowanie otoczenia. Tylko nieliczne rodziny mogą pozwolić sobie na kształcenie dzieci w szkołach oferujących np. wymianę językową lub zapewnić studia w większych miastach, czy zagranicą. Większość młodych ludzi, szczególnie z grup wykluczonych, nie podnosi swoich kompetencji społecznych. Szkoły nie pokazują jak działa samorząd, jakie dokumenty wpływają na życie mieszkańców, co można zrobić, aby włączyć się w procesy budujące prawo lokalne itd. Z drugiej strony nasze instytucje również nie mają pomysłów lub środków na stworzenie takiej oferty dla młodzieży. W wyniku tego wśród mieszkańców brakuje liderów, a wyróżniające się osoby szybko tracą zapał do pracy. Nie korzystamy z innowacyjnych rozwiązań praktykowanych w innych częściach kraju lub zagranicą, gdzie partycypacja społeczna, ale i sama świadomość mieszkańców w tym zakresie jest wyższa.

3.4. Interwencje

Problemy społeczne są zróżnicowane, a wspólnym mianownikiem jest wieloaspektowe wykluczenie społeczności wiejskich, w tym w szczególności grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Tabela 23. Grupy defaworyzowane i ich główne problemy.

Grupa w specjalnej sytuacji	Trudności na rynku pracy	Trudności z dostępem do usług	Ubóstwo	Niedostosowana oferta edukacyjna lub spędzania wolnego czasu	Niedostosowana infrastruktura
Poszukujący pracy mieszkańcy obszarów byłych osiedli PGR PGR	x	x	x	x	

[62] Dane gmin.

[63] Dane gmin.

[64] Stowarzyszenie Klon/Jawor: *Oblicza lokalności. Organizacje pozarządowe na wsi*. Warszawa 2020. Dostępny na: https://api.ngo.pl.

Seniorzy		x		x	x
Osoby z niepełnosprawnością i ich opiekunowie	x	x	x	x	x
Osoby długotrwale chore i ich opiekunowie*		x	x		
Osoby młode do 25 roku życia	x			x	
Rolnicy z małych gospodarstw	x	x	x	x	
*grupa w niekorzystnej sytuacji wg FEP.					

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów z konsultacji.

Niwelowanie ubóstwa powodowanego głównie przez bezrobocie, wymaga działań na rzecz rozwoju gospodarczego również w kwestiach organizacji pracy. Czas pandemii otworzył w tym zakresie szereg możliwości m.in. zw. z pracą zdalną, czy elastycznym czasem jej świadczenia, a zmiany demograficzne, w tym kurcząca się liczba potencjalnych pracowników, zmusza przedsiębiorców do poszukiwania ich w nieoczywistych grupach. Wymaga to zaradzenia ich ograniczeniom komunikacyjnym, rodzinnym, zdrowotnym, czy związanym z brakiem doświadczenia i kwalifikacji, np. poprzez opłacenie im kursów, itp. Ten ostatni aspekt odpowiada na niedostosowaną edukacyjną ofertę zawodową (63,69% badanych osób ocenia ją negatywnie).

Ww. grupy powinny otrzymać możliwość wyrażenia swoich potrzeb, ponieważ konsultacje z seniorami i osobami zajmującymi się młodzieżą, pokazują problemy w tych grupach, których nie widać „na pierwszy rzut oka". Osoby w niekorzystnej sytuacji, a także mieszkańcy obszarów wiejskich nie mają platformy do wyrażenia swojego zdania i myślą, że ich głos nie ma znaczenia. Dlatego oprócz form włączenia skierowanych do poszczególnych grup, należy rozwinąć proces partycypacji społecznej za pośrednictwem NGO, których pozycja uległaby dzięki temu wzmocnieniu.

Edukacja w szerszym zakresie, tj. kompetencji społecznych, powinna być skierowana również do młodszych osób, które dzięki praktycznym działaniom, samodzielnemu kreowaniu przestrzeni i aktywności oraz nauce „poruszania się" w świecie dorosłych, budowałyby tożsamość z miejscem zamieszkania, wzbogacając kapitał własny i obszaru. Zasadne jest otwarcie młodzieży na świat poprzez wymianę lub wizytowanie innych części regionu, kraju lub zagranicy, przez co zniwelowane zostałyby bariery w kontaktach z osobami o innych doświadczeniach, czy mentalności. Ponadto młodzież mogłaby osobiście zaobserwować, jak wygląda współpraca różnych podmiotów poza obszarem i poszerzyć przez to swoje horyzonty. W odniesieniu do seniorów wskazane jest, by działania były prowadzone dwutorowo. Z jednej strony istnieje potrzeba utrzymania aktywności starszych pokoleń oraz włączanie społeczne osób, które dotychczas nie korzystały z oferty NGO, klubów seniora, czy UTW, a z drugiej zapewnienie wsparcia opiekuńczego czy rehabilitacyjnego dla osób chorych i z niepełnosprawnościami, zwłaszcza samotnych, ubogich, pochodzących z małych wsi. Planowane działania, ze względu na zbliżenie do seniorów, przetrą drogi do zbudowania adekwatnych warunków dla przyszłych seniorów (srebrne tsunami).

Luki w tych dziedzinach odnoszą się do wszystkich grup w niekorzystnej sytuacji, a także do całej społeczności wiejskiej wykluczonej komunikacyjnie. Sytuację można poprawić wyłącznie przez zaangażowanie w działania na ich rzecz wszystkich sektorów z podziałem na usługi gospodarcze (57,14% respondentów uważa, że najpilniejszymi działaniami są wspieranie innowacyjnych rozwiązań w zakresie usług społecznych i gospodarczych związanych z ich kompleksowością, polepszeniem dostępu dla grup defaworyzowanych, ochroną środowiska, gospodarką doświadczeń, a 84,94% - że wsparcie rozwoju istniejących i powstawania nowych, w tym prywatnych przychodni i punktów świadczenia usług medycznych i profilaktyki) i społeczne (54,82% badanych za na najpilniejsze uznało integrację i aktywizacja mieszkańców, w tym młodzieży, np. poprzez przygotowanie ich do funkcji liderów, wzrost ich wiedzy nt. ekologii, zmian społecznych, itp., a 82% - wsparcie istniejących ośrodków, organizacji społecznych i opiekunów zajmujących się opieką, w tym usługami wytchnieniami, nad osobami z niepełnosprawnościami, seniorami, osobami ciężko i długotrwale chorymi oraz rozwoju nowych podmiotów działających w tym zakresie) oraz z wykorzystaniem zasobów podmiotów publicznych. Efektywność działań mogłaby zostać podniesiona przez współpracę, którą narzuca forma projektów w partnerstwie i projektów partnerskich.

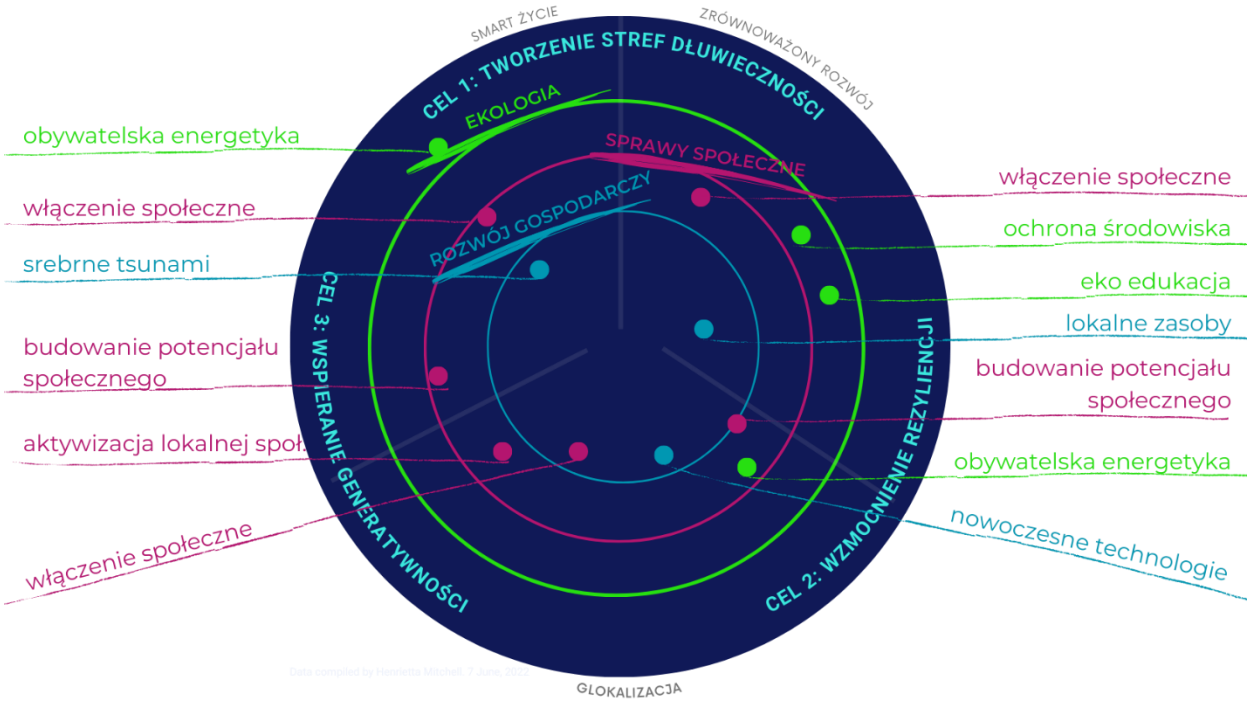
1. Koncepcja Lokalnej Strategii Rozwoju i dobór zakresów przedsięwzięć

Poszczególne cele LSR stanowią kompilację tematów zawartych w dokumentach strategicznych obowiązujących na szczeblu lokalnym, regionalnym i wojewódzkim. Całość strategii oparta jest o ideę zrównoważonego rozwoju przejawiającego się w inteligentnych (smart) rozwiązaniach w każdym aspekcie naszego życia (pracy zawodowej, życia osobistego, otoczenia) wdrażanych z wykorzystaniem metody glokalizacji, a więc przenoszenia ogólnych trendów na nasz obszar. Konkretne elementy tego procesu występują w każdym celu tworzonym przez przedsięwzięcia, których szczegółowe założenia wyrażone w zakresie tematycznym, kryteriach i wskaźnikach jeszcze wzmacniają ich wzajemną komplementarność oraz synergię z zewnętrznymi dokumentami. Wszystkie one mieszczą się w następujących obszarach:

- ekologii, w tym ochronie środowiska, a więc działaniach mających bezpośredni związek z przyrodą, jak zachowanie bioróżnorodności i tworzenie zielonej infrastruktury, obywatelskiej energetyce obejmującej OZE i magazyny energii służące ogólnej kondycji środowiska oraz eko-edukacji włączonej do przedsięwzięć o różnorakim charakterze,
- sprawach społecznych rozumianych jako włączenie szczególnie grup w trudnej sytuacji, seniorów i osób młodych poprzez przystosowanie do ich potrzeb infrastruktury, zwiększenie dostępności usług i tworzenie dla nich miejsc pracy; jako aktywizacja i integracja lokalnej społeczności na poziomie zwiększania roli organizacji wykonujących zadania ujęte w LSR, działań budujących w mieszkańcach poczucie tożsamości z terenem i angażujących ich w inicjatywy na jego rzecz, jak i organizacji dla nich wydarzeń czy projektów międzypokoleniowych oraz podnoszenie przez to potencjału społecznego opartego m.in. o wzrost kompetencji mieszkańców (społecznych i zawodowych),
- rozwoju gospodarczym, który polega na podejmowaniu i rozwoju działalności, ale jednocześnie uwzględnia wykorzystanie lokalnych zasobów, nowoczesnych technologii i przygotowanie społeczności do nadejścia srebrnego tsunami.

Obszary te i ich komponenty odzwierciedlają współczesne trendy i zjawiska ujęte w innych dokumentach planistycznych.

Rysunek 6: Schemat zintegrowania celów i oddziałujących na nie zjawisk.

2. Zgodność i komplementarność LSR z innymi dokumentami

2.1. Programy związane z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju

Tabela 24. Programy związane z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju

	Program
Bezpośrednie finansowanie	Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR): SO 8: Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa
	Fundusze Europejskie dla Pomorza (FEP): Priorytety: 2. Fundusze Europejskie dla zielonego Pomorza (CP2) – EFFR, 5. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) – EFS+ i 6. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) – EFRR
Działania SGR poza LSR	Fundusze Europejskie dla Rybactwa na lata 2021-2027, Priorytet 3: Sprzyjanie zrównoważonej niebieskiej gospodarce na obszarach przybrzeżnych, wyspiarskich i śródlądowych oraz wspieranie rozwoju społeczności rybackich i sektora akwakultury
	Fundusze Europejskie dla Województwa Pomorskiego (FEP) finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego + (EFS+): Priorytet 5. cel h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji (Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej)
Działania innych podmiotów	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (dalej ZIT): Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka na lata 2021-2030 – gminy: Ustka, M. Ustka, Redzikowo, Kobylnica, Powiat Słupski Strategia Terytorialna Partnerstwa Obszar Funkcjonalny Strefa Przybrzeżna – część zachodnia – gminy:Ustka, M. Ustka, Smołdzino

2.2. Zgodność LSR z celami programów, z których będzie finansowana i programami komplementarnymi

- Cel 1 naszej strategii *Tworzenie stref długowieczności* dotyczy podnoszenia dobrostanu mieszkańców w aspekcie ich otoczenia i jego wpływu na ich funkcjonowanie poprzez kształtowanie zewnętrznych czynników, np. stanu środowiska i przestrzeni publicznej i jednoczesne stworzenie dla poszczególnych osób warunków do aktywności współgrających z naturalnymi uwarunkowaniami, a więc mających pozytywne oddziaływanie na ich samopoczucie. Przedsięwzięcia skierowane są do wszystkich sektorów społeczeństwa obywatelskiego ze względu na ich możliwości i potencjał.
  - Komplementarność celu 1 z założeniami PS WPR

  Jednymi z postulatów WPR są CS 8. P4. oraz P7 polegające na tworzeniu warunków infrastrukturalnych do integracji lokalnej społeczności, rozwoju kultury, rekreacji, wsparcia usług dla mieszkańców obszarów wiejskich, szczególnie współgrających z infrastrukturą, a więc: oferty spędzania wolnego czasu i edukacji, a także ochrony zdrowia, co ma jednocześnie przyczynić się do zwiększenia potencjału turystycznego obszaru. Odpowiedzią na te potrzeby jest przedsięwzięcie (dalej P.) 1.2 *Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych*, które zakłada powstanie ogólnodostępnych obiektów, szczególnie w miejscach, w których dotychczas ich nie było lub nadawanie im nowych funkcji oraz organizację z ich wykorzystaniem wydarzeń integracyjnych. Natomiast P 1.6 *Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych* zakłada możliwość zaprojektowania otoczenia na potrzeby działań podnoszących świadomość odbiorców zw. z dziedzictwem kulturowym, w tym tradycyjnymi zawodami, jak rolnictwo i rybactwo i wykorzystaniem lokalnych zasobów. Z uwagi na to, że jest ono skierowane do organizacji pozarządowych wpisuje się dodatkowo w CS 8 P 11. Ponadto zaplanowaliśmy szereg przedsięwzięć dot. działalności komercyjnej tworzącej ofertę czasu wolnego, prozdrowotną (P 1.3 *Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu*), sprzedaży spożywanych i kulturowych produktów (P. 1.4 *Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne*) oraz agroturystyki opartej na tutejszych zasobach (P. 1.5 *Tworzenie i rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów*). Wszystkie nasze działania zakładają ułatwienie dostępu również w wymiarze włączenia seniorów, osób młodych i osób w niekorzystnej sytuacji poprzez dostosowanie infrastruktury i sposobu świadczenia usług dla ww. grup, rozwiązania problemów komunikacyjnych i przez skierowanie do nich specjalnych ofert edukacyjnych, co zawiera się w CS 8. P 10. WPR. Ma to odzwierciedlenie również w interwencjach w rynek pracy – nasze kryteria premiują przyszłych przedsiębiorców z ww. grup, a także wnioskodawców planujących zatrudnić należące do nich osoby, a dodatkowo inicjatywy mające ułatwić podjęcie pracy, np. tworzenie zakładów w małych miejscowościach, transport, pracę zdalną, elastyczny czas pracy, czy wreszcie kształcenie pracowników. Rozwiązania te

wpisują się kolejne założenia WPR CS 8, tj. P 13 i P 14, przy czym pierwsze jest realizowane również w aspekcie ekologii, m.in. poprzez wsparcie na zieloną infrastrukturę, OZE i promocję idei zero waste zarówno w gospodarce, jak i działaniach publicznych (P. 1.2, 1.3, 1.4, 1.5) i zachęcenie do tego typu przedsięwzięć premiami punktowymi.

– Komplementarność celu 1 z założeniami FEP – EFRR

Nasza strategia wpisuje się w cel szczegółowy P 2. vii poprzez przedsięwzięcie 1.1. *Ochrona bioróżnorodności*, w ramach których dostępne będą wyłącznie działania przewidziane w zakresie tematycznym FEP, w tym tworzenie zielonej infrastruktury i działania edukacyjne jako elementy projektów, przy czym drugi z nich będzie punktowany. Przewidzieliśmy premie dla operacji zgodnych z inwestycjami preferowanymi w programie ze wzgl. na tematykę (ochrona zagrożonych gatunków, siedlisk, ekotonów, przywracanie właściwego składu gatunkowego siedlisk leśnych, eliminacja obcych gatunków inwazyjnych) oraz warunki realizacji (realizacja na obszarze objętym Natura 2000 lub wpisującym się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego woj. pomorskiego lub krajobrazów priorytetowych wyznaczonych w audycie krajobrazowym dla woj. pomorskiego, uzgodnienie operacji w ramach Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych (ZPT). Pośrednio wpisują się w niego również przedsięwzięcia finansowane z WPR, tj. P 1.2 – poprzez możliwość tworzenia zielonej infrastruktury, P 1.2, 1.3, 1.4., 1.5 – poprzez wykorzystanie OZE i rozwiązania zero waste (eko – projektowanie) ograniczające zanieczyszczenie środowiska, w tym produkcję odpadów, P1.3, 1.4., 1.5, 1.6. – przez wykorzystanie lokalnych zasobów objęte zrównoważonym rozwojem oraz P 1.2, 1.6 – przez działania edukacyjne.

– Komplementarność celu 1 z FRMRA i FEP (OWES), z których dodatkowo korzysta SGR

W ramach FRMRA możliwe będzie zintensyfikowanie działań proekologicznych – inwestycyjnych (podobnych do P. 1.1 i 1.2) i edukacyjnych (zbliżonych do punktowanych rozwiązań w P.1.1, 1.2 i bezpośrednich w P.1.6) oraz rozwój gospodarczy wykorzystujący lokalne zasoby, w tym związane z rybactwem, którego kultywacja wpływa na turystykę kwalifikowaną i ma wymiar społeczny w postaci skupiania mieszkańców wokół tradycyjnego zawodu, czy związanej z nim historii regionu (co jest zbieżne z połączeniem zasobów lokalnych z działalnością gospodarczą w P 1.3 – na poziomie kryteriów wyboru, oraz 1.4 i 1.5 – w ramach bezpośrednich działań). Prowadzenie OWES (EFS) pozwoli natomiast na ekonomizację organizacji pozarządowych (które mogą rozwijać działalność gospodarczą w P .1.3 i 1.4 oraz odpłatną w P .1.6), rozwój usług dla lokalnej społeczności, aktywizację zawodową i społeczną osób wykluczonych (zbliżone rozwiązania, z tym że przekierowane na pracodawców przewidziano w P 1.3 i 1.4) – szczególnie poprzez wsparcie merytoryczne w tworzeniu projektów dotyczących finansowania dla nich miejsc pracy i doradztwo zawodowe. Grupy w szczególnej sytuacji uwzględnione zostaną również w przedsięwzięciach w ramach FRMRA (dostosowanie infrastruktury, zatrudnianie osób z grup defaworyzowanych), który uzupełni działania z niniejszej strategii o wsparcie rybaków.

– Komplementarność celu 1 z innymi dokumentami strategicznymi

Cel 1 w zakresie ekologii, poprzez ochronę bioróżnorodności (P 1.1.), premiowanie zielonej infrastruktury (P 1.2), OZE (P 1.2, 1.3 -1.5), idei zero waste, lokalnych zasobów (P 1.3 – 1.5) i eko-edukacji (P 1.1, 12, 1.6) odpowiada na cele in. polityk zw. z ochroną środowiska, gatunków, siedlisk, adaptacją do zmian klimatu, podnoszeniem świadomości ekologicznej. W dziedzinie gospodarki (P 1.3, 1.4, 1.5) styka się z nimi na polu rozwoju turystyki, usług zw. ze zdrowiem, czasem wolnym, kulturą (w LSR uzupełnionych przez oferty stworzone w P 1.6), rekreacją, w tym w oparciu o lokalność, tworzeniem miejsc pracy i adaptacją rynku pracy i przedsiębiorstw do nowych warunków (poprzez innowacje, zaspokojenie potrzeb pracowników). Wreszcie w sferze społecznej za zbieżne można uznać rozwój ogólnodostępnych przestrzeni (P 1.2, 1.6), budowanie potencjału i więzi społecznych, tożsamości lokalnej (P 1.2, 1.6), przeciwdziałanie bezrobociu, także wśród grup w niekorzystnej sytuacji (P 1.3 – 1.5) i włączenie społeczne osiągnięte dzięki przystosowaniu infrastruktury i lepszemu dostępowi do usług (P 1.2 – 1.5).

W ww. idee wpisują się dokumenty lokalne: aktualne Strategie Rozwoju Gmin: Kępice: KD.2.2: Turystyka, 3.2: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, Kobylnica: CS1a. bezpieczeństwo środowiskowe, klimatyczne i energetyczne, b. bezpieczeństwo zdrowotne, społeczne i ekonomiczne, dostępność przestrzeni publicznej i zw. ze zdrowym odżywianiem, tj. produktami lokalnymi, CS2a. edukacja, kultura, sport, c. tożsamość lokalna, CS3. Ekonomia. Praca. Infrastruktura i nowe technologie, Miasto Ustka: CO 1.3: Zwiększenie oferty sportowej, kulturalnej, edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i seniorów oraz propagowanie zdrowego stylu życia, 1.5: Zapewnienie mieszkańcom właściwego poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego, CO1.1: Tworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia, 1.2: Tworzenie warunków do rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw i 1.3: Przeciwdziałanie bezrobociu, 3.1: Bogata oferta turystyczno-uzdrowiskowa, 5.3: Poprawa stanu cennych gatunków i siedlisk Redzikowo: CO 1.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości, 2.6: Gmina przyjazna środowisku, 3.6: Silna tożsamość lokalna, Smołdzino: CO 1.4: Ochrona środowiska naturalnego, w tym wykorzystywanie

OZE i gospodarki niskoemisyjnej, 2.4: Rozwój kultury w oparciu o lokalne dziedzictwo, 2.6: Rozwój infrastruktury i podnoszenie jakości usług w zakr. ochrony zdrowia, CO 3.2: turystyczne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i kult. ze szczególnym uwzględnieniem potencjału turystyki wodnej, rowerowej i pieszej, 3.3: Wspieranie rozwoju rekreacji i turystyki jako czynników dynamizujących lokalny rozwój gospodarczy i 3.6. Wspieranie inicjatyw gospodarczych, Ustka: PO1.3: Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, 3.2: Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy, Powiat Słupski: CSZ.1.3: Stworzyć warunki dla rozwoju usług opieki zdrowotnej i medycznej, 1.7 Wspieranie aktywności zawodowej osób bezrobotnych i poszukujących pracy oraz 3.2. Stworzyć warunki dla ograniczenia bezrobocia i wzrostu aktywności zawodowej mieszkańców, 4.1. Podjąć działania w kierunku równomiernego rozwoju powiatu i poszczególnych miejscowości położonych najdalej od centrum gospodarczego i kulturalnego skupionego w mieście Słupsku oraz […] dla korzystniejszego gospodarowania w rolnictwie, leśnictwie, rybactwie morskimi śródlądowym, 4.3. Stworzyć warunki do wykorzystania istniejących i tworzenia nowych obszarów chronionych dla zwiększenia potencjału zasobów przyrodniczych sprzyjających rozwojowi turystyki, 5.1. Poprawa jakości ochrony środowiska na terenie powiatu słupskiego, Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka na lata 2021-2030[65] (dalej: ZIT): KD.4: Prowadzenie zintegrowanych działań profilaktycznych i prozdrowotnych, 8: Tworzenie atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego, 10: Aktywna współpraca z podmiotami trzeciego sektora, 11: Wzmocnienie potencjału inwestycyjnego i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, 12: Efektywne wykorzystanie potencjału turystycznego i kulturalnego obszaru, 18: Adaptacja do zmian klimatycznych, ochrona istniejących zasobów i jakości gleby, wody i powietrza. Wśród dokumentów regionalnych i wojewódzkich wymienić należy: Strategię Terytorialną Partnerstwa Obszar Funkcjonalny Strefa Przybrzeżna (dalej: STPOFSP): CS.1a. Redukcja presji człowieka na obszary chronione, b. wzmacnianie bioróżnorodności, 4. Atrakcyjne warunki zamieszkania, 5. Wysokiej jakości oferta turystyczna, Strategię Województwa Pomorskiego i jej cele: CO1.1: Bezpieczeństwo środowiskowe, 1.3: Bezpieczeństwo zdrowotne, CO2.3. Kapitał społeczny, CO3.2: Rynek pracy, 3.3. Oferta turystyczna i czasu wolnego, Regionalny Program Strategiczny (dalej RPS) w zakresie bezpieczeństwa strategicznego i energetycznego i jego cele: P1.1.: Odporność na zmiany klimatu, P1.2. Różnorodność biologiczna i krajobraz, 1.3. Gospodarka odpadami jako element gospodarki w obiegu zamkniętym, RPS w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej: P1.1: Odpowiedzialność za zdrowie, 1.3. Zasoby ochrony zdrowia, RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego: P1.2: Adaptacyjność przedsiębiorstw, P2.2: Atrakcyjny pracodawca.

- Cel 2: Wzmocnienie rezyliencji obejmuje przedsięwzięcia, które przygotowują obszar i społeczność na zmiany związane m.in. z zieloną transformacją oraz współgrającymi z nimi nowymi technologiami. Odbędzie się to dzięki opracowaniu ramowego planu inwestycji, w tym o charakterze ekologicznym, podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie dziedzictwa obszaru i możliwości jego ochrony z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań oraz próbę wdrożenia ich na lokalny rynek.
  - Komplementarność celu 2 z założeniami PS WPR

  Kluczowe założenia WPR dla celu 2 mieszczą się w CS 8. P 11 ~~(P 2.4 LSR: *Tworzenie strategii Smart Village*)~~, tworzonych przez NGO, w partnerstwie z innymi podmiotami i przy partycypacji wśród mieszkańców. Spełnia to postulat wzrostu potencjału społecznego, oddolności podejmowanych decyzji i współpracy między mieszkańcami, co dotyka również CS 8 P 8. Założenia te są spójne z LSR również w zakresie ochrony środowiska, wykorzystania lokalnych zasobów i nowych technologii – głównych dróg przemian gospodarki i życia społecznego. W ramach pierwszego zagadnienia istotna jest przede wszystkim edukacja (ujęta w CS 8 P 13), co realizuje przedsięwzięcie 2.1 *Park inteligentnych rozwiązań* zakładające stworzenie miejsca, w którym ze wsparciem merytorycznym specjalistów, będziemy przekazywać wiedzę nt. zasobów obszaru i metod jego ochrony, a także w P 2.3 *Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii* premiującym wnioskodawców współpracujących z instytucjami naukowymi i zdecydowanych na uświadamianie lokalnej społeczności w zakresie swoich obszarów działalności~~, a wreszcie w ww. P 2.4 zakładającym plan inwestycji przyjaznych dla środowiska~~. Działania infrastrukturalne przewidziane w P 2.1 wpisują się jednocześnie w CS 8 P 4. W służbie ekologii wykorzystywane są innowacje ujęte w CS 8 P 11 WPR, które będą mogły być rozwijane w przedsięwzięciu 2.3 związanym z nowymi technologiami. Powstałe rozwiązania obejmą ekoefektywność przedsiębiorstw, a także kluczowe dla rozwoju branże, jak technologie offshorowe i portowo-logistyczne, związane z ujętą w CS 8 P 11 cyfryzacją metody komunikacji i kolejny obszar przemian cywilizacyjnych, związanych m.in. ze starzeniem się społeczeństwa – zdrowie. Strategia wychodzi również naprzeciw wyzwaniom wymienionym w CS 8 P 11 dotyczącym rynku pracy i w swoim przedsięwzięciu 2.3

[65] Obecnie tworzona jest Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych stanowiąca narzędzie wdrożeniowe dla Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka.

przewiduje możliwość pracy zdalnej oraz kształcenie pracowników, w tym ludzi młodych, co ograniczy ich migrację. Wszystkie przedsięwzięcia realizują ponadto CS 8 P10 zarówno w gospodarce (poprzez premie punktowe w P 2.3 za założenie działalności przez osobę z grupy w niekorzystnej sytuacji lub zatrudnienie takiej osoby), jak i sprawach społecznych (m.in. poprzez przystosowanie infrastruktury do potrzeb seniorów i OzN w P 2.1~~, czy włączenie ich w konsultowanie planowanych inwestycji w P 2.4~~).

— Komplementarność celu 2 z założeniami FEP – EFRR

Cel 2 obejmuje dwa przedsięwzięcia finansowane z EFRR: 2.2. *Tworzenie magazynów energii* wpisujące się w priorytet 2. cel ii oraz P 2.5 *Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu* mieszczące się w priorytecie 6 celu vi. Pierwsze z nich związane jest ze zoptymalizowaniem wykorzystania OZE, szczególnie na obiektach służących osobom z grup w niekorzystnej sytuacji oraz mających różne źródła energii, co jest zgodne z preferencjami programu. Współgra to również z przedsięwzięciem 3.1 *Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji* realizowanym w ramach priorytetu 6 celu iii FEP i prowadzi do zwiększenia efektywności funkcjonowania infrastruktury przeznaczonej dla grup defaworyzwanych. W obrębie celu 2 LSR działanie jest pośrednio spójne z inicjatywami w zakresie edukacji, ekologii i nowoczesnych rozwiązań (P 2.1, 2.3), a także dostępności do infrastruktury, usług i pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji (P 2.1, 2.3~~, 2.4~~), co czyni je komplementarnymi z celami WPR, w tym zw. ze wspomnianym włączeniem społecznym – CS 8 P 10, innowacjami - P 11 i ekologią - P 13. Przedsięwzięcie związane z infrastrukturą turystyczną (2.5) ma natomiast pomóc wykorzystać lokalne zasoby, aby podnieść atrakcyjność obszaru, a z drugiej strony – ukierunkować ruch turystyczny. Zakres tematyczny działania jest zgodny z EFRR. Jednocześnie przedsięwzięcie jest komplementarne z celem WPR CS 8 P4 zarówno w aspekcie zwiększenia liczby podobnych obiektów lub nadaniu im nowych funkcji (stymulowanego kryterium innowacyjności), jak i jej przystosowania do potrzeb grup w niekorzystnej sytuacji (również CS 8 P10 WPR). Ponadto kryteria wyboru premiować będą projekty wpisane do koncepcji inteligentnych wsi, które stanowią projekt rozwoju naszego terenu.

— Komplementarność celu 2 z FRMRA i FEP (OWES), z których dodatkowo korzysta SGR

Cel wpisuje się w Fundusze Europejskie dla Rybactwa, gdzie wsparcie będzie przeznaczone na edukację ekologiczną, infrastrukturę turystyczną powiązaną szczególnie z rybactwem i wykorzystanie zasobów lokalnych. Cały program jest silnie związany z transformacją ekologiczną, co wpisuje się we wzmocnienie rezyliencji, które w niniejszej strategii przejawia się dodatkowo poprzez wykorzystanie nowych technologii i szerokiego włączenia społeczności lokalnych (P 2.2, 2.3 ~~i 2.4~~). Nasze działania są też komplementarne z ideą ekonomii społecznej, a konkretnie z włączaniem osób w niekorzystnej sytuacji, m.in. poprzez kryteria premiujące ich zatrudnianie, podnoszenie ich kompetencji, zapewnienie dotarcia do pracy, elastyczne godziny pracy (przedsięwzięcie 2.3 zw. z działalności w zakresie nowych technologii~~), a także udział w kształtowaniu miejsca zamieszkania (kryterium włączenia ww. grup w przedsięwzięcie 2.4 związanego z tworzeniem koncepcji inteligentnych wsi)~~.

— Komplementarność celu 2 z innymi dokumentami strategicznymi

Ekologiczne rozwiązania w energetyce (P 2.2, 2.3, ~~promocja eko-rozwiązań w przestrzeni publicznej – P 2.4),~~ ułatwienie ich wdrażania poprzez edukację (P 2.1, 2.2), kierunkowanie ruchu turystycznego z jednoczesnym uatrakcyjnieniem obszaru i oparciem o lokalne zasoby (P.2.5) w strategii dotykają również gospodarki, która ma wygenerować nowe technologie w tym zakresie (P 2.3). Przedsiębiorcy będą uczestniczyć także w rozwoju społecznym poprzez skupienie się na potrzebach pracowników, np. ich kształceniu. Opisane zależności wpisują się w: Strategie Rozwoju Gmin: Kępice: KD.1.4: Rekreacja i czas wolny i 2.2: Turystyka, 3.2: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, Kobylnica – CS1a. bezpieczeństwo środowiskowe, klimatyczne i energetyczne, 3. Ekonomia. Praca. Infrastruktura i nowe technologie, M. Ustka: 3.2: Budowa, modernizacja i rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, 5.1: Odporność na zmiany klimatu, 5.5: Kształtowanie świadomości i postaw ekologicznych mieszkańców Ustki, Smołdzino: CO 1.4: Ochrona środowiska naturalnego, w tym wykorzystywanie OZE i gospodarki niskoemisyjnej, 3.7: Rozbudowa infrastruktury turystycznej, Redzikowo: CO 1.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości, 2.1: Rozbudowana infrastruktura turystyczna, 2.2. Rozwijająca się infrastruktura energetyczna i 2.6: Gmina przyjazna środowisku, Ustka: PO1.3: Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, 2.3: Rozbudowa gminnej infrastruktury rekreacyjno-sportowej, 2.5.: Wspieranie gospodarki niskoemisyjnej, 3.5: Uczenie się przez całe życie, Powiat Słupski: CSZ 2.2. Sprzyjać rozwojowi infrastruktury proturystycznej i 4.2. Podjąć działania w kierunku rozwoju infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz lepiej wykorzystywać istniejące szlaki komunikacyjne, 5.1. Poprawa jakości ochrony środowiska na terenie powiatu słupskiego i 5.2. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców powiatu, Strategia ZIT: CS5., KD.18: Adaptacja do zmian klimatycznych, ochrona istniejących zasobów i jakości gleby, wody i powietrza.

Ponadto cel jest zgodny z zapisami strategii regionalnych i wojewódzkich: STPOFSP: 1e. budowa świadomości klimatycznej, 3a. Inwestowanie w rozwiązania eko-efektywne generujące niski ślad węglowy i promujące obieg zamknięty w biznesie, sektorze publicznym i obywatelskim, Strategia Województwa Pomorskiego: 1.2. Bezpieczeństwo energetyczne, 1.4. Bezpieczeństwo cyfrowe, CO2.1: Fundamenty edukacji, 3.1.: Pozycja konkurencyjna, Przedsięwzięcie strategiczne WP „Pomorskie Kąpieliska", RPS w zakresie bezpieczeństwa strategicznego i energetycznego: P1.1.: Odporność na zmiany klimatu, 1.3. Gospodarka odpadami jako element gospodarki w obiegu zamkniętym, P2.1: Czysta energia, RPS w zakresie edukacji i kapitału społecznego: CS2, P2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan, RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego: CS.1,P.1.1: Innowacyjna gospodarka, 1.2: Adaptacyjność przedsiębiorstw, CS3., P 3.1: Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego.

- Cel 3 Wspieranie generatywności dotyczy włączania mieszkańców na różnych etapach życia w działania na rzecz społeczności, przy jednoczesnym wsparciu najbardziej potrzebujących. Przewidziane przedsięwzięcia obejmują również osoby w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, które są jednocześnie wykluczone w innych sferach. Zatem cel przygotowuje nas do zmian demograficznych i proponuje rozwiązania obecnych już problemów – małej ilości usług społecznych, samotności seniorów czy wyobcowania młodzieży, budując przy tym więzi i potencjał społeczny, wykorzystując idee istotne w przedsięwzięciach przypisanych do poprzednich celów, jak ekologia czy innowacyjność.

– Komplementarność celu 3 z założeniami PS WPR

LSR - określa członków 2 grup wiekowych jako osoby w niekorzystnej sytuacji, tj. seniorów i osoby młode do 25 r. ż., dlatego nasz dokument wpisuje się przede wszystkim w CS 8 WPR P 10 oraz P 12. W założeniach tych mieści się cały ciąg działań dla młodzieży – poczynając od tworzenia przez nią miejsc spędzania czasu przy jej uczestnictwie w realizacji projektu (P 3.4 *Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale*), poprzez podnoszenie jej kompetencji liderskich (P 3.5 *Aktywizacja lokalnych liderów*, gdzie preferowany jest udział osób młodych oraz uczestniczących w operacji z P 3.4), po przekazanie jej wiedzy dzięki współpracy z innymi podmiotami i wizyty studyjne (P. 3.6 *Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa*). Uczestnicy będą motywowani do realizacji działań międzypokoleniowych (P 3.4), szczególnie z udziałem seniorów. Drugiej grupie zadedykowano przedsięwzięcie 3.3. *Tworzenie i rozwój klubów seniora*, w ramach których mogą rozwijać przede wszystkim ofertę, niemniej zarówno to przedsięwzięcie, jak i skierowane do młodszego pokolenia związane jest z rozwojem infrastruktury i przez to wpisuje się w P4, gdzie istnieje możliwość tworzenia miejsc o charakterze integracyjnym i kulturalnym. Przedsięwzięcia mają również inny aspekt społeczny, m.in. angażują wolontariuszy i zakładają konsultacje wśród uczestników (P 3.3), włączają w działania osoby z marginalizowanych obszarów, np. małych miejscowości albo byłych osiedli PGR, co wpisuje je w CS 8 P 11 oraz dostosowują warunki do potrzeb seniorów i OzN (CS 8 P10).

– Komplementarność celu 3 z założeniami FEP – EFRR, EFS +

W celu realizowane są komplementarne względem siebie i FEP przedsięwzięcia: 3.1 *Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji* odpowiadające założeniom priorytetu 6 celu iii (EFRR) oraz 3.2. *Rozwój usług społecznych* odnoszące się do priorytetu 5 celu k (EFS+). Odbiorcami końcowymi są osoby w niekorzystnej sytuacji wymienione w programie FEP, tj. seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, a także osoby długotrwale chore i ich opiekunowie, które zgodnie z naszą LSR są defaworyzowani, jednak nie mogą otrzymać wsparcia z instrumentów polityki rolnej. Zatem FEP uzupełnia program „rolny" w szczególnie newralgicznym punkcie - opiece społecznej. Opracowane w toku konsultacji kryteria wyboru projektów są zgodne z preferencjami programowymi, m.in. w zakresie deinstytucjonalizacji. Przedsięwzięcia są komplementarne do założeń celu WPR CS 8 P6, gdzie nacisk położony jest na rozwój oferty ośrodków zdrowia, co pośrednio realizowane jest przez nas w ramach celu 1, gdzie wspierane są zdrowotne usługi komercyjne. Wreszcie przedsięwzięcia 3.1 i 3.2 nawiązują do ekologicznych rozwiązań poprzez premiowanie instalacji OZE, a także kryteria innowacyjności, w tym związane z wykorzystaniem nowych technologii, co łączy działanie 3.2 z celem 2 LSR.

– Komplementarność celu 1 z FRMRA i FEP (OWES), z których dodatkowo korzysta SGR

W ramach ERMRA będziemy realizować działania infrastrukturalne z uwzględnieniem potrzeb OzN i seniorów, co jest zbliżone do założeń P.3.1. Planowane jest też kultywowanie rybackości, której przedstawiciele stanowią coraz bardziej marginalizowaną grupę, wśród której zmniejsza się liczba młodych osób (jest to pośrednie wzmocnienie działań podnoszących potencjał społeczny młodzieży w P.3.4, 3.5 i 3.6). Nasz OWES skupi się natomiast na reintegracji zawodowej osób w szczególnej sytuacji, głównie ze względu na stan zdrowia, czy status materialny, które w dużej mierze zależne są od wieku. Wsparcie merytoryczne obejmie również grupy inicjatywne złożone z osób zagrożonych wykluczeniem planujące

zrzeszać się w przedsiębiorstwach społecznych (działanie komplementarne z podniesieniem potencjału NGO poprzez powierzenie działań w P.3.1-3.6), co wpłynie na aktywizację społeczną i gospodarczą lokalnej społeczności.

– Komplementarność celu 3 z innymi dokumentami strategicznymi

Obywatelska energetyka obecna w celu 3 (P 3.1) odpowiada polepszeniu jakości usług społecznych akcentowanych w zewnętrznych dokumentach. Ponadto zbieżne z nimi jest świadczenie usług społecznych (3.2), które w ramach LSR powinny być komplementarne z innymi działaniami wypływającymi z lokalnych i regionalnych strategii, a jednocześnie wnosić innowacyjne rozwiązania w ich organizacji. Pozostałe przedsięwzięcia polegają na aktywizacji mieszkańców, poprzez ich integrację, tworzenie przez nich interesującej ich oferty spędzania czasu (P 3.3, 3.4) oraz na budowaniu potencjału poprzez przygotowanie ich do liderowania i pomoc we wdrożeniu w organizowanie życia społecznego i publicznego (P. 3.4-3.5). W lokalnych i ponadlokalnych dokumentach odzwierciedlone jest to w następujących celach: Strategie Rozwoju Gmin: Kępice: KD 1.1: Edukacja i kultura, 1.2.: Rodzina i pomoc społeczna, 1.4: Rekreacja i czas wolny; Kobylnica: CS2b. polityka społeczna, M. Ustka: CO1.1: Tworzenie warunków do zwiększenia zaangażowania mieszkańców w życie społeczno-gospodarcze Miasta, 1.2: Rozwój infrastruktury służącej celom społecznym, 1.3: Zwiększenie oferty sportowej, kulturalnej, edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i seniorów oraz propagowanie zdrowego stylu życia, 1.4. Aktywizacja i integracja mieszkańców zagrożonych wykluczeniem, 1.5: Zapewnienie mieszkańcom właściwego poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego, 1.6: Polityka senioralna, Smołdzino: CO 2.6: Rozwój infrastruktury i podnoszenie jakości usług w zakresie ochrony zdrowia, Redzikowo: CO 3.1: Nowoczesna i efektywna edukacja, CO 3.4: Dostępna i nowoczesna ochrona zdrowia, 3.6: Silna tożsamość lokalna, 3.7: Wspieranie osób starszych, osób z rodzin z niepełnosprawnościami i osób ze specjalnymi potrzebami, Ustka: PO 3.2: Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy, 3.4: Aktywne i zdrowe starzenie się, 3.5: Uczenie się przez całe życie, 3.6. Aktywizacja mieszkańców, Powiat Słupski: CSZ.1.1: Podjąć działania na rzecz stworzenia sprawnego systemu zapobiegania kryzysom rodziny oraz kompleksowego wsparcia osób starszych, samotnych i niepełnosprawnych objętych szeroko rozumianą pomocą społeczną, strategie ZIT: KD.5: Spójna polityka senioralna, 6: Podnoszenie jakości świadczonych usług społecznych, KD.10: Aktywna współpraca z podmiotami trzeciego sektora. Ponadto strategia jest zgodna z dokumentami regionalnymi i wojewódzkimi**:** STPOFSP: CS4. Atrakcyjne warunki zamieszkania, Strategia Województwa Pomorskiego: CO1.3: Bezpieczeństwo zdrowotne,CO2.2. Wrażliwość społeczna, 2.3. Kapitał społeczny, RPS w zakresie edukacji i kapitału społecznego: P1.1. Edukacja dla rozwoju, P.2.1. Społeczne funkcje kultury, 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan, RPS w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej: P.1.2. Pacjent bezpieczny w swoim środowisku i CS2, P.2.1: Przyjazne usługi społeczne 2.2. Aktywna integracja.

2.3. Korzyści z komplementarności i synergii pomiędzy wszystkimi unijnymi funduszami, które mają wpływ na wdrożenie naszej LSR oraz przykładowe działania na rzecz osiągnięcia wspólnych celów

Korzyścią z zintegrowania wszystkich ww. dokumentów wpisujących się w różne fundusze unijne jest komplementarność planowanych przedsięwzięć prowadząca do niemal systemowych rozwiązań w ochronie środowiska, rozwoju gospodarczym i społecznym. Cechują się one synergią pozwalajacą na równomierne wprowadzanie pożądanych zmian i efektywne podnoszenie poziomu rozwoju obszaru. Istotny jest zasięg terytorialny zsynchronizowanych działań, obejmujący całe regiony, jednak z uwagi na wyłonienie wykonawców na różnych szczeblach – dostosowany do możliwości i potrzeb mniejszych jednostek. Pozwala to na:

- uzupełnianie działań poprzez realizację różnych rodzajów operacji możliwych do przeprowadzenia tylko w określonych programach lub priorytetach. Przykładem jest zapewnienie wysokiej jakości usług społeczno-zdrowotnych, które ze wzgl. na swój charakter odnoszą się do podobnych grup odbiorców – OzN, seniorów i osób długotrwale chorych. W ramach strategii LGD ze środków FEP P 6 iii oraz P 5 k możliwe jest finansowanie operacji polegających na tworzeniu infrastruktury i usług społecznych. Natomiast inwestycje w niekomercyjne placówki realizowanie również z FEP (P 6 v), są niedostępne dla LGD, ale zostały ujęte w ZIT. Samorządy, mając możliwości skorzystania z różnych źródeł finansowania, mogą zaplanować komplementarne działania pozwalające na zwiększenie liczby pacjentów, a następnie na objęcie opieką społeczną najbardziej potrzebujących. Innym obszarem, w którym zachodzi opisany mechanizm jest rozwój zielonej gospodarki promowany w PS WPR i FEP. Już w samych tych programach przejawia się on w wielu formach, z których tylko część jest możliwa do realizacji w ramach LSR – pozostałe skierowane są m.in. bezpośrednio do rolników np. za pośrednictwem ARiMR lub zawarte w ww. ZIT. Jednak dalszym uzupełnieniem działań jest błękitna gospodarka, obecna w Funduszach Europejskich dla Rybactwa, których jednym z pośrdników jest nasza grupa. Pełna tranformacja gospodarcza w zgodzie ze zrównoważonym rozwojem odbywa się zatem przy współudziale różnych wykonawców zgodnie z ich kompetencjami,

- podniesienie jakości lub efektywności prowadzonych działań, poprzez ich dopełnienie, doinwestowanie. Jest to widoczne szczególnie na polu ochrony środowiska. W ramach ww. FEP ujętego w ZIT możliwa jest termomodernizacja budynków publicznych wraz z założeniem fotowoltaiki – LSR umożliwa samorządom instalację na tych budynkach magazynów energii, co zopytmalizuje efekty ich przedsięwzięć. W naszym przypadku istnieje jeszcze jeden obszar takiego wzmocnionego oddziaływania – finansowany z FEP Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. Daje nam on możliwość bezpośredniego kontaktu z grupami w niekorzystnej sytuacji, osobistej pracy nad ich rozwojem zawodowym oraz zaktywizowaniem do działań społecznych (poprzez doradztwo zawodowe, szkolenia i konsultacje w zakresie tworzenia i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych). Zatem dzięki OWES możemy rozwijać gospodarkę w wymiarze społecznym (warunki wsparcia w ramach PS WPR są mniej korzystne niż w przypadku EFS);
- dotarcie do specyficznych grup w niekorzystnej sytuacji, takich jak rolnicy z małych gospodarstw w PS WPR czy rybacy w Funduszach Europejskich dla Rybactwa. Grupa ta, choć marginalizowana ze wzgl. na relatywnie małą liczebność i specyfikę, jest pomijana w ogólnych programach. Zintegrowanie realizowanych w nich działań z branżowymi funduszami, np. „rybackim" pozwala wesprzeć odbiorców, którzy w omawianym przypadku, mają kluczowe znaczenie dla gospodarki i kultury Pomorza;
- wyjście z działaniami poza obszar określony konkretnym dokumentem, na co pozwala prowadzenie OWES obejmującego organizacje pozarządowe ze Słupska i całego powiatu słupskiego. Szeroki zasięg pozwala na interwencje na terenach, które choć znajdują się poza centrum naszych działań, oddziaływują na nie, m.in. poprzez budowanie potencjału do współpracy z funkcjonującymi na nim partnerami,
- nawiązywanie i rozwoj współpracy z podmiotami, które dzięki realizacji projektów z różnych programów, w tym jak już wyjaśniliśmy, komplementarnych z naszą startegią, mają z nami zbieżne cele i mogą stać się partnerami we wspólnych inwestycjach lub uzupełniać nasze działania, czy zasoby wzmacniające potencjał obszaru.

3. Wewnętrzne zintegrowanie LSR

3.1. Korzyści wypływające z podejścia LEADER

Za wartość dodaną podejścia LEADER wdrażanego przez nas od 2009r. można uznać wzrost świadomości lokalnej społeczności na temat jej sprawczości w kształtowaniu procesów zachodzących w otoczeniu. Z uwagi na historię naszego kraju, a z drugiej strony - niekontrolowane zmiany w gospodarce po upadku socjalizmu, przekonanie takie nie jest oczywiste. Na naszym terenie nadal widać pozostałości dawnego systemu – m.in. niszczejące osiedla byłych PGR, w których kolejne pokolenia mieszkańców nie mogą przezwyciężyć finansowych i mentalnych barier umożliwiających im wyjście z ubóstwa i stagnacji. Z drugiej strony mamy osamotnionych seniorów, których rodziny wyjechały do pracy zagranicę lub do większych miast, czy małe gospodarstwa przegrywające konkurencję z dużymi przedsiębiorstwami rolnymi. Te i inne problemy powodują marginalizację naszego terenu i przeświadczenie braku wpływu na poprawę sytuacji. Dzięki podejściu LEADER możliwe było częściowe odczarowanie takiego obrazu rzeczywistości. W poprzednich latach, dzięki konsultacjom z mieszkańcami i ich czynnym uczestnictwie w realizacji strategii, udało się pobudzić rynek poprzez środki na różnego typu działalności i „załatać" braki w podstawowej infrastrukturze – powstały świetlice, parki, place zabaw. To minimum było niezbędne do rozwoju życia społecznego i integracji mieszkańców. Obecnie znajdujemy się na dalszym etapie, dlatego nasze działania są bardziej ukierunkowane. Społeczność widzi kluczowe dla obszaru branże i odczuwa potrzebę uczestniczenia w szerokim nurcie rozwoju, który pozwoli zniwelować różnice w jakości życia w granicach naszego obszaru (np. poprzez wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji), jak i w relacji do bardziej rozwiniętych terenów (np. poprzez wdrożenie nowych technologii, czy trendów w ekologii). ~~Flagowym działaniem wykorzystującym zmianę mentalną mieszkańców będzie tworzenie koncepcji smart village (P.2.4) w całości koordynowanych przez sektor społeczny.~~

Dzięki wsparciu lokalnej społeczności i jasno wyrażanym oczekiwaniom możliwe jest wskazanie korzyści wypływających z podejścia LEADER w okresie 2021 – 2027:

- realizacja projektów, zarówno w sferze społecznej, gospodarczej, jak i ekologii, które odpowiadają na rzeczywiste problemy obszaru, tj. zauważane przez mieszkańców, co jest możliwe poprzez określenie tematyki przedsięwzięć i kryteriów wyznaczających ich minimum jakościowe,
- sprofilowanie pomocy, szczególnie w działalności gospodarczej, w ramach której środki przeznaczone zostaną na kluczowe dla nas branże, w których możliwe jest wykorzystanie nowych trendów i zmian zachodzących na obszarze,
- wdrożenie szczegółowych rozwiązań wyrażonych m.in. w kryteriach wyboru i formach wsparcia możliwych dzięki zaangażowaniu różnych grup odbiorców, zarówno z trzech sektorów, jak i wyszczególnionych w ich ramach grup interesu i osób w niekorzystnej sytuacji. Utrzymanie zróżnicowanego partnerstwa (w organach SGR, wśród jej członków, odbiorców animacji SGR) wpłynęło na zachowanie wieloaspektowości strategii, a przy wdrażaniu pozwoli na jej aktualizację przy utrzymaniu równowagi interesów poszczególnych partnerów (m.in. poprzez określenie parytetów w organie decyzyjnym),

- pomoc dla grup w niekorzystnej sytuacji wskazanych przez lokalną społeczność, a dodatkowo charakterystycznych dla obszarów wiejskich, np. poszukujących pracy mieszkańców byłych PGR-ów, czy rolników z małych gospodarstw i ich rodzin, które nie są ujęte w innych programach. Ponadto LEADER daje większe możliwości ich wsparcia – są oni nie tylko biorcami, ale czynnie uczestniczą w realizacji projektów (np. są preferowanymi beneficjentami wsparcia na podejmowanie działalności, angażują się w tworzenie miejsc spędzania wolnego czasu, czego przykładem są seniorzy konsultujący ofertę klubów (P 3.3), czy młodzież kreująca swoje miejsca i zaangażowana w zarządzanie projektem (P 3.4));
- dopasowanie form wsparcia do potrzeb i możliwości realizatorów przedsięwzięć. W większości przypadków wybór wniosków odbędzie się przez otarty konkurs. Dotyczy to działań gospodarczych (mieszkańcy i przedsiębiorcy znają taki sposób ubiegania się o środki z poprzednich perspektyw i np. z dotacji PUP) i publicznych (gminy są najbardziej doświadczone wśród wnioskujących podmiotów). Natomiast w odniesieniu do organizacji pozarządowych, które w większości są finansowane ze składek członkowskich i będą dopiero budować swój potencjał przyjęto formę grantów (P 2.2, 2.3, 3.2, 3.5), co pozwoli na edukację tych podmiotów w zakresie realizacji projektów w warunkach przejęcia koordynacji ich zadań, ustalenie wspólnych ram rozliczania działań, itp. W celu podniesienia potencjału NGO zdecydowaliśmy się również na projekty partnerskich i w partnerstwie (P. 3.4 i 3.6, punkty w ramach 2.4 i 3.3), przy czym zobowiązaliśmy się do pomocy w poszukiwaniu partnerów (np. poprzez narzędzie internetowe). Działanie takie otworzy NGO, ale i sektor publiczny na otoczenie, pokaże w jaki sposób, na zasadzie partnerstwa, można podnosić jakość projektów, ich odziaływanie (np. poprzez zwiększenie wskaźników, wyjście poza obszar), zasoby rzeczowe czy finansowe (uzasadnienie wyboru form wsparcia w odniesieniu do konkretnych przedsięwzięć znajduje się w pkt. 3 i w rozdziale VI Cele i wskaźniki);
- uzupełnienie działań przeznaczonych dla partnerów poprzez realizację operacji własnej, która jednocześnie pozwoli nam na wejście w promowany w strategii kierunek rozwoju, tj. w stronę kultywowania dziedzictwa obszaru, szczególnie kulturowego i wykorzystania lokalnych zasobów,
- zwiększenie zasięgu przedsięwzięć poprzez wspominane projekty partnerskie i w partnerstwie, ale również projekty grantowe obejmujące podmioty z różnych samorządów, co z kolei przyczyni się do równomiernego rozwoju wszystkich gmin,
- ciągła animacja lokalnej społeczności, w tym wybranych grup, dzięki której możliwe będzie dalsze zwiększanie jej udziału w życiu naszego obszaru i podnoszenie jej sprawczości.

3.2. Uzasadnienie doboru metod wdrażania, źródeł finansowania przedsięwzięć oraz wzmocnienia efektów

Uzasadnienie wybranych metod wdrażania przedsięwzięć znajduje się w rozdziale VI Cele i wskaźniki. Przy doborze źródeł finansowania przyjęliśmy zasadę zgodności przedsięwzięć z celami programowymi, co jest szczególnie widoczne w wąskich obszarach tematycznych w FEP, jak bioróżnorodność, magazyny energii, infrastruktura turystyczna, społeczna, usługi społeczne (P.1.1, 2.2, 2.5, 3.1 i 3.2). W ramach tych działań wdrożyliśmy elementy istotne w rozwoju obszaru, jak innowacyjność, OZE, włączenie grup marginalizowanych, itp., jednak główne tematy mają dokładne odzwierciedlenie w dokumentacji zewnętrznej. W zw. precyzyjnymi wytycznymi w FEP drugie źródło finansowania, WPR, dające większą elastyczność, wykorzystaliśmy do ich obudowy, angażując przy tym mniej doświadczone, ale zapoznane z programem „rolnym" podmioty, tj. NGO i przedsiębiorców.
W ten sposób sfera ekologii, w którą bezpośrednio wpisała się ochrona środowiska (P 1.1. Ochrona bioróżnorodności) została wzmocniona poprzez wieloaspektowe działania uzupełniające, jak zielona infrastruktura (P 2.1), eko – projektowanie (P 1.3, 1,4, 1.5, 2.3), wykorzystanie lokalnych zasobów (P 1.3, 1.4, 1.5) oraz zw. z eko-edukacją będącą elementem wielu przedsięwzięć, ale w największym stopniu występującą w ramach obecnej w WPR ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi (P 1.6 i 2.1), na której od wieków opierano się na lokalnych zasobach, a także z obywatelską energetyką zakładającą instalacje OZE (P 1.2, 1.3, 1,4, 1.5, 2.3), czy wdrażanie nowoczesnych technologii dostępnych m.in. dla lokalnej gospodarki (P 2.3). Rozwiązania te są finansowane w ramach różnych zakresów WPR, jak rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych funkcji gospodarstw, czy poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.
Zwiększyliśmy również zakres działań zw. ze sferą społeczną. W ramach FEP skupiliśmy się na bezpośrednich wskazaniach co do rodzaju wsparcia, tj. na usługach z kontaktem z grupami w niekorzystnej sytuacji (jak np. usługi opiekuńcze) i wykorzystywanej w tym celu infrastrukturze. Natomiast finansowanie z programu rolnego pozwoliło na aktywizowanie i budowanie potencjału lokalnej społeczności poprzez jej angażowanie w realizację projektów. Dla niektórych przedsięwzięć, szczególnie zw. z młodzieżą, wyodrębniono oddzielne zagadnienia. Wreszcie wykorzystanie WPR było wskazane z uwagi na 100% finansowanie działań NGO, co zgodnie z naszymi oczekiwaniami pomoże w ich rozwoju. W WPR wprost wskazano grupy w niekorzystnej sytuacji, które są specyficzne również dla naszego obszaru, np. mieszkańców byłych osiedli PGR czy rolników co, w połączeniu z programową diagnozą opisującą m.in. niedogodności na rynku pracy, pozwoliło nam na wypracowanie wsparcia dla nich w ramach dotacji dla przedsiębiorców, niedostępnych w innych programach.

PS WPR umożliwił też wzmocnienie działania zw. z infrastrukturą turystyczną mającą wpływ na środowisko, ale bezpośrednio wpisującą się w obszar turystyki. Zakresy dotyczące przedsiębiorczości i pozarolniczych funkcji gospodarstw pozwoliły na włączenie w niego przedsiębiorców, przez co oferta wolnego czasu uatrakcyjni wypoczynek również lokalnej społeczności. Dodatkowo sugestia regulaminowa, aby zawęzić obszary tematyczne wsparcia pozwoliła na zwiększenie środków na konkretne działania zw. z wykorzystaniem lokalnych zasobów (P1.3, 1.4, 1.5), pobudzaniem aktywności odbiorców, co w odniesieniu do mieszkańców w połączeniu z ofertą prozdrowotną ma wpłynąć na zahamowanie problemów wieku starczego (P 1.3), a w aspekcie turystyki – wykreować obraz naszego terenu jako zagłębia zdrowotnego. WPR pozwoliło też wykorzystać dziedzictwo wsi, które - popularyzowane przez rolników (P1.5) i przedsiębiorców (P1.4, 1.3) oraz NGO (P1.6, 2.1) - stanie się alternatywnym tematem w ofercie wolnego czasu, w tym turystyce, a poprzez nacisk na lokalne zasoby podniesienie świadomość ekologiczną.

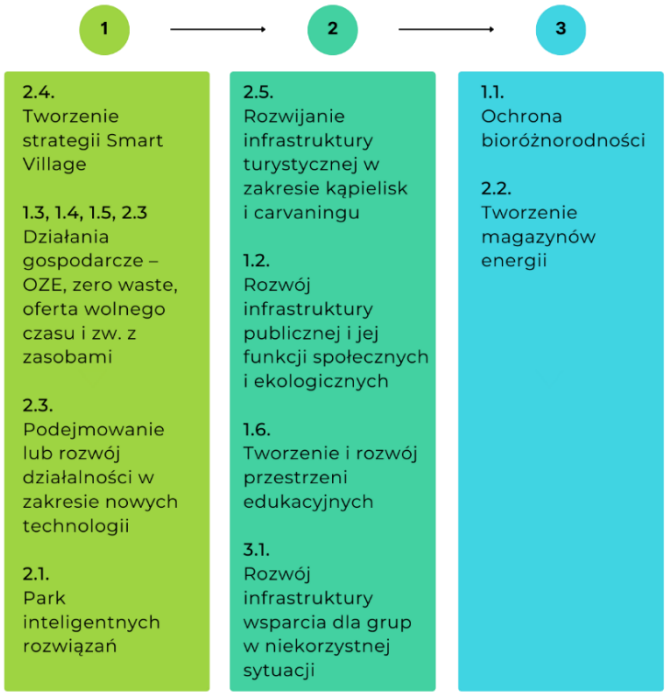
3.3. Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów w obszarze ekologii

Tabela 25. Zintegrowanie w obszarze ekologii.

Zaangażowane podmioty i sposób ich włączenia	Kompleksowość działań zmierzająca do zdiagnozowanych problemów społecznych oraz do optymalnego wykorzystania w tym celu współczesnych trendów i rozwiązań
— **Podmioty publiczne, w tym grupy interesu:** – dedykowanie przedsięwzięć zw. z bioróżnorodnością (1.1) i infr. turystyczną kierunkującą ruchu turystycznego (2.5), – możl. tworzenia zielonej infrastruktury (1.1 i 1.2), – możl. instalacji narzędzi do wykorzystania OZE i magazynów energii na infr. publicznej (1.2, 2.2), – powierzenie dodatkowych działań edukacyjnych w zakresie ekologii (1.1, 1.2, 2.2). — **Organizacje pozarządowe:** — ~~oddziaływanie na otoczenie przez określenie przedsięwzięć wpływających na tworzenie inteligentnych wsi, z elementem ekolog. (2.4),~~ – rola w podnoszeniu świadomości mieszkańców poprzez kryteria o edukacji w zakresie ekologii, w tym wykorzystaniu zasobów lokalnych w gospodarce (1.6, 2.1, 2.2), – możl. instalacji narzędzi do wykorzystania OZE (3.1) — **Podmioty gospodarcze, w tym grupy interesu:** – wsparcie w zielonej transformacji poprzez finansowanie OZE oraz rozwiązania zero waste (1.3, 1.4, 1.5, 2.3), – dotowanie działalności polegających na wdrożeniu nowych technologii dot. ekoefektywności w przemyśle i in. branżach, zużycia paliw i energii (2.3), – premiowanie zrównoważonego rozwoju przez oparcie działalności na lokalnych zasobach (1.3, 1.4, 1.5), – wsparcie merytoryczne poprzez dostęp do edukacji w zakresie ekorozwiązań (1.2. 1.6, 2.1, 2.2) — **Mieszkańcy, w tym seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji:**	— **Niszczenie zasobów przyrodniczych przez zanieczyszczenia, gatunki inwazyjne i ruch turystyczny:** – przedsięwzięcie 1.1 polegające na zachowaniu bioróżnorodności na terenach chronionych, – kryterium pozwalające na punktowaniu operacji z zakresu bioróżnorodności realizowane na szczególnie cennych obszarach (np. Natura 2000) (1.1), – kryterium preferujące działania związane z ochroną zagrożonych gatunków, siedliskami leśnymi, eliminacją gatunków inwazyjnych (1.1), – kryterium premiujące tworzenie zielonej infrastruktury w ramach większych inwestycji (1.2) oraz wytyczne umożliwiające tworzenie takiej infrastruktury w ramach przedsięwzięcia 1.1, – przedsięwzięcie 2.5 polegające na tworzeniu infrastruktury kierunkującej ruch turystyczny, – działania zw. z ochroną środ. realizowane w ramach EFMRA. — **Spowolnienie zielonej transformacji w sferze publicznej i społecznej i gospodarczej** – przedsięwzięcie 2.2 polegające na instalacji magazynów energii na obiektach użyteczności publicznej, – kryterium o wykorzystywaniu różnych OZE w przypadku instalacji magazynów energii (2.2), – kryterium premiujące operacje w zakresie działalności komercyjnej i społecznej wykorzystujące OZE lub zero waste (1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.2, 2.3, 3.1), – kryteria dot. wykorzystania lokalnych zasobów, w tym przyrodniczych (1.3), ich certyfikację (1.4, 1.5) lub wskazujące na konieczność ich wykorzystania (1.4 i 1.5), – preferencje dla działalności zw. z nowymi technologiami w zakresie ekoefektywnosci w gosp. oraz zuż. energii i paliw (2.3), – przedsięwzięcie 2.4 dot. stworzenia koncepcji smart village, w ramach którego konieczne jest uwzględnienie korzyści

– zapewnienie przyjaznego otoczenia i zagospodarowanie miejsc wypoczynku poprzez zachowanie bioróżnorodności, zieloną infrastrukturę i infrastrukturę turystyczną (1.1, 2.1, 2.5), – działania podnoszące świadomość ekologiczną – zgodnie z pkt. „Niewielka świadomość lokalnej społeczności nt. ekologii" — ~~zaangażowanie mieszkańców, że szczególnym naciskiem na grupy w niekorzystnej sytuacji (kryterium) w planowanie inwestycji na obszarze, w tym z komponentem ekologicznym (2.4).~~	społecznych m.in. poprzez poszanowanie środowiska i klimatu, – wprowadzenie kryteriów zw. z ekologią w ramach naborów realizowanych z EFMRA. — **Niewielka świadomość lokalnej społeczności nt. ekologii** – stworzenie dobrych praktyk w praktyce i jako elementów projektów infrastrukturalnych w zakresie wykorzystania ekorozwiązań w różnych dziedzinach życia (2.1~~, 2.4~~), – kryteria promujące tematy ekologiczne w przedsięwzięciach edukacyjnych (1.6, 2.1), – kryteria zakładające dodatkowe działania edukacyjne w zakresie ekologii (1.1, 1.2, 2.2).

Rysunek 7. Harmonizacja zakresów tematycznych w ramach ekologii

~~Jako pierwsze zrealizowane zostaną przedsięwzięcia stanowiące bazę rozwiązań w kolejnych działaniach. Należy do nich P 2.4, które ustali katalog preferowanych operacji z komponentem ekologicznym, na podstawie którego podmioty tworzące infrastrukturę turystyczną, publiczną i społeczną (P 2.5, 1.2, 3.1) będą mogły zaplanować kształt swoich projektów.~~

W ramach P 2.3 stworzone zostaną natomiast nowe technologie możliwe do wdrożenia przy tworzeniu infrastruktury i in. późniejszych przedsięwzięć - bezpośrednio zw. ze środowiskiem i wykorzystujących tylko elementy ekologii. P 2.1 będzie pełniło rolę dobrych praktyk, szczególnie dla wykonawców infrastruktury i NGO budujących ofertę edukacyjną (P 1.6), ponieważ park inteligentnych rozwiązań ma przybliżać i przenosić do współczesności dziedzictwo kulturowe obejmujące m.in. wykorzystanie zasobów lokalnych w różnych zawodach, np. rolnictwie, rybactwie, budownictwie, rzemiośle i sztuce. Realizację działań od 1.3 do 1.5. także można rozpocząć wcześnie z uwagi na ich niezależność od innych przedsięwzięć. Przedsiębiorcy, jako najbardziej kreatywna i postępowa grupa będą już gotowi do zastosowania nowości, jak OZE czy eko-projektowanie stanowiących przykład dla środowisk, w których proces zmian przebiega wolniej. Wreszcie wykreowanie oferty wolnego czasu i wykorzystania lokalnych zasobów pozwoli na dostosowanie do niej infrastruktury turystycznej i społecznej, w tym kąpielisk, tak by turyści nie szukali odpowiednich warunków np. na obszarach chronionych. Ponadto przyciągnie to osoby nastawione na aktywny wypoczynek i łączność z przyrodą, w zw. z czym zasadne będzie tworzenie miejsc poza standardową bazą noclegową. W dalszej części, jednak ze wzgl. na czasochłonność inwestycji – stosunkowo wcześnie, ogłoszone zostaną nabory na infrastrukturę, której projekty będą czerpać z rozwiązań proponowanych przez SGR, przedsiębiorców i lokalną społeczność (P. 2.4), która najlepiej widzi potrzeby obszaru. Tworzone obiekty będą chronić środowisko (w P 2.5 poprzez kierunkowanie ruchu turystycznego wzmożonego przez wcześniejsze przedsięwzięcia gospodarcze), wprowadzać naturę i ekologię w przestrzeń publiczną (tworzenie zielonej infrastruktury i wykorzystanie OZE w P 1.2 i 3.1) oraz uświadamiać społeczność m.in. w zakresie wykorzystania zasobów przez dawnych mieszkańców, co dziś określa się mianem zrównoważonego rozwoju (P. 1.6, 2.1). Na koniec, po „skierowaniu" turystów i mieszkańców do zagospodarowanych przestrzeni, podmioty publiczne będą mogły odbudować bioróżnorodność, która ucierpiała z uwagi na wcześniejszą obecność człowieka. Natomiast przy instalacji magazynów energii preferowane będzie umieszczanie ich na obiektach powstałych lub zaadaptowanych wcześniej w ramach P 3.1. Urządzenia te wzmocnią efekty działań zw. z instalacją OZE i podniosą energooszczędność budynków odsługujących najbardziej potrzebujące grupy, co wygeneruje środki na ich bezpośrednie wsparcie. Ostatnie przedsięwzięcia, tak jak wcześniejsze, zawierają element edukacyjny.

3.4. Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów w obszarze spraw społecznych

Tabela 26. Zintegrowanie w obszarze spraw społecznych

Zaangażowane podmioty i sposób ich włączenia	Kompleksowość działań zmierzająca do zdiagnozowanych problemów społecznych oraz do optymalnego wykorzystania w tym celu współczesnych trendów i rozwiązań
— **Mieszkańcy, w tym seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji:** – możliwość zmiany sytuacji finansowej dzięki dedykowaniu przedsięwzięć (P. 1.5) i premiowaniu wnioskodawców pochodzących z ww. grup, którzy chcieliby założyć działalność gospodarczą lub agroturystyczną, lub wnioskodawców chcących zatrudnić osoby z takich grup (1.3, 1.4, 2.3, EFMRA, EFS), – premiowanie dostosowania warunków pracy do potrzeb osób z ww. grup (dotarcie do pracy, praca zdalna, elastyczne godziny pracy, możliwość podnoszenia kwalifikacji) (1.3, 1.4, 2.3, doradztwo zawodowe w EFS), – lepszy dostęp do infrastruktury i usług poprzez wykorzystanie rozwiązań dostosowanych do potrzeb OzN i seniorów (1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6), – kryteria związane z dostępem do wydarzeń i usług dla osób wykluczonych komunikacyjnie, np. poprzez gwarancję dojazdu czy transportu (1.3, 1.4, 1.6, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6) – kryteria innowacyjności dot. tworzenia infrastruktury w miejscach, w których jej dotąd nie było, nadawaniu jej nowych funkcji lub przyjęcia nowych odbiorców (1.2, 2.5, 3.1) oraz nowoczesnych rozwiązań pozwalających na obsługę większej liczby osób (3.2), – wsparcie dla szczególnych grup – seniorów, OzN, osób chorych wymagających pomocy ze strony zewnętrznych podmiotów (3.1, 3.2),	— **Ubóstwo spowodowane przeszkodami zw. ze znalezieniem pracy, szczególnie przez osoby w niekorzystnej sytuacji i osoby młode (transport, brak doświadczenia, kompetencji, mała otwartość pracodawców):** – tworzenie nowych miejsc pracy, w tym poprzez samozatrudnienie (1.3, 1.4, 1.5, 2.3, EFMRA, EFS (OWES), – kryterium i wskaźnik o premiowaniu osób młodych i w niekorzystnej sytuacji, które chciałyby założyć działalność lub zatrudnić takie osoby (1.3, 1.4, 2.3, tworzenie przedsiębiorstw społecznych w OWES), – kryteria premiujące wnioskodawców deklarujących przystosowanie miejsca pracy do potrzeb pracowników poprzez ich kształcenie, elastyczny czas i formę pracy oraz umożliwienie wykonywania pracy w miejscu zamieszkania pracowników lub zapewnienie im transportu (1.3, 1.4, 2.3, doradztwo zawodowe w ramach OWES). — **Mała dostępność usług dla osób z grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów i osób młodych:** – kryteria i wskaźniki dostosowania infrastruktury, wyposażenia i sposobu świadczenia usług komercyjnych i społ. do potrzeb osób z małych miejscowości (np. poprzez dojazd do klienta), seniorów i OzN (1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6), – kryteria i wskaźniki włączenia cyfrowego seniorów ułatwiające dostęp do usług oraz włączenie społ. grup w niekorzystnej sytuacji wykluczonych dodatkowo ze wzgl. na miejsce zamieszkania (wyłączenie komunikacyjne lub finansowe mieszkańców małych wsi, byłych osiedli PGR, małych gospodarstw) poprzez specjalne sposoby świadczenia usług lub gwarancje ich uczestnictwa w różnych inicjatywach (1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6), – przedsięwzięcia 3.1 i 3.2 dedykowane szczególnie dla seniorów, OzN i osób długotrwale chorych (FEP) oraz opiekunów tych grup i polegające na stworzeniu infrastruktury oraz oferty usług społecznych, np. wytchnieniowych, opiekuńczych, – kryteria innowacyjności dot. tworzenia infrastruktury publicznej i dla grup wykluczonych w nowych miejscach lub nadawaniu istniejącym obiektom nowych funkcji lub tworzeniu oferty dla nowych grup odbiorców (1.2, 3.1), – kryterium innowacyjności w usługach społecznych obejmujące nowe sposoby zarządzania pozwalające na zwiększenie efektywności działań i obsługę większej liczby osób (3.2), – kryteria komplementarności usług społ. z istniejącą ofertą oraz zewn. i lokalnymi dokumentami tworzące system wsparcia (3.2), – promocja aktywnego spędzania wolnego czasu, wykorzystywania lokalnych produktów, tj. zdrowego odżywiania i zwiększenie dostępności usług zdrowotnych mające na celu zachowanie dobrej kondycji osób w średnim wieku, a tym samym złagodzenie skutków i przygotowanie obszaru na srebrne tsunami (1.3, 1.4). — **Nikła oferta kulturalna i czasu wolnego, szczególnie dla osób młodych i seniorów:** – przedsięwzięcia 3.3 i 3.4 polegające na rozwoju klubów seniorów oraz tworzeniu miejsc dla młodzieży, – kryterium o specjalnej ofercie edukacyjnej dla seniorów i osób młodych (1.6), – kryterium o dostępności cyfrowej treści zawartych w ofercie edukacyjnej (1.6, 2.1),

- tworzenie komercyjnej i społecznej oferty czasu wolnego i edukacji dla ogółu mieszkańców z uwzględnieniem ich wykluczenia (1.3, 1.4, 3.5) i skierowanej do wybranych grup (3.3, 3.4, 3.6)
- działania integracyjno - edukacyjne oraz promocja wolontariatu sprzyjające budowaniu więzi społecznych, zapobieganiu wykluczeniu oraz podnoszeniu potencjału społecznego (2.1, 1.6, 3.2, 3.5)

— **Podmioty gospodarcze, w tym grupy interesu:**

- powierzenie tworzenia komercyjnej oferty spędzania wolnego czasu, aktywności, zdrowego odżywiania i zdrowia przekładająca się na kondycję seniorów i osób wkraczających w wiek senioralny (1.3, 1.4),
- powierzenie tworzenia i wdrażania nowoczesnych rozwiązań m.in. w zakresie usług zdrowotnych (2.3).

— **Organizacje pozarządowe – zgodnie z punktem „Niewielki wpływ sektora społecznego na rozwój obszaru"**

— **Podmioty publiczne, w tym grupy interesu**

- powierzenie przedsięwzięć polegających na tworzeniu infrastruktury będącej bazą do rozwoju życia społecznego i gospodarczego, również w zmarginalizowanych obszarach (1.2, 2.5, EFMRA),
- możliwość realizacji operacji w partnerstwie z NGO (3.3, 3.4)~~,~~
- ~~możliwość wsparcia organizacji w przygotowaniu koncepcji smart village (brak możliwości złożenia wspólnego wniosku) (2.4)~~.
- zaangażowanie młodych osób w kreowanie miejsc spędzania wolnego czasu (kryteria dostępu i wyboru), co pomoże dopasować ofertę do ich rzeczywistych oczekiwań (3.4),
- kryterium związane z partycypacją w procesie przygotowania założeń działalności klubu seniora (3.3),
- kryteria formalne i premiujące udział młodych osób w podnoszeniu kompetencji społecznych mieszkańców (3.5, 3.6),
- przedsięwzięcia poszerzające komercyjną ofertę kulturalną i czasu wolnego, w tym, dzięki kryteriom, dostosowanym do potrzeb seniorów i OzN (1.3, 1.4, 1.5),
- kryteria podnoszące jakość oferty edukacyjnej poprzez zaangażowanie specjalistów (1.6, 2.1), certyfikację produktów lokalnych, w tym kulturowych (1.4, 1.5) i różnorodność form (3.5, 3.6).

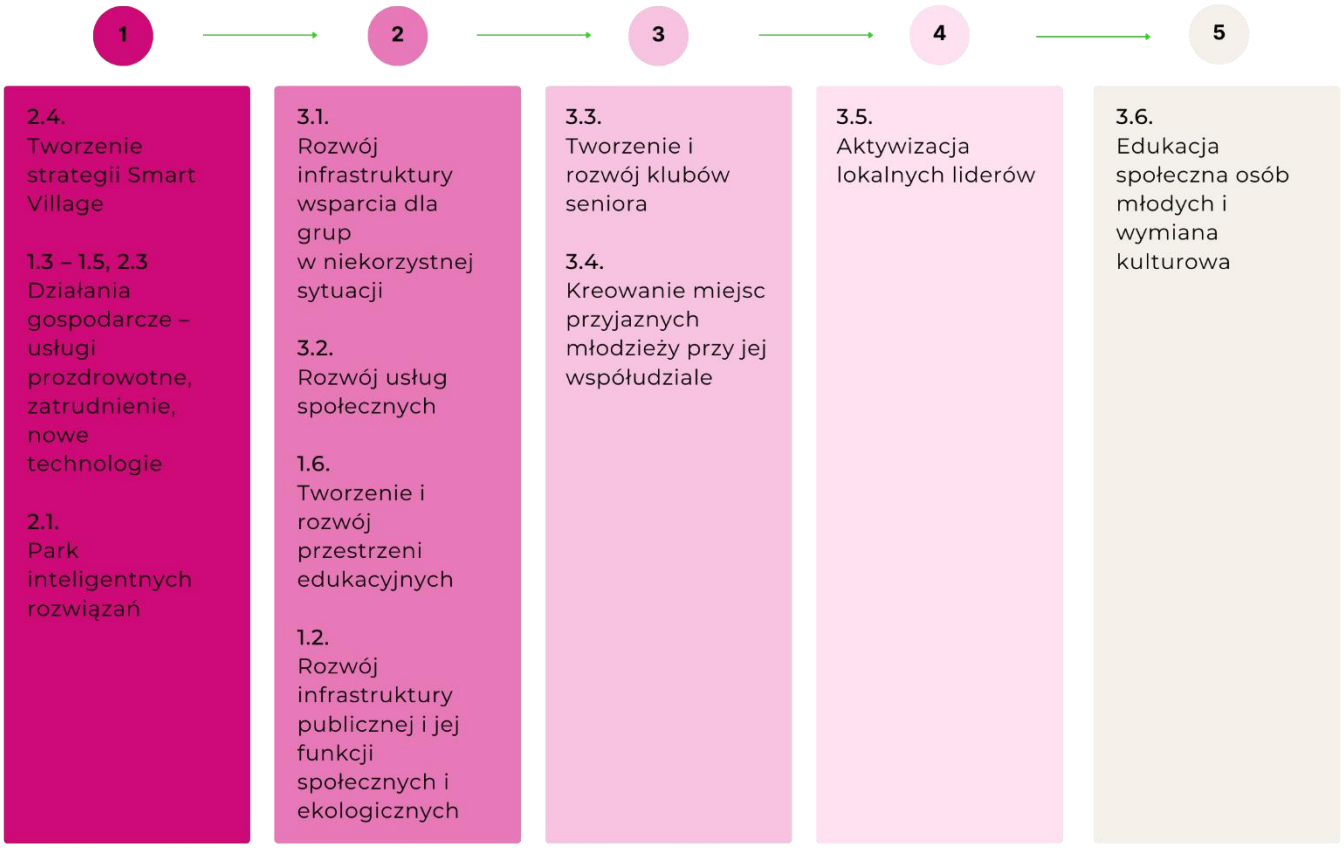
— **Mała aktywność i integracja lokalnej społeczności:**

- przedsięwzięcie 3.5 polegające na kształceniu lok. liderów, którzy mieliby aktywizować mieszkańców i organizować życie społ.,
- włączenie osób młodych w działania projektowe – obligatoryjnie oraz w ramach kryteriów punktowych (3.5),
- kryteria prowadzące do budowania kompetencji społecznych osób młodych pozwalających na swobodne działania w lokalnym środowisku, tj. zaangażowanie w kreowanie miejsc dla młodzieży, kształcenie w zakresie liderowania oraz wymianę doświadczeń i wiedzy nt. organizacji życia społeczno-publicznego w kraju lub zagranicą (3.4, 3.5, 3.6),
- kryteria włączania w działania społeczne wolontariuszy i tworzenie kręgów wsparcia (3.2, 3.3),
- kryterium polegające na organizacji wydarzeń integrujących społeczność poprzez włączenie mieszkańców, w tym seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji w wydarzenia międzypokoleniowe (2.1, 3.4),
- ~~partycypacyjne tworzenie strategii smart village, w tym przez osoby z grup w niekorzystnej sytuacji (2.4) i animację SGR.~~

— **Niewielki wpływ sektora społecznego na rozwój obszaru:**

- przeznaczenie przedsięwzięć 1.6, 2.1, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6 do realizacji przez organizacje pozarządowe oraz skierowane do nich działania w ramach EFMRA i EFS, co pomoże zdobyć im doświadczenie w realizacji projektów społecznych i infrastrukturalnych oraz zwiększyć zasoby rzeczowe i finansowe,
- kryteria premiujące realizację projektów przez określone NGO i wykorzystujące ich potencjał (3.1, 3.2),
- ~~premiowanie aktywnych organizacji poprzez punkty dla doświadczonych podmiotów (2.4),~~
- możliwość nawiązania współpracy w ramach realizowanych projektów z podmiotami z obszaru, kraju i zagranicy dzięki projektów w partnerstwie, partnerskich lub premiowaniu współpracy (3.3, 3.4 i 3.6),
- wsparcie dla organizacji na poziomie 100% dofinansowania,
- umożliwienie wsparcia większej liczbie NGO dzięki kryterium o liczbie wspartych wniosków (3.4),
- kryteria premiujące wykorzystanie wsparcia animacyjnego LGD w procesie przygotowania projektów (3.2, 3.5),
- ~~powierzenie tworzenia koncepcji rozwoju inteligentnych wsi organizacjom pozarządowym (2.4) oraz premiowanie przedsięwzięć wpisanych do ww. koncepcji (2.1, 2.2, 2.5, 3.1),~~
- wykształcenie lokalnych liderów – przyszłych reprezentantów mieszkańców i tworzonych przez nich organizacji (3.5, 3.6),
- doradztwo i szkolenia w zakresie funkcjonowania NGO w ramach EFS.

Rysunek 8. Harmonizacja zakresów tematycznych w ramach wsparcia społecznego

Czas realizacji przedsięwzięć 2.4, 1.3-1.5 i 2.1 ma podobne uzasadnienie, co w przypadku ekologii. ~~Koncepcje smart village pozwolą ustalić priorytetowe działania w sferze rozwoju społecznego obszaru, a przez zaangażowanie w konsultacje szerokiego grona mieszkańców (w tym grup w niekorzystnej sytuacji, których członkowie wezmą udział w przedsięwzięciach ostatniej fazy – P. 3.3-3.6) i pobudzenie organizacji pozarządowych przygotują społeczność do uczestnictwa w pozostałych działaniach.~~ Park inteligentnych rozwiązań ma być galerią dobrych praktyk w tworzeniu pozostałej infrastruktury i oferty edukacyjnej, szczególnie dla innych organizacji i sektora publicznego w przedsięwzięciach 1.6 i 1.2. Natomiast środki na podejmowanie lub rozwój działalności dostępne w P 1.3 służą uzupełnieniu oferty prozdrowotnej, która będzie pośrednio realizowana w ramach P 3.1 i 3.2. Efektem przedsięwzięcia 2.3 może być natomiast opracowanie innowacyjnych rozwiązań z sferze usług społecznych lub zdrowia. Wreszcie wszystkie działania gospodarcze przyczynią do aktywizacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji, początkując zmianę w ich życiu i dostarczając środki na zaangażowanie się w życie kulturalne i społeczne. Przygotowanie bazy, również w formie konspektów (wniosków), pozwoli na ukierunkowanie działań w kolejnym etapie budowania dobrostanu społecznego, przede wszystkim poprzez zaspokojenie elementarnych potrzeb, jak pomoc najsłabszym grupom (P 3.1 i 3.2), integracja mieszkańców (P 1.2) i podnoszenie ich wiedzy na temat obszaru, jego zasobów, historii i kultury, a przez to budowanie poczucia tożsamości (P 1.2, 1.6). Należy przy tym wspomnieć, że przedsięwzięcia w drugiej fazie są ze sobą komplementarne i również zakłada się pewną kolejność ich wdrażania (np. preferowane jest, aby usługi społeczne (P. 3.2) były świadczone w przygotowanej do tego infrastrukturze (P 3.2)). Jednocześnie z uwagi na krótki okres programowania i elastyczność w sposobie wykonywania zadań projektowych, różnice czasowe będą niewielkie, a działania - prowadzone niemal równolegle. Kolejne fazy stanowią rozwiniecie podstawowych usług i pomagają skupić się w pełni na generatywności i tworzeniu więzi społecznych, a więc czerpaniu z potencjału seniorów i budowania go w młodszym pokoleniu, które zostanie przygotowane do objęcia funkcji liderów (P. 3.5 i 3.6) – działając najpierw w obrębie swojego otoczenia (P. 3.4, 3.5), a później – poszerzając swoje horyzonty o doświadczenia przywiezione z kraju lub zagranicy (P. 3.6).

3.5. Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów w obszarze rozwoju gospodarczego

Tabela 27. Zintegrowanie w obszarze rozwoju gospodarczego

Zaangażowane podmioty i sposób ich włączenia	Kompleksowość działań zmierzająca do zdiagnozowanych problemów gospodarczych oraz do optymalnego wykorzystania w tym celu współczesnych trendów i rozwiązań
Mieszkańcy, w tym osoby młode i w niekorzystnej sytuacji: – dedykowanie przedsięwzięć na podejmowanie działalności (1.3, 1.4, 2.3), – premiowanie osób zakładających działalność zameldowanych na obszarze min. 3 lata (1.3, 1.4, 1.5), – kryteria wyboru dot. tworzenia dla nich miejsc pracy (1.3, 1.4, 2.3, EFS), – premiowanie zatrudniania osób młodych i w niekorzystnej sytuacji, w tym w ramach samozatrudnienia (1.3, 1.4, 2.3, EFMRA), – tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych oraz doradztwo zawodowe (EFS), – punktowanie kształcenia pracowników oraz zaspokojenia ich potrzeb zw. z dostępem do rynku pracy – gwarancji dotarcia do miejsca pracy, zastosowanie elastycznych godzin pracy lub pracy zdalnej (1.3, 1.4, 2.3), – poszerzenie oferty zw. z czasem wolnym, zdrowiem, produktami lokalnymi, nowoczesnymi technologiami w życiu (1.3, 1.4, 1.6, 2.3), – zwiększenie dostępu do ww. usług poprzez dostosowanie sposobu ich świadczenia do potrzeb seniorów lub OzN, także osób z małych miejscowości (1.3, 1.4, 1.5, 1.6), – podniesienie różnorodności i jakości tych usług przez kryteria innowacyjności, kompleksowości, okresu ich świadczenia, certyfikacji, współpr. (1.3, 1.4, 1.6, 2.3),	— **Niewielki udział sektora gospodarczego w usługach związanych ze sportem rekreacją, kulturą i edukacją:** – przedsięwzięcia 1.3, 1.4 i 1.5 polegające na rozwoju i podejmowaniu działalności gospodarczej i agroturystycznej skierowanej bezpośrednio na ww. obszary tematyczne, – kryterium innowacyjności poszerzające rodzaj usług i produktów (1.3) i bezpośrednio premiujące stworzenie programu edukacyjnego o nieporuszanej dotąd tematyce (1.4), – kryterium zw. z liczbą dofinansowanych projektów, które zabezpieczy ich realizację i pomoże wesprzeć większą liczbę podmiotów, co poszerzy rynek (1.3, 1.4, 1.5), – dopełnienie oferty poprzez przedsięwzięcia związane z tworzeniem przestrzeni edukacyjnych i galerii dobrych praktyk, również związanych z tradycyjnymi i kluczowymi branżami gospodarki (1.6, 2.1). — **Oparcie branży turystycznej na wynajmie kwater bez wykorzystania turystyki doświadczeń i potencjału obszaru:** – przedsięwzięcia 1.3, 1.4 polegające na rozwoju i podejmowaniu działalności gospodarczej związanej z czasem wolnym (turystyka aktywna, kulturowa, historyczna), zdrowiem (turystyka zdrowotna) oraz produkcją i sprzedażą produktów lokalnych (turystyka kulinarna i kulturowa), – brak możliwości wsparcia miejsc noclegowych w przedsięwzięciach 1.3 i 1.4, – przedsięwzięcie 1.5 zw. z tworzeniem i rozwojem agroturystyki, w którym oprócz miejsc noclegowych istnieje konieczność wdrożenia innej usługi opartej o lokalne zasoby, – kryterium innowacyjności poszerzające rodzaj usług i produktów (1.3) i bezpośrednio premiujące stworzenie programu edukacyjnego o nieporuszanej dotąd tematyce (1.4), – przedsięwzięcie 2.5 polegające na stworzeniu kąpielisk, które uatrakcyjnią obszar i stworzą bazę pod rozwój turystyki aktywnej oraz postojów dla kamperów zwiększających liczbę turystów nastawionych na turystykę doświadczeń (turystów niewymagających bazy noclegowej), a także przedsięwzięcie 2.1 w zakresie infrastruktury publicznej, która również podniesie jakość spędzania wolnego czasu przez turystów (np. poprzez place zabaw, miejsca integracji), – kryterium innowacyjności polegające na tworzeniu infrastruktury turystycznej w nowych miejscach lub nadaniu jej nowych funkcji, co poszerzy obszar, na którym będą rozwijać się usługi turystyczne (2.5), – włączenie w budowanie oferty turystyki doświadczeń sektora społecznego poprzez przedsięwzięcia polegające na tworzeniu punktów edukacyjnych (1.6, 2.1). — **Niewykorzystany potencjał turystyczny rolnictwa i rybactwa:**

– możliwość szkoleń specjalistycznych z różnych branż (animacja SGR).

— **Podmioty gospodarcze, w tym grupy interesu:**

– dedykowanie przedsięwzięć na rozwój działalności (1.3, 1.4, 2.3, EFMRA),
– umożliwienie otrzymania wsparcia przez jak największą liczbę podmiotów poprzez kryterium zw. z liczbą wspartych wniosków (1.3, 1,4, 2.3),
– premiowanie podmiotów lokalnych, które są związane z obszarem min. 3 lata (1.3, 1.4, 1.5),
– możliwość szkoleń specjalistycznych z różnych branż (animacja SGR),
– rozwijanie przedsiębiorstw społecznych (EFS).

— **Rolnicy z małych gospodarstw i ich rodziny:**

– dedykowane przedsięwzięcie 1.5 na złożenie lub rozwój działalności agroturystycznej,
– kryterium punktujące rolników z małych gospodarstw i ich rodzin, którzy chcą założyć działalność gospodarczą (1.3, 1.4, 2.3),
– kryteria premiujące zatrudnienie ww. grupy (1.3, 1.4, 2.3),
– możliwość szkoleń specjalistycznych z różnych branż (animacja SGR),

— **Organizacje pozarządowe:**

– włączenie się w rozwój oferty edukacyjnej zw. z dziedzictwem obszaru (1.6, 2.1),
– możliwość rozwoju działalności gospodarczej (1.3, 1.4, 2.3),
– wsparcie na tworzenie miejsc pracy dla przedsiębiorstw społecznych (EFS).

▪ **Podmioty publiczne, w tym gminy (grupa interesu)**

– przedsięwzięcie 1.5 zw. z agroturystyką, umożliwiające m.in. podniesienie standardu miejsc noclegowych,
– konieczność zbudowania oferty opartej nie tylko o miejsca noclegowe, ale i o usługę zw. z zasobami lokalnymi, co pozwoli na spieniężenie własnych produktów czy wiedzy, np. poprzez usługę gastronomiczną lub edukacyjną (1.5),
– możliwość realizacji założeń łańcuchów żywnościowych lub zagród edukacyjnych bez ich formalizacji (1.4, 1.5),
– możliwość realizacji usług wykorzystujących zasoby rolnicze i rybackie w przedsięwzięciach 1.3 i 1.4,
– dedykowanie przedsięwzięcia zw. z dywersyfikacją działalności rybackiej w ramach strategii SGR objętej EFMRA,
– kryterium premiujące rolników z małych gospodarstw i ich rodziny w zakładaniu działalności gospodarczej zw. z ofertą czasu wolnego, zdrowiem i produktami lokalnymi (1.3, 1.4),
– kryterium zw. z certyfikacją produktów lokalnych podnoszące znaczenie i potwierdzające jakość oferty rolników (1.4, 1.5),
– kryterium premiujące edukację w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów w działalności rolniczej (1.6, 2.1),
– możliwość szkoleń specjalistycznych w ww. zakresie (animacja SGR).

— **Utrzymująca się sezonowość w turystyce i w konsekwencji – powiązanych z nią usługach:**

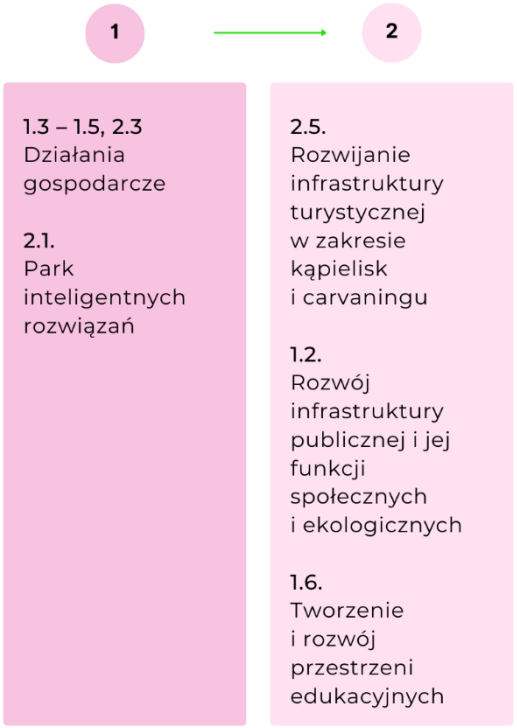
– rezygnacja z rozbudowy bazy noclegowej niemającej wpływu na długość sezonu (1.3),
– brak rozróżnienia działalności zw. z czasem wolnym, zdrowiem i produktami lokalnymi na turystykę i usługi dla ludności, co ma uświadomić przedsiębiorców o zapotrzebowaniu na podobne usługi również wśród mieszkańców (1.3 i 1.4),
– konieczność stworzenia przez rolników usługi opartej o lokalne zasoby, co pomoże im uatrakcyjnić ofertę i przyciągnąć turystów poza sezonem oraz lokalną społeczność (1.5),
– zaangażowanie w rozwój usług edukacyjnych sektora społecznego, co zwiększy liczbę atrakcji turystycznych na terenie,
a mieszkańcom da możliwość skorzystania z oferty edukacyjnej poza sezonem (1.6, 2,1),
– kryterium polegające na świadczeniu min. 2 usług lub zachowaniu kompleksowości oferty poprzez współpracę z innym podmiotem, co podobnie, jak w przypadku agroturystyki, ma zwiększyć atrakcyjność oferty (1.3),
– kryterium mówiące o prowadzeniu działalności przez min. 7 miesięcy (1.3, 1.4, 1.5),
– kryteria innowacyjności urozmaicające ofertę, w tym pomysły autorskie, co podnosi atrakcyjność pobytu na obszarze (1.3, 1.4), a także premiujące nowe formy współpracy ułatwiające pozyskiwanie klientów, a więc utrzymanie sprzedaży (1.4),
– kryterium dot. rozbudowanej promocji produktów lokalnych mające zwiększyć liczbę odbiorców, także spoza obszaru (1.4).

– przygotowanie bazy pod usługi spędzania wolnego czasu, w tym infrastruktury turystycznej (1.2, 2.5).	— **Zapotrzebowanie na usługi prozdrowotne, szczególnie w perspektywie srebrnego tsunami:** – przedsięwzięcie 1.3 polegające na rozwoju i podejmowaniu działalności gospodarczej, które wspiera usługi prozdrowotne, – kryterium premiujące operacje polegające na świadczeniu usług prozdrowotnych (1.3), – przedsięwzięcie 1.4 dot. rozwoju i podejmowania dział. prozdrowotnej, tj. zw. z produktami lokalnymi, które mogą być związane z naturalną dietą, ziołami itp., kryt. innowacyjności poszerzające rodzaj usług czy sposób ich świadczenia (1.3), – kryterium preferujące operacje polegające na tworzeniu nowych technologii w branży zdrowotnej (2.3), – uzupełnienie oferty komercyjnej o usługi społeczne i służącej im infrastruktury szczególnie dla seniorów, OzN, osoby długotrwale chore i opiekunów (3.1, 3.2), – kryteria dot. dostosowania infrastruktury i usług do potrzeb seniorów i OzN, co zachęci do przyjazdu do nas osoby z problemami zdrowotnymi (1.2, 1.3, 1.4, 1,5, 1.6, 2.1, 2.5). — **Zacofanie cywilizacyjne w zakresie nowoczesnych rozwiązań w gospodarce:** – przedsięwzięcie 2.3 polegające na podejmowaniu lub rozwoju działalności gospodarczej związanej z tworzeniem i wdrażaniem nowych technologii, – kryterium premiujące przygotowanie nowych technologii dla branż rozwojowych dla Pomorza (2.3), a także w zakresie nowych inwestycji oraz sposobów zarządzania i organizacji (1.3, 2.3), – kryterium dot. wykorzystania OZE w przedsiębiorstwach (1.3, 1.4, 1.5, 2.3), – kryterium premiujące działania edukacyjne dla lokalnej społeczności z zakresu nowych technologii (2.3), – kryt. promujące współpracę wnioskodawców z instytucjami naukowymi (2.3), – kryterium związane z kształceniem pracowników (2.3), – stworzenie dobrych praktyk w zakresie wykorzystania inteligentnych rozwiązań w gospodarce (2.1) i usługach społecznych poprzez premiowanie przedsięwzięć wnoszących innowacyjne sposoby informowania i zarządzania (3.2). — **Powolne zmiany w gospodarce w stronę zielonej transformacji** – kryterium premiujące operacje wykorzystujące OZE lub zero waste (1.3, 1.4, 1.5, 2.3), – kryteria dot. wykorzystania lokalnych zasobów, w tym przyrodniczych (1.3), ich certyfikację (1.4, 1.5) lub wskazujące na konieczność ich wykorzystania (1.4 i 1.5), – preferencje dla działalności zw. z technologiami ekoefektywnymi w gospodarce oraz zużycia energii i paliw (2.3), – praktyczne przykłady wykorzystania ekorozwiązań w różnych dziedzinach życia (2.1~~, 2.4~~), – wprowadzenie kryteriów zw. z ekologią w ramach naborów realizowanych z EFMRA.

— **Deficyt pracowników z kwalifikacjami odpowiadającymi na zapotrzebowanie rynku i nieprzystosowanie rynku pracy do potrzeb pracowników**

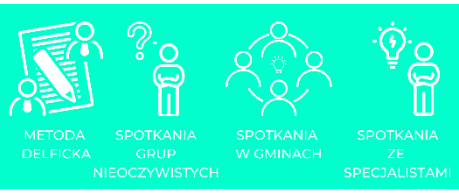
- możliwość tworzenia miejsc pracy, również w ramach samozatrudnienia (1.3, 1.4, 2.3),
- możliwość rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, tj. w ramach agroturystyki (1.5),
- kryteria premiujące wnioskodawców deklarujących kształcenie pracowników, dostosowanie sposobu wykonywania pracy i jej godzin do ich potrzeb oraz umożliwienie wykonywania pracy w miejscu zamieszkania pracowników lub zapewnienie im transportu (1.3, 1.4, 2.3),
- kryteria dot. zatrudniania osób młodych lub w niekorzystnej sytuacji lub tworzenia przez nie własnych przedsiębiorstw (1.3, 1.4, 2.3), tworzenie miejsc pracy, w tym dla grup w niekorzystnej sytuacji w ramach EFMRA,
- ekonomizacja sektora społecznego, w tym podmiotów tworzonych przez osoby z grup marginalizowanych, doradztwo zawodowe, dotowanie tworzenia przedsiębiorstw społecznych, których celem jest reintegracja zawodowa osób wykluczonych społecznie w ramach EFS (OWES).

Rysunek 9. Harmonizacja zakresów tematycznych w ramach rozwoju gospodarczego

Choć na rozwój wybranych przez nas branż gospodarczych, a więc z jednej strony funkcjonujących na styku kultury, sportu i rekreacji mieszkańców z turystyką kwalifikowalną (kulinarną, aktywną, kulturową, przyrodniczą), a z drugiej – nowoczesnych technologii, wpływa wiele czynników (np. stan środowiska, a więc bioróżnorodność, podnosi atrakcyjność turystyczną), skupiliśmy się na podstawowych zależnościach. Już na początku wdrażania LSR uaktywnimy mieszkańców – wsparcie na tworzenie i rozwój firm podniesienie ich kapitał, a niezależność i kreatywność pomogą stworzyć ciekawą ofertę aktywnego spędzania wolnego czasu i poznawania naszego obszaru. Sprofilowanie usług „wyciągnie" z domów mieszkańców i zachęci turystów do odwiedzenia naszego terenu – atrakcje, obok walorów przyrodniczych, są bowiem najsilniejszym magnesem w turystyce. Jednocześnie rozpocznie się tworzenie lub przystosowanie infrastruktury, która dodatkowo uatrakcyjni ich pobyt, a także uporządkuje powstały ruch, chroniąc m.in. zasoby przyrodnicze. Przedsiębiorcy, mając świadomość, że w przedsięwzięciu 2.5 nacisk został położony na kąpieliska i caravaning, będą skłonni budować swoją ofertę wokół aktywności zw. ze sportami wodnymi lub aktywnościami na świeżym powietrzu, co z kolei posłuży podmiotom publicznym do opracowania swoich projektów w taki sposób, by odpowiadały usługom komercyjnym. Oferta edukacyjna zw. z lokalnym dziedzictwem kulturowym, jako że jej stworzenie jest najbardziej wymagające, zostanie uzupełniona działaniami SGR i innych organizacji, które skupiają pasjonatów naszej kultury i historii (P. 1.6, 2.1). Należy tez zaznaczyć, że nabory w różnych zakresach będą prowadzone przez cały okres programowania, co stworzy większą sieć powiazań, np. w parku innowacji będziemy mogli demontować rozwiązania stworzone w ramach rozwoju nowych technologii (P. 2.3).

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie celów i przedsięwzięć, sformułowanie wskaźników rezultatu i produktu, ustalenie wielkości wskaźników, sposobu ich pomiaru.

1. Cele i przedsięwzięcia LSR

Z pomocą naszej strategii chcemy wdrożyć glokalizację, a więc przenieść współczesne trendy globalne na lokalne podłoże. Ma to przyspieszyć zrównoważony rozwój obszaru w stronę rozwiązań smart obejmujących życie codzienne (pracę, czas wolny, zdrowie, aktywność społeczną) i otoczenie (środowisko przyrodnicze, infrastrukturę, nowe technologie w gospodarce, dostęp do usług). Strategia jest zatem odpowiedzią na kluczowe wyzwania współczesności – przywrócenie równowagi życiowej obywateli, uodpornianie się na zmiany klimatyczne niosące za sobą konieczność przeobrażeń w gospodarce oraz otwartość i włączenie społeczne grup defaworyzowanych, w tym wiekowych przy jednoczesnym czerpaniu od ich wiedzy i doświadczenia. Wierzymy, że realizacja zaprojektowanych wspólnie z lokalną społecznością celów przyczyni się do utworzenia nowoczesnego i przyjaznego miejsca zamieszkania i wypoczynku zobrazowanego przez najmłodsze pokolenia.

Rysunek 10: Wizja obszaru SGR stworzona przez dzieci w ramach spotkania z grupą nieoczywistą

Źródło: Materiały SGR ze spotkania konsultacyjnymi z grupami nieoczywistymi, 2022r.

— **Cel 1: Tworzenie stref długowieczności**

Idea tworzenia stref długowieczności wzorowana jest na tzw. niebieskich strefach - miejscach na świecie, w których ludzie żyją najdłużej, np.: Okinawie w Japonii, Nicoyi w Kostaryce, Sardynii we Włoszech, Ikarii w Grecji,[66]. Warunki, jakie na to wpływają, są dostępne na naszym obszarze lub, poprzez odpowiednie działania, możliwe do uzyskania. Należą do nich atrakcyjne położenie i bogactwo przyrodnicze, a co za tym idzie – zasoby lokalne. Dzięki nim możliwe jest wprowadzenie elementów slow life[67]: diety opartej o naturalne produkty, aktywności fizycznej, dbałości o zdrowie, konstruktywnego spędzania wolnego czasu i wypoczynku oraz pielęgnowania więzi społecznych poprzez integrację, rozwijanie hobby, czy poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania. Solidarność na rzecz ochrony środowiska i wprowadzania lokalnych sposobów pracy i konsumpcji zostanie osiągnięta poprzez zaangażowanie różnych sektorów – przygotowaniem bazy, tj. infrastruktury zajmą się podmioty publiczne, kreowaniem oferty i przyjaznego rynku pracy – gospodarcze, a promocją zrównoważonego rozwoju zaprosimy organizacje społeczne.

– **Przedsięwzięcie 1.1. Ochrona bioróżnorodności**

Służy poprawie oraz utrzymaniu najcenniejszych, a więc objętych ochroną, elementów bogactwa przyrodniczego, które jako że determinuje jakość naszego życia i jest największym atutem obszaru, stanowi fundament do jego zrównoważonego rozwoju. Przedsięwzięcie pomoże w skompensowaniu zniszczeń w środowisku lub utrzymaniu i zabezpieczeniu jego stanu, a jego zakres obejmie: ochronę zagrożonych gatunków, siedlisk i ekotonów, przywracanie właściwego składu gatunkowego siedlisk

[66] D. Buettner: Niebieskie Strefy w praktyce. Wydawnictwo Galaktyka, 2016.

[67] Ruch Slow to ruch społeczny, który rozpoczął się pod koniec XX w. we Włoszech w opozycji do szybkiego tempa życia napędzanego konsumpcją. To styl życia polegający na jego zwolnieniu, docenieniu teraźniejszości, połączeniu się z bliskimi i ochronie zasobów naturalnych.

przyrodniczych leśnych, eliminację obcych gatunków inwazyjnych, budowę przepustów i przejść dla zwierząt, ochronę terenów podmokłych. Część środków będzie można przeznaczyć na działania pośrednio wpływające na środowisko: infrastrukturę turystyczną kanalizującą ruch turystyczny, ośrodki dla dzikich zwierząt, wzmacnianie bioróżnorodności na terenach miejskich, rekultywację terenów po dzikich składowiskach odpadów.

- **Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych**

Ma na celu ułatwienie dostępu do usług dla społeczności, w tym grup wykluczonych oraz oddziaływanie na nią poprzez stworzenie zdrowego otoczenia i platformy budowania więzi społecznych. Dzięki kryteriom pomoże ono wejść naturze do przestrzeni publicznej poprzez instalacje OZE lub zieloną infrastrukturę oraz wprowadzi edukację poszerzającą świadomość mieszkańców nt. zrównoważonego rozwoju i integracyjne – dające poczucie bliskości z innymi mieszkańcami i miejscem zamieszkania. Ta wielozadaniowość infrastruktury wzbogaci otoczenie, przez co może stać się bazą do rozwoju oferty prozdrowotnej, produktów lokalnych czy aktywności na świeżym powietrzu.

- **Przedsięwzięcie 1.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu**

Wnosi dla mieszkańców mało dostępną ofertę związaną z rekreacją, sportem, kulturą, czy edukacją pozwalającą im na uprawianie hobby, wyjście z domu, lepsze poznanie obszaru oraz zadbanie o swoje zdrowie i jego profilaktykę. Przedsięwzięcie wspiera grupy w niekorzystnej sytuacji – na poziomie ich uczestnictwa w sprzedaży i odbiorze usług oraz przyjaznego rynku pracy, a także promuje rozwój gospodarczy oparty o ekologię, lokalne zasoby, kompleksowość i innowacje. Wreszcie selekcja dofinansowywanych branż ma podnieść atrakcyjność turystyczną obszaru, który może być kojarzony jako miejsce zbawienne dla zdrowia, pozwalające na obcowanie z naturą, aktywny wypoczynek i naukę przez doświadczenie.

- **Przedsięwzięcie 1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne**

Dotyczy produktów kulturowych i przyrodniczych, w tym spożywczych. Mogą być to artefakty, przetwory, jak i usługi edukacyjne – istotą jest ich ścisły związek z charakterem obszaru. Działalności uzupełnią ofertę czasu wolnego i pozwolą na wsparcie miejscowych producentów, pozyskanie źródeł zdrowej żywności, a turystom na zasmakowanie w lokalności. Podobnie, jak w P 1.3. nacisk zostanie położony na ekologię, kompleksowość i innowacje, co zapewni wysoką jakość produktów. Problemy z pozyskaniem klientów i współpracą, która powinna rozwijać się adekwatnie do możliwości producentów, będą niwelowane premiowaniem promocji, certyfikacji i wyjścia do klientów wykluczonych ze wzgl. na miejsce zamieszkania, wiek, czy stan zdrowia.

- **Przedsięwzięcie 1.5. Tworzenie lub rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów**

Skierowane jest wyłącznie do rolników z małych gospodarstw i ich rodzin. Wsparcie pozwoli na stworzenie bazy noclegowej o odpowiednim standardzie wpisującej się jednocześnie w krajobraz wiejski oraz na zaprezentowanie prowadzonej dotychczas działalności rolniczej lub związanej z nią kultury. Dzięki temu ww. grupa pozyska aktywne przez większość roku źródło przychodów, zgodne z jej możliwościami, wiedzą i zainteresowaniami. Przedsięwzięcie zakłada się też promocję eko rozwiązań, gwarancję jakości usług poprzez ich dostosowanie do potrzeb seniorów i OzN oraz certyfikację.

- **Przedsięwzięcie 1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych**

Ma wciągnąć w świat dawnej i współczesnej wsi przedstawicieli ostatniego sektora - organizacje pozarządowe, a przez to, że działają najbliżej lokalnej społeczności – również pojedynczych mieszkańców i turystów. Zadaniem beneficjentów będzie stworzenie oferty edukacyjnej realizowanej w specjalnie stworzonych do tego miejscach, np. ogrodach permakulturowych, manufakturach, zagrodach rolniczych, przy zbytkach. W ten sposób osoby odwiedzające opisane przestrzenie poznają historię obszaru, niekiedy uczestnicząc w dawnych zwyczajach, zajęciach, itp., a także zaznajomią się z praktycznym zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Potencjał turystyczny zostanie wzbogacony o atrakcyjne, oparte o lokalne zasoby i kulturę, przygotowane z udziałem specjalistów, miejsca rekreacji połączone z edukacją.

- **Cel 2: Wzmocnienie rezyliencji**

Rezyliencja to zdolność do odzyskiwania utraconych lub osłabionych sił, odporność na działanie szkodliwych czynników, a także umiejętność lub proces dostosowywania się człowieka do obecnych warunków. Pojęcie zostało wprowadzone do strategii z uwagi na konieczność zielonej transformacji spowodowanej zmianami w środowisku i ograniczeniami wynikającymi z jego ochrony oraz na przyspieszający rozwój cywilizacyjny przejawiający się w komunikacji, usługach i produkcji. Wybrane przedsięwzięcia wprowadzają nowe sposoby zachowań i modele rozwoju, niwelując różnice w tym zakresie pomiędzy peryferyjnym obszarem a dużymi aglomeracjami. Efekty działań zostaną wzmocnione poprzez zbiorowe zarządzanie zmianą – kreowaniem otoczenia zajmie się cała społeczność, która za pośrednictwem organizacji społecznych stworzy koncepcje rozwoju swoich terenów,

natomiast przygotowanie odpowiedniej infrastruktury, tj. odpowiadającej zarówno na potrzeby środowiska, jak i mieszkańców oraz turystów powierzone zostanie podmiotom publicznym, a dystrybucja nowych technologii – gospodarczym.

- **Przedsięwzięcie 2.1. Park inteligentnych rozwiązań**

Polega na stworzeniu lub rozwoju infrastruktury, która będzie bazą do świadczenia usług edukacyjnych polegających na zachowaniu dziedzictwa wsi i obszaru poprzez jego ukazywanie i przenoszenie jego pozytywnych elementów, głównie wykorzystania lokalnych zasobów, na współczesny grunt. Rolą parku ma być łączenie przeszłości z nowoczesnością, m.in. poprzez prezentację dobrych praktyk, w tym demonstrację innowacyjnych urządzeń i technologii. Dostępność i jakość efektów przedsięwzięcia będzie wzmocniona poprzez nacisk na zaangażowanie w nie specjalistów, otwarcie ma osoby z grup w specjalnej sytuacji oraz zastosowanie rozwiązań cyfrowych.

- **Przedsięwzięcie 2.2. Tworzenie magazynów energii**

Może stanowić uzupełnienie przedsięwzięć realizowanych przez podmioty publiczne i organizacje pozarządowe z innych programów lub środków własnych polegających na zakładaniu urządzeń do wykorzystania odnawialnych źródeł energii. W strategii odnosi się to zwłaszcza do obiektów obsługujących osoby w niekorzystnej sytuacji. Podnosi ono opłacalność podobnych inwestycji oraz, dzięki elementom edukacyjnym, stanowi dobrą praktykę dla przedsiębiorców i mieszkańców w inteligentnym wykorzystaniu lokalnych uwarunkowań.

- **Przedsięwzięcie 2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii**

Ma pobudzić rynek innowacji na obszarze. Planowana pomoc może zmobilizować mieszkańców, w tym „młode talenty", do pracy i inwestowania u nas, a także zachęcić do przenoszenia tutaj działalności pracujących zdalnie przedsiębiorców z kraju. Sprzyjają temu warunki naturalne i nowe inwestycje, dzięki którym potencjał tej branży dopiero rośnie. Wkrótce będzie ona bardzo chłonna, zwłaszcza jeśli chodzi o rynek pracy, gdzie wykorzystać można nowe formy zatrudnienia. Wsparte operacje będą miały udział w rozwoju branży poprzez popularyzację nowych technologii i współpracę z instytucjami badawczymi. Działalność taka może dostarczyć praktyczne rozwiązania w procesie rezyliencji, opierając się na nowych, głównie informatycznych, technologiach. Premiowane będą przedsięwzięcia współgrające z planami dla obszaru i wpisujące się w Inteligentne Specjalizacje Pomorza.

- ~~**Przedsięwzięcie 2.4. Tworzenie strategii Smart Village**~~

~~Tj. koncepcji inteligentnych wiosek, które to dokumenty zawierać będą m.in. wykaz priorytetowych inwestycji, które zawierać będą elementy cyfrowe lub ekologiczne, pomoże w zaprojektowaniu rozwoju mniejszych terenów, co zniweluje zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi gminami, a nawet ich miejscowościami. Wartością dodaną zadania będzie aktywizacja lokalnej społeczności w procesie kreowania otoczenia poprzez decydowanie o przeprowadzanych na nim inwestycji. Realizacja przedsięwzięcia przez organizacje pozarządowe wzmocni w tym zakresie również sektor społeczny, który choć jest aktywny, nie ma większego wpływu na ogólne procesy zachodzące na obszarze.~~

- **Przedsięwzięcie 2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu**

Zawiera konkretne działania wpisujące się w nowe trendy w turystyce. Pierwszy dotyczy form organizacji wypoczynku, które po pandemii rozwijają się w kierunku indywidualnego zakwaterowania, optymalnie w gronie najbliższych. Caravaning daje też większe możliwości doświadczania przyrody oraz swobodę w wyborze miejsca wypoczynku. Ponadto inwestycje mają wesprzeć rozwój turystyki sprofilowanej na aktywny wypoczynek, szczególnie nad wodą, która jest „znakiem firmowym" obszaru. Wreszcie planowana infrastruktura ograniczy straty w środowisku spowodowane poprzez organizację miejsc wypoczynku i postoju oraz włączenie OZE, a jednocześnie podniesie jego atrakcyjność wizualną.

- **Cel 3: Wspieranie generatywności**

Generatywność to zaangażowanie w sprawy innych, potrzeba pozostawienia po sobie śladu, a także działania na rzecz pokoleń. Nasza Strategia ma umożliwić wszystkim generacjom dostęp do usług społecznych przy jednoczesnym aktywizowaniu grup wiekowych w szczególnej sytuacji, tak by nie ograniczyć ich roli wyłącznie do biorców, ale by wykorzystać ich potencjał w animacji czy działaniach na rzecz obszaru. W szerokim znaczeniu planowane działania mają charakter pilotażowy, ponieważ na ich podstawie wypracowane zostaną rozwiązania odpowiadające na zmiany demograficzne, coraz dotkliwsze skutki chorób cywilizacyjnych i wykluczenie osób zagrożonych defaworyzacją. Ze względu na społeczny charakter przedsięwzięć ich realizację powierzono sektorowi społecznemu, w tym z możliwością ścisłej współpracy z podmiotami publicznymi. Podmioty gospodarcze będą wspierać generatywność w ramach wdrażania usług aktywizujących, rekreacyjnych i zdrowotnych (cel 1), czy ułatwiających funkcjonowanie (cel 2), które wpływają na jakość życia, a wiec i na kondycję każdej grupy wiekowej.

- **Przedsięwzięcie 3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji**

Dedykowane jest zdiagnozowanym grupom w szczególnej sytuacji i obejmuje szereg obiektów służących m.in. specjalistycznym usługom opiekuńczym, opiekuńczo-wychowawczym, asystenckim, specjalistycznym, mieszkalnictwa wspomaganego, wsparciu

dziennemu. Pomoże ono uzupełnić braki w sektorze pomocy osobom wykluczonym i stworzyć bazę do jej rozwoju, również w perspektywie przyszłych centrów usług społecznych.

- **Przedsięwzięcie 3.2. Rozwój usług społecznych**

Jest komplementarne z działaniem 3.1., ponieważ dotyczy wymienionych w nim usług i może bezpośrednio wykorzystywać stworzoną w jego ramach infrastrukturę. Wielość problemów wskazanych w diagnozie każe traktować je jako szansę na wypełnienie luk w różnych obszarach opieki społecznej. Pomoże ono również w deinstytucjonalizacji takiego wsparcia poprzez przeniesienie go z tradycyjnych ośrodków do sektora społecznego, co zagwarantuje dokładniejsze zbadanie potrzeb i budowanie w mieszkańcach poczucia odpowiedzialności za osoby wykluczone ze względu na wiek, stan zdrowia, a także wdrożenie innowacji w sposobie zarządzania pomocą.

- **Przedsięwzięcie 3.3. Tworzenie i rozwój klubów seniora**

To sposób na wykorzystanie aktywności osób w wieku 60+, chętnie angażujących się w życie społeczne i rozwijających pasje, które obecnie mają ograniczone pole działania. Wsparcie dla nich oparte będzie na idei „nowych" klubów, dostosowanych do możliwości fizycznych starszych, otwierających członkom szerokie możliwości rozwoju, bazujące na ich pomysłach, włączających ich społecznie lub cyfrowo, a także przyjmujących osoby wykluczone ze względu na transport, stan zdrowia, czy bariery mentalne.

- **Przedsięwzięcie 3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale**

Jest natomiast propozycją zaktywowania młodych osób zmagających się z poczuciem wyobcowania, braku miejsca, rozprzężeniem relacji z rówieśnikami, nudą. Doświadczenie pokazuje, że oferta dla nastolatków zbudowana przez osoby dorosłe, naturalnie wykluczone ze specyficznych cech ich kultury, nie odpowie w pełni na ich potrzeby. Dlatego zasadne jest wykreowanie miejsc i działań dla młodzieży i przez młodzież. Takie zaangażowanie odbiorców, zarówno na etapie tworzenia oferty, jak przy realizacji operacji da im poczucie sprawczości, uznania ich pomysłów, a dodatkowo podniesie ich umiejętności w myśleniu projektowym, przełamie ich bierność, zwiększy odpowiedzialność również w odniesieniu do rówieśników w szczególnej sytuacji.

- **Przedsięwzięcie 3.5. Aktywizacja lokalnych liderów**

Stanowi częściowo kontynuację konceptu zawartego w działaniu 3.4. związanego z młodzieżą. Jednak do działań edukacyjnych w zakresie podnoszenia kompetencji społecznych będą mogli przystąpić wszyscy zainteresowani. Nacisk położono na uczestnictwo osób w szczególnej sytuacji, które na własnej skórze poznały problemy swojego obszaru, w tym wykluczenie. Jest to istotne, ponieważ dotychczas rzadko były one angażowane w działania. Z uwagi na nowość tematyki i nasze doświadczenie w podobnych przedsięwzięciach przewidzieliśmy dodatkowe wsparcie dla NGO, które chciałby podjąć się kształcenia przyszłych liderów –oraz naszą animację.

- **Przedsięwzięcie 3.6. Edukacja społeczna i wymiana kulturowa**

Można uznać za kolejny etap działań zw. z aktywizacją młodzieży. Polega ono na realizacji projektu partnerskiego, tj. we współpracy z podmiotami spoza obszaru SGR lub nawet kraju. Tematem będzie zapoznanie młodych osób z życiem społecznym i kulturowym innych rejonów województwa, kraju lub zagranicy, tak by mogły one podpatrzeć stosowane tam rozwiązania i już jako osoby czynnie uczestniczące w kształtowaniu otoczenia, wdrażać je u nas. To jednocześnie szansa na rozwój dla organizacji, które podejmą się takiego zadania (mogą liczyć na pomoc SGR w znalezieniu partnera i przygotowaniu projektu - animacja SGR).

2. Wskaźniki – sposób pomiaru i harmonogram ich osiągnięcia

Osiągnięcie celów będzie monitorowane poprzez wskaźniki produktu i rezultatu. Zostały one opracowane przy udziale lokalnej społeczności, aby mogły jasno i przejrzyście odzwierciedlać stan wdrażania LSR oraz rzeczywiste zmiany zachodzące dzięki wykorzystaniu środków na rozwój obszaru. Wprowadzone jednostki miary i obranie za punkt wyjściowy wartości „0", nie wymagają stosowania skomplikowanych algorytmów, a dane niezbędne do ich weryfikacji pochodzić będą od SGR i Urzędu Marszałkowskiego, co niweluje ryzyko błędów oraz ich niezrozumiałości. Stan końcowy wskaźników będzie możliwy do oceny w 2029r., a ich ostateczna wartość została określona na podstawie wielkości środków, możliwości wnioskodawców, informacji zebranych podczas konsultacji, doświadczeń z poprzednich okresów programowania. Wskaźniki będą osiągane zgodnie z logiką realizacji poszczególnych przedsięwzięć (opis w rozdziale V *Spójność*…), a ich wartości w kolejnych latach, z uwzględnieniem kamieni milowych, znajdują się w załączniku nr 2: *Plan działania*. Zakłada się coroczne badanie stopnia realizacji wskaźników, co ma na celu wdrożenie czynności ewaluacyjnych umożliwiających ocenę realizacji LSR i skutecznej interwencji w przypadku zdiagnozowania problemów. Szczegółowe informacje na temat badań wskaźników i innych elementów znajdują się w rozdziale XI Monitoring i ewaluacja. Opracowane wskaźniki są zgodne z PS WPR oraz FEP oraz odzwierciedlają główne założenia LSR – innowacyjność, inkluzyjność, współpracę, rozwój infrastrukturalny i gospodarczy.

3. Cele i przedsięwzięcia nastawione na innowacje oraz seniorów, osoby młode i osoby w niekorzystnej sytuacji

W każdym celu przewidziano rozwiązania na rzecz innowacyjności oraz osób z grup w niekorzystnej sytuacji. Są one realizowane bezpośrednio, tj. poprzez dedykowanie przedsięwzięć, lub pośrednio – poprzez ich elementy sugerowane do wdrożenia za pośrednictwem kryteriów wyboru i każdorazowo weryfikowane przez wskaźniki.

Tabela 28. Cele i przedsięwzięcia nastawione na innowacje

Przedsięwzięcie	Problem ujęty w rozdziale IV: Analiza potrzeb i potencjału LSR
	CEL 1: TWORZENIE STREF DŁUGOWIECZNOŚCI
1.2.	2.1.1a i b i 3.1: mały dostęp do infrastruktury i różnych rodzajów usług społecznych dla mieszkańców z małych wsi (kryterium polega m.in. na tworzeniu obiektów w nowych miejscach lub nadawaniu im nowych funkcji) przez niedostatecznie rozwiniętą sieć komunikacyjną
1.3.	2.3: Konieczność podniesienia jakości usług m.in. poprzez ich różnorodność, kompleksowość i innowacyjność (niska ocena tych cech wśród lokalnej społeczności)
1.4.	
1.6.	2.1.1. b: Działania NGO zw. z lokalnym dziedzictwem są niewidoczne na zewnątrz, z uwagi na małe środki opierają się na utartych schematach, co utrudnia wykorzystanie potencjału merytorycznego ich członków, 2.3: Mała dostępność innowacji w kulturze, edukacji.
	CEL 2: WZMOCNIENIE REZYLIENCJI
2.1.	1.1: Pomoc nowych technologii w przeniesieniu dawnych rozwiązań dot. zrównoważonego rozwoju do współczesności, 2.1.1. b: działania NGO zw. z lokalnym dziedzictwem są niewidoczne na zewnątrz, z uwagi na małe środki opierają się na schematach, co utrudnia wykorzystanie potencjału merytorycznego ich członków, 2.3. mała dostępność innowacji w kulturze, edukacji.
2.3.	2.2: Brak lokalnych firm zw. z nowymi technologiami, zewnętrzne uwarunkowania sprzyjające rozwojowi branży innowacji, 2.3: Konieczność podniesienia jakości usług m.in. poprzez ich różnorodność, kompleksowość i innowacyjność (niska ocena tych cech wśród ankietowanych).
2.5.	2.1.1.a: mała liczba miejsc do uprawiania innowacyjnej formy podróżowania – caravaningu, zniszczone i przestarzałe kąpieliska nieodpowiadające potrzebom modnym formom aktywności.
	CEL 3: WSPIERANIE GENERATYWNOŚCI
3.1.	3.1: Ograniczony dostęp do ośrodków opiekuńczych (kryterium polega m.in. na tworzeniu obiektów w nowych miejscach lub nadawaniu im nowych funkcji).
3.2.	3.2: Brak innowacji w zarządzaniu pomocą społeczną i pozyskiwaniu danych o potrzebujących

Ponadto każde przedsięwzięcie posiada element związany z włączeniem osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów i osób młodych. Wszystkie spełniają min. 1 związany z tym wskaźnik: liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji (wskaźnik ten jest różnicowany w zależności od grupy docelowej przedsięwzięcia, np. w P 3.3 i 3.4), liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym seniorów, osób młodych lub w niekorzystnej sytuacji (wskaźnik ten jest różnicowany w zależności od grupy docelowej przedsięwzięcia), liczba zatrudnionych osób młodych lub w niekorzystnej sytuacji (włączając samozatrudnienie), liczba obiektów objętych przedsięwzięciem obsługujących osoby w niekorzystnej sytuacji, liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych obiektach, w których realizowane będą usługi społeczne, liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie, liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie.

Tabela 29. Cele i przedsięwzięcia związane z seniorami, osobami młodymi i w niekorzystnej sytuacji.

Przedsię-wzięcie	Sposób realizacji	Opis włączenia ww. osób	Problem ujęty w rozdziale IV: Analiza potrzeb i potencjału LSR
CEL 1: TWORZENIE STREF DŁUGOWIECZNOŚCI			
1.2.	kryteria	Przystosowanie infrastruktury do potrzeb OzN i seniorów, działania integracyjne, w szczególności włączające różne grupy wiekowe	2.1.1b, 3.1: nieprzystosowanie do potrzeb OzN i seniorów infrastruktury publicznej, m.in. świetlic, bibliotek
1.3. 1.4.	kryteria	Zakładanie działalności przez osoby młode i z grup w niekorzystnej sytuacji, zatrudnianie osób młodych i z grup w szczególnej sytuacji, tworzenie przyjaznych miejsc pracy (gwarancja dojazdu, kursy, praca zdalna), ułatwienie dostępu do usług OzN, seniorom, osobom z małych miejscowości	2.1.1b: słaba dostępność usług dla OzN, seniorów, wykluczonych komunikacyjnie osób z małych wsi, 3.1: mała liczba usług prozdrowotnych dla OzN, 3.2: wykluczenie z rynku pracy osób młodych, OzN, poszukujących pracy mieszkańców byłych PGR, 3.4: Rekomendacje do otworzenia rynku pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji, uzupełnienia edukacji zawodowej o kształcenie firmach
1.5	dedykowane przedsięwzięcie	Przedsięwzięcie wyłącznie dla rolników z małych gospodarstw i ich rodzin na otwarcie lub rozwój agroturystyki, przystosowanie infrastruktury i sposobu świadczenia usług do potrzeb OzN, seniorów	2.1.1b: niski standard miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych, 3.2: problem ubóstwa, bezrobocia i wykluczenia rolników z małych gospodarstw i ich rodzin, 3.4: Rekomendacje do otworzenia rynku pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji
1.6.	kryteria	Oferta edukacyjna dla seniorów lub osób młodych, dostosowanie infrastruktury, wyposażenia lub sposobu świadczenia usług do potrzeb seniorów i OzN	2.1.1 b: słaba dostępność usług dla OzN, seniorów, wykluczonych komunikacyjnie osób z małych wsi, 3.1: niezadowolenie z oferty dla seniorów, młodzieży, OzN
CEL 2: WZMOCNIENIE REZYLIENCJI			
2.1.	kryterium	Dostosowanie infrastruktury, wyposażenia lub sposobu świadczenia usług do potrzeb seniorów i OzN	2.1.1b, 3.1: nieprzystosowanie do potrzeb OzN i seniorów infrastruktury publicznej, m.in. świetlic, bibliotek, słaba dostępność usług dla OzN, seniorów, wykluczonych komunikacyjnie osób z małych wsi
2.2.	kryterium	Realizacja inwestycji w obiektach, z których korzystają osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji	3.1:Posiadanie przez podmioty świadczące usługi społeczne niewystarczającej ilości środków finansowych (oszczędność energii dzięki magazynom)
2.3.	kryteria	Zakładanie działalności przez osoby młode i z grup w szczególnej sytuacji, zatrudnianie osób młodych i z grup w niekorzystnej sytuacji, tworzenie przyjaznych miejsc pracy (gwarancja dojazdu, kursy, praca zdalna)	3.2: wykluczenie z rynku pracy osób młodych, OzN, poszukujących pracy mieszkańców byłych PGR, brak odpowiedniej oferty kształcenia,

2.4.	~~kryteria~~	~~Zaangażowanie w konsultacje strategii ww. grup, objęcie strategią miejscowości, w których istniały osiedla PGR~~	~~3.1:bierność młodych osób, brak świadomości wpływu na otoczenie i wiedzy nt. samorządności, aktywizacja seniorów tylko z większych miejscowości, wykluczenie komunikacyjne 3.2: odrzucenie społeczne mieszkańców byłych osiedli PGR,~~
2.5.	kryterium	Dostosowanie infrastruktury, wyposażenia lub sposobu świadczenia usług do potrzeb seniorów i OzN	2.1.1b, 3.1: nieprzystosowanie do potrzeb OzN i seniorów infrastruktury publicznej
		CEL 3: WSPIERANIE GENERATYWNOŚCI	
3.1.	dedykowane przedsięwzięcie	Infrastruktura tworzona na potrzeby usług dla OzN, osób długotrwale chorych, seniorów, młodzieży	3.1:Zapotrzebowanie na miejsca opieki dziennej, wytchnieniowej, itp.
3.2.		Odbiorcami usług społecznych będą OzN, osoby ciężko i długotrwale chore, seniorzy, dzieci i młodzież	3.1: niewystraczająca ilość usług społecznych, niedobory w środkach finansowych i kadrach
3.3.	dedykowane przedsięwzięcie, kryteria	Kluby tworzone w celu animacji seniorów, dostosowanie infrastruktury lub wyposażenia do potrzeb seniorów i OzN, włączanie seniorów z byłych osiedli PGR i małych gospodarstw	2.1.1b: nieprzystosowanie do potrzeb OzN i seniorów infrastruktury publicznej, 3.1: niewystarczająca oferta dla seniorów, wykluczenie seniorów chorych, ubogich, z małych wsi, terenów popegeerowskich, odciętych od komunikacji, formy integracji seniorów praktykowane tylko w większych miejscowościach
3.4.		Miejsca tworzone w celu aktywizacji młodzieży, uczestnictwo młodych osób w realizacji projektu, promocja działań międzypokoleniowych, w tym dla seniorów, włączanie osób młodych z byłych osiedli PGR i małych gospodarstw, dostosowanie infrastruktury lub wyposażenia dla OzN	3.1: Brak oferty dla nastolatków, pogorszenie ich relacji z otoczeniem przez pandemię, niezrozumienie ze strony instytucji, 3.2: wykluczenie komunikacyjne mieszkańców wsi, w tym odrzucenie społeczne mieszkańców byłych osiedli PGR, brak funduszy umożliwiających korzystnie z usług kulturalnych, 3.3: Niskie kompetencje społeczne młodzieży, brak tożsamości z miejscem zamieszkania
3.5.	kryteria	Włączenie w działania edukacyjne osób młodych, poszukujących pracy osób z byłych PGR, rolników z małych gospodarstw i ich rodzin, dostosowanie sposobu realizacji projektu do potrzeb seniorów, OzN	3.1:Vierność młodych osób, brak świadomości wpływu na otoczenie, 3.2: wykluczenie komunikacyjne mieszkańców wsi, odrzucenie społeczne mieszkańców byłych osiedli PGR, brak funduszy umożliwiających korzystnie z usług kulturalnych; 3.3: Niskie kompetencje społeczne młodzieży, mała liczba liderów i zaangażowanie mieszańców, brak tożsamości z miejscem zamieszkania
3.6.	dedykowane przedsięwzięcie kryteria	Uczestnictwo w projekcie dla osób młodych, włączenie osób z byłych osiedli PGR oraz małych gospodarstw dostosowanie sposobu realizacji projektu do potrzeb OzN	3.1: Bierność młodych osób, brak świadomości wpływu na otoczenie, 3.2: praca młodych osób w gospodarstwie ograniczające możliwości w edukacji, wykluczenie komunikacyjne mieszkańców wsi, w tym odrzucenie społeczne mieszkańców byłych osiedli PGR, brak funduszy umożliwiających korzystnie z usług kulturalnych, 3.3: Niskie kompetencje społeczne młodzieży i niewystarczające możliwości ich podniesienia, mała liczba liderów, ograniczone kontakty młodych osób z zewnętrznym środowiskiem

4. Cele i przedsięwzięcia z podziałem na źródła finansowania i sposób realizacji

Tabela 30. Źródła finansowania i sposób realizacji przedsięwzięć wraz z uzasadnieniem

Przedsięwzięcie	Źródło finansowania	Max. wlk. wsparcia	Beneficjent	Sposób realizacji	Uzasadnianie
1.1. Ochrona bioróżnorodności	EFRR	85%	Jednostki naukowe, jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, Jednostki Samorządu Terytorialnego, Lasy Państwowe, parki narodowe i krajobrazowe	Konkurs otwarty	Forma ta odpowiada potencjałowi podmiotów publicznych, które są samodzielne i posiadają odpowiednie zasoby kadrowe i finansowe do realizacji relatywnie dużych projektów. Ponadto nakłada ona odpowiedzialność finansową na beneficjenta, co sprzyja zachowaniu zasady racjonalności kosztów.
1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych	EFRROW	75%	Podmioty publiczne	Konkurs otwarty	
1.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu	EFRROW	65%	Osoby fizyczne, podmioty gospodarcze	Konkurs otwarty	Konkursy otwarte stanowią najpowszechniejszą formę wsparcia mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Podmioty te pozyskują finanse również z innych źródeł, dlatego znają ogólne zasady takiego procesu. Ponadto wybrany sposób realizacji naborów pozostawia jedynie ramowe zasady wsparcia. Zwiększa to dostępność środków i daje większą swobodę beneficjentom, a jednocześnie podnosi ich odpowiedzialność za podejmowane działania. Już na etapie planowania projektu muszą zweryfikować oni swój potencjał, szczególnie finansowy i w zależności od wyników ciągłej autoanalizy racjonalizować koszty, co optymalizuje stopień wydatkowania funduszy.
1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne	EFRROW	65%	Osoby fizyczne, podmioty gospodarcze	Konkurs otwarty	
1.5. Tworzenie lub rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów	EFRROW	85%	Rolnicy z małych gospodarstw rolnych i ich rodziny	Konkurs otwarty	
1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych	EFRROW	100%	Podmioty społeczne	Konkurs otarty	
2.1. Park inteligentnych rozwiązań	EFRROW	100%	Podmioty społeczne (LGD)	Operacja własna	Nasze doświadczenie i relacje z ekspertami z różnych dziedzin pozwolą na szybką i sprawną realizację komplementarnej z istniejącą infrastrukturą inwestycji, której celem będzie stworzenie bazy dobrych praktyk i przestrzeni

					do animacji mieszkańców i turystów w kierunkach programowych, jak zrównoważony rozwój.
2.2.Tworzenie magazynów energii	EFRR	85%	Instytucje kultury, Jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, Jednostki Samorządu Terytorialnego, organizacje pozarządowe	Konkurs otarty	Konkurs otwarty jest wskazany ze wzgl. na rodzaj wnioskodawców, tj. podmioty publiczne i NGO, które z zasady są doświadczone w realizacji projektów. Konkurs da im swobodę w zarządzaniu inwestycją, a jednocześnie motywuje do racjonalizacji kosztów.
2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii	EFRROW	65%	Osoby fizyczne, podmioty gospodarcze	Konkurs otwarty	Możl. wsparcia dla firm i specjalistów z różnych dziedzin, wyrównuje szanse na rozwój. Samodzielna realizacja proj. prowadzi do racjonalizacji kosztów.
~~2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~EFRROW~~	~~100%~~	~~Podmioty społeczne~~	~~Projekt grantowy~~	~~Włączenie NGO w rozwój obszaru w bezpiecznych warunkach, tj. pod koordynacją LGD, doświadczonej w tworzeniu strategii, partycypacji oraz real. projektów społ.~~
2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu	EFRR	85%	Jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, Jednostki Samorządu Terytorialnego, Lasy Państwowe, parki narodowe i krajobrazowe	Konkurs otwarty	Forma ta odpowiada potencjałowi podmiotów publicznych, które są samodzielne i posiadają odpowiednie zasoby kadrowe i finansowe do realizacji relatywnie dużych projektów. Ponadto nakłada ona odpowiedzialność finansową na beneficjenta, co sprzyja zachowaniu zasady racjonalności kosztów.
3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji	EFRR	85%	Jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, Jednostki Samorządu Terytorialnego Organizacje pozarządowe	Konkurs otwarty	Z uwagi różnorodność potrzeb infrastrukturalnych w obrębie różnych gmin zasadne jest powierzenie jej tworzenia doświadczonym w działalności społecznej podmiotom, które mogą realizować projekty samodzielnie, co narzuca na nie odpowiedzialność przekładającą się m.in. na racjonalizację kosztów.
3.2. Rozwój usług społecznych	EFS+	85%	Administracja publiczna, organizacje społeczne i związki wyznaniowe, służby publiczne	Konkurs otwarty	Otwarty konkurs pozwoli na elastyczność w kreowaniu i realizacji oferty usług społecznych, co ma szczególne znaczenie w odniesieniu do zróżnicowanych potrzeb w obrębie różnych gmin czy miejscowości. SGR wpierać będzie organizacje wsparciem doradczym.

3.3. Tworzenie i rozwój klubów seniora	EFRROW	100%/ 75%	Podmioty społeczne, podmioty publiczne	Konkurs otwarty	Konkurs w dużym stopniu pozostawia swobodę w kreowaniu oferty dla seniorów, których potrzeby są mocno zróżnicowane i młodzieży, której kreatywność może wykroczyć poza wyobrażenia wpisane w nadrzędny projekt. Ryzyko zw. z brakiem formalnej koordynacji z naszej strony będzie niwelowane przez partnerstwo (w przedsięwzięciu 3.3. – premiowane), możliwe również z podmiotami publicznymi, które zapewni odpowiednie zasoby.
3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale (projekt w partnerstwie)	EFRROW	100%/ 75%	Podmioty społeczne, podmioty publiczne	Konkurs otwarty – projekt w partnerstwie	
3.5. Aktywizacja lokalnych liderów	EFRROW	100%	Podmioty społeczne	Konkurs otwarty	Konkurs otwarty pozostawia swobodę w kreowaniu oferty młodzieży, której kreatywność może wykroczyć poza wyobrażenia wpisane w nadrzędny projekt. Ryzyko zw. z brakiem formalnej koordynacji z naszej strony będzie niwelowane przez doświadczenie organizacji biorących udział we wcześniejszych konkursach oraz naszą animację.
3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa	EFRROW	100%	Podmioty społeczne	Konkurs otwarty – projekt partnerski	Proj. partnerski został wybrany m.in. po konsultacji z podmiotami spoza naszego terenu. Wynika z nich, że rozwój marginalizowanych obszarów odbywa się głównie przez wdrażanie rozwiązań z bardziej rozwiniętych miejsc lub funkcjonujących w inny sposób. Ogłoszenie go w formie konkursu daje NGO swobodę w wyborze zasad ich realizacji. Oferujemy wnioskodawcom wsparcie w znalezieniu partnera, doradztwo i animację pozwalające na sformułowanie założeń projektowych.

5. Matryca logiczna celów, przedsięwzięć, wskaźników – adekwatność założeń do analizy potrzeb i potencjału oraz programów.

Tabela 31. Cele i wskaźniki – matryca logiczna

Element diagnozy (rozdział IV)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu
CEL 1: TWORZENIE STREF DŁUGOWIECZNOŚCI			
1,1.1: przyczyny i skutki zachwiania bioróżnorodności, 1.2: wsparcie działań zw. z bioróżnorodnością, premiowanie edukacji, zielonej infrastruktury, 2.3: podniesienie atrakcyjności obszaru przez ochronę środowiska	1.1. Ochrona bioróżnorodności	Powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony – 74ha Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1szt.	Ludność mieszkająca w sąsiedztwie obszarów objętych działaniami ochronnymi i odtwarzającymi: 300 os.
1,1.1: niedostateczne wykorzystanie OZE, mała wiedza nt. ekologii, 1.2: rekomendacje do tworzenia zielonej infrastruktury, 2.1.1a i b: niedostosowanie infrastruktury publ. do potrzeb seniorów, OzN, ograniczony dostęp dla osób z małych wsi, 2.3:	1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji	▪ Liczba stworzonych lub rozwiniętych obiektów infrastruktury publicznej: 7szt.	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR**: 700 os.

podniesienie atrakcyjności obszaru przez zieloną infrastrukturę, 3.1: utrudniony dostęp do infrastruktury i oferty kulturalnej dla seniorów, mieszkańców mniejszych miejscowości, młodzieży, osób w niekorzystnej sytuacji, brak dostosowania infrastruktury do ich potrzeb	społecznych i ekologicznych	▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w szczególnej sytuacji: 4szt. ▪ Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym seniorów, osób młodych lub w niekorzystnej sytuacji: 4szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 3 szt.	
1,1.1 i 1.2: niewielkie wykorzystanie eko-rozwiązań w gospodarce, potrzeba ich wdrożenia w firmach, 2. przedsiębiorczość mieszkańców, wykorzystanie lokalnych zasobów w gospodarce, 2.1, 2.1.1: sprzyjające warunki do rozwoju turystyki sprofilowanej, rozwinięcia usług wolnego czasu dla mieszkańców, 2.1.1a i b: luki w usługach komercyjnych w sporcie, rekreacji, kulturze i edukacji, w tym turystyce, 2.1.3: zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i pokrewne, niewykorzystany potencjał przyrodniczy i uzdrowiskowy, możliwość zbudowania marki obszaru jako zagłębia zdrowia, 2.3: potrzeba usług aktywnego wypoczynku dla osób z kraju, pracujących tutaj zdalnie, 2.4. sezonowość rynku usług i pracy, mała kompleksowość, innowacyjność, nikła współpraca i promocja przedsiębiorców, wskazanie do dotowania wskazanych w P 1.3 branż i zwiększania dostępności do usług, eko-rozwiązań, 3.2: Bezrobocie i niedostosowanie rynku pracy do osób młodych i z grup w niekorzystnej sytuacji	1.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu	▪ Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa: 8szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 6szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 4szt.	▪ - Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR**: 8 utworzonych miejsc pracy ▪ - Promowanie włączenia społecznego**: 4 os.
1,1.1 i 1.2: niewielkie wykorzystanie eko-rozwiązań w gospodarce, preferencje do ich wdrożenia w firmach, 2. potrzeba wykorzystania lokalnych zasobów w gospodarce, dywersyfikacja rolnictwa w kierunku sprzedaży ekologicznych produktów spożywczych, wykorzystanie kultury i produktów rybackiej w turystyce, 2.1.1 b: potencjał do rozwoju oferty edukacyjnej i kulturalnej (turystycznej) zw. z dziedzictwem, zabytkami, 2.1.2: ograniczone wykorzystanie lokalnych produktów, tj. na własne potrzeby, tradycyjne i nieliczne kanały sprzedaży produktów, 2.4: sezonowość świadczonych usług, brak kompleksowości,	1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne	▪ Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa: 4szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 2 szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 2szt.	▪ - Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR**: 8 utworzonych miejsc pracy ▪ *Promowanie włączenia społecznego*** 2 os.

innowacyjności, nikła współpraca i promocja przedsiębiorców, wskazanie do dotowania tworzenia produktów, premiowania zwiększania dostępności do usług, eko-rozwiązań, 3.2: Bezrobocie i niedostosowanie rynku pracy do osób młodych i z grup w niekorzystnej sytuacji			
1,1.1 i 1.2: niewielkie wykorzystanie eko-rozwiązań w gospodarce, preferencje do ich wdrożenia w firmach, 2. potrzeba wykorzystania lokalnych zasobów w gospodarce, dywersyfikacja rolnictwa w kierunku sprzedaży ekologicznych produktów spożywczych, spadająca liczba gospodarstw, 2.1.1.b: ograniczona oferta gospodarstw agroturystycznych, niski standard wielu miejsc noclegowych, 2.4. sezonowość świadczonych usług, brak kompleksowości, innowacyjności, nikła współpraca i promocja przedsiębiorców, dotowanie agroturystyki, premiowanie zwiększania dostępności do usług, eko-rozwiązań, 3.1: ubóstwo i niskie dochody rolników z małych gospodarstw	1.5. Tworzenie lub rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów	▪ Liczba operacji polegająca na stworzeniu lub rozwoju usług agroturystycznych: 3 szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 3szt.	▪ Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR **: 3 szt.
1., 1.1: mała wiedza nt. wykorzystania eko-rozwiązań, w tym lokalnych zasobów w życiu codziennym, 2.1.1.b: znajomość lokalnych tradycji przez osoby z sektora społecznego, ich pasja, zainteresowania zw. z obszarem; brak sektora społecznego w usługach zw. z tradycjami obszaru, lokalnymi zasobami, 2.4: propozycja uzupełnienia oferty edukacyjnej (dot. kultury i zrównoważonego rozwoju) przez sektor społeczny, 3.1: utrudniony dostęp do oferty kulturalno-edukacyjnej dla seniorów, młodzieży i osób w niekorzystnej sytuacji.	1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych	▪ Liczba obiektów służących edukacji: 6szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 4szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 3szt.	▪ Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR**: 120 os.
CEL 2: WZMOCNIENIE REZYLIENCJI			
1,1.1: mała wiedza nt. ekologii, 1.2: przewidziana rola parku w jej propagowaniu; 2.1.1.b: brak sektora społecznego w usługach zw. z tradycjami obszaru, lokalnymi zasobami, 2.4: propozycja uzupełnienia oferty edukacyjnej (dot. kultury i zrównoważonego rozwoju) przez sektor społeczny	2.1. Park inteligentnych rozwiązań	▪ Liczba obiektów służących edukacji: 1szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 1 szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 1 szt.	▪ Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR**: 40 os.

1, 1.1: małe wykorzystanie OZE, 1.2: wskazanie magazynów jako bezpośredniej interwencji uzupełniającej działania JST zw. z OZE, 2.2: rozwój branży nowych technologii zw. z energetyką, 3.1: oszczędność energii dzięki magazynom dla ośrodków wspierających osoby w niekorzystnej sytuacji, potrzeba innowacji w ich zarządzaniu	2.2.Tworzenie magazynów energii	▪ Pojemność magazynów energii elektrycznej: 0,2 MWh ▪ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1szt. ▪ Liczba obiektów objętych przedsięwzięciem obsługujących osoby w niekorzystnej sytuacji: 7szt.	Ilość zmagazynowanej energii w magazynie energii (ilość energii dostarczona do magazynu) elektrycznej: 90 kWh
2.3. brak rozwiniętej branży innowacji, nikła oferta edukacyjna zw. z naukami ścisłymi i niewielkie możliwości rozwoju powodujące odpływ młodych ludzi, pojawiające się inwestycje na obszarze wymagające wykorzystania nowych technologii, budowanie oferty edukacyjnej, 2.4. sezonowość, brak innowacji w ofercie firm, wskazanie do dotowania obszaru wskazanego w P 2.3, 3.2: bezrobocie, niedostosowanie rynku pracy do osób młodych i z grup w niekorzystnej sytuacji, odpływ młodych talentów	2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii	▪ Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa: 2szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 2szt.	▪ Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR**: 2 utworzone miejsca pracy ▪ *Promowanie włączenia społecznego*: 1 os.
~~1, 1.2: wskazanie koncepcji smart village jako sposobu na włączenie komponentu ekologicznego w plany rozwojowe, 3.3: mała rola NGO w rozwoju obszaru, słaba pozycja w stosunku do sektora publ., 3.4. brak poczucia sprawczości wśród mieszkańców, konieczność zmian w procesie partycypacji społecznej~~	~~2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~▪ Liczba obszarów objęta strategiami inteligentnych wsi: 6 szt.~~ ~~▪ Liczba operacji włączająca społecznie lub cyfrowo seniorów, osoby młode lub osoby w niekorzystnej sytuacji: 3 szt.~~	~~Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi: 6 szt.~~
1,1.1: szkody wywołane niekontrolowanym ruchem turystycznym, 1.2. interwencja w ochronę środowiska przez kierunkowanie ruchu turystycznego, 2.,2.1.1a: zły stan kąpielisk i brak miejsc dla kamperów, nowe trendy w sposobie podróżowania, 2.4: tworzenie infrastruktury turystycznej podnoszącej atrakcyjność obszaru	2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu	▪ Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem**: 6szt. ▪ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność**: 1 szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 3szt. ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami**: 4szt.	Liczba osób odwiedzająca obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem**: 900 os./rok
CEL 3: WSPIERANIE GENERATYWNOŚCI			
3.1: słaby dostęp do usług społecznych, zbyt mała liczba ośrodków opieki, przez co opiekunowie OzN i długotrwale chorych są zmuszeni nieustannie nad nimi czuwać, brak nowoczesnych form wsparcia, jak mieszkania wytchnieniowe,	3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji	▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 3szt. ▪ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność** - 1 szt. ▪ Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne**: 6szt.	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych **: 28 os./rok

przygotowanie warunków do przyjęcia w przyszłości większej liczby potrzebujących (w zw. ze srebrnym tsunami).			
3.1: Słaby dostęp do usług społecznych, brak usług wytchnienowych, niedobór pomocy dziennej i innych form wsparcia, mała liczba pracowników i ilość środków finansowych do zapewnienia pomocy wszystkim potrzebującym, potrzeba wsparcia w zakresie innowacyjnych rozwiązań m.in. w zarządzaniu i informacji o potencjalnych podopiecznych.	3.2. Rozwój usług społecznych	▪ Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie**: 99 os. ▪ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność** - 1 szt. ▪ Liczba operacji nastawiona na innowacje: 3szt. ▪ Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie**: 40 os.	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej: 30 szt.
3.1: niezadawalająca oferta dla seniorów, wykluczenie osób mieszkających w małych wsiach, samotnych, chorych, OzN, itp., 2.1.1b: nieprzystosowana infrastruktura do ich potrzeb, niewielka liczba NGO zajmujących się seniorami, 3.3: potrzeba budowania potencjału NGO do współpracy z innymi podmiotami.	3.3. Tworzenie i rozwój klubów seniora	▪ Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym seniorów: 6 os. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 6os.	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR: 120 os. *Promowanie włączenia społecznego: 120 os.*
3.1 i 3.2: bierność młodzieży, jej wyobcowanie, również wynikła wykluczenia społecznego (mieszkańcy PGR), brak atrakcyjnego miejsca spędzania wolnego czasu, słabe relacje z otoczeniem, niski stopień utożsamiania się z miejscem zamieszkania, 3.3: niewystarczające środki na wszechstronną edukację, szczególnie wśród rodzin małych gospodarstw i mieszkańców PGR, nikła współpraca NGO wewnątrz sektora i z podmiotami publicznymi	3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale	▪ Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży: 6szt. ▪ Liczba projektów w partnerstwie: 6szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 6szt.	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR: 90 os. Promowanie włączenia społecznego: 90 os.
3.3.mała aktywność pojedynczych mieszkańców, wypalenie liderów, słabość organizacji pozarządowych mogących realizować swoje cele poprzez drobne działania, ale nie mających rzeczywistego wpływu na kształtowanie obszaru, bierność młodzieży wynikająca z niewielkich kompetencji społecznych oraz wiedzy nt. funkcjonowania państwa i samorządu, brak partnerskich relacji NGO z sektorem publ., 3.4 brak poczucia sprawczości wśród mieszkańców	3.5. Aktywizacja lokalnych liderów	▪ Liczba operacji polegających na aktywizowaniu lokalnych liderów: 2szt. ▪ Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży: 2szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 2szt.	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną,

			środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami**: 30 os.
3.1 i 3.2: Bierność młodzieży, jej wyobcowanie, również wynikła wykluczenia społecznego (mieszkańcy PGR), niski stopień utożsamiania się z miejscem zamieszkania, 3.3: niewystarczające środki na wszechstronną edukację, szczególnie wśród rodzin małych gospodarstw i mieszkańców PGR, utrudniony dostęp do zewnętrznych wzorców życia społecznego, wymiany kulturowej, doświadczeń	3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa	▪ Liczba projektów partnerskich: 1 szt. ▪ Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji: 1 szt. ▪ Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży: 1 szt.	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami**: 10 os.

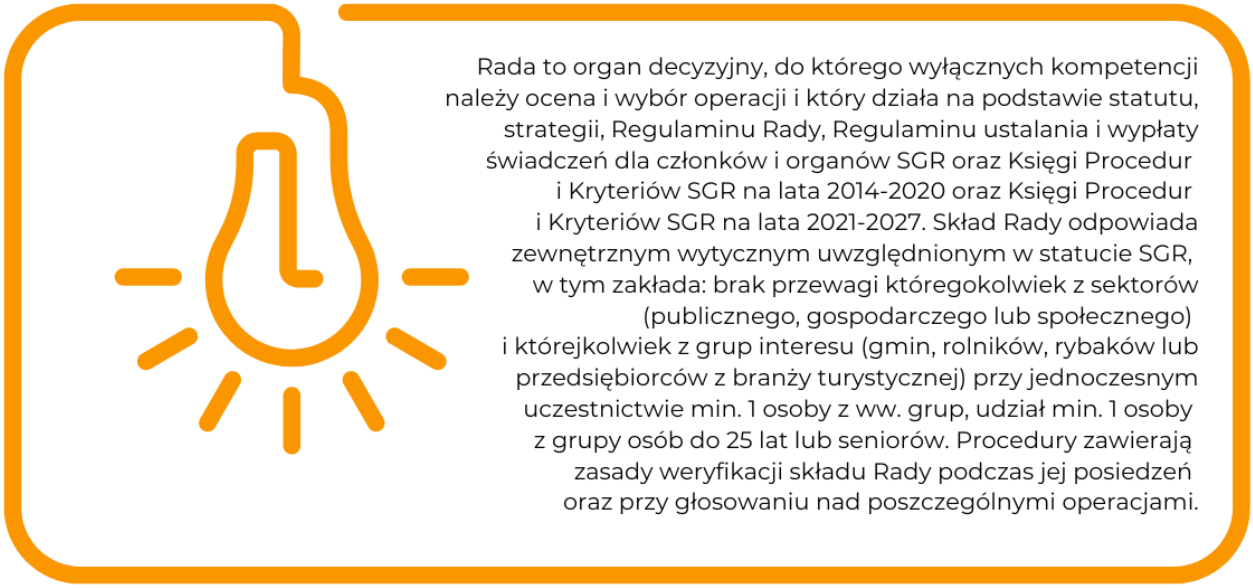
**Wskaźniki obowiązkowe w ramach PS WPR lub Funduszy Europejskich dla Województwa Pomorskiego.

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie rodzajów kryteriów wyboru, zdefiniowanie innowacyjności oraz uszczegółowienie kryteriów jakościowych, nadanie wagi kryteriom punktowym.

1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

W niniejszym rozdziale opisane zostały kluczowe zasady związane z procedurami i kryteriami w procesie oceny i wyboru operacji do dofinansowania. Dzięki opracowanym procedurom, możliwe będzie efektywne wdrażanie LSR, poprzez sprawny i przejrzysty wybór wniosków, których realizacja przełoży się bezpośrednio na osiąganie zawartych w LSR celów i wskaźników. Procedury zostaną opracowywane w toku konsultacji prowadzonych wśród lokalnej społeczności (kryteria), w oparciu o istniejące dokumenty legislacyjne, a także o rozwiązania zastosowane w okresach programowania 2007-2013 i 2014 – 2020, zarówno w zakresie konkursów otwartych, grantów i operacji własnych, jak również w formie projektów partnerskich. Zostaną zatwierdzone przez Zarząd. Ich zmiany (z wyjątkiem kryteriów wyboru) nie wymagają konsultacji, a jedynie akceptacji Zarządu.

1.1. Organ decyzyjny – Rada Słowińskiej Grupy Rybackiej

1.2. Procedury oceny i wyboru wniosków

Księga Procedur i Kryteriów opisuje poszczególne etapy oceny i wyboru operacji, uwzględnia termin i etapy realizacji tego procesu, określa uczestniczące w nim komórki organizacyjne, a także zawiera wzory wykorzystywanych w nim dokumentów. Obejmuje ona procedury dostosowane do naborów realizowanych w ramach konkursów otwartych, projektów grantowych i operacji własnych. Procedury zapewniają jawność, demokratyczność i obiektywność postępowania oraz w jednoznaczny i przejrzysty sposób określają podział zadań i zakres odpowiedzialności na poszczególnych etapach oceny i wyboru operacji. Księga Procedur i Kryteriów oraz pozostałe dokumenty stanowiące podstawę działania Rady SGR, a wiec oceny wniosków, podawane są do publicznej wiadomości na stronie internetowej SGR i nie mogą ulec zmianie w całym procesie wyboru w ramach danego naboru wniosków.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów

Propozycje kryteriów oceny i wyboru operacji opracowano przy współpracy zespołów roboczych skupiających specjalistów z różnych dziedzin. Każda z tych grup, wykorzystując dane z badań dotyczących diagnozy obszaru, zajęła się przygotowaniem punktacji operacji mieszczących się w przedsięwzięciach zgodnych z jej obszarem zainteresowań. Następnie kryteria poddano pod konsultacje ogółu lokalnej społeczności.

Zmiana kryteriów odbywać się będzie na wniosek członków partnerstwa lub pracowników złożony do Biura SGR, które na jego podstawie ogłosi konsultacje społeczne dla lokalnej społeczności, a następnie podda ich wyniki pod głosowanie Zarządu.

Źródłami informacji o wskazaniu do zmiany kryteriów w oparciu o konsultacje mogą być: wyniki ewaluacji lub monitoringu, wnioski złożone przez organy SGR, uczestników partnerstwa, pracowników Biura wraz z uzasadnieniem proponowanych zmian, uwagi i propozycje zebrane przez animatora ds. innowacji wśród potencjalnych wnioskodawców, beneficjentów, członków naszej społeczności, grup w niekorzystnej sytuacji i interesu).
Kryteria będą mogły być konsultowane, jeżeli pozyskane uwagi wskazywać będą na ich niejednoznaczność, brak obiektywizmu lub wpływu na wybór najlepszych wniosków, nie będą one dostatecznie przyczyniać się do realizacji celów i wskaźników lub przestaną odpowiadać na aktualne potrzeby i problemy zdiagnozowane na obszarze.
W konsultacjach wykorzystana zostanie min. 1 metoda partycypacyjna wskazana w rozdziale III, a cały proces zapoczątkowany przez lokalną społeczność – zgodnie z wyjaśnieniami w rozdziale I.
W przypadku, gdy źródłem zmiany kryteriów będzie wskazanie instytucji pośredniczącej lub zarządzającej lub zewnętrzne przepisy, SGR nie będzie przeprowadzać konsultacji, a uchwałę o zmianie Księgi Procedur w ich zakresie podejmie Zarząd.

3. Powiązanie kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Kryteria odpowiadają jednocześnie przekrojowym założeniom LSR i zewnętrznych programów. Ponadto Zarząd Słowińskiej Grupy Rybackiej oświadcza, iż projekty wskazane z niemniejszej Strategii będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ i EFRR, a także, że premiowane będą projekty wpisujące się w Inicjatywę „Nowy Europejski Bauhaus" (NEB). W LSR uwzględniliśmy kryteria wskazane w Funduszach Europejskich dla Pomorza, a także ustaliliśmy premie punktowe za kryteria odpowiadające NEB: powrót do natury (punkty za wykorzystanie lokalnych zasobów, eko rozwiązań), odzyskanie poczucia przynależności oraz nadanie priorytetu miejscom i osobom, które tego najbardziej potrzebują (kryteria zw. z włączeniem grup w niekorzystnej sytuacji, osób młodych i seniorów, ocena innowacyjności ze wzgl. na oddziaływanie terytorialne lub na nowe grupy odbiorców), transformacja w stronę długoterminowej wizji, opartej na cyklu życia, odejście od myślenia przemysłowego (kryteria dot. dostosowania usług i infrastruktury do potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji, udogodnienia zw. z tworzonymi miejscami pracy, w tym możliwość rozwoju pracowników, dedykowanie przedsięwzięć zw. z rezyliencją).
Wypracowując kryteria, wzięto pod uwagę ich formę, umieszczenie ich przy odpowiednich przedsięwzięciach i wnioskodawcach oraz zawartość merytoryczną. Pierwszy aspekt pozwolił na uniknięcie wątpliwości interpretacyjnych - kryteria posiadają definicje, wyjaśnienia sposobu ich weryfikacji oraz sytuacji, w których nie przyznaje się punktów. Ich wartość merytoryczna związana jest z charakterystyką działań zawartych w poszczególnych przedsięwzięciach, problemami w konkretnych obszarach interwencji oraz z tematami przekrojowymi i rozwiązaniami służącymi podniesieniu jakości realizowanych przedsięwzięć oraz ich efektywności wyrażonej m.in. we wskaźnikach. Dodatkowo w niektórych kryteriach zastosowano gradację punktową, która pozwoli na pozycjonowanie wniosków ze względu na zasięg ich oddziaływania lub sytuację wnioskodawcy).

— **Kryteria dla operacji realizowanych w ramach celu 1: Tworzenie stref długowieczności**

W ramach celu realizowane będą operacje polegające na podniesieniu i zachowaniu przyrodniczego i kulturowego potencjału obszaru oraz rozwoju na jego bazie branż gospodarki przyczyniających się do zwiększenia dobrostanu mieszkańców i turystów, tj. związanych z ich zdrowiem, odżywianiem, czy aktywnym spędzaniem wolnego czasu przy wykorzystaniu lokalnych zasobów i rozwiązań ekologicznych uzupełnionych o niekomercyjne działania integracyjne i edukacyjne – budujące więzi społeczne. Jakość ta dotyczy również życia zawodowego mieszkańców, którego uwarunkowania zmieniają się wraz z rozwojem cywilizacyjnym i coraz bardziej sprzyjają elastycznym rozwiązaniom oraz włączeniu osób z grup w niekorzystnej sytuacji. Przedsięwzięcia zaprojektowane dla celu 1 i przypisane do nich kryteria oraz wskaźniki sprzyjają wdrożeniu idei slow life[68] w zakresie:

- **zachowania potencjału przyrodniczego** ujętego w rozdziale IV, pkt. 1.1, 1.2 przy opisie zachwiania bioróżnorodności, zanieczyszczeń, zbyt małych: świadomości ekologicznej, wykorzystaniu OZE i eko-rozwiązań, które jest realizowane przez dedykowane działania (P 1.1, 1.6) i wskaźniki zw. m.in. ze wsparciem obszarów chronionych, zielonej infrastruktury, obiektami edukacyjnymi. Idea zrównoważonego rozwoju jest wzmocniona poprzez premiowanie operacji na obszarach chronionych, działań zw. z bioróżnorodnością (P 1.1), elementów edukacyjnych, np. zajęć, wydawnictw (P 1.1, 1.2, 1.6) przygotowanych z udziałem specjalistów (P 1.6) lub z wykorzystaniem infrastruktury i wyposażenia (P 1.2), wdrażających OZE, ideę zero waste (P 1.2, 1.3, 1.4, 1.5) lub elementów zielonej infrastruktury do przestrzeni publicznej (P 1.2);
- **oparcia rozwoju gospodarczego o zasoby lokalne** uwzględnionego w R.IV.2.1.1.a,b, gdzie potrzebę tę odnieśliśmy do branży czasu wolnego, zdrowia, agroturystyki; edukacji mieszkańców i turystów, m.in. przez NGO, realizowane głównie w przedsięwzięciach zw. z podejmowaniem lub rozwojem działalności i agroturystyki (P 1.4 i 1.5), w których stworzenie

[68] Zob. Rozdział VI Cele i wskaźniki.

przyrodniczych lub kulturowych produktów lokalnych jest obligatoryjne. Charakter usług wzmocniliśmy poprzez kryteria zw. z certyfikacją produktów. W in. działaniach premiujemy wykorzystanie zasobów (P 1.3) oraz podnoszenie wiedzy w zakresie ich znaczenia dla gospodarki, rolnictwa i codziennego życia (P 1.6);

- **włączenie osób wykluczonych** najjaskrawiej przedstawione w R IV. 3.1, 3.2 opisujących grupy wykluczone społecznie i na rynku pracy. Inkluzywność w pierwszym znaczeniu realizowana jest w poprzez dostosowanie infrastruktury publicznej, społecznej (edukacyjnej) i gospodarczej – zw. ze zdrowiem, czasem wolnym i wypoczynkiem oraz sprzedażą produktów lokalnych, a także wykorzystywanego wyposażenia czy sposobu świadczenia usług do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (OzN) i seniorów (P 1.2., 1.3., 1,4., 1.5., 1.6), poprzez specjalną ofertę edukacyjną dla osób młodych i seniorów (P. 1.6) oraz działania integracyjne i włączające (P 1.2). A aspekcie zw. z rynkiem pracy premiowane będą operacje zakładające samozatrudnienie przez osoby młode lub w niekorzystnej sytuacji lub zatrudnienie takich osób (P 1.3., 1.4), przy czym przedsięwzięcie 1.5. jest dedykowane rolnikom z małych gospodarstw i ich rodzinom. Wszystkie działania realizują wskaźniki dot. włączenia grup defaworyzowanych (patrz: rozdział VI Cele i wskaźniki).
- **polepszenie dostępu do usług i rynku pracy,** których potencjał i problemy ujęto w R.IV.2,2.1-2.3, oraz, opisując rynek pracy i bezrobocie w R.IV.3.2, polega na wsparciu rozwoju gospodarki poprzez dedykowanie trzech przedsięwzięć z podejmowania lub rozwijania działalności (P 1.3, 1.4, 1.5) w słabo skomercjalizowanych obszarach zw. z czasem wolnym, zdrowiem, tworzeniem produktów lokalnych i kompleksową agroturystyką. Kryteria poszerzają jeszcze dostęp do niszowych usług, dzięki dodatkowemu premiowaniu ofert zdrowotnych i opartych na lokalnych zasobach (P 1.3) oraz ułatwieniu w korzystaniu z nich przez mieszkańców małych miejscowości, np. poprzez transport, dojazd do klienta (P 1.3 i 1.4). Działania społeczne z zakresu edukacji będą bardziej dostępne dzięki wykorzystaniu rozwiązań cyfrowych (P 1.2 i 1.6), a gospodarcze - różnym kanałom promocji (P 1.4). Wreszcie punktowanie jest zatrudnienie (P 1.3, 1.4) i wyjście naprzeciw potrzebom potencjalnych pracowników rozumiane jako stworzenie im możliwości rozwoju zawodowego (np. kursów, szkoleń), zapewnienie dojazdu do pracy, dostosowania czasu pracy do ich potrzeb lub pracę zdalną (P 1.3, 1.4). Ułatwiony dostęp do środków będą miały osoby i firmy związane z obszarem przez dłuższy czas (P 1.3, 1.4, 1.5) oraz podmioty, które składają wniosek po raz pierwszy, co pomoże powiększyć krąg wnioskodawców i zrealizować inwestycje w różnych gminach (P 1.1, 1.2).
- **zniwelowanie skutków sezonowości** poruszonej w R.IV.2.3, które zostanie osiągnięte dzięki punktowaniu sprzedaży usług i produktów poza sezonem letnim (P 1.3, 1.4, 1.5), kompleksowość (P 1.3, 1.4 i 1.5) osiąganą również dzięki współpracy z innymi podmiotami (P 1.3), sieciowanie (P 1.4) oraz tworzenie łańcuchów żywnościowych (P 1.4), które wpłyną jednocześnie na wzmocnienie współpracy pomiędzy różnymi podmiotami.

— **Kryteria dla operacji realizowanych w ramach celu 2: Wzmocnienie rezyliencji**

W celu tym umieściliśmy przedsięwzięcia, które mają uodpornić obszar na nieuchronne zmiany w życiu społecznym, gospodarczym i codziennym. Pomogą w tym nowe technologie i rozwiązania, które usprawnią sposób świadczenia usług, czy produkcji, ograniczą negatywny wpływ na środowisko poprzez większe wykorzystanie zasobów, wprowadzą nowoczesne warunki pracy. Z uwagi na niewielkie rozpowszechnienie tego typu rozwiązań istotne jest też podnoszenie świadomości lokalnej społeczności w ww. zakresie, a także stworzenie szans na rozwój dla podmiotów i osób szczególnie związanych z naszym terytorium poprzez dedykowanie naborów jednostkom publicznym lub punktowanie czasu działalności wnioskodawców (P 2.2 i 2.4). Przedsięwzięcia i kryteria niwelują problemy obszaru poprzez:

- **zaspokojenie zapotrzebowania w zakresie wykorzystania OZE** poruszone w R.IV.1.1 i 1.2 **–** przeznaczono na to przedsięwzięcie 2.2. polegające na magazynowaniu energii. Punktujemy w nim łączenie źródeł OZE, oparcie zakresu projektu o plany zaopatrzenia w energię, a także skierowanie działań na obiekty przeznaczone dla osób w niekorzystnej sytuacji, co obejmuje inne problemy cywilizacyjne, jak wykluczenie społeczne i niewystarczające środki na sprawną organizację usług społecznych (R.IV,3.1). Poza tym wprowadzono kryteria premiujące montaż urządzeń służących wykorzystaniu OZE (P 2.3, 2.5). Komplementarny wskaźnik przypisany został do P 2.2. i bada parametry zw. z energią. Opisywana tematyka będzie też obecna w działaniach edukacyjnych opisanych w niżej wymienionych rozwiązaniach;
- **zintegrowanie gospodarki ze środowiskiem,** komentowane w R.IV,1.1,1.2 i planowane do osiągniecia poprzez dedykowanie przedsięwzięć związanych z nowymi technologiami i infrastrukturą turystyczną zwiększającą dostęp do przyrody przy jednoczesnej regulacji ruchu turystycznego (P 2.3 i 2.5)~~, a wcześniej – na przygotowaniu przez lokalną społeczność planu inwestycji przyczyniających się do rozwoju gospodarki wiejskiej (P. 2.4).~~ Oprócz wykorzystania OZE, odziaływanie LSR zwiększone zostało przez punktowanie operacji związanych z rozwiązaniami nakierowanymi na zmniejszenie zużycia energii oraz ograniczenia zanieczyszczania środowiska (P 2.3). Wskaźniki odnoszą się do liczby takich dokumentów, objętych nimi obszarów oraz efektywności przewidzianych w nich inwestycji, tj. liczby obiektów turystycznych i ich użytkowników.

- **promocję nowoczesnej gospodarki** w branżach opisanych w R.IV,2.2. obecnej w przedsięwzięciu 2.3, a więc we wdrażaniu nowoczesnych technologii, które będą mogły być wykorzystywane w usługach i produkcji, w tym w szczególności w obszarach objętych Inteligentnymi Specjalizacjami Pomorza (kryterium punktowe). Jakość projektów zostanie podniesiona dzięki kryteriom dotyczącym współpracy z instytucjami badawczymi oraz wypracowaniu autorskich pomysłów. Szansa na rozwój lub założenie działalności w tym zakresie, pomoże w aktywizacji kreatywnych osób, które będą wdrażać innowacje na naszym obszarze. Położyliśmy również nacisk na nowoczesny rynek pracy, a więc trwałe miejsca zatrudnienia, w dla tym dla grup w niekorzystnej sytuacji oraz na możliwość rozwoju kompetencji pracowników, przystosowanie czasu i formy pracy do ich możliwości poprzez pracę zdalną, czy dowóz do miejsca jej wykonywania. Wskaźniki dotyczą najistotniejszych wyznaczników celu - liczby realizowanych przedsięwzięć, ich innowacyjności oraz zatrudnienia, w tym osób wykluczonych.
- **włączanie lokalnej społeczności dzięki podnoszeniu świadomości w zakresie nowoczesnych rozwiązań i umożliwieniu jej korzystania z efektów realizowanych działań** (m.in. R.IV.1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.4) jest obecne szczególnie w przedsięwzięciu 2.1, w ramach którego stworzona zostanie galeria inteligentnych rozwiązań zw. m.in. z wykorzystaniem lokalnych zasobów w gospodarce, czy życiu codziennym (preferowany zakres tematyczny). Ponadto zaplanowano punktowanie działań edukacyjnych w formie zajęć, publikacji, itp. (P. 2.1, 2.2, 2.3), w tym z udziałem specjalistów (P 2.1), a także przeprowadzenie badań w celu weryfikacji rzeczywistego zapotrzebowania na planowane inwestycje (P ~~2.4~~, 2.5)~~, przy czym zwróciliśmy uwagę na skonsultowanie projektów z mieszkańcami, w tym ich przedstawicielami oraz grupami wykluczonymi, również na zasadzie partnerstwa (P 2.4)~~. Dostęp do stworzonych obiektów dla wszystkich mieszkańców, w tym seniorów i OzN zostanie osiągnięty poprzez ich dostosowanie do potrzeb tych grup (P 2.1, 2.5) i rozwiązania cyfrowe (P 2.1). Skuteczność rozwiązań będzie badana za pośrednictwem wskaźników, które w przypadku wszystkich przedsięwzięć odnoszą się do dostępności usług i infrastruktury oraz włączenia seniorów, osób młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.

— **Kryteria dla operacji realizowanych w ramach celu 3: Wspieranie generatywności**

Cel 3 zaprojektowany jest na włączanie lokalnej społeczności w proces rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem najsłabszych grup – seniorów, osób do 25 roku życia, osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych, ich opiekunów, a także rolników z małych gospodarstw i ich rodzin oraz poszukujących pracy zamieszkujących byłe osiedla PGR. Wsparcie dla nich realizowane jest na kilku poziomach – od stworzenia im godnych warunków pobytu i leczenia, po aktywizację i rozwój. Zastosowane przez nas kryteria mają wzmocnić ten proces poprzez określenie pożądanych cech wnioskodawców i warunków realizacji operacji gwarantujących rzeczywiste i trwałe efekty. Główne problemy społeczne zostaną zatem umniejszone poprzez:

- **stworzenie bazy do rozwoju opieki społecznej i działań włączających** (R.IV.3.1), co nie ogranicza się tylko do tworzenia nowych obiektów lub świadczenia większej ilości usług, czemu dedykowane są przedsięwzięcia 3.1 i 3.2, ale przygotowanie do dynamizacji zmian zachodzących w tym obszarze. W osiągnieciu takiego stanu pomóc mogą: nadanie infrastrukturze nowych funkcji i gotowość do przyjęcia nowych grup odbiorców, uzyskanie efektywności energetycznej przez wykorzystanie OZE (P 3.2), dostosowanie jej do potrzeb seniorów i OzN (P 3.3 i 3.4), sprzężenie planowanych inwestycji z usługami społecznymi, rozwijanymi w oparciu o nowoczesne systemy służące zarządzaniu i informacji i komplementarnie do posiadanej oferty (P 3.2). Powodzenie kluczowych działań zapewnione zostanie poprzez preferowanie doświadczonych wnioskodawców (P 3.1), planujących przedsięwzięcia na podstawie analizy potrzeb – własnych lub zawartych w innych dokumentach (P 3.1, 3.2) oraz otwartych na rozwój i wsparcie ze strony SGR (P 3.1, 3.2, 3.5, 3.6). Wskaźniki służące weryfikacji rozwiązań dotyczą rozwiniętych obiektów, odnoszą się do ich pojemności, zastosowanych w nich innowacji, do liczby osób z nich korzystających lub mających lepszy dostęp do usług i infrastruktury, a więc do końcowych efektów wsparcia.
- **wzmocnienie otoczenia społecznego**, tj. podmiotów odpowiedzialnych za realizację idei generatywności, których problemy opisano głównie w R.IV,3.3. Należą do nich zarówno podmioty publiczne, jak i społeczne, dlatego to do nich skierowaliśmy przedsięwzięcia. Istotny jest tutaj zwłaszcza rozwój organizacji pozarządowych, które obecnie nie stanowią grupy interesu. Ich znaczenie zostanie podniesione poprzez dedykowanie im działań, preferowanie operacji wykorzystujących ich potencjał i prowadzących do ich wzmocnienia infrastrukturalnego i finansowego, a także ich współpracę wewnątrz i zewnątrz sektorową osiągniętą za pośrednictwem kryteriów punktowych (P 3.1, 3.2, 3.3, 3.6) lub formalnych (P 3.4, 3.6). Ponadto kryteria premiują zaangażowanie wolontariuszy (P 3.2, 3.3) i innych osób mieszczących się w tzw. kręgach wsparcia (P 3.2), a przedsięwzięcie 3.5 – przygotowanie mieszkańców do pełnienia roli lokalnych liderów. Mniej standardową metodą budowania potencjału społecznego będzie zaangażowanie końcowych odbiorców w proces planowania i realizacji projektów, również w drodze partycypacji społecznej (P 3.3, 3.4). Wreszcie w przedsięwzięciu związanym z tworzeniem miejsc dla młodzieży, które jest zaczątkiem rozkwitu tej grupy, zaplanowano faworyzowanie nowych wnioskodawców, dzięki czemu szansę na aktywizację

dostaną młodzi ludzie z różnych gmin. Wskaźniki wyrażające planowane efekty dotyczą liczby projektów oraz jednej z największych barier w rozwoju społecznym - projektów realizowanych w partnerstwie lub partnerskich.

- **włączenie mieszkańców, w tym seniorów, osób młodych i w niekorzystnej sytuacji** (R.IV,2.1.1,3.1,3.2,3,4). Wykluczenie na naszym obszarze jest wielopoziomowe. W pierwszym aspekcie dotyczy jego wiejskiego charakteru i dodatkowo peryferyjnego położenia. Dlatego proponowane działania społeczne powinny być dostępne nawet dla osób z małych miejscowości (np. kryteria zw. z gwarancją transportu - P 3.3, 3.4, 3.5, 3.6), co pośrednio realizuje też kryterium innowacyjności w przedsięwzięciach P 3.1 i 3.2 zakładające wdrażanie usług i funkcji infrastruktury w miejscach, w których dotychczas nie występowały. Ponadto preferowane będzie uwzględnienie osób wykluczonych ze wzgl. na wiek i dodatkowo pochodzenie z małego gospodarstwa lub byłego PGR (P 3.3, 3.4, 3.5., 3.6). Premie punktowe dotyczą także dostosowania infrastruktury i wyposażenia oraz materiałów edukacyjnych do potrzeb OzN i seniorów (P 3.3, 3.4, 3.5 i 3.6). Druga strona działań odnosi się już bezpośrednio do generatywności, a więc kieruje je w stronę seniorów (P 3.3) i osób młodych (3.4 i 3.6) lub preferuje ich udział dzięki zastosowaniu kryteriów (P 3.5). Kryteria mają wzmocnić również współpracę międzypokoleniową (P. 3.4). Biorąc pod uwagę różne potrzeby osób starszych i młodzieży zaplanowano przystosowaną do diagnozy punktację, dzięki której dla pierwszych przygotowane zostaną: edukacja cyfrowa (P 3.3) oraz włączenie ich w działania młodzieży (P. 3.4), a dla drugich – preferencyjne warunki w rekrutacji do szkoleń liderskich (P 3.5) i specjalne przedsięwzięcie polegające na wymianie doświadczeń z osobami z kraju lub zagranicy (P 3.6). W obydwu przypadkach pożądane jest urozmaicenie działań, co ma zagwarantować ich atrakcyjność i efektywność (P 3.5, 3.6). Efektywność rozwiązań będzie natomiast badana przez wskaźniki związane z dostępnością usług i infrastruktury dla seniorów, osób młodych i osób w szczególnej sytuacji.
- **kompleksowość wsparcia** (R.IV,3.1, 3.3, 3.4) osiągnięta dzięki wspominanemu i odzwierciedlonemu we wskaźnikach partnerstwu, ale też łączeniu przedsięwzięć i innych działań wnioskodawców. Rozwiązania takie zaprojektowaliśmy w obszarach wymagających szczególnych interwencji, a więc usługach społecznych i aktywizacji młodzieży. W działaniu 3.2 przewidziano punkty za stworzenie usług komplementarnych z dotychczasową ofertą na obszarze oraz za wykorzystanie do nich infrastruktury powstałej w przedsięwzięciu 3.1, co ma zapewnić spójność prowadzonych na obszarze działań na rzecz OzN, osób długotrwale chorych, i in. Natomiast w odniesieniu do zaangażowania osób młodych zaplanowano premiowanie operacji w ramach szkolenia liderów (P 3.5), które przewidują udział uczestników projektów realizowanych w przedsięwzięciu 3.4. Zapobiegnie to demotywacji zdolnej i aktywnej młodzieży i pokaże, że również na naszym obszarze istnieją możliwości rozwoju zainteresowań, ambicji i kompetencji społecznych.

4. Innowacyjność

Innowacyjność widziana jest przez nas nie tylko jako element operacji, ale również jako zjawisko, które w różnorodnej formie czy aspektach ma kształtować rozwój społeczny i gospodarczy obszaru. W takim rozumieniu powinna ona obejmować jak największy zasięg usług czy infrastruktury, a jednocześnie być skalowalna ze względu na terytorium czy możliwości konkretnych grup odbiorców. W związku z powyższym kryterium innowacyjności wpisano w te przedsięwzięcia, w ramach których istnieje duży potencjał rozwojowy, a ich realizatorzy posiadają odpowiednie cechy, doświadczenie i zasoby (również relatywnie wysokie wsparcie dla ich projektów). Nie oznacza to, że innowacyjność przeznaczona jest tylko dla wybranych. W strategii wdrożyliśmy pomysły, które pomogą lokalnej społeczności „przyzwyczaić się" do innowacyjności i małymi krokami wypracowywać nowe rozwiązania wprowadzające rzeczywiste zmiany w ich sytuacji:

- wykorzystanie animatora innowacji, który będzie pracował z potencjalnymi wnioskodawcami nad wypracowaniem i sposobami wdrożenia nowatorskich rozwiązań w projektach (w ramach ogłoszonych naborów) oraz z innymi grupami, w tym końcowymi odbiorcami usług (m.in. wśród osób ze szczególnymi potrzebami, grupami w niekorzystnej sytuacji) jak i podmiotami kształtującymi rozwój obszaru (np. grupami interesu). Drugi rodzaj animacji pozwoli na wypracowywanie innowacyjnych rozwiązań w różnych obszarach tematycznych, również nieujętych obecnie w LSR. Animator przekaże takie pomysły do Biura SGR, gdzie zostaną one przeanalizowane lub poddane konsultacjom, co pozwoli na ich wdrożenie w przedsięwzięcia (np. poprzez aktualizację diagnozy i poszerzenie zakresu wsparcia, zmianę kryteriów lub wskaźników, itp.),
- uruchomienie kopalni pomysłów w formie online i w siedzibie, do którego lokalna społeczność będzie mogła wrzucić swoje pomysły na różne przedsięwzięcia, w tym innowacyjne – proces ich wdrożenia będzie analogiczny do opisanego powyżej,
- wydzielenie pewnych innowacyjnych elementów z kryteriów innowacyjności, np. działań proekologicznych, partnerstwa, określonych form promocji, wykorzystania lokalnych zasobów i ich oddzielne punktowanie. Ma to ułatwić wdrażanie często wymaganych i niemal standardowych już rozwiązań, które na naszym obszarze nie są powszechne, a bez których nie zostanie on włączony w główny nurt rozwoju – stąd w wybranych przedsięwzięciach (1.1., 1.5., 2.2., 2.3-2.6) nowatorskość

zawiera się wyłącznie w ww. formach. Ponadto takie rozwarstwienie wzmoże kreatywność wnioskodawców, motywując ich do wpisania innowacyjności w główny zakres projektów,

- wyodrębnienie przedsięwzięć, które przez swój zakres stwarzają większy potencjał do osiągnięcia innowacyjności, tj. 2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie wdrażania nowych technologii ~~i 2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~. Pierwsze z nich kierujemy do osób, które są związane z sektorem technologii, a więc działaniami generującymi innowacyjne rozwiązania. Drugie jest natomiast innowacyjne samo w sobie, przynajmniej na szczeblu lokalnym (dlatego nie jest do niego przypisane kryterium innowacyjności ani wskaźnik) – powstałe koncepcje zawierać będą bowiem projekty z elementami ekologicznymi lub cyfrowymi, a ponadto ich formułowanie odbędzie się przy aktywnym udziale lokalnej społeczności i koordynacji organizacji pozarządowych, które dotychczas nie uczestniczyły w takim stopniu w kreowaniu otoczenia,
- skalowanie innowacyjności ze względu na obszar SGR, gminy lub miejscowości, co pomoże wyrównać poziomy rozwoju zróżnicowanych części obszaru, w tym niewielkich miejscowości (dodatkowe kryterium dotyczące dostępu do usług dla ich mieszkańców), a także ułatwić wejście na rynek podmiotom o relatywnie niskim kapitale,
- zróżnicowanie definicji innowacyjności w zależności od rodzaju przedsięwzięć, tj. zakresu tematycznego, w tym uwzględnienie różnego typu działań, skali ich oryginalności i grup odbiorców:

Tabela 32. Definicje innowacyjność w odniesieniu do poszczególnych zakresów wsparcia

Innowacyjność w podejmowaniu i rozwoju działalności gospodarczej w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu oraz wdrażania nowych technologii (P: 1.3. i 2.3.)
Definicja 1: Innowacyjność terytorialna operacji. Główny zakres operacji dotyczy wytworzenia/sprzedaży usługi lub produktu lub zastosowania sposobów organizacji lub zarządzania, lub inwestycji, które dotychczas nie występowały: na obszarze SGR – 3 pkt., na obszarze gminy – 2 pkt, na obszarze miejscowości – 1 pkt. Jeżeli na obszarze miejscowości, w której realizowana jest operacja: sprzedawany jest produkt lub usługa planowana do wdrożenia w ramach projektu lub stosowane są te same sposoby organizacji lub zarządzania, co planowane w ramach projektu lub zrealizowana została taka sama inwestycja, co planowana w ramach projektu, wówczas operacja otrzymuje 0 pkt. Główny zakres operacji oznacza, że min. 50% kosztów kwalifikowalnych operacji jest przeznaczona na działania związane z elementami innowacyjnymi w projekcie Sposób weryfikacji: opisy operacji i zestawienie rzeczowo-finansowe. **Definicja 2:** Innowacyjność ze względu na stopień oryginalności zmian. Jeżeli sprzedawana /wytwarzana usługa lub produkt lub wdrażany sposób organizacji lub zarządzania, lub planowana inwestycja, które otrzymały punkty w ramach innowacyjności terytorialnej stanowią autorski pomysł wnioskodawcy – wówczas operacja otrzymuje 2 pkt., stanowią przeniesienie istniejącego lub realizowanego poza obszarem wymienionego wyżej rozwiązania – wówczas operacja otrzymuje 0 pkt. Sposób weryfikacji – opisy we wniosku o dofinansowanie. Jeżeli operacja otrzymała 0 punktów za innowacyjność terytorialną, otrzymuje 0 pkt. również w niniejszym kryterium. **Definicja 3 (tylko dla przedsięwzięcia 2.3.):** Operacja wpisuje się w priorytetowe obszary Inteligentnych Specjalizacji Pomorza – 0 lub 3 pkt. Priorytetowe obszary Inteligentnych Specjalizacji Pomorza obejmują: technologie offshorowe i portowo-logistyczne, technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie, technologie ekoefektywne w produkcji, przemyśle, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie, technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia. Sposób weryfikacji: na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie.
Uzasadnienie: Ze względu na obszerny zakres tematyczny przedsięwzięć, zbudowano szeroką definicję innowacyjności, w którą może wpisać się każdy wnioskodawca. Wprowadzenie nowych usług/ produktów na lokalny rynek zniweluje problem braków w ofercie dla ludności, wdrożenie nowatorskich sposobów zarządzania podniesie efektywność i konkurencyjność firm, a realizacja inwestycji, jakich dotychczas nie było, przyczyni się do przyspieszenia rozwoju całego obszaru. Ważne jest tutaj, aby innowacyjny element był istotny dla realizacji projektu, a więc miał rzeczywisty wpływ na jego kształt i na sposób świadczenia usług na danym terytorium (badanie budżetu operacji). Ocena innowacyjności rozpoczyna się od jej aspektu terytorialnego, a więc od stwierdzenia, czy jeden z trzech elementów projektu występuje na wskazanych terenach. Ze względu na ich peryferyjność oraz na wysokość dotacji i intensywność pomocy przyjęto, że innowacyjność powinna być badana w odniesieniu do miejscowości (podejmowanie działalności, zwłaszcza w małych miejscowościach), gminy (zróżnicowany poziom rozwoju gmin) oraz obszaru SGR (operacje przyczyniające się do ogólnego rozwoju obszaru). Jeżeli okaże się, że dany element stanowi novum, badany jest stopień jego oryginalności, przy czym premiowane będą autorskie pomysły, które oprócz podniesienia jakości oferty beneficjentów, mogą być źródłem rozwoju całej branży i podnieść znaczenie obszaru. Jednocześnie innowacyjność powinna współgrać z warunkami i potencjałem obszaru, dlatego wskazane jest rozwijanie zidentyfikowanych w zewnętrznych dokumentach kierunków rozwoju.
Innowacyjność w pojmowaniu i rozwoju działalności opartych o produkty lokalne (P. 1.4.)
Definicja: Operacja jest innowacyjna w skali: obszaru SGR – 3 pkt., obszaru gminy – 2 pkt, obszaru miejscowości – 1 pkt. z tym, że innowacyjność oznacza: stworzenie krótkiego łańcucha dostaw żywności lub stworzenie autorskiego programu edukacyjnego o niewykorzystywanej dotychczas na ww. obszarach tematyce.
Uzasadnienie: W celu włączenia do procesu rozwoju wszystkich podmiotów, również z mniejszymi zasobami, ponownie zastosowano gradację ze względu na terytorium. W tym aspekcie oceniane będą 2 elementy – stworzenie krótkiego łańcucha żywnościowego w przypadku operacji zw. lokalnymi produktami żywnościowymi oraz wykorzystanie nieporuszanej tematyki w edukacji – w odniesieniu do produktów kulturowych. Pierwsze zagadnienie zostało uwzględnione po spotkaniach z rolnikami i mieszkańcami, którzy z uwagi na wymagania formalne i różne ograniczenia, nie są gotowi na realizację dedykowanego przedsięwzięcia w zakresie KŻŁ. Sugerowali określenie szerszego pola wsparcia, co zostało odzwierciedlone w obszarze tematycznym działania 1.4. Możliwość nowej organizacji sprzedaży pozostawiono jednak w omawianym kryterium. Nie uwzględniono w nim szczegółowych wymagań co do tworzonego

systemu, dlatego wnioskodawcy będą mieli swobodę w określaniu zasad ich funkcjonowania. Element edukacyjny powiązany jest natomiast z innym działaniem odrzuconym w toku konsultacji, tj. z zagrodami edukacyjnymi. Kryterium również motywuje do stworzenia oryginalnych ścieżek edukacyjnych, jednak nie narzuca formalnych warunków, co niweluje ryzyko niepowodzenia operacji, a z drugiej strony pobudza kreatywność wnioskodawców. Jakość ww. produktów zagwarantowana zostanie przez premiowanie ich certyfikacji. Zatem przyjęte rozwiązania mają wdrożyć elementy innowacyjnych sposobów organizacji, które okresie pilotażu będą mogły przyjąć bardziej rozbudowaną formę.

Innowacyjność w rozwoju infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych oraz infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i cevaningu (P. 1.2. i 2.5.)

Definicja: Operacja jest innowacyjna w skali: obszaru SGR – 3 pkt., obszaru gminy – 2 pkt, obszaru miejscowości – 1 pkt., a innowacyjność dotyczy głównego zakresu operacji i oznacza stworzenie infrastruktury, której dotychczas nie było na ww. obszarze i która posiada funkcje, których dotychczas nie oferowano na ww. obszarach lub nadanie istniejącej infrastrukturze nowych funkcji, których dotychczas nie oferowano na obszarze. Jeżeli na obszarze miejscowości, w której realizowana jest operacja istnieje infrastruktura tworzona w ramach projektu lub infrastruktura o funkcjach, które oferuje tworzona w ramach wniosku infrastruktura, wówczas operacja otrzymuje 0 pkt. Główny zakres operacji oznacza, że min. 50% kosztów kwalifikowalnych operacji jest przeznaczona na działania związane z elementami innowacyjnymi w projekcie. Sposób weryfikacji: Zapisy we wniosku o dofinansowanie i biznesplanie, w tym w zestawieniu rzeczowo-finansowym.

Uzasadnienie: Ze uwagi na zróżnicowanie infrastrukturalne obszaru uwzględniono skalę terytorialną innowacyjności, co ułatwi inwestycje w małych wsiach lub na terenach, gdzie nie ma infrastruktury publicznej lub turystycznej albo nie odpowiada ona potrzebom mieszkańców i turystów. W kryterium nacisk położono na jej funkcjonalność oraz na wymóg, by prace zw. z tą funkcjonalnością stanowiły meritum operacji (badanie budżetu). Pomoże to uniknąć sytuacji, w których premiowana mogłaby być innowacyjność pozorna, tj. odnosząca się do elementów, które nie mają wpływu na ogólne wykorzystanie wspartych obiektów. W odniesieniu do przedsięwzięcia 2.5. zakres tematyczny jest zawężony, jednak z uwagi na niedostateczny rozwój pól kamperowych i kąpielisk kryterium staje się dostępne, a ponadto zachęca podmioty publiczne do tworzenia kompleksowych obiektów łączących wielorakie funkcje, a przez to pozwalających na włączenie różnych grup odbiorców.

Innowacyjność w tworzeniu edukacyjnych przestrzeni ekologicznych i parku inteligentnych rozwiązań (P. 1.6 i 2.1.)

Definicja: Operacja jest innowacyjna w skali: obszaru SGR – 6 pkt., gminy – 4 pkt., mniejszej niż gmina – 0 pkt., przy czym innowacyjność oznacza wykorzystanie urządzeń, narzędzi lub technologii związanych z ekologią, które nie były dotąd wykorzystane we wskazanych obszarach i których zakup lub wdrożenie wykorzystują łącznie min. 25% kosztów kwalifikowalnych operacji. Sposób weryfikacji: opisy operacji i zestawienie rzeczowo-finansowe.

Uzasadnienie: Przedsięwzięcia różnią się od zbliżonych działań w poprzedniej perspektywie, kiedy podobne inwestycje przeznaczone były dla podmiotów publicznych i dotyczyły ogólnej infrastruktury. Ich przeformułowanie pozwoli na stworzenie zupełnie nowych jakościowo punktów edukacji, szczególnie w działaniu 2.1., które pozwala na stworzenie istnej galerii eko-pomysłów. W celu uniknięcia ryzyka powielania tradycyjnych rozwiązań imitujących innowacje zmniejszono skalę punktacji w aspekcie terytorialnym, a także odniesiono się do konkretnych elementów składających się na nieszablonowość tworzonych miejsc, a zatem do technologii i urządzeń, których stworzenie lub zakup musi stanowić min. ¼ budżetu. Taki podział kosztów pozwoli na wdrożenie innowacji w bezpiecznych warunkach, tj. z możliwością zagospodarowania terenu, czy zakupu innego wyposażenia edukacyjnego wpisującego się w obszar ekologii, które zwiększy różnorodność poruszanych zagadnień.

Innowacyjność w rozwoju infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji (P. 3.1.)

Definicja: Operacja jest innowacyjna w skali: obszaru SGR – 3 pkt., obszaru gminy – 2 pkt, obszaru miejscowości – 1 pkt., z tym, że innowacyjność oznacza rozwój infrastruktury lub zakup wyposażenia, które: umożliwią świadczenie usług, których dotychczas nie świadczono na ww. obszarach, umożliwią przyjęcie osób w niekorzystnej sytuacji, dla których nie było dotychczas odpowiedniej infrastruktury na ww. obszarach. Jeżeli w miejscowości, w której realizowana jest operacja, istnieje infrastruktura, w której: świadczone są usługi, które będą świadczone w infrastrukturze będącej przedmiotem operacji, przyjmowane są te same grupy osób w niekorzystnej sytuacji osoby, które będą przyjmowane w infrastrukturze będącej przedmiotem operacji, wówczas operacja otrzymuje 0 pkt. Osoby w niekorzystnej sytuacji – zgodnie z Funduszami Europejskimi dla Woj. Pomorskiego oraz z Lokalną Strategią Rozwoju osobami

w niekorzystnej sytuacji są: seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie oraz osoby długotrwale chore i ich opiekunowie. Sposób weryfikacji: opisy operacji i zestawienie rzeczowo-finansowe.
Uzasadnienie: Istniejące placówki wsparcia dla osób w niekorzystnej sytuacji są stale zapełnione, a w przypadku pojawienia się wolnych miejsc nie przyjmują wszystkich potrzebujących (np. z niektórymi chorobami). Mieszkańcy muszą rezygnować z pracy lub do oddania najbliższych do placówek mieszczących się w głębi kraju. Dlatego niezmiernie ważne jest pojawianie nowych obiektów, dzięki którym wprowadzone zostaną niedostępne dotychczas usługi dla obszaru, gminy lub wsi. Kryterium może zainspirować wnioskodawców również do pochylenia się nad osobami, dla których wymagane są specjalistyczne usługi lub warunki, co może stać się dobrą praktyką na całym terytorium. Nowe funkcje infrastruktury mogą ponadto zostać wzmocnione innowacjami wniesionymi w ramach zintegrowanych z nimi usług społecznych (przedsięwzięcie 3.2.)
Innowacyjność w usługach społecznych (P. 3.2.)
Definicja: Operacja jest innowacyjna w skali: obszaru SGR – 3 pkt., obszaru gminy – 2 pkt, obszaru miejscowości – 1 pkt., z tym, że innowacyjność oznacza wdrożenie nowych systemów zarządzania usługami lub rozwiązań i narzędzi technologicznych, które nie były dotychczas wykorzystywane na ww. obszarach. Sposób weryfikacji: zapisy we wniosku o dofinansowanie.
Uzasadnienie: Przekonanie o niedostępności usług społecznych nie zawsze wynika z ich rzeczywistego braku, ale również z niewiedzy podmiotów je świadczących i samych zainteresowanych. Stąd osoby działające w omawianej sferze sygnalizują, że problemem jest przestarzały system informacyjny, niepozwalający na dotarcie do najbardziej potrzebujących i utrudniający współpracę. Ponadto w pomocy społecznej coraz częściej wykorzystywane są nowe technologie ułatwiające świadczenie usług i organizację pracy (np. usługi zdalne). Wprowadzenie rozróżnienia terytorialnego pomoże wybrać rozwiązania, które w największy sposób przyczynią się do rozwoju tego obszaru i będą mogły być przeniesione na pozostałe tereny objęte LSR.

Innowacyjność wdrożona została również do naszych działań, m.in. poprzez nowe formy aktywizacji lokalnej społeczności, jak ww. animacje w zakresie innowacyjności i bank pomysłów, a także tworzenie tematycznych zespołów roboczych złożonych z członków partnerstwa, czy bank partnerów chętnych do wspólnej realizacji projektów. Ponadto planujemy wykorzystywać nowatorskie formy pracy z mieszkańcami służące ich animacji, czy prowadzeniu konsultacji (szczegółowe opisy znajdują się w rozdziale III Partycypacja i załączniku Plan Komunikacji).

5. Projekty grantowe, partnerskie i w partnerstwie oraz operacje własne

Nasza Strategia wykorzystuje różne formy wsparcia, w tym projekty grantowe, partnerskie (z podmiotami spoza obszaru LSR) i w partnerstwie (z podmiotami z obszaru LSR).

Tabela 33. Specjalne formy realizacji przedsięwzięć

Przedsięwzięcie	Forma realizacji	Czy forma jest obligatoryjna?	Źródło finansowania
2.1. Park inteligentnych rozwiązań	Operacja własna	Nie	PS WPR
~~2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~Projekt grantowy~~	~~Tak~~	~~PS WPR~~
3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale	Projekt w partnerstwie	Nie	PS WPR
3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa	Projekt partnerski	Nie	PS WPR

Uzasadnienie wybranych form, w tym w szczególności nieobligatoryjnych znajduje się w rozdziale VI Cele i wskaźniki.
Przedsięwzięcie 3.6. polegające na kształceniu ludzi młodych zostało zaplanowane jako projekt z udziałem partnerów spoza obszaru SGR, ponieważ:

- jest to uzasadnione analizą obszaru, w szczególności jego problemami społecznymi, w tym niewielkimi możliwościami rozwoju kompetencji społecznej wśród osób młodych, które nie mają dostępu do różnych źródeł wiedzy, rozwiązań, a także okazji do przełamywania mentalnych barier w poznawaniu nowych ludzi, kultur, itp. (rozdział IV.3.3),
- stanowi on ostatni element działań skupionych na aktywizowaniu lokalnej społeczności, a w szczególności osób młodych, które będą miały okazję stworzyć własne miejsce spotkań wraz z ofertą działań (przedsięwzięcie 3.4), a następnie przystąpić do dalszego procesu podnoszenia swoich kompetencji społecznych w ramach kształcenia liderów (przedsięwzięcie 2.5., gdzie preferowane jest uczestnictwo młodych osób). Współpraca z zewnętrznym partnerem (z Polski lub zagranicy) to szczytowy etap swoistego planu rozwojowego wpływający na poszerzenie horyzontów jego uczestników, wzrost ich świadomości o ogólnych procesach społecznych i publicznych i umożliwiający świeże spojrzenie na lokalne sprawy.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

Skutki i wyniki użycia ww. metod: ustalenie czasu realizacji poszczególnych wskaźników produktu, oszacowanie kwot koniecznych do osiągnięcia wskaźników w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

Funkcją planu działania jest wyznaczenie czasu osiągnięcia celów LSR przy uwzględnieniu wielkości dostępnego budżetu. Zadanie to zostanie realizowane poprzez skorelowanie zakładanych wskaźników planowanych do osiągnięcia w poszczególnych latach wdrażania LSR od 2024r. do 2029r. z *Planem wykorzystania budżetu LSR* (w tym z kamieniami milowymi dla EFROW przypadającymi na 30.06.2026r. i 31.12.2027r., a dla FEP – na koniec 2026r. i 2028r.) i będzie warunkowane planem wdrożenia sekwencji działań zmierzających do podniesienia potencjału wnioskodawców i jakości ich usług. Dodatkowo potencjalni wnioskodawcy będą wspierani przez nas w ramach funkcjonowania i animacji, które nie są ujęte w *Planie działania.*

1. Intensywność i limity wsparcia służące realizacji wskaźników.

W celu osiągnięcia zakładanych wskaźników na kolejnych etapach wdrażania LSR, szczególnie w odniesieniu do kamieni milowych, przyjęto następujące założenia:

Tabela 34. Intensywność i limity wsparcia służące realizacji wskaźników.

Rodzaj operacji	Maksymalna kwota wsparcia na operację	Limit wsparcia	Uzasadnienie
Projekty realizowane w ramach WPR			
Podejmowanie działalności gospodarczej (P 1.3, 1.4, 2.3) oraz zakładanie gospodarstw agroturystycznych (P.1.5)	150 000,00 zł	65%/85%*	Zgodnie z programem
Rozwijanie działalności gospodarczej (P 1.3, 1.4)	500 000,00 zł		Zgodnie z programem
Rozwijanie działalności gospodarczej (P 2.3)	175 000,00 zł		Przedsięwzięcie jest pilotażowe, a potencjalni wnioskodawcy stanowią niewielką grupę, która skupia specjalistów w swoich dziedzinach, którzy na pracują już nad nowymi technologiami. Wsparcie będzie służyło w przeważającej części ich wdrożeniu, co ogranicza niezbędne środki
Rozwijanie działalności agroturystycznej (P 1.5)	300 000,00 zł	85%	Ograniczenie kwoty ma za zadanie zwiększyć liczbę wspartych projektów. Ponadto poziom pomocy dostosowany jest do relatywnie niskiego kapitału początkowego potencjalnych wnioskodawców należących do grupy w niekorzystnej sytuacji (rolników z małych gospodarstw).
Rozwój infrastruktury publicznej przez jednostki publiczne (P 1.2)	370 000,00 zł	75%	Ograniczenie kwoty wsparcia pozwala na realizację większej liczby projektów, co jest istotne ze wzgl. na mały dostęp do infrastruktury na obszarze.
Tworzenie przestrzeni edukacyjnych przez NGO (P 1.6)	66 000,00 zł	100%	Ograniczenie kwoty wynika z charakteru działania, które w przeciwieństwie do tworzenia infrastruktury publicznej, zakłada mniejsze inwestycje połączone z ofertą edukacyjną. NGO mogą zaadaptować swoją przestrzeń do przyjmowania osób z zewnątrz.
Operacja własna (P 2.1)	Mniej niż 20% budżetu komponentu Wdrażanie LSR		Zgodnie z programem
Aktywizacja lokalnych liderów (P 3.5)	67 200,00 zł		Ograniczenie kwoty wsparcia pozwala na realizację większej liczby projektów, co jest istotne ze wzgl. na zasadność wprowadzenia podobnych działań w różnych miejscowościach obszaru.
~~Tworzenie strategii smart village (P 2.4) dla NGO~~	~~4 000,00zł/ grant~~		~~Zgodnie z programem. Kwota na projekty grantowe nie przekroczy 500 tyś. zł.~~

Projekt partnerski dla NGO (P 3.6)	Kwota ograniczona budżetem		Zgodnie z programem.
Tworzenie klubów seniora przez NGO lub jednostki publiczne (P 3.3)	63 000,00 zł	100% / 75%	Intensywność wsparcia uzależniona jest od rodzaju beneficjenta. Ograniczenie kwoty wsparcia pozwoli na wsparcie większej liczby projektów, co jest uzasadnione rzeczywistymi potrzebami w zakresie aktywizacji seniorów i młodzieży.
Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży (P 3.4)	72 000,00 zł		
			Projekty realizowane w ramach FEP
Usługi społeczne (P 3.2)	454 203,00 zł	85%	Ograniczenie kwoty pozwoli na wybór większej liczby projektów, co będzie odpowiedzią na duże zapotrzebowanie na usługi społeczne
Rozwój infrastruktury społecznej (P 3.1)	250 000,00 zł		Ograniczenie kwoty pozwala na realizację większej liczby projektów, co jest istotne ze wzgl. na potrzeby zw. z miejscami świadczenia usług społecznych
Montaż magazynów energii dla podmiotów publicznych i NGO (P 2.2)	375 372,00		Ograniczenie kwoty wynika z rzeczywistej uśrednionej wartości magazynu energii z usługą montażu i oprzyrządowaniem.
Rozwój infrastruktury turystycznej dla podmiotów publicznych (P 2.5)	480 000,00zł		Ograniczenie kwoty wsparcia pozwala na realizację większej liczby projektów, co jest istotne ze wzgl. na potrzeby zw. z rozwojem turystyki na obszarze.
Ochrona bioróżnorodności (P 1.1.)	Kwota ograniczona budżetem		Obszary chronione nie pokrywają się z granicami administracyjnymi samorządów, dlatego dopuszczalne są szerokie działania na rzecz ochrony środowiska.

*Limit 85% przysługuje dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięcia 1.5.

2. Realizacja LSR zgodna z logiką interwencji i wymaganiami kamieni milowych.

Dokładny opis logiki interwencji znajduje się w rozdziale *V Spójność, komplementarność*… Poniższe wyjaśnienia służą ogólnemu zarysowi harmonogramu ogłaszania naborów, szczególnie w odniesieniu do kamieni milowych.

- Cel 1: Tworzenie wysp długowieczności uzależniony jest przede wszystkim od podmiotów gospodarczych, dlatego założono, że firmy, które poruszą lokalny rynek i zapewnią nowe miejsca pracy będą powstawać i rozwijać się już w pierwszym etapie realizacji LSR. Jednocześnie, biorąc pod uwagę zmieniającą się sytuację gospodarczą oraz niewielkie doświadczenie osób prywatnych w realizacji projektów, zdajemy sobie sprawę, że kontraktowanie środków może się opóźniać, dlatego wskaźniki zostały rozplanowane na niemal cały okres programowania. Niemniej zakładamy, że w ramach celu 1 to głównie dofinansowanie przedsiębiorczości zapewni osiągnięcie finansowych kamieni milowych (ok. 63% zakontraktowanych środków celu zaplanowanych do połowy 2026r. i ponad 95%- do końca 2028r.). Następnie wnioski będą mogły składać podmioty publiczne – ich infrastruktura będzie odpowiedzią na aktywizację mieszkańców spowodowaną większą ilością usług aktywnego spędzania czasu. Niemal równolegle ogłosimy nabory dla NGO na tworzenie przestrzeni edukacyjnych – z uwagi niewielkie doświadczenie tych podmiotów i jednocześnie mniejszy zakres projektów otrzymają one mniejsze kwoty niż sektor publiczny. Ostatnim przedsięwzięciem będzie realizowana w ramach FEP - ochrona bioróżnorodności. Ma to związek z koniecznością wcześniejszego skanalizowania ruchu turystycznego i „wyprowadzeniu" turystów, ale i mieszkańców z terenów chronionych. Niemniej zakłada się wykonanie wszystkich wskaźników do II kamienia milowego w 2028r.
- Cel 2: Wzmocnienie rezyliencji obejmie wszystkie sektory i dodatkowo naszą Grupę. Jako koordynatorzy wykonania całej strategii zamierzamy rozpocząć jej realizację i już w pierwszym roku podjąć próbę kontraktacji środków w ramach operacji własnej. Jest to wskazane z uwagi na rolę, jaką odegra tworzony przez nas park – będzie on bowiem miejscem integracji i edukacji mieszkańców, przybliżania im historii, kultury i lokalnych zasobów obszaru, ze wskazaniem, w jaki sposób inteligentnie przenosić nowe technologie i dawne praktyki do codziennego życia. Z pomysłów będą mogły czerpać inne organizacje (np. realizujące P 1.6. tj. przestrzenie edukacyjne, P 3.3 i 3.4, czyli miejsca dla seniorów i młodzieży, podmioty publiczne budujące obiekty integracji i wypoczynku (P 1.2 i 2.5), a w końcu przedsiębiorcy czy rolnicy tworzący ofertę wolnego czasu, turystyczną i produktów lokalnych (P 1.3-1.5). ~~Nasz konspekt może być też inspiracją dla NGO i mieszkańców realizujących kolejne przedsięwzięcie (P 2.4) polegające na stworzeniu koncepcji inteligentnych wsi, które staną się bazą pod rozwój infrastruktury. Dlatego nabory na działania inwestycyjne (w celu 2 – P 2.5) rozpoczną się po ogłoszeniu konkursu na zadania grantowe.~~ Osoby zakładające i rozwijające działalność zw. z nowymi technologiami, podobnie jak w celu 1, otrzymają wsparcie niemal na początku realizacji strategii. Zakładamy, że zakontraktują oni środki do II kamienia milowego (w ramach WPR), natomiast w przypadku infrastruktury turystycznej, choć nabory zostaną ogłoszone w późniejszym czasie, umowy częściowo pomogą w osiągnięciu kamienia FEP w 2027r. i całkowicie w 2028r. W pierwszym okresie rozliczeniowym planuje się też zakontraktowanie min. jednego projektu grantowego na magazyny energii. Przedsięwzięcie będzie częściowo oddalone w czasie, ponieważ założeniem LSR jest umieszczenie części magazynów na infrastrukturze objętej przedsięwzięciem 3.1.
- Cel 3: Wspieranie generatywności będzie skierowany głównie do organizacji pozarządowych, których słaba kondycja stała się przesłanką do opracowania dla nich dodatkowych form wsparcia umożliwiających - wsparcie innych podmiotów (projekt partnerski i w partnerstwie w P 3.4, premiowanie współpracy w P 3.3), udzielanego w łatwiejszych do rozliczenia kwotach (od ok. 20 do 100 tyś zł) przy jednoczesnym 100% poziomie finansowania. Natomiast w ramach FEP projekt grantowy na usługi społeczne ma na celu ich równomierną realizację, a wybór formy konkursu otwartego w naborach na infrastrukturę społeczną – pozostawienie organizacjom swobody i zadbanie o racjonalność inwestycji. To te przedsięwzięcia, ze względu na czasochłonność będą realizowane w celu 3 jako pierwsze. Zakłada się, ze inwestycje zostaną zakończone przed programami wsparcia dla grup wykluczonych i część usług będzie świadczona z ich wykorzystaniem. Następnie pomoc otrzymają NGO działające na rzecz seniorów i osób młodych – po zakontraktowaniu i rozpoczęciu funkcjonowania klubów seniora i miejsc dla młodzieży przyjdzie czas na dalszy etap rozwoju, tj. zdobywanie umiejętności liderskich i wymianę doświadczeń z mieszkańcami kraju i zagranicy. Zakłada się kontraktację większości środków do końca 2027r., przy czym szacuje się, że w ramach WPR I kamień milowy w połowie 2026r. zasilą 2 spośród 4 przedsięwzięć, co jednak z uwagi na ich niską kosztochłonność nie zagrozi realizacji wskaźników w zakładanych terminach.

Skutki i wyniki użycia ww. metod: przypisanie źródeł finansowania do celów i przedsięwzięć, ustalenie wysokości kwot przeznaczonych na jedną operację oraz intensywności wsparcia (wyszczególnienie w Rozdziale VIII *Plan działania*).

1. Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD.

Tabela 35. Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD

Fundusz i alokacja	Program i alokacja	Działanie
		Bezpośrednie finansowanie LSR
Europejski Fundusz Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 2 000 000 e	Wspólna Polityka Rolna 2 000 000 e	SO 8: Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) 1 856 577,63 e	Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021 – 2027 2 505 439,56	Priorytety i cele: ▪ P 2. Fundusze Europejskie dla zielonego Pomorza (CP2): ✓ cel vii – wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczenie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia ✓ cel ii – wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym z określonymi w niej kryt. zrównoważonego rozwoju ▪ P 6. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4): ✓ cel vi – wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych ✓ cel iii: wspieranie włączenia społ.-gosp. społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne
Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) 648 861,93 e		Priorytet 5. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4), cel k: zwiększenie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
		Inne potencjalne źródła finansowania
Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury (dalej EFMRA)	Fundusze Europejskie dla Rybactwa na lata 2021-2027	Priorytet 3: Sprzyjanie zrównoważonej niebieskiej gospodarce na obszarach przybrzeżnych, wyspiarskich i śródlądowych oraz wspieranie rozwoju społeczności rybackich i sektora akwakultury
Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+)	Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021 - 2027	Priorytet 5. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4), cel h) Wspieranie aktywnego włączenia społ. w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.

2. Powiązania źródeł finansowania z celami LSR

Planowane przedsięwzięcia mogą być finansowane z dostępnych źródeł, tj. EFRR, EFS i EFROW, ponieważ realizują zawarte w ich programach zakresy tematyczne i przypisane do nich wskaźniki. Dobór konkretnych źródeł był uzasadniony właśnie obszarami wsparcia, co szczegółowo zostało wyjaśnione w rozdziale V. Spójność, komplementarność i synergia. Znajduje się tam również uzasadnienie wzmocnienia planowanych rezultatów poprzez realizację dodatkowych programów związanych z prowadzeniem Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej (EFS+) i wsparciem obszaru w ramach strategii finansowanej z Funduszy Europejskich dla Rybactwa (EFMRA). W przypadku zgłoszenia pomysłu na projekt odpowiadający oczekiwaniom lokalnej społeczności (np. poprzez kopalnię pomysłów), możliwe będzie wykorzystanie innych źródeł finansowania.

Tabela 36. Powiązania źródeł finansowania z celami LSR.

Źródło	Alokacja (eu)	Przedsięwzięcie	Powiązania źródła z celem, przedsięwzięciem, wskaźnikami (planem działania)
CEL 1: TWORZENIE STREF DŁUGOWIECZNOŚCI			
EFRR, FEP, P 2 C vii	294 170,14	1.1. Ochrona bioróżnorodności	Zgodność zakresu tematycznego z celem vii, realizacja wskaźnika PLRO070
EFRROW, WPR, SO 8	551 869,21	1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych	Realizacja zakresu 6 WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, wskaźnik R.41.
	553 478,00	1.3.: Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu	Realizacja zakresu 1 WPR: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez (a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, (b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, realizacja wskaźników R.37 i R.42.
	292 174,00	1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne	
	163 044,00	1.5. Tworzenie i rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów	Realizacja zakresu 2 WPR: rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwoju (a) gospodarstw agroturystycznych, realizacja wskaźnika R.39
	86 000,00	1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych	Realizacja zakresu WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, realizacja wskaźnika: R.41.
CEL 2: WZMOCNIENIE REZYLIENCJI			
EFRROW, WPR, SO 8	50 000,00	2.1. Park inteligentnych rozwiązań	Realizacja zakresu 6 WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej i 7 WPR: Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych, realizacja wskaźnika R.41.

EFRR, FEP, P 2 C ii	618 988,26	2.2. Tworzenie magazynów energii	Zgodność zakresu tematycznego z celem ii, realizacja wskaźnika PLRO208.
EFRROW, WPR, SO 8	70 000,00	2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii	Realizacja zakresu 1 WPR: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez (a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, (b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, realizacja wskaźników R.37 i R.42.
	~~5 161,29~~	~~2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~Realizacja zakresu 5 WPR: Przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi, wskaźnik: R.40.~~
EFRR, FEP, P 6 C vi	618 988,26	2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu	Zgodność zakresu tematycznego z celem vi, realizacja wskaźników: RCO077, RCR077.
CEL 3: WSPIERANIE GENERATYWNOŚCI			
EFRR, FEP, P 6 C iii	324 430,97	3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji	Zgodność zakresu tematycznego z celem iii, realizacja wskaźnika: PLRO205.
EFRR, FEP, P 5 C k	648 861,93	3.2. Rozwój usług społecznych	Zgodność zakresu tematycznego z celem iii, realizacja wskaźników: PLKCO02, EECO12.
EFRROW, WPR, SO 8	82 136,75	3.3. Tworzenie i rozwój klubów seniora	Realizacja zakresu 6 WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, 8 WPR: Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, realizacja wskaźnika R.41.
	92 136,75	3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale (projekt w partnerstwie)	
	~~32 000,00~~ 37 161,29	3.5. Aktywizacja lokalnych liderów	Realizacja zakresu 7 WPR: Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych, wskaźnik R.1.
	22 000,00	3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa (projekt partnerski)	

3. Wykonanie budżetu LSR.

W celu sprawnej realizacji strategii w budżecie zaznaczono kamienie milowe zgodnie z warunkami umowy ramowej, liczone na podstawie zakontraktowanych środków. Osiągnięcie planowanych wskaźników finansowych zostanie osiągnięte dzięki planowemu ogłaszaniu naborów wniosków, a z drugiej strony - sprawnych interwencji w przypadku napotkanych problemów z ich wykonaniem. Schemat realizacji przedsięwzięć został wyjaśniony w rozdziale V. Spójność, komplementarność i synergia, natomiast etapy kontraktacji środków w załączniku nr 4: *Planie wykorzystania budżetu LSR.* W ramach WPR planuje się zakontraktowanie min. 40% wartości budżetu do 30.06.2026r. i 80% - do 31.12.2027., natomiast w FEP – 50% do 31.12.2026r. i 100% do 31.12.2028r.

Skutki i wyniki użycia ww. metod: określenie form komunikacji i metod animacji lokalnej społeczności Lokalna Strategia Rozwoju stanowi zarazem umowę społeczną stworzoną w ramach partnerstwa, jak i plan postępowania dla zapewnienia partycypacyjnie wynegocjowanego rozwoju obszaru. By mogła być skutecznie realizowana w formule rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, konieczne jest skoordynowane prowadzenie przez SGR działań monitorujących i ewaluacji. Będą one skoncentrowane na obserwowaniu oraz analizowaniu zjawisk i procesów ważnych dla wprowadzenia założonych zmian społeczno-gospodarczych.

Dzięki monitorowaniu i ewaluacji realizowane będą w szczególności: ocena skuteczności i poprawności wdrażania LSR i funkcjonowania SGR, identyfikowanie czynników ryzyka i wczesne ostrzeganie przed zagrożeniami, mapowanie sposobów wykorzystania zasobów zidentyfikowanych w diagnozie i potencjałów, odkrywanych podczas wdrażania LSR, dostarczenie informacji do podjęcia decyzji o zmianach w procesie wdrażania LSR i funkcjonowania SGR.

Monitoring i ewaluacja będą realizowane przez nas lub podmioty zewnętrzne, w zależności celu i specyfiki danego badania. W realizację zaangażowani zostaną przedstawiciele każdego z sektorów oraz inni mieszkańcy obszaru. Wśród nich znajdą się beneficjenci i bezpośredni odbiorcy działań realizowanych w ramach wdrażania LSR. Założono, że będą oni przekazywać dane niezbędne dla monitorowania i ewaluacji, jak również będą odbiorcami informacji uzyskiwanych dzięki prowadzonym badaniom.

Monitoring będzie polegał na prowadzeniu obserwacji procesu wdrażania LSR i funkcjonowania SGR, co umożliwi zebranie danych wykorzystanych. Jej główne zadanie to obiektywna ocena efektów wdrażania LSR, ocena funkcjonowania SGR pod kątem przyczyniania się do osiągnięcia założonych w LSR celów, ustalenie związków przyczynowo skutkowych pomiędzy podjętymi w ramach wdrażania LSR działaniami a osiągniętymi rezultatami. W ramach LSR wprowadziliśmy:

- **ewaluację wewnętrzną:** ocena członków partnerstwa, mieszkańców obszaru, działających na nim podmiotów z różnych sektorów, grup interesu i w niekorzystnej sytuacji, członków organów i pracowników, wnioskodawców.
- **ewaluacja zewnętrzna:** ocena wykonywana przez podmiot zewnętrzny.

Sposób wykorzystania wyników analizy danych monitoringowych i rekomendacji:

W wyniku monitoringu i ewaluacji wdrażania LSR możliwe będzie wprowadzenie działań w postaci: zmian w harmonogramie naborów (np. przyspieszenie tempa ogłaszania naborów wniosków na poszczególne zakresy wsparcia), zmiany budżetu, form realizacji wniosków, kryteriów oceny, procedur stosowanych w SGR, zwiększenie tempa prac zw. z obsługą grantów (jak występowanie z wnioskiem o wsparcie projektu grantowego, kontraktowanie grantów), zmian intensywności usług doradczych i szkoleniowych, kontaktowania się z SW w celu identyfikacji zagrożeń związanych z opóźnieniami we wdrażaniu projektów. Natomiast efekty monitoringu i ewaluacji funkcjonowania SGR pozwolą na: zmiany w Planie Komunikacji, planie szkoleń (dla Biura i organów SGR), intensywności usług doradczych i szkoleniowych, sposobach motywowania pracowników, usprawnienia przepływu informacji pomiędzy organami SGR, w dokumentach regulujących pracę SGR (np.: LSR, procedury, regulaminy), aktualizację strategii.

Tabela 37. Plan badań monitorujących i ewaluacyjnych

Monitorowany aspekt	Kryteria monitoringu	Analizowane czynniki i zależności	Źródła danych i sposób ich przekazywania	Czas i okres zbierania danych	Realizacja
Wdrażanie LSR					
Realizacja budżetu przeznaczonego na wdrażanie LSR	Adekwatność alokacji budżetu i poziom jego wykonania	Wartość budżetu na realizację projektów wybranych, zakontraktowanych i rozliczonych w stosunku do planowanej wartości budżetu, adekwatność alokacji budżetu na cele/ przedsięwzięcia, wysokości i poziomu wsparcia w stosunku do lokalnych potrzeb.	Dane pochodzące z: – rejestru monitoringu projektów – informacji od beneficjentów (podczas doradztwa ws. realizacji i rozliczenia projektów, wniosków o możliwość zmiany umowy) – umów o przyznanie pomocy dla projektów zakontraktowanych – z danych nt. zrealizowanych płatności dla rozliczonych oraz aneksów od SW – dokumentacji z pracy Rady i podmiotów konsultujących procedury i kryteria oceny (np. zespół roboczych, uczestników animacji dot. innowacji) – ankiety ewaluacyjnej sprawdzającej rzeczywistą znajomość SGR, LSR oraz oceniającej proces i kryteria wyboru wniosków, – ankiety satysfakcji z doradztwa i szkoleń składająca się z pytań dot. oceny porad (tradycyjna/ online) – rekomendacji uczestników warsztatu refleksyjnego	– Dane gromadzone przez SGR – ciągle. – Dane przekazywane przez SW – min. raz w roku, a w 2026r. przed końcem II kwartału (w celu weryfikacji kamienia milowego). – Podsumowanie danych z wniosków, pracy Rady, ankiet ewaluacyjnej i satysfakcji ze szkoleń i doradztwa – do końca lutego roku następującego po roku ocenianym. – Zespoły robocze i animacje dot. innowacyjności - będą odbywać się w przypadku wystąpienia takiej potrzeby. – Warsztat refleksyjny - do końca lutego roku następującego po roku ocenianym. Okres objęty pomiarem: – ewaluacja wewnętrzna - cały rok kalendarzowy – ewaluacja zewnętrzna – okres wdrażania LSR (prowadzona w 2025)	Pracownicy biura SGR Podmiot zewnętrzny
Realizacja wskaźników produktu określonych w LSR	Poziom osiągniecia w wskaźników produktu oraz skuteczność kryteriów wyboru projektów	Wartość wskaźników planowanych do osiągnięcia/ osiągniętych w projektach wybranych, zakontraktowanych i rozliczonych w stosunku do ich planowanej wartości na dany okres; czy kryteria wyboru pozwalają na wybór wystarczającej liczby operacji do spełnienia zaplanowanych wskaźników produktu i rezultatu.			
Wdrażanie projektów	Stan wdrażania projektów i problemy napotykane przy ich realizacji, adekwatność zakresów wsparcia, jakość procesu oceny wniosków	Liczba projektów wybranych, zakontraktowanych i rozliczonych, problemy występujące na poszczególnych etapach realizacji projektów, adekwatność zakresów wsparcia w stosunku do zdiagnozowanych potrzeb, skład Rady, procedury „wyłączeń”, konsultowanie procedur i kryteriów.			

Funkcjonowanie SGR					
Ocena działań komunikacyjnych, doradczych i szkoleniowych	zainteresowanie mieszkańców działaniami komunikacyjnymi i animacyjnymi SGR, adekwatność i skuteczność działań w stosunku do potrzeb i zasobów odbiorców, ich jakość i częstość doradztwa w zw. z jakością projektów	Poziom i charakter zainteresowania mieszkańców działaniami komunikacyjnymi; stopień dopasowania ww. działań do potrzeb, możliwości komunikacyjnych i oczekiwań odbiorców; znajomość SGR i jego oferty wśród mieszkańców; wizerunek SGR – opinie mieszkańców; dotarcie w działaniach komunikacyjnych do grup w niekorzystnej sytuacji, poziom satysfakcji wnioskodawców z doradztwa i szkoleń	Dane pochodzące z: – rejestru działań i dokumentów objętych Planem Komunikacji, – ankiety ewaluacyjnej sprawdzającej rzeczywistą znajomość SGR, LSR oraz oceniającej działalność SGR, w tym działań komunikacyjnych, – dokumentacji z pracy podmiotów konsultujących działania SGR (np. zespołów roboczych, uczestników animacji dot. innowacji, uwag z banku pomysłów), – rekomendacji uczestników warsztatu refleksyjnego – ankiety satysfakcji z doradztwa i szkoleń (tradycyjna/ online), – dokumentacji ze spotkań, warsztatów (list obecności, kart doradztwa)	– Dokumenty z działań komunikacyjnych – na bieżąco. – Przegląd dokumentacji dot. działań komunikacyjnych, danych z ankiet ewaluacyjnych, satysfakcji - do końca lutego roku następującego po roku ocenianym. – Zespoły robocze i animacje dot. innowacyjności - w przypadku wystąpienia takiej potrzeby. – Warsztat refleksyjny - do końca lutego roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: – ewaluacja wewnętrzna - cały rok kalendarzowy – ewaluacja zewnętrzna – okres wdrażania LSR (prowadzona w 2025)	Pracownicy biura SGR Podmiot zewnętrzny
Funkcjonowanie SGR	Ocena jakości wewnętrznych i zewnętrznych relacji partnerstwa ocena funkcji SGR w regionie	Znajomość i wykonywanie procedur w strukturach SGR, zdolność tworzenia przez struktury działań naprawczych, poziom kooperacji między strukturami SGR i komunikacji wewnętrznej, związek działalności SGR ze zwiększeniem poziomu współpracy i sieciowaniem w regionie, kraju lub zagranicą	Dane pochodzące z: – dokumentacji z działań szkoleniowych dla organów i Biura (np. list obecności, materiałów) – dokumentów z posiedzeń organów – dokumentów dot. sieci kontaktów SGR, wydarzeń sieciujących, projektów współpracy, opinii organów SGR	Przegląd dokumentacji dot. działań szkoleniowych, posiedzeń organów, sieciowania i współpracy - do końca lutego roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: – ewaluacja wewnętrzna - cały rok kalendarzowy ewaluacja zewnętrzna – okres wdrażania LSR (prowadzona w 2025)	Pracownicy biura SGR Podmiot zewnętrzny

XI. WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

Literatura podmiotowa:

1. Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027, 2022r.
2. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, 2023r.
3. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2020 – 2023 z perspektywą do roku 2027.
4. Strategia Rozwoju Gminy Słupsk na lata 2021 – 2026.
5. Strategia Rozwoju Gminy Smołdzino na lata 2016-2026.
6. Strategia Rozwoju Gminy Ustka na lata 2017-2027.
7. Strategia Rozwoju Miasta Ustka do roku 2030.
8. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Kępice na lata 2016-2021.
9. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Kobylnica na lata 2021-2026.
10. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Słupskiego na lata 2023-2030.
11. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.
12. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka.
13. ZWP: Regionalny Program Strategiczny w zakresie bezpieczeństwa środowiskowego i energetycznego, 2021.
14. ZWP: Regionalny Program Strategiczny w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej, 2021.
15. ZWP: Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, 2021.
16. ZWP: Regionalny Program Strategiczny w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego, 2021.

Literatura przedmiotowa:

1. D. Buettner: *Niebieskie Strefy w praktyce*. Wydawnictwo Galaktyka, 2016.
2. GIOŚ: *Klasyfikacja wskaźników i grup wskaźników w jednolitych częściach wód powierzchniowych rzek i zbiorników zaporowych za rok 2020,* www.wody.gios.gov.pl/pjwp/publication/RIVERS/88.
3. GIOŚ:: *Ocena jakości powietrza-roczne*, www.powietrze.gios.gov.pl/pjp/maps/air/quality/type/R.
4. GUS: *Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia*, www.stat.gov.pl.
5. GUS: *Raport 2020. Polska na drodze zrównoważonego rozwoju*, www.raportsdg.stat.gov.pl/2020/cel3.html.
6. IOŚ: Monitoring jakości wód podziemnych, www.mjwp.gios.gov.pl/wyniki-badan/wyniki-bada-2020.html.
7. IOŚ: *Ocena stanu rzek, jezior, wód przejściowych i przybrzeżnych w latach 2016-2018*, www.mjwp.gios.gov.pl.
8. Instytut Rybactwa Śródlądowego im. S. Sakowicza w Olsztynie: *Analiza obszaru rybackiego w ramach Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybołówstwa i Akwakultury na lata 2021-2027*.
9. A. Karpińska: *Od awangardy komunizmu do sierocińców transformacji. Fakty i mity na temat Państwowych Gospodarstw Rolnych*, www.repozytorium.uwb.edu.pl.
10. J. Kondracki: *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa, 2000.
11. *Lista produktów tradycyjnych województwa pomorskiego*, www.pomorskie.eu/lista-produktow-tradycyjnych-wojewodztwa-pomorskiego/.
12. Ministerstwo Finansów: *Wskaźniki dochodów podatkowych poszczególnych gmin na 2020r.*, www.gov.pl/web/finanse/wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2020-r.
13. Stowarzyszenie Klon/Jawor: *Oblicza lokalności. Organizacje pozarządowe na wsi*. Warszawa 2020, www.api.ngo.pl.
14. R. Szarfenberg: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne*, www.rszarf.ips.uw.edu.pl/uiws/02uiws.pdf.
15. *Szlaki tematyczne*, www.ustka.travel/sk46-szlaki-tematyczne.html.
16. UMWP: *Inteligentne Specjalizacje Pomorza*, www.rpo.pomorskie.eu.
17. *Wynagrodzenia w powiatach w 2019r. na mapach,* www.wbdata.pl/wynagrodzenia-w-powiatach-w-2019-roku-na-mapach/.
18. *Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027*, www.gov.pl.

Źródła Internetowe:

1. Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Lokalnych. Dostępny na: http://stat.gov.pl.
2. Ngo.pl., www.bazy.ngo.pl/.
3. Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl.
4. Powiatowy Urząd Pracy w Słupsku, www.slupsk.pup.info.pl.
5. Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Słupsku, www.bip.zoon.slupsk.pl.
6. Strona: www.polskicaravaning.pl.
7. Strona: www.zielonesercepomorza.pl/.

XII. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1. Tworzenie stref długowieczności	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)
294 170,14	P.1.1. Ochrona bioróżnorodności	Podmioty publiczne, mieszkańcy	konkurs
551 869,21	P.1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych	Podmioty publiczne, mieszkańcy, turyści, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
553 478,00	P.1.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu	Podmioty gospodarcze, mieszkańcy, turyści, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
292 174,00	P.1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne	Podmioty gospodarcze, mieszkańcy, turyści, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
163 044,00	P.1.5. Tworzenie i rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów	Rolnicy z małych gospodarstw, ich rodziny, turyści, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
86 000,00	P.1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych	Organizacje pozarządowe (dalej NGO), mieszkańcy, turyści, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
Budżet (w EUR)	**Przedsięwzięcia w ramach C.2. Wzmocnienie rezyliencji**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji**
50 000,00	P.2.1. Park inteligentnych rozwiązań	NGO, SGR, ogół lokalnej społeczności, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji, podmioty publiczne	operacja własna
618 988,26	P.2.2. Tworzenie magazynów energii	Podmioty publiczne, NGO, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
70 000,00	P.2.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii	Podmioty gospodarcze, mieszkańcy, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
~~5 161,29~~	~~P.2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~NGO, lokalna społeczność, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji, podmioty publiczne~~	~~projekt grantowy~~
618 988,26	P.2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu	Podmioty publiczne, turyści, mieszkańcy, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkurs
Budżet (w EUR)	**Przedsięwzięcia w ramach C.3. Wspieranie generatywności**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji**
324 430,97	P.3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji	NGO, podmioty publiczne, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
648 861,93	P.3.2. Rozwój usług społecznych	NGO, podmioty publiczne, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs

82 136,75	P.3.3. Tworzenie i rozwój klubów seniora	NGO, podmioty publiczne, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkurs
92 136,75	P.3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale	NGO, podmioty publiczne, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs (projekt w partnerstwie)
~~32 000,00~~ 35 161,29	P.3.5. Aktywizacja lokalnych liderów	NGO, mieszkańcy, seniorzy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji	konkurs
22 000,00	P.3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa	NGO, mieszkańcy, osoby młode i w niekorzystnej sytuacji, podmioty spoza obszaru	Konkurs (projekt partnerski)

Załącznik 2. Plan działania

CEL	**lata**	**do 31.12.2024**		**do 31.12.2025**		**do 31.12.2026**		**do 31.12.2027**		**do 31.12.2028**		**do 31.12.2029**		**Program**
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	%realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	**TWORZENIE STREF DŁUGOWIECZNOŚCI**													
Przedsięwzięcie P.1.1. Ochrona bioróżnorodności	Powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony: PLRO070	0 ha	0	0 ha	0	74ha	100	74 ha	100	74 ha	100	74 ha	100	FEP
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność: PL0CO04	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.1.2. Rozwój infrastruktury publicznej i jej funkcji społecznych i ekologicznych	Liczba stworzonych lub rozwiniętych obiektów infrastruktury publicznej	0 szt.	0	0 szt.	0	5 szt.	71,43	6 szt.	85,71	7szt.	100	7 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	3 szt.	75	4 szt.	100	4 szt.	100	4 szt.	100	
	Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym seniorów, osób młodych lub w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	3 szt.	75	4 szt.	100	4 szt.	100	4 szt.	100	

	Liczba operacji nastawiona innowacje	0 szt.	0	0 szt.	0	3szt.	100	3 szt.	100	3 szt.	100	3 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.1.3. Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie usług prozdrowotnych i aktywnych form spędzania wolnego czasu	Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa	0 szt.	0	2 szt.	25	5 szt.	62,5	6 szt.	75	7 szt.	87,5	8 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	1 szt.	16,67	3 szt.	50	4 szt.	66,67	5 szt.	83,33	6 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	1 szt.	25	2 szt.	50	2 szt.	50	3 szt.	75	4 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.1.4. Podejmowanie lub rozwój działalności opartych o produkty lokalne	Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa	0 szt.	0	1 szt.	25	2 szt.	50	3 szt.	75	4 szt.	100	4 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	1 szt.	50	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	50	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	
Przedsięwzięcie P. 1.5. Tworzenie i rozwój agroturystyki w zakresie usług kwaterunkowych i wykorzystania lokalnych zasobów	Liczba operacji polegająca na stworzeniu lub rozwoju usług agroturystycznych	0 szt.	0	1 szt.	33,33	2 szt.	66,67	2 szt.	66,66	2 szt.	66,67	3 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	1 szt.	33,33	2 szt.	66,67	2 szt.	66,67	2 szt.	66,67	3 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.1.6. Tworzenie i rozwój przestrzeni edukacyjnych	Liczba obiektów służących edukacji	0 szt.	0	0 szt.	0	3 szt.	50	4 szt.	66,67	4 szt.	66,67	6 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	50	3 szt.	75	3 szt.	75	4 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	66,67	2 szt.	66,67	2 szt.	66,67	3 szt.	100	

Wskaźnik rezultatu W.1.1 Ludność mieszkająca w sąsiedztwie obszarów objętych działaniami ochronnymi i odtwarzającymi: PLRR099		0 os.		0 os.		100 os.		300 os.		300 os.		300 os.		FEP
Wskaźnik rezultatu W.1.2 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR: R.41PR		0 os.		0 os.		0 os.		300 os.		500 os.		700 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.3 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR (1): R.37		0 utw. miejsc pracy		0 utw. miejsc pracy		1 - utw. miejsc e pracy		3 - utw. miejs ce pracy		5 - utw. miejs ce pracy		8 utw. miejsce pracy		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W1.3 Promowanie włączenia społecznego (2): R.42		0 os.		0 os.		0 os.		1 os.		2 os.		4 os.		
Wskaźnik rezultatu W 1.4 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR (1): R.37		0 utw. miejsc pracy		0 utw. miejsc pracy		1 utw. miejsc pracy		2 utw. miejs c pracy		3 utw. miejs c pracy		4 utw. miejsc pracy		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W1.4 Promowanie włączenia społecznego (2): R.42		0 os.		0 os.		0 os.		1 os.		2 os.		2 os.		
Wskaźnik rezultatu W 1.5 Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR: R.39		0 szt.		0 szt.		1 szt.		1 szt.		2 szt.		3 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.6 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (1): R.41PR		0 os.		0 os.		20 os.		60 os.		80 os.		120 os.		PS WPR
C.2.	**WZMOCNIENIE REZYLIENCJI**													
Przedsięwzięcie P.2.1. Park inteligentnych rozwiązań	Liczba obiektów służących edukacji	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	1szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	

Przedsięwzięcie P.2.2 Tworzenie magazynów energii	Pojemność magazynów energii elektrycznej: WLWK-PLRO208	0 MWh	0	0 MWh	0	0,13 MWh	65	0,2 MWh	100	0,2 MWh	100	0,2 MWh	100	FEP
	Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność: WLWK-RCO080	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba obiektów objętych przedsięwzięciem obsługujących osoby w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	3 szt.	42,86	3 szt.	42,86	7 szt.	100	7 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.2.3 Podejmowanie lub rozwój działalności w zakresie nowych technologii	Liczba operacji polegających na rozwoju lub stworzeniu przedsiębiorstwa	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	50	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	50	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	
~~Przedsięwzięcie P.2.4. Tworzenie strategii Smart Village~~	~~Liczba obszarów objęta strategiami inteligentnych wsi~~	~~0 szt.~~	~~0~~	~~6 szt.~~	~~100~~	~~6 szt.~~	~~100~~	~~6 szt.~~	~~100~~	~~6 szt.~~	~~100~~	~~6 szt.~~	~~100~~	~~PS WPR~~
	~~Liczba operacji włączająca społecznie lub cyfrowo seniorów, osoby młode lub osoby w niekorzystnej sytuacji~~	~~0 szt.~~	~~0~~	~~3 szt.~~	~~100~~	~~3 szt.~~	~~100~~	~~3 szt.~~	~~100~~	~~3 szt.~~	~~100~~	~~3 szt.~~	~~100~~	
Przedsięwzięcie P. 2.5. Rozwijanie infrastruktury turystycznej w zakresie kąpielisk i caravaningu	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem: WLWK- RCO077	0 szt.	0	2 szt.	33,33	4 szt.	66,67	6 szt.	100	6 szt.	100	6 szt.	100	FEP
	Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność: WLWK-RCO080	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	1 szt.	33,33	2 szt.	66,67	3 szt.	100	3 szt.	100	3 szt.	100	
	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	0 szt.	0	1 szt.	25	3 szt.	75	4 szt.	100	4 szt.	100	4 szt.	100	
Wskaźnik rezultatu W.2.1 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (1): R.41PR		0 os.		0 os.		40 os.		40 os.		40 os.		40 os.		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W 2.2 Ilość zmagazynowanej energii w magazynie energii (ilość energii dostarczona do magazynu) elektrycznej: WLWK-PLRR108		0 kWh		0 kWh		40 kWh		90 kWh		90 kWh		90 kWh		FEP
Wskaźnik rezultatu W 2.3 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR (1): R.37		0 utw. miejsc pracy		0 utw. miejsc pracy		1 utw. miejsc pracy		1 utw. miejsc pracy		1 utw. miejsc pracy		2 utw. miejsc pracy		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W2.3 Promowanie włączenia społecznego (2): R.42		0 os.		0 os.		1 os.		1 os.		1os.		1 os.		
~~Wskaźnik rezultatu W 2.4 Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi: R.40~~		~~0 szt.~~		~~0 szt.~~		~~6 szt.~~		~~6 szt.~~		~~6 szt.~~		~~6 szt.~~		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 2.5. Liczba osób odwiedzająca obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem: RCR077		0 os. odwiedzające/rok		0 os. odwiedzające/rok		300 os. odwiedzające/rok		900 os. odwiedzające/rok		900 os. odwiedzające/rok		900 os. odwiedzające/rok		FEP
C.3.		**WSPIERANIE GENERATYWNOŚCI**												
Przedsięwzięcie P.3.1. Rozwój infrastruktury wsparcia dla grup w niekorzystnej sytuacji	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	1 szt.	33,33	2 szt.	66,67	3 szt.	100	3 szt.	100	3 szt.	100	FEP
	Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność: WLWK-RCO080	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne: WLWK-PLRO205	0 szt.	0	2 szt.	33,33	4 szt.	66,67	6 szt.	100	6 szt.	100	6 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.3.2. Rozwój usług społecznych	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie: WLWK-PLKLCO02	0 os.	0	30 os.	30,3	55 os.	55,56	80 os.	80,81	99 os.	100	99 os.	100	FEP

	Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność: WLWK-PL0CO04	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba operacji nastawiona na innowacje	0 szt.	0	1 szt.	33,33	1 szt.	33,33	2 szt.	66,67	3 szt.	100	3 szt.	100	
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie: WLWK-EECO12	0 os.	0	12 os.	30	22 os.	55	34 os.	85	40 os.	100	40 os.	100	
Przedsięwzięcie P.3.3 Tworzenie i rozwój klubów seniora	Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym seniorów	0 szt.	0	0 szt.	0	5 szt.	83,33	6 szt.	100	6 szt.	100	6 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	5 szt.	83,33	6 szt.	100	6 szt.	100	6 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.3.4. Kreowanie miejsc przyjaznych młodzieży przy jej współudziale	Liczba projektów w partnerstwie	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	33,33	4 szt.	66,67	6 szt.	100	6 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	33,33	4 szt.	66,67	6 szt.	100	6 szt.	100	
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	33,33	4 szt.	66,67	6 szt.	100	6 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.3.5. Aktywizacja lokalnych liderów	Liczba operacji polegających na aktywizowaniu lokalnych liderów	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury seniorom, osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	2 szt.	100	2 szt.	100	2 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.3.6. Edukacja społeczna osób młodych i wymiana kulturowa	Liczba projektów partnerskich	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	PS WPR
	Liczba operacji poprawiających dostęp do usług lub infrastruktury osobom młodym lub osobom w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	
	Liczba operacji polegających na włączeniu społecznym lub cyfrowym młodzieży	0 szt.	0	0 szt.	0	0 szt.	0	1 szt.	100	1 szt.	100	1 szt.	100	

Wskaźnik rezultatu W 3.1 Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych: WLWK-RCR067	0 os./ rok	os./ rok	26 os./ rok	28 os./ rok	28 os./ rok	28 os./ rok	FEP
Wskaźnik rezultatu W 3.2 Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej: WLWK-PLKLCR02	0 szt.	12 szt.	22 szt.	30 szt.	30 szt.	30 szt.	
Wskaźnik rezultatu W 3.3. Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (1): R.41PR	0 os.	0 os.	20 os.	100 os.	120 os.	120 os.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W3.3. Promowanie włączenia społecznego (2): R.42	0 os.	0 os.	20 os.	100 os.	120 os.	120 os.	
Wskaźnik rezultatu W 3.4. Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (1): R.41PR	0 os.	0 os.	30 os.	60 os.	90 os.	90 os.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.5. Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami: R.1PR	0 os.	0 os.	0 os.	00 os.	30 os.	30 os.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.6. Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami: R.1PR	0 os.	0 os.	0 os.	0 os.	0 os.	10 os.	PS WPR

Załącznik 3. Budżet LSR

Planowana wysokość środków na wdrażanie LSR i zarządzanie LSR				
Zakres wsparcia	**Program/Fundusz**			
	PS WPR	**EFRR***	**EFS+***	**Środki ogółem (EUR)**
Wdrażanie LSR (art.. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 000 000,00	1 856 577,63	648 861,93	4 505 439,56
Zarządzanie LSR (art.. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	462 500,00	0,00	0,00	462 500,00

Razem	**2 462 500,00**	**1 856 577,63**	**648 861,93**	**4 967 939,56**

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEP.

Załącznik 4. Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	**Środki zakontraktowane (w euro) do:**													
	31.12.2024		**31.12.2025**		**30.06.2026**		**31.12.2026**		**31.12.2027**		**31.12.2028**		**31.12.2029**	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu
EFRROW	50 000,00	2,50	211 683,01	13,08	605 881,20	43,38	341 617,26	60,46	446 356,79	82,78	153 621,16	90,46	190 840,58	100
EFS+	0,00	0	200 000,00	30,82			180 000,00	58,56	200 000,00	89,39	68 861,93	100	0,00	100
EFRR	0,00	0	314 473,08	16,94			840 542,00	62,21	482 570,29	88,20	218 992,26	100	0,00	100
RAZEM	50 000,00	1,11	726 156,09	17,23			1 362 159,26	47,46	1 128 927,08	72,52	441 475,35	82,32	190 840,58	100